

Tasvirlere Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri

Özden SÜSLÜ

TASVİRLERE GÖRE ANADOLU SELÇUKLU KIYAFETLERİ

PROF. DR. R. ÖZDEN SÜSLÜ

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı
Ankara 2007

ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ

**TASVİRLERE GÖRE
ANADOLU SELÇUKLU
KIYAFETLERİ**

PROF. DR. R. ÖZDEN SÜSLÜ

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 342
Araştırma-İnceleme Dizisi: 47

ISBN: 975-16-0098-7
İLESAM: 2007.06.Y.0143-336

Prof. Dr. Özden Süslü
Tasvirlerle Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri
©Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2007
İkinci Baskı 1000 Adet

Yazım-Düzeltilme
Şebnem Ercebeci

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı
G. M. K. Bulvarı 133, 06570 Maltepe-Ankara
Tel: (312) 231 23 48 - 232 22 57
Belgegeçer: 232 43 21
e-posta: www.mrks@akmb.gov.tr
Internet: www.akmb.gov.tr

Kapak Tasarımı
Burak Tarlakazan

Baskı
Pelin Ofset
Mithatpaşa Caddesi 62/4
Kızılay-Ankara
Tel: (312) 418 10 46

Süslü, Özden

Tasvirlerle Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri / Özden Süslü. –2. bsk. – Ankara:
Atatürk Kültür Merkezi, 2007. s

482 s. res.; 24 cm. – (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk
Kültür Merkezi yayını: 342, Araştırma İnceleme Dizisi: 47)

ISBN: 975-16-0098-7

Bibliyografya (211-262 s.) dizin vatdır.

1. SANAT, SELÇUKLU - TÜRKİYE-KATALOGLAR

2. GİYİŞİ, SANATTA - KATALOGLAR

3. SELÇUKLULAR - TÜRKİYE- GİYİŞİ - RESİMLİ ÇALIŞMALAR

I. E. a. II. seri

390.09561

Ağabeyim
Ali Özer SÜSLÜ'nün
Aziz Hatırasına

İÇİNDEKİLER

X	ÖNSÖZ
1	GİRİŞ
1	Kültürel Çevre
4	Kaynaklar ve Araştırmalar
10	Konumuzun Çerçevesi
12	I. Değişik Malzeme Üzerindeki Kıyafetler
12	A. Minyatür
58	B. Çini-Keramik
95	C. Stuk
98	D. Freks
100	E. Taş kabartma
119	F. Maden
136	II. Çeşitli Kaynaklarda Selçuklu Kıyafetleri ve Özellikleri
136	A. Başlık ve Saç Şekilleri
144	B. Kaftan-Hırka
148	C. Şalvar-Çakşır (Pantolon)Don
150	D. Ayakkabı
152	E. Takılar
153	F. Kol Bantları (Tiraz)
154	G. Kemer
157	III. Çeşitli Sosyal Sınıflarda Kıyafetler
157	A. Hükümdar

	160	B. Savaş ve Avcı
	166	C. Müzisyen ve Oyuncu
	169	D. Saray Hizmetlileri
	171	E. Sembolik Figürler
176		IV. Kumaşlarda Desen ve Çeşitleri
182		V. Usta ve Atölyeler
184		VI. Öncü ve Çağdaş Çevreler
197		VII. Sonuç
191		Bibliyografya
212		Kısaltmalar
223		Resim Listesi
233		Desen Listesi
245		Dizin
255		Resimler ve Desenler
467		Summary

BİRİNCİ BASKININ ÖNSÖZÜ

Anadolu Selçuklu Kıyafetleri günümüze dek az işlenmiş bir konudur.

Orijinal Malzemeyle devir tasviyelerindeki kıyafetlere toplu bir bakış ve açıklık getirmeye çalıştım. Bu çalışmamı hazırlarken değerli teşvik ve yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Oktay Aslanapa, Prof. Dr. Şerare Yetkin, Prof. Dr. Nurhan Atasoy, Prof. Dr. Semra Ögel'e, şükranlarımı sunarım.

Çeşitli konularla bana destek olan arkadaşlarımla Prof. Dr. Yıldız Demiriz, Ş. Arda, S. Özer, B. Akçay'a: Kitabın basımı aşamalarında yardımlarını gördüğüm Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı'ya, Matbaa Müdürü Mustafa Torunbalcı'ya, ve Yaman Kayaöz'e Atatürk Kültür Merkezi Türk Sanatı Bilimi ve Uygulama Kolu Uzman Yardımcılarından Serap Ünal, Azize Aktaş'a, Taşınabilir Eski Eserler Bilim ve Uygulama Kolu Uzman Yardımcılarından Şebnem Ercebeci ve Sevay Okay ile emeği geçen herkese teşekkürü bir borç bilirim.

Prof. Dr. Özden SÜSLÜ

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Kitabımın ilk baskısı, yayınlandıktan kısa bir süre sonra tükenmiştir. Kitabımın yeniden basılması ile ilgili olarak akademik çevrelerden ve araştırmacılardan büyük talep gelmiştir. Bunun nedeni kitabın çeşitli üniversite ve kurumlarda başvuru kaynağı olarak gösterilmesi, derslerde okutulması ve hala alanında tek örnek olmasıdır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında değerli teşvik ve yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Oktay Aslanapa, merhume Prof. Dr. Şerare Yetkin, Prof. Dr. Nurhan Atasoy, Prof. Dr. Semra Ögel'e; çeşitli konularda bana destek olan arkadaşım Prof. Dr. Yıldız Demiriz'e; basım aşamalarında yardımını gördüğüm Prof. Dr. Osman Horata'ya, Genel Sekreter İmran Babaya, APK Şube Müdürü Savaş Yaşa'ya, AKM Sanat Tarihi Uzmanı Şebnem Ercebeci ile emeği geçen herkese teşekkürü borç bilirim.

Prof. Dr. R. Özden SÜSLÜ
İstanbul, Nisan 2007

GİRİŞ

KÜLTÜREL ÇEVRE

En eski uygarlık merkezi olan Anadolu, Selçuklularla başlayan Türk yerleşmesinden önce çeşitli uygarlıkların yaşadığı bir ülke idi.

Büyük Selçuklu İmparatorluğu'ndan ayrılarak, Anadolu'da kuvvetli bir devlet halinde oluşan Anadolu Selçukluları'nın uygarlık dünyasına zengin bir kültür ve sanat getirdiği şüphesizdir.

Türk ve Dünya tarihinin dönüm noktası olan Malazgirt Meydan Muharebesi (26 Ağustos 1071) zaferi ile Anadolu kısa zamanda sosyal ve kültürel görünümünü değiştirerek Türklerin edebi vatanı olmuştur. Selçuklu Sultanı Kutalmışoğlu Süleyman 1077'de Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurmuş ve Anadolu'da bulunan diğer emirleri de Danişmendlileri-Sivas'da, Mengücekoğullarını Erzincan'da, Saltukluları-Erzurum'da, Artukluları-Diyarbakır'da zamanla, Anadolu Selçuklu Sultanlığı birliği içine almıştır.

Selçuklu Devleti'nin altın çağı XIII. Yüzyılın ilk yarısına rastlar. Bu çağ İslam dünyasında az rastlanan hızlı bir gelişim göstermiştir. Bu gelişimin esası sosyal ve siyasi ortamın düzenini sağlamıştır. Devlet teşkilatı gayet sağlam olarak kurulmuştur. Bu düzenli teşkilat, Göktürkler, Uygurlar Karahanlılar, Samaniler, Gazneliler ve kısmen de Oğuz geleneklerinden örnek alarak geliştirilmiştir.

Devlet teşkilatının en mükemmel şekli Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nda kurulmuştur. Doğrudan doğruya sultana bağlı olan saray (dergah, bargah) şu şekilde teşkilatlanmış idi:

Atabey: Şehzadeler küçük yaşta devlet işlerinde yetiştirilmek için Atabey veya Lala tarafından eyaletlere götürülüp eğitilirdi.

Hacibülhuccab: Melikülhuccab ve Emir Hacib: Mabeyinci, hükümdarın en yakın itimat ettiği kişidir. Elleri simge olarak çomak bulunurdu.

Üstâdüddâr: Saraya ait mutfak, şaraphane ve saray memurları ile hademelerin amiridir.

Emir Çaşnîgir: Hükümdarın sofrasına nezaret etmekle görevli olan kişidir ve yemeği ilk kendisinin tatması usûldendir.

Emir Candar: Saray muhafız kumandanıdır. Maiyetindeki candarların hepsi süvari olup, bellerinde altın işlemeli hamayıl (kılıç bağı) ile asılı kılıç taşırlar.

Emir-i Silah: Silâhhanenin muhafızı, kumandanı, merasimlerde hükümdarın silâhını taşımakla görevlidir. Saraydaki ziyafet ve içki salonuna Bezmhâne denirdi.

Emîr-i Meclis: Hükümdarın bezm (muhabbet-sohbet) meclisinin düzene bakmakla görevlidir. Saraydaki ziyafet ve içki salonuna Bezmhâne denirdi.

Emîr-i Şikâr: Avköpeklerine, kuşlara bakan, hükümdarlarla ava gitmekle görevli kişidir.

Emîr-i Ahur: Merasimlerde Hükümdarın atını yularından tutan kişidir.

Emîr-i Alem: Hükümdarın sancağını taşıyan ve muhafaza eden ve maiyeti olan emirdir. Sarayda oturur.

Emîr-i Devat: Mahrem evrakı muhafazaya görevli olan kişidir. Kendisine Devatsar da denir.

Emîr-i Mahfil: Teşrifatçı, merasimlerde ve cuma resmî kabullerinde üzerinde bol yenli üst elbisesi ve başında büyük sarık olduğu halde sultanın huzurunda teşrifatçılık yapardı.

Câmedâr: Hükümdarın elbiselerini muhafaza ederdi.

Şarabdâr: Şarabsalar da denir. Hükümdarın meşrubatını muhafazaya görevli olan kiler hademelerinin amiridir.

Tastdâr: Selçuk sarayında ibrikdar, Taşt-leğen, sultan abdest alırken veya el yıkarken leğen ve ibri'k getirerek hizmet edendir.

Havâyic Sâlâr: Saray aşçısı, yemekler nezaretinde hazırlanırdı.

Çavuş veya Serhenk: Elllerinde değnekler ve bellerinde gümüş kemer bulunan bu kişiler merasimlerde sultanın önünde gidip halka, savulun, uzak durun, derlerdi.

Bu görevliler sultanın güvenilir kişileri arasından seçilirdi.¹ Selçuk Sultanı Tuğrul Bey'in halifeye gönderdiği mektubunda ok ve yay işaretinin bulunduğu ve daha sonra ünvanlarıyla mühürünün üzerine de yay

¹ Kafesoğlu, *Kültür ve Teşkilat*, s. 891; Uzunçarşılı, *Osmanlı Teşkilatı*, s. 78.

koyduğunu, bu iş ile görevli olan kişiye *Tuğrac* (tuğracı)²denildiğini kaynaklardan öğrenmekteyiz. Eski Türklerin dinî ayinlerde tertip ettikleri av merasimi, eğlenceli ve ziyafetleri, Selçuklulara dinî özelliğini kaybederek intikâl etmiş ve yaşamlarında oldukça önemli bir yer işgal etmiştir. Av işlerine bakan ehliyetli kişilere de *Bâzdâr* denir.³Selçuk sultanlarının eğlenceleri arasında müzikli ve rakslı toplantıları sık sık yaptıkları ve İzzeddin Keykavus I düğününde şehir müzisyenleri yanında hasse müsikîşinasları (*mutribân-i şehîr ve hasse*) ile raks (*semâ*) eden *kavvalan-i hass* gibi sanat ekibinin Selçuk sarayında devamlı olarak bulunduğunu kaynaklardan öğreniyoruz.⁴İslam dininde müziğin önemli yer almasının diğer bir nedeni Türk mutasavvıfları ve dervişleridir. Bunlar Tekke musikisi ve edebiyatını geliştirmişlerdir.⁵Anadolu Selçuklularında eğlence ve musikinin doruk seviyesinde olmasını müneccimler, Anadolu'nun Zühre (Venüs) yıldızının etkisinde olmakla izah eder.⁶

Kültürel hareketlerin ağırlık merkezi Konya'dan sonra, Sivas, Divriği, Niğde, Amasya ve Antalya gibi Anadolu'nun diğer kentlerine de yayılmıştır. Aynı canlılık bu yörelerde de izlenebilmektedir.

Türklerin ileri kültür seviyelerini tesbit etmemize esas kaynak olan yaşamlarıdır. Türklerin yaşadıkları evler, bu evlerin süslenmesi, aydınlanması, ısınması, beslenmeleri, edebiyatı (ayrı bir çalışma kapsamı içine girer), giyim ve kuşamları olarak bu kültür incelenebilir.⁷

Yerleşik Türkler evlerde, göçebe Türkler ise çadırlarda yaşarlardı.⁸

Ev eşyasının da Türk yaşantısı içinde önemli yeri olduğunu evlerin duvarlarının nakışlı duvar süslemesi veya nakışlı çarşaf ve halılarla kaplandığı "*Kerim*"⁹ bilinir. Bugün de Anadolu'da bu gelenek devam eder. Yerlere halı,¹⁰ kilim, keçe "*Kiziz, kiviz*" halı, kilim¹¹ döşendiğinden, ipek kumaşın da döşek yüzü olarak,¹² minderin = *yapagut*¹³ olarak kullanıldığından söz

² Turan, *Türkiye Selçukluları*, s. 23.

³ Turan, *Türkiye Selçukluları*, s. 27.

⁴ Turan, *Türkiye Selçukluları*, s. 37-38; İbni Bibi, s. 179-233.

⁵ Aly Mazaheri, *Vie Quotidienne*, s. 160.

⁶ Turan, *Türkiye Selçukluları*, s. 39; Zekeriya Kazvini, *Aşâr ül-Bilâd*, s. 357; *Menakıp I*, s. 190.

⁷ Köymen, *Türk Evi*, s. 1.

⁸ Köymen, *Türk Evi*'nde konu hakkında ayrıntılı bilgi veriyor.

⁹ D. L. T. I., s. 398 "*Kerim*"

¹⁰ D. L. T. III., s. 19.

¹¹ D. L. T. I., s. 366 "*Kiziz-Keçe, Kiziz-Halı, Kilim*," ; Gökay, CCCXXXV.

¹² D. L. T. I., s. 509.

¹³ D. L. T. III., s. 38 "*Yapagut*".

edilmektedir.

Günlük yaşam içinde yelpazenin kullanıldığı, *Kaşgarlı Mahmut* divanında bir erkeğin kendisini yelpazelediği ve kendisini yelpazelettiğini yazmaktadır.¹⁴ Aydın'ın da süslenmede kullanıldığına değinilmektedir.¹⁵

Kaşgarlı Mahmut'un divanında ocaktan başka ısıtma aracından konu edilmiyor. Yakıt olarak da odunun¹⁶ ve kömürün kullanıldığını, ağaçtan kömür yaptıklarını yazmaktadır.¹⁷

Aydınlanma aracı olarak da kandil="Yula",¹⁸ şamdan="tünğüşü"¹⁹ ve mum kullandıkları kaynaklardan öğrenilmektedir.

Anadolu Selçukluları kendilerine özgü bir beslenme sistemine sahiptirler²⁰ Süt, yoğurt, peynir, yağ, bal, yumurta, et ve av etleri, buğday, un, ekmek, darı, sebze yemekleri ve tatlılar, içkilerden boza, şarap, kıymız, bal şarabı, meyveler, meyve suları ve meyve kuruları besin maddelerinin esasını teşkil eder. Yine bu devride aşçılığı="Salçı"²¹ meslek edinen bir grubun halk içinde mevcudiyeti de konu edilmektedir.

Uygar bir kültüre sahip olan Türklerin kendilerine özgü giyim ve kuşamları vardır. Farklı malzemeye yapılmış, çeşitli sanat kollarındaki Anadolu Selçuklu figürlü tasvirlerinin giysilerini, müze koleksiyonlarından, yayınlardan ve yerinde tespit ettiğimiz eserleri inceleyerek tanıtmaya olanağına sahip olmaktadır".

KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR

Konu ile ilgili tarihçilerimizin incelemelerinde yazılı kaynaklar elden geçirilmiş ve tespit edilen bilgiler yayınlanmış olduğundan, biz de sanat tarihçisi olarak, konuya tasvirli kaynakları inceleyerek açıklık getirmeğe ve değerlendirmeye çalıştık.

Anadolu Selçuklu giysilerini konu alan geniş bir araştırma yoktur. Genel yayınlarda konu dolaylı olarak dağınık çalışmalar halinde ele alınmıştır. Bu yayınların bir kısmını kısaca gözden geçirelim:

¹⁴ D. L. T. III., s. 108, II. 352.

¹⁵ D. L. T. III., s. 45, 375.

¹⁶ D. L. T. III., s. 187, 249, I 272; Köymen, *Türk Evi*, s. 11.

¹⁷ D. L. T. I., s. 506.

¹⁸ D. L. T. I., s. 200.

¹⁹ D. L. T. I., s. 378; Köymen, *Türk Evi*, s. 13.

²⁰ Oral, *Selçuk Yemekleri*, s. 73; Köymen, *Türk Beslenme Sistemi*, s. 15-49.

²¹ D. L. T. C. III., s. 442.

İBNİ BİBİ,

Anadolu Selçukî Devleti Tarihi,

(Farsça Muhtasar Selçuknamesinden, Türkçeye Çeviren: M. Nuri Genç Osman, Notlar: İlave eden F. N. Uzluk), Ankara 1941.

Bu eser çalışmamıza ışık tutmuştur. Eserde Selçuklu saray hayatı, düğünler ve askeri gösterilere değinilmiştir. Sayfa 125'te Alâaddin Keykubat'ın altın giysiler içinde siyah ipekten bir yatakta yattığını ve sayfa 138'de Tusluoğlu Emir Necmeddin'in, Sultanın fermanıyla 10. 000 altın, mucassâ kemer, mücevherlerle işlenmiş külâh, altın işlemeli şahane bir cübbe ile bir arap atı misafirlik hediyesi olarak aldığı belirtilir. Sayfa 187 ve 199'da Şevval aynın hilâli belirdiği sıralarda, Kayseri'de (Meşhediye) Ovasında, 634/1237 tarihinde, Sultan Celâleddin'in iştirak ettiği savaş oyunlarını ayrıntıları ile ele alınmıştır. Gürcü Melikesi'nin Kayseri'de Gıyaseddin'e gelin gelmesi, düğün törenlerini ve sayfa 200'de "Gıyaseddin'in Tamar Hatun'a tutkusu ile paralarının üstüne güneş ve arslan resmi koydurmuş" olduğunu öğreniriz. Kadın yüzüne benzeyen güneşin Tamar Hatun ve arslanın da kendisi olduğu ayrıntıları ile ele alınmıştır.

KAŞGARLI MAHMUD,

Divân-û Lûgat-it Türk Tercümesi, (Çeviri Besim Atalay), Ankara 1941.

Büyük Türk dircisi, Kaşgar'da doğmuştur. İslâm ilimleri ile meşgul olmuş ve Arapça öğrenmiştir. Tarım ili, Seyhun bölgelerindeki Türk kabile ve boy-larının yaşayışlarını, geleneklerini, lehçe ve şivelerini incelemiştir. Bağdat'a geldikten sonra lûgatını hazırlamıştır.

O. TURAN,

"Les Souverains Seldjoukides et leur sujet non-musulmans", *Studia Islamica* I, 1953, s. 65.

Bu eserde önemli bir konuya değiniliyor. Anadolu Selçuklu hakimiyetinde Hristiyan, Musevi ve Müslümanlar, tanıtmak için giyimlerine yapılan ilâvelerle belli olurlarmış. Sayfa 93'te Hristiyanların kemer takması ve saçlarının kısa oluşu, Musevilerin omuzlarına kırmızı bir kumaş parçası konması ile belirttikleri görülür. Sayfa 95'te Büyük Seyyah İbni Batuta, 14. yy. sonunda Hristiyanların başlarına mavi mendil, Musevilerin ise sarı mendil koyarak ayrılıklarının belirlendiğini, Sayfa 98'de Erzincan şehrinde, Pervane zamanında köylülerin dinî giyimlere benzer özel giysiler içinde olduğuna değiniliyor.

M. ÖNDER,

"Mevlevî Sikkeleri ", *Türk Folklor Araştırmaları*, IV/75, 1955, s. 1993-1195. Yazar bu eserinde Mevlevîlerin giyimleri ve geleneklerinin kendilerine öz

bir karakter taşıdığını, başlarındaki külâhlara sikke dendiğini, bu sikke teriminin yalnız Musevilere ait olduğunu, diğer tarikat mensuplarının serpuş olarak adlandırdığını belirtir. Ayrıca bu sikkelerin malzemesine değinmiş ve Konya ve Bursa'da imâl edildiğini de ayrıntıları ile izah etmiştir.

K. OTTO-DORN,

Türkische Keramik, Ankara 1954. *L'Art de l'Islam*, Paris 1964, s. 169.

Türk keramik ve çini sanatının devirleri ile Selçuklu saraylarındaki figürlü çinileri ayrıntılı olarak ele alınmış ve Konya Köşkü'nün çinilerini incelemiştir.

O. TURAN,

Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar, Ankara 1958.

Eser, Anadolu Selçuklularının resmi vesikalarını açıklayan önemli bir kaynaktır.

Göçebe devrin devamı olan av merasimi ve eğlenceleri ile av etleri temini, Selçuklularda oldukça mühim bir yer işgal ettiğini ve bu işlere bakan bir makam ile bir emirin olduğunu öğreniyoruz. Sayfa 27'de av işlerine bakan ehliyetli avcılara "Bazdâr" dendiğini ve sürgün avında kuş ve diğer hayvanları halka hande getirmesi ile avcılarının pusuya yerleştirmenin de görevleri arasında olduğu belirtilir. Av dönüşünde av etlerinin yenmesi esnasında içki, raks ve musikinin bu ziyafetleri renklendirdiğini, sayfa 37-38'de İzzeddin Keykâvus I. düğününden (İbni Bibi, s. 179-233) şehir müzisyenlerinin yanında Hassa musikişinasları –Mutribân-ı şehîr ve hasse ile raks-semâ eden kavvalan-i hass gibi sanat ekibinin Selçuk sarayında devamlı bulunduğunu, müzik aleti olarak cenk, rubâb, ut ve kopuz vs. kullandıklarını (İbni Bibi: s. 88, 181, 194, 211, 267, 289, 408, 410, 573) kaynaklardan öğrenmiş oluyoruz.

K. ERDMANN,

"Saraybauten des 13-14 Jahrhunderts in Anatolien", *Ars Orientalis*, III, 1959, s. 77-79.

Selçuklu sarayları hakkında toplu olarak bilgi veren bir yayındır.

S. ŞİMŞEK,

"Başa Giyilen Çeşitli başlıklar", *Türk Folklor Araştırmaları*, I/139 ve II/140, Şubat 1961, İstanbul, s. 2333.

Başlığın yüzyıllarca şekillerini muhafaza ettiği, başı sıcak veya soğuktan korumak ihtiyacından doğduğunu, aynı zamanda süsü, eşyası ve bir sınıfın simgesi olarak kullanıldığını belirtmiş, başlık çeşitleri ile kullanılan malzemeye ayrıntıları ile değinmiştir.

K. ERDMANN,

İbni Bibi Als Kunsthistorische Quelle, İstanbul, Nederlands Historisch Archaelologisch Instituut in Nabje Osten 1962.

İbni Bibi Selçuknâmesini Sanat Tarihi kaynağı olarak değerlendiren bir çalışmadır. İbni Bibi, Aksaray ve Anonim Selçuknâmelerinde de Selçuklu saraylarına yaşantısına değinildiğini yazar.

M. Z. ORAL,

“Selçukilerde Giyim Eşyası”, *Türk Etnografya Dergisi*, V, Ankara 1963, s. 14-20.

Bumakalede araştırmamıza kaynakolan bir çalışmadır. Kıyafetler bütün ayrıntıları ile ele alınmış, eserde giyim çeşitlerine, başlıklara, çizme çeşitleri ile kemerlere ve kumaş cinslerine de değinilmiştir.

F. SARRE,

Der Kiosk Von Koia, Berlin 1963, s. 37.

Köşkün çinilerini ilk defa incelemiş ve IV. Kılıç Arslan tarafından yaptırılmış olduğunu belirtmiş ve minai tekniğindeki çinilerin rekonstrüksiyonunu yapmış, süslemelerini ayrıntılı olarak desenleri ile incelemiştir.

O. TURAN,

Selçuklular Tarihi ve İslâm Medeniyeti, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1965, sayfa 352’de Türklerin cenpta esmer, şimalde sarışın, şarkta mongolid ve garpte Avrupalı vasıflarına göre az çok değişen tiplerden oluştuğuna değinir.

O. ASLANAPA,

“Antalya Müzesinde Bulunan Selçuklu Çinileri”, “Reşit Rahmeti Arat İçin”, Ankara 1966, s. 5-25.

Aspendos Roma tiyatrosunun sahnesinde, büyük merdiven kulesinin üçüncü kara odalarının, Alâaddin Kaykubad zamanında köşk olarak kullanıldığı ve duvarlarının figürlü çinilerle kaplı olduğu, bugün bu parçaların Antalya Müzesi’nde bulunduğunu belirterek bütün çiniler desenlerinin çizimi ve katoloğu ile yazar tarafından incelenmiştir.

Aynı yazarın, *Anadolu’da Türk ve Keramik Sanatı*, Ankara 1965 ve *Türk Sanatı “Türk Keramik Sanatı”*, Doğan Kardeş Yayını, İstanbul 1960, Türk çinilerinin teknikleri ve çini sanatının gelişimi içinde örneklerle ayrıntılı bilgi vermektedir.

M. AKOK,

“Konya Alâaddin Köşkü”, *Türk Etnografya Dergisi*, XI Ankara 1968, s. 47.

Yazar, Selçuklu saray ve köşklarine değindikten sonra, Alâaddin Tepesi’nde bulunan köşkün ve çevresinin kazıdan önce ve sonraki vaziyetlerini ve Kubadabad Sarayı kompleksini de ele alarak mimarî yönünü ve kazılarda

çıkan malzemeleri tanıtmıştır.

M. ÖNDER,

“Kubad-Abad Sarayları Kazılarında Yeni Bulunan Resimli Dört Çini”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, II, 1966-68, İstanbul 1968, s. 116-121

Selçuklu devrinde, kadın ve erkeklerin cübbe gibi giysileri giydiklerini, üzerlerine giydikleri feracelerin eteklerinin uzun ve geniş, kollarının dar olduğunu, belindeki kemere uçlarının sokulması ile yürümelerinin kolaylaştığını ve kemerlerin deriden veya kumaştan yapıldığını üzerlerinin çok süslü olduğunu belirtir. Bu feracelerin tek giyim örnekleri olduğunu, alaca kumaşından dikildiğini yazar. Aynı zamanda yırtmaçlı ve yakasız oluşu ile Mevlâna'nın feraceleri ile bir benzerlik kurmaktadır. Bkz., aynı yazarın, “Mevlâna'nın Elbiseleri”, *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, I, Ankara 1956, s. 77-82.

Ş. YETKİN,

“Türk Çini Sanatında Bazı Önemli Örnekler ve Teknikleri”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, II, 1968, s. 36-48.

Türk çini sanatının devirlerini, tekniklerini ve Selçuklu saraylarındaki figürlü çinileri ayrıntılı olarak ele almıştır.

K. OTTO-DORN,

“Bericht Über Die Grabung in Kobadabad 1966”, *Archäologischer Anzeiger*, Heft 4, 1969, s. 438-506.

Kubadabad Sarayı'nın kazı raporu ayrıntıları ile ele alınmış, Selçuklu saraylarında, Türk oturuşunu, ellerinde daima bir sembolün bulunduğunu, giysilerindeki ufak değişikliklerle, başlıkların taç şeklinde olduğunu, yüzlerinde benlerin ve ellerinde nar dallarının veya kadehin ölümsüzlüğü simgelediği belirtilmiş, sarayın diğer buluntuları ayrıntıları ile incelenmiştir.

K. OTTO-DORN,

“Die menschliche Figurendarstellung Auf den fliesen Von Kobadabad”. –*Forschungen Zur Kunst Asiens in Memoriam Kurt Erdmann*, İstanbul 1970, s. 111-139.

Kubadabad Sarayı'nın çinilerindeki giyimleri çeşitliliğini, lüksünü ve İbni Bibi'nin eserinden haremdeki düğün giyimlerinin mücevherlerle süslendiğini, ayrıca sultanların giyimlerinin de aynı şekilde bezeli olduğunu, başlıkların tüylü veya üç parçalı oluşunu yine İbni Bibi'den nakleder.

Anadolu Selçuklu sarayları, süslemeleri ile devrin zengin tasvir anlayışını simgeleyen yapıtlardır. Harap durumda olan sarayların malzemeleri kazılar sonucu ele geçmiştir. Konya Karatay Medresesi'nde teşhirde olan Alâaddin Köşkü'nün çinileri 1941 yılında Türk Tarih Kurumu adına Arkeolog Prof.

Dr. R. Arık tarafından yapılan kazıda bulunmuştur.

N. ATASOY,

“Selçuklu Kıyafetleri Üzerine Bir Deneme”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, IV, 1970-71, s. 111-151.

Araştırmamıza kaynak olan bir çalışmadır. Değişik malzemelerden oluşan giyimleri, Selçuklulardan başlayarak, Anadolu Selçukluların sonuna kadar en ince ayrıntılarına kadar ele alınmıştır.

M. A. KÖYMEN,

“Alp Arslan Zamanı Türk Giyim-Kuşamı”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, III, Ankara 1971, s. 51-89.

Araştırmamın sayfa 51-54, kumaş ve kürkler, sayfa 59-71 Türk giysisini oluşturan, börk, kaftan, şalvar, çizme ve ayakkabılar, sayfa 71-74 kuşak, kemer, uçkur, eldiven ve mendil, sayfa 74 ile 89 arasında giysi bakımı, kullanılan mücevherler, küpe, gerdanlık, bilezik, yüzük, gözlük, kokular ve saç tuvaleti bütün ayrıntıları ile incelenmiştir.

Aynı yazarın, aynı dergideki makalesinde Alp Arslan zamanı Türk Beslenme Sistemi, Türk Evi ve Selçuklu devri şiiirlerine göre Türklerin kültür seviyesi ele alınmış, bütün ayrıntıları ile incelenmiştir.

S. PINAR,

“Türklerde Kemer ve Tokalar”, *Sigorta Dünyası*, XII/140, 1971, s. 8.

Türklerin madeni eşya yapımındaki üstün başarılarını ve Orta Asya'dan Anadolu'ya göç ettikten sonra bu yapıyı daha çok geliştirdiklerini belirtir. Türklerin giyim kuşamlarına, sosyal seviyelerine, özel zevklerine ve varlıklarına göre çeşitli madenden, kemer ve tokalar yaptıklarını, örneğin: yeşim taşı, altın, mercan, tunç ve genellikle gümüşü kullanmış olduklarını ve aynı zamanda maden tekniklerini de ayrıntıları ile açıklamıştır.

Çalışmamıza kaynak olan Kubadabad Sarayı duvar çinilerini ayrıntıları ile ele alan K. Otto-Dorn, Türk oturuşuna, giyimlere ve sembolere değinir.

Ş. YETKİN,

Anadolu'da Türk Çini Sanatının Çelişmesi, İstanbul 1972.

S. GÖKAY,

Dedem Korkudun Kitabı, İstanbul 1973.

Sayfa CCCLXIII, savaş giysileri ve malzemelerini, sayfa CCCXXXIII Türklerin, örf, adet ve giysilerini sayfa CDICDII-CDIII ve CDLX kadar ayrıntıları ile belirtir.

M. ÖNDER,

“Selçuklu Devri Kadın başlıkları”, *Türk Etnografya Dergisi*, XIII, İstanbul 1973, s. 1-8.

Türklerde başlıklara ve saç tuvaletine önem verildiğini, saçın yalnız kadının süsü olmadığını, erkeğin de süsü olduğunu ve hatta erkek için yiğitliği simgelediğini olduğunu belirtir. “El Cahiz, Horasanlı Türklerin ağzından biz iri cüsseli, uzun ve gür saçlı, geniş omuzlu kimseleriz, der”. Ayrıca yazar eserinde kadın süslerine ve malzemelerine de değinmektedir.

G. ÖNEY,

Türk Çini Sanatı, İstanbul Giriş, Cilt 5, Ankara 1978.

Yazar eserinde, Türklerin giyecek kültürünü ayrıntıları ile ele almıştır.

- I. Bölümde Üst Giyimler,
- II. Bölümde Yaka Çeşitleri,
- III. Bölümde İlik ve Düğme,
- IV. Bölümde Kol ve Cepler,
- V. Bölümde Etek ve Kuşaklar,
- VI. Bölümde Dikiş ve Dikmek,
- VII. Bölümde Şalvar ve Pantolon,
- VIII. Bölümde Çizme ve Ayakkabı,
- IX. Bölümde Türk Dokumacılığı,
- X. Bölümde başlıklar,
- XI. Bölümde küpe ve Halkalar,
- XII. Bölümde Kolye, Bilezik ve Yüzükler,
- XIII. Bölümde Sakal ve Bıyık,
- XVII. Bölümde Türklerde Pamuk ve Pamuklu Kumaşlar,
- XIX. Bölümde Türklerde İpek ve İpekli Kumaşlar,

G. ÖNEY

Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları, Ankara 1978.

Yazar eserinde, sayfa 98’de Selçuklu saraylarının yaşam öyküsünün çinilerde gayet belirgin şekilde işlendiğini ve Selçuklu devri tarihçisi İbni Bibi’nin anlata anlata bitiremediği âlemlerin tasvirlerle aydınlandığını kanıtlar. Sayfa 69’da Anadolu Selçuklu minyatürlerini incelemiştir.

KONUMUZUN ÇERÇEVESİ

Anadolu *Selçuklu Kıyafetleri* hakkındaki çalışmamızda, Selçukluların Anadolu’ya gelişleri (1071) ile yıkılışları (1308) arasında yarattıkları sanat eserlerinden tasvirli figürlerin giyimleri ele alınmıştır.

Daha önceki, çağdaş ve sonraki kültür çevresi dolayısıyla birlikte ele alınmıştır.

Bu konu ile ilgili yazılı kaynaklar, tarihçilerimiz tarafından elden geçirilmiş ve tespit edilen bilgiler incelemelerinde yayınlanmış olduğundan, biz

de sanat tarihçisi olarak düşündük ve konuya açıklık getirmeye çalıştık.

Hristiyan ikonografyasından gelen giyim tarzı ile tarikatların giyimleri üzerinde durulmamıştır.

Efsanevi figürler, birkaç örnek haricinde konumuz dışında bırakılmıştır.

Konya Karatay Müzesi'nde teşhirde ve depoda mühürlü sandıkların içinde olan, Kubadabad Sarayı buluntularının resmini çekme olanağı verilmediğinden, tezimizin içindeki malzeme, yayınlardan ve özel fotoğraf arşivlerinden temin edilmiştir.

Konumuz içindeki diğer çalışma malzememizin fotoğrafları ise ya orijinallerinden yahut da yayınlardan çekilmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünde değişik malzeme üzerindeki giyim tarzı ayrı ayrı incelendi.

- A. Minyatür,
- B. Çini-Keramik
- C. Stuk
- D. Fresk
- E. Taş Kabartma
- F. Madeni Eşya

İnceleme konusu yaptığımız eserlerin ait oldukları müzeler, bulundukları yerler belirtildi ve yayınlanmış olanlar numaralı dipnotlarıyla gösterildi.

Diğer bölümlerde de aynı sistem uygulandı.

Genel bibliyografya kısmında faydalandığımız yayınlar alfabetik olarak verildi.

İkinci bölümde *Selçuklu Kıyafetlerini* oluşturan öğeler ve süs eşyaları, kaynaklarına inilerek ayrı ayrı incelendi, öncü ve çağdaş çevrelerle yakınları arandı.

Daha sonraki bölümde, çeşitli sosyal sınıflardaki farklı giyim şekilleri örneklerle ayrıntılı olarak anlatıldı. Belirli sembollerle simgelenen figürlerin Selçuklu saray teşkilâtıyla bağlantıları kaynaklara inilerek incelendi.

Diğer bölümde, tasvirlerimizdeki kumaş desenleri ile devrin kumaşları arasındaki paralellikler araştırıldı.

Sonuç olarak, konumuza ışık tutacak bütün yayınlar, mümkün olduğu kadar incelendi ve bugüne kadar yapılmış olan bu dağınık çalışmaların yardımıyla konumuz içindeki tasvirlerdeki giyim hakkında toplu bir fikir verilmeye çalışıldı.

I. DEĞİŞİK MALZEME ÜZERİNDEKİ KIYAFETLER

A. MİNYATÜR

Varka ve Gülşah

Topkapı Sarayı Müzesi

Tarih: 13. yüzyıl ilk yarısı

Hazine Ktp. 841

Yapıldığı Yer: Konya tahmin ediliyor

İyi durumda olan eserin orijinali 11. yüzyıl şairlerinden Ayyukî tarafından, 7. yüzyılda yaşamış bir Arap şairinin hikayesi konu edilerek, Gazneli Sultan Mahmud adına Farsça hazırlanarak takdim edilmiş manzum bir aşk hikâyesidir.

70 varaktan oluşan yazmada 71 tane renkli minyatür frizler hande metinlerin aralarında yer almaktadır. Son araştırmalara göre Konya'da yapılmış olduğu tahmin ediliyor. K. Özergin'e göre Azerbaycan'da Hoy'dan gelerek önce, Kastamonu'ya yerleşen Muhammed oğlu Abdel-Mumin adlı usta tarafından yapıldığı kabul edilmektedir. Sayfa 58b Varka ve Gülşah'ın baş başa konuşmasını tasvir eden minyatürde iki figür arasında Amele Abd El-Mümin bin Muhammed el Hoyi yazısın okunur. Minyatürleri bu kişinin yaptığını yazar. Konya Karatay Medresesi (1251) için hazırlanmış olan vakıfnâmede el-Şeyh Abd el-Mümin bin Muhammed el Hoyi adı geçer. Bu tarihlerde Konya'da yaşamış ve Şeyh ünvanını almış olduğuna göre yaşlı bir kişi olmalıdır. Yazmanın yazısı da Anadolu karakteri taşıması ve minyatürlerdeki ayrıntılar, Alâaddin Köşkü minai tekniğinde yapılmış olan çinilerle aynı paralellikte olması, bu yazmanın Anadolu'da yapılmış olmasını kuvvetlendirmiştir.

Not: 1-2

¹ Özergin, s. 129-230, Öney, *Süsleme El Sanatları*, s. 145.

² Özergin, s. 219, 230, İnal, *Tasvir*, s. 118.

No: 1

Resim: 1

Desen: 6a-10a-131

s.: 3b

Beni Şeybe kavminin günlük yaşantısını gösteren bir çarşı kompozisyonu, 5,5x18,6 cm ölçüsündedir. Arkadlar arasına yerleşmiş şehir hayatını ve devrin mesleklerini göstermesi yönünden ilginç bir örnektir.

Mavi bir zemin üzerinde dört kısımdan oluşan minyatürler, sağdan sola doğru, fırın olması muhtemel olan hacimde, figürün yüzü profildendir ve başının etrafında hâle görünmekte ve bedeninin üst kısmı çıplaktır. Beyaz uzun ve dar paçalı pantolonu-donu gayet belirgin şekilde görülmektedir. Sağ elini bir hamur kabına sokmuş, sol elinde ekmek tutar. Raflarda dizi dizi yerleşmiş olan ekmekler görülür. Günümüzdeki ekmek fırınlarında da aynı geleneğin devamını görebiliyoruz.⁴

İkinci hacim bir kasap dükkânını tasvir ediyor. Etler çengellere asılı, kasap yere çömelmiş hayvanı kesiyor.

Başının etrafında bir hâle, yüzü profilden görülür, kısa saçlı ve çekik gözlüdür, bedeni çıplak beli peştamal ile sarılı ve ucu kıvrık olarak dizinin üzerine toplanmış.

Üçüncü hacim aktar dükkânı veya eczane olabilir. Raflarda dizili olan kaplar ile eczane olması ihtimali kuvvetleniyor.

Dizleri üzerine oturmuş olan figürün elinde bir terazi ve önünde çeşitli mor, yeşil, kahve, ve kırmızı renkli testiler görülmektedir. Figürün başında sarık, oval yüzü ve çekik gözleri ve örgülü uzun saçları sol omzundan beline kadar inmektedir. Sarı renkli bol giysisi siyah kıvrık dallarla bezeli sağdan sola doğru kapanmaktadır.

Dördüncü hacim, kuyumcu dükkânını tasvir ediyor. Ortada altın yaldızlı ağzı açık bir sandık ve tavandan dört sıra renkli taşlardan kolyeler sarkmaktadır. Soldaki figür daha büyük çalışılmış, elini kolyelere doğru uzatmıştır. Dizleri üzerine oturmuş olan figürün başında yuvarlak bir başlık görülür. Yakın örneği Alâaddin Köşkü'nün minai tekniğinde yapılmış olan çinilerinde de görebiliyoruz. Dizi dizi örgülü saçları omzuna doğru sarkmış, yuvarlak yüzü, çekik gözleri gayet belirgindir ve başının etrafını altın yıldızlı hâle çevirir. Bol kırmızı mintanın uzun kolları tirazlıdır. Beyaz pantolonunun-don paçası mintanın altından görülmektedir.

Diğer figür dizleri üzerine oturmuş profilden görülmektedir. Başında yuvarlak kavuk (Uygur rahipleri gibi), örgülü saçları beline kadar iner. Başının etrafını altın yaldızlı hâle çevirir. Bol sarı renkli mintanın üzeri yeşil

dikey çizgilerle bezenmiştir. Benzer örneklerini Kubadabad ve Kalehisar'da çıkan kemiklerde ve Artuklu mezar taşında görebiliyoruz.

Not: 3-4-5

No: 2

Resim: 2

s.: 4b

Varka ve Gülşah'ın öğretmen ile beraber görüldüğü kompozisyon 6x19,5 cm ölçüsündedir. figürler altın yaldızlı bir hacim içinde; ortada öğretmen tahtta bağdaş kurmuş şeklinde oturmuş. Sol elini göğsüne doğru kaldırmış, sap elini dizine koymuş. Başında yuvarlak bir sarık, saçları omuzuna dökük, çekik gözlü kalkık burunlu ve yuvarlak yüzlü olan öğretmenin sarı renkli giysisi sağdan sola doğru kapanmakta ve uçları sarkan bir kemer ile bağlanmaktadır. Kollarında altın yaldızlı tirazlar gayet belirli şekilde görülmektedir. Öğretmenin sağ tarafında diz çökmüş şekilde oturan Varka, öğretmene bir kitap uzatır şekilde görülmektedir. Kürklü ve yüksek olan başlığın altında örgülü saçları omuzundan beline kadar inmektedir. Leylâk renginde olan giyimi uzun kollu kapalı yakalıdır be belindeki ince kemer ile toplanmaktadır. Kollarında altın yaldızlı tiraz vardır. Sol elinde mendil görülmektedir.

Sol tarafta oturan Gülşah bağdaş kurmuş şekilde oturmuş kitap okumaktadır. Örgülü saçları üç dizi halinde beline kadar inmektedir. Koyu yeşil renkle olan giysisi bol, uzun kollu ve yakası sivri olarak açıktır.

Selçuk sanatında yoğun olarak görülen geometrik ve rûmillerle bezemeli olan sütunlu hacmin yanlarında ayakta duran iki figür görülmektedir. Sağdaki figür ellerini ileriye doğru uzatmış. başında yuvarlak bir kavuk vardır, siyah saçları ensesinden omuzlarına dökük şekildedir. Yuvarlak yüzünü altın yaldızlı hâle çevirmektedir.

Sarı renkli giysisi kapalı yakalı, bol uzun kollu ve tirazlıdır. Beyaz şalvarının altından sivri burunlu çizimleri belirgin şekilde görülmektedir.

Sol taraftaki figür de ellerini ileriye doğru uzatmış, yuvarlak yüzünü altın yaldızlı hâle çevirmektedir. Başında kenarlı ve tepesi yuvarlak bir başlık görülmektedir. Örgülü saçları, önden ve arkadan diziler halinde beline kadar inmektedir.

Koyu yeşil renginde, yuvarlak kapalı yakalı, dar uzun kollu, tirazlı giysisi

³ Melikian, L. 15.

⁴ Ateş, Un Vieux po me, s. 143-152; Melikian, L. I.

⁵ İpşiroğlu, S. 29, R. 15.

belinde geniş kemerle toplanmış ve uçları etek ucuna doğru sarkmıştır. Sivri burunlu uzun konçlu ökçesiz çizmeleri belirgin şekilde görülmektedir.

Not: 6

No: 3

Resim: 3

Desen: 18

s.: 6a

Rebi bin Adnan'ın Beni Şeybe kabilelerine düğün sırasındaki baskını: 9x18,3 cm ölçüsünde olan kompozisyon realist bir görünümündedir.

Süvarilerin ellerindeki kalkan ve kılıçlar saldırı anını simgelemektedir. Başlarında iki veya tek sorguçlu başlıklar ve beşli örgülü saçlar omuzlarından bellerine kadar inmektedir. Binici giyimleri, zikzaklı ve ucu püsküllü kemerleri ile kollarındaki giysilerin altında bol paçalı şalvar ve sivri uçlu çizmeler görülmektedir.

No: 4

Resim: 4

Desen: 18

s.: 7a

Rebi bin Adnan'ın baskını: 7,5x19 cm ölçüsünde olan minyatürde baskın anı belirtilmiştir. Sarı zemin üzerine şaha kalkmış, kuyrukları düğümlü atları ve ellerinde kılıçlarıyla süvariler realist bir görünümündedirler.

Ortadaki figür, içki içerken hücum eden süvarinin kılıç darbesi ile ağzından kanlar fışkırır ve yerde kadeh görülür.

Dalgalı mor renkli kolları tirazlıdır. Başında kavuk yer alır. Sol taraftaki figürlerden Varka ve diğeri ellerinde uzun boyunlu içki şişesi tutmaktadırlar. Yeşil renkli, uzun kollu bol etekli giysilerin altından beyaz şalvarları, sarı ve siyah renkli sivri burunlu uzun konçlu çizmeleri görülmektedir.

Gülşah dizleri üzerine öne doğru eğilmiş. uçları içine kıvrık saçları görülür. Kapalı yakalı, uzun kollu tirazlı kaftanının altına beyaz şalvar giymiştir.

İçki veren figürlerde Abbasi dönemi Samarra resim sanatının etkileri görülür.

Notlar: 7-8

⁶ İpşiroğlu, S. 29, R. 16.

⁷ Ateş, Un Viux poème, L. I. R. 2.

⁸ İpşiroğlu, S. 30, R. 18.

No: 5

Resim: 5

Desen: 4-140-8-7b

s.: 8b

Kaçırılan Gülşah, Reb'in çadırında: 7x18 cm ölçüsünde olan kompozisyonun ortasında bir hacim, iki yanında ikişer figür yer alır. Zemini altın yaldızlı olan hacimde kırmızı renkli tahta bağdaş kurarak hafif sağa dönük oturan Rebi ellerini uzatmış konuşuyor. Çekik gözleri, küçük burnu, ağzı vardır, yuvarlak yüzünün iki tarafında uzun örgülü saçları beline kadar iniyor. Başında yuvarlak taylasanlı kavuk görülür ve başının etrafında dişli hâle çevirmektedir.

Sarı renkli kapalı yakalı uzun kolu siyah yuvarlak beneklerle bezeli giyimlidir. Ve bol paçalı şalvarından da sivri uçlu çizmeleri görülür. Bu taht sahnesinin yakın örneğini, Konya Alâaddin Köşkü çinilerinde görebiliyoruz (Resim 87). Gülşah diz çökmüş tahtta oturan Rebi ile konuşmaktadır. Sivri yakalı yeşil renkli olan bol giysisi belinde kemerle toplanmış. Kolları da aynı şekilde bol ve tirazlıdır. Başında diademli başlık ve ortasında taş olabilir. Örgülü saçları üç bölük halinde beline kadar inmektedir.

Kadının iki yanında ayakta duran ikişer hizmetkâr ellerinde kıymetli eşyaların olduğu küçük sandıkçıkları, Rebi'ye hediye verilmek üzere getiriyorlar. Soldaki ikili grubun, uçları püskül şeklinde üç bölük halinde örgülü saçları bellerinden aşağıya sarkmaktadır.

Hâleli başlarında, soldakinin siyah iki külâhı ve ortasında kırmızı türban şeklinde değişik bir başlık görülür. Yanındaki figürün ise başındaki yeşil renkli ponponlu küçük kenarlı be kenarını siyah bir tüy çevirmektedir.

Desenli yeşil ve eteği püsküllü sarı renkli, kapalı yakalı bol giysileri bellerinde geniş kemerlerle toplanmış, her ikisinin de ayağı çizmelidir. Her iki figür de hizmetkâr olabilir.

Sağdaki ikili grubun başlarında sarı veya yeşil yassı, yüksek olmayan sarıklar görülür. Uzun ucu püsküllü örgülü saçları dikkati çeker.

Önden büzgülü bol etekli mavi ve beyaz zemin üzerine desenli kıyafetlerini sivri burunlu uzun konçlu çizmelerle tamamlamışlardır.

Figürlerin duruş şekilleri, çehreler, başlıkları, saç örgüleri ve giysileri ile Konya Alâaddin Köşkü, minai tekniğindeki çiniler paralellik gösterir.

No: 6

Resim: 6

Desen: 13b

s.: 9a

Rebi'nin benî Şeybe baskınından sonra kabilesindeki yaralı ve ölüleri gösteren bir sahne: 7,5x18 cm ölçüsünde olan bu kompozisyon sayfanın ortasında yer alır. Yerde yatan yaralı ve ölülerin etrafında ağlayan ve çırpan kişiler görülmektedir. Figürlerin altın yaldızlı hâleli başları vardır, bazılarının görünüşleri profilden bazılarının ise cepheendir. Bazılarının başlarında başlık yoktur. Diğerleri de taylasanlı kavuklu, örgülü ve kısa saçlıdır. Figürlerin giysisi sarı, mor, yeşil, mavi ve pembe renkli, kapalı yakalı, titazlı ve vol kolludur. Giyimlerinin bellerindeki uzun kuşaklar etek ucuna kadar iner. Beyaz şalvarların altından sivri uçlu çizmeler görülür. Yerde yatan yaralı ve ölü figürlerinin kaftanları önden açıktır. Bu kompozisyonda giyimler aynıdır. Bazılarında da aynı kumaştan kuşak görülür. Kuşak arkadan veya önden bağlıdır. Bazılarında ise aynı tipte şalvar ve ince burunlu uzun konçlu çizmeler görülmektedir.

No: 7

Resim: 7

Desen: 19c

s.: 9b

Huma, oğlunun Varka'ya Gülşah'ı kurtarmasını söylemesini gösteren kompozisyon 8,2x18 cm ölçüsündedir. Konuşma kapalı bir hacim içinde geçer. Huma bağdaş kurmuş olarak minderli bir tahtta oturur. Bu taht formu, Selçuklu tasvirlerinde çok yaygındır. Karşısında ayakta oğlu Varka yer alır. Her ikisinin de başında kahve ve sarı renkli hafif basık kavuklar vardır ve etrafı hâlelidir. Huma'nın omuz hizasında beyaz kısa saçları, Varka'nın örgülü, belinden aşağıya inen uzun saçları açık seçik görülür. Koyu yeşil ve sarı renkli giysileri kapalı yakalı, tirazlı ve uzun kolludur. Varka kırmızı renkli, sivri uçlu, uzun konçlu çizme giyer. Evin dışında bozulmuş olarak küçük bir figür ile iki atlı görülür.

No: 8

Resim: 8

Desen: 16-158

s.: 10a

Varka'nın Gülşah'ı kurtarmak için yaptığı saldırıyı gösteren kompozisyon 8,5x18 cm ölçüsündedir ve sayfanın alt sayfanın yer alır. Varka ile babası

atları üzerinde süvari giysileriyle izlenir. Diğer figürler bozuk olduğundan tespit etmemiz mümkün değildir.

Başlarında kürklü borkler veya miğfer bulunur. Belleri kemerle toplanan kaftanlarının önleri açıktır ve diz kapaklarına kadar iner. Etek kenarından beyaz ve yeşil şalvarları görülür. Uçuşan kurdellâlar sahnenin hızını gösterir.

No: 9

Resim: 9

Desen: 15b-150

s.: 11a

Beni Şeybe ve Beni Zebba askerlerinin karşılaşmasını gösteren sahne sayfanın alt kısmında 6x17 cm ölçüsündedir. Olay yeşil saha üzerinde geçer, kompozisyonda simetri hakimdir. Yanlarında üçer figür yer alır. Her iki tarafta da yerde yatan figür görülür. Yanlarda üçer figür yer alır. Her iki tarafta da yatan figür görülür başlarındaki miğferler, ufak farklarla hepsinde aynıdır. Sağdan üçüncü figürün miğferi sivri külâh şeklindedir. Giyimleri de renk farkı ile aynıdır. Kollarında altın yaldızlı tirazlar vardır. Giysileri bedenlerini gayet sıkı şekilde sarar. Bol çakşırlar diz kapağından, çizme koncuna kadar iner.

No: 10

Resim: 10

Desen: 17-131-16-16a

s.: 12a

Beni Şeybe ve Beni Zebba'nın savaş anını gösteren kompozisyon, sayfanın üst kısmında 7,5x18 cm ölçüsünde simetrik, savaş sahnelerinin tekrarıdır.

11 figürün, 6 tanesi atların üzerindedir. İki tanesi yerde yatar, diğer ikisi ayakta çarpışır şekilde tasvir edilmiş. Kompozisyonda bir dinamizm görülür. Başlarında yeşil, mavi, kırmızı miğfer ve alçak başlık kavuk vardır. Giysileri ufak ayrıntılarla birbirinin benzeridir. Ayaklarında çeşitli çizmeler görülür. Saçları örgülü veya omuzlarına kadar serbest bırakılmıştır.

Notlar: 9-10-11

⁹ Melikian, L. 9.

¹⁰ Öney, *Süsleme El Sanatları*, s. 140.

¹¹ Grube, *World of Islâm*, s. 50.

No: 11

Resim: 11

Desen: 14a-158-18

s.: 13a

Rebi bin Adnan ile Beni Şeybe arasında geçen savaş 7x18 cm ölçüsünde, sayfanın üst kısmında yer alır. Kompozisyonunda simetri hâkimdir. Ortada tilki figürü görülür. İnce yumuşak hatlarıyla realist görünümündedir. İki taraf hücum halindedir. Rebi bin Adnan süvari giysileri ile saldırı halindedir. Ben Şeybe'yi kılıç darbesiyle ikiye ayırır. Rebi bin Adnan'ın arkasındaki süvarinin yeşil giyimi uzun kolludur. Başında yeşil başlık bulunur. Siyah saçları beline kadar iner. Beni Şeybe'nin arkasındaki başındaki dilimli başlık altından siyah örgülü saçları beline kadar iner. Figürlerin başlarının etrafı hâlelidir.

Notlar: 12-13-14

No: 12

Resim: 12

Desen: 19a-14c-16

s.: 13b

Rebi ve Varka'nın karşılaşmasını konu alan kompozisyon metin arasında, sayfanın alt yarısında 7,3x18 cm ölçüsündedir. kaftanlarının altındaki kısa şalvarları ve çakşırları gayet belirgindir. Sayfa 10a kompozisyonunun tekrarıdır.

Notlar: 15

No: 13

Resim: 13

Desen: 153-154

s.: 15a

Varka'nın babası Huma ile Reb'in savaşını konu alan kompozisyon sayfanın altında, 7x18 cm ölçüsünde kırmızı fon üzerine yapılmıştır. Sağdaki beyaz sakallı süvari Varka'nın babası Huma'dır. Sağ elinde kılıç, sol elinde Batrak=ucuna kudela sarılmış mızrak tutar. Atın üzerinde leylâk rengi fon üzerine siyah noktalarla süslü bir kumaş örtülüdür="Keçim" atın zırhıdır.

¹² Melikian, L. 10.

¹³ Öney, *Süsleme El Sanatları*, s. 139

¹⁴ Ateş, *Un Viux poème*, L. 11. R. 6.

¹⁵ Melikian, L. 11.

Savaşta korunması için konur.

Atın doku ak, nalları ise mavidir. Huma'nın başında yeşil renkli, kanatlı Tulga vardır, belinde ok ve yayı asılıdır., süvari giysileri içindedir. Atın kuyruğu düğümlüdür. Arkada ayakta duran figür kalkan ve kılıç taşır. Saçı kahverengi ve dağınıktır. Koyu yeşil renkli kapalı yakalı ve tirazlı uzun kollu giyiminin etekleri boldur. Ayağından dizine kadar dolak sarılıdır.

Rebi'yi tasvir eden soldaki süvari figürünün sağ elinde yay görülür. Sol elini arkaya uzatmış ok alır vaziyettedir. Örgülü siyah saçları vardır, altın yaldızlı ve boynundan bağlanan Tulga'sı görülür, başlığının iki yanından beline kadar inen benekli leylâk renkli zırhı kalın kuşakla belde toplanmıştır. Kolları uzun ve tirazlıdır. Arkadaki figür saygı duruşu şekli olan sol ayağının ucuna basmıştır. Elindeki kılıcı omuzuna dayanmış Emir-i Silâh olabilir. Figürün başındaki altın yaldızlı yüksekçe tulga, kenarlı figür, leylak renkli giyiminin üzerine mavi ince bir kırka giymiştir ve diz kapağına kadar ayağına dolak sarılmıştır.

Notlar: 16-17

No: 14

Resim: 14

s.: 15b

Rebi'nin, Varka'nın babası Huma'yı öldürmesini tasvir eden kompozisyon 5x18 cm ölçüsünde olup, sayfanın alt kısmındadır.

Figürlerin başları açık ve etrafı hâlelidir. Siyah saçları ortadan ayırık ve zülüflüdür. Kulaklarının üstünden bellerine kadar örgülü saçları iner.

Kapalı yakalı ve uzun kollu olan giyimlerinin, uzun uçları saçakları geniş kemerlerle toplandığı gayet belirgin şekilde görülmektedir.

Notlar: 18

No: 15

Resim: 15

Desen: 24c-151

s.: 16b

Varka ölen babası Huma'nın yanında. 7,5x18 cm ölçüsünde olan kompozisyon, sayfanın ortasındadır.

Baba oğul süvari giysileri içinde görülür, örgülü saçları bellerine kadar

¹⁶ Gökay, S. CCCLXVI.

¹⁷ Melikian, L. 12.

¹⁸ Melikian, L. 13.

iner. Sağdaki figür hizmetkâr olabilir. Başında sorguçlu miğfer, başlığın altında omuza kadar inen dışa kıvrık siyah saçları izlenir. Kapalı yakalı giyimi uzun, saçaklı örgülü kemerle toplanır. Ayağında çizme görülür.

Notlar: 19

No: 16

Resim: 16

s.: 17b

Varka ve Rebi'nin savaşı. 3,5x18 cm ölçüsünde olan sahne, sayfanın alt kısmındadır.

Varka sağ tarafta, Rebi ise sol taraftadır. Savaş anını gösteren kompozisyonda simetri hâkimdir. Figürlerin başlarının etrafında altın yaldızlı hâle vardır, ortadan ayrılmış siyah örgülü uzun saçlar üç bölük halinde bellerine kadar iner.

Kapalı yakalı giyimleri aynı kumaştan kemerlerle belde toplanmıştır.

Notlar: 20

No: 17

Resim: 17

Desen: 24b

s.: 18a

Varka ve Rebi'nin savaşını gösteren kompozisyon, sayfanın üst kısmında 6x18 cm ölçüsündedir. Kırmızı fon üzerine hazırlanmış olan sahnede; sağ tarafta at üzerinde Rebi ve arkasında değişik görünümde stilize olmuş hurma ağacı ve uçuşan kuşlar yer alır.

Kompozisyonun tam ortasında bir selvi ağacı simetrik olarak sahneyi ikiye ayırmaktadır.

Varka atını Rebi'nin üzerine sürer vaziyettedir, atın üzeri zırhlıdır (bol bir kumaş ile örtülü olup, başı, ön ayakları ve kuyruğu görülmektedir). Varka'nın örgülü saçları üç bölük halinde, mavi miğferin altından beline kadar iner. Sol elinde kılıç, sağ elinde altın yaldızlı kalkan tutar. Kemerli, kolları tirazlı kaftanı kırmızı ve benekli, astarı ise beyazdır. Rebi beyaz fon üzerine siyah Çin motifleri ile benekli atın üzerindedir, sağ elinde kılıç, sol elinde kalkan tutar. Başında mavi renkli miğferin altından siyah saçları görülmektedir.

Leylâk renkli kapalı yakalı, uzun kollu ve tirazlı giysisinin beli altın yal-

¹⁹ Melikian, L. 14.

²⁰ Melikian, L. 15.

dızlıdır. Önü açık olup, astarı beyazdır. Kırmızı renkli olan çizmesi sivri burunlu ve uzun konçludur.

Notlar: 21

No: 18

Resim: 18

Desen: 20

s.: 18b

Varka ve Rebi'nin savaşını gösteren sahne, sayfanın üst kısmında 6x18 cm ölçüsündedir.

Varka sağ tarafta 18a'daki Alp giysileri içindedir. Atı da zırhlıdır.

Sol tarafta olan Rebi kaftanını sırtına almıştır., iç gömleği siyah renkli ve kapalı yakalıdır. Bol paşalı şalvarı, sivri uçlu çizmenin koncuna kadar iner.

Notlar: 22

No: 19

Resim: 19

s.: 19b

Savaş alanında atı ile giden Gülşah'ı gösteren sahne, sayfanın üst kısmında 6,5x18 cm ölçüsündedir.

Gülşah'ın atının arka ayakları kıvrık, ön ayakları havaya kalkmıştır ve yürümeğe hazırlanmaktadır. Atın kuyruğu düğümlüdür, başında görülen tüy-"beçkem"-ise savaş atı olduğunu simgeler. Atın ayakları arasında koşar şekilde tavşan figürü görülür. Gülşah sağ elinde kalkan, sol eliyle kılıç ve atın dizginlerini tutar. Hâleli olan başında yuvarlak kavuk vardır, örgülü siyah saçları beline kadar iner. Yeşil renkli, kapalı yakalı, kolları tirazlı olan kaftanı dizkapaklarına kadardır.

Notlar: 23

No: 20

Resim: 20

Desen: 11d-21-22-157-158

s.: 20a

Varka ve Rebi'nin savaşmasını, Gülşah'ın hareketsiz olarak seyretmesi-

²¹ Melikian, L. 16.

²² Melikian, L. 17.

²³ Melikian, L. 18.

ni gösteren kompozisyon, sayfanın ortasında, metin arasında, 7,5x18 cm ölçüsündedir.

Rebi, yalnız gözleri görünen miğfer takmış, kısa kollu zırh giymiş, içinden uzun kollu mintanı çıkıyor. Varka'nın arı şaha kalkmış, kuyruğu düğümlüdür. Savaşın atlarının simgesi olan perçemi başında diziler halindedir. Rebi'nin başında, tulgasının altından siyah saçları beline kadar iner. Yeşil renkli zırhın altından kırmızı mintanı diz kapaklarının altına, yeşil renkli, sivri burunlu bol konçlu çizmelerine kadar iner, altın yaldızlı kemeri sivri üçgen dilimler halindedir. Belinde okları asılıdır.

Gülşah arkada atın üzerinde hareketsiz seyretmektedir. Taylasanlı kavunun altında üç bölük halinde saçları görülür, kapalı yakalı, uzun kollu, tirazlı ve diz hizasına inen kaftanının, belinde sivri üçgenlerden oluşan ve püsküllerle süslü bir kemer görülür. Ayağında çizme vardır.

Notlar: 24

No: 21

Resim: 21

Desen: 23b-152

s.: 20b

Varka'nın Rebi tarafından esir edilmesini gösteren kompozisyon, sayfanın alt kısmında, 7x8 cm ölçüsündedir.

Kırmızı fon üzerinde hazırlanmış olan sahne, mücadele sonunu göstermektedir. Varka atından düşmüştür, Rebi elindeki kılıcı havaya kaldırmış vurmaya hazırlanır. Her ikisinin başında sorguçlu miğferler²⁶ vardır. Saçları örgülü düz ve bellerine kadar iner. Kaftanları diz kapağına kadar uzanır.²⁶ Rebi'nin kaftanının üzeri sarı fon üzerine kahverengi spirallerle bezelidir, belindeki kalın kuşak önden düğümlüdür. Varka'nın ise koyu yeşil süvari giysileri, başındaki miğferi, ayağındaki sivri burunlu, geniş konçlu çizmeleri açık seçik şekilde görülmektedir. Sol taraftaki süvari, atı üzerinde olayı izlemektedir. Başında taylasanlı bir kavuk taşır, kaftanının uçları belinde toplanmıştır. Beyaz renkli çakşırları çizmenin konçlarına kadar inmektedir. Sol elinde bir kalkan tutar. Atların kuyrukları düğümlüdür.

Selçuklu Alpinin Tulgası, Orta Asya Türk geleneğidir.²⁶ Türk Tulgası, küçük, sivri kubbeli ve kulakları ile enseyi koruyan peçelidir. Kaşgarlı'ya göre Oğuzlar'ın perçem dedikleri Aplik alâmeti tüy, sorguç veya kumaştır.

Notlar: 25-26

²⁴ Melikian, L. 19.

²⁵ Melikian, L. 20.

No: 2

s.: 21b

Esir düşen Varka'yı kurtarmak için Gülşah'ın harekete geçişini tasvir eden sahne, sayfanın üstünde 7,5x18 cm ölçüsündedir.

At üstündeki figürlerin giyimleri renk ve bazı detaylarda farklılık göstermektedir. Tirazlı kaftanlar, çizme konçlarına kadar inen beyaz çakşırlar ve başlarında miğfer, kavuk ile diademli başlıklar görülür. Saçlar örgülüdür, omuz ve bele doğru sarmaktadır. Solda yürüyen figür değişik görünümündedir. Hizmetkâr olabilir. Beli ince kemerli, uzun pantolonlu paçaları bileğinde büzgülüdür. Yuvarlak yüzlüdür, örgülü saçları omuzundan ve önden beline kadar iner.

Notlar: 27-28

No: 23

s.: 22a

Gülşah'ın Rebi'yi öldürerek Varka'yı kurtarmasını gösteren kompozisyon, sayfanın ortasında 6,3x18 cm ölçüsündedir. Mavi fon üzerinde süvariler hareket halindedir. Varka'nın elindeki kargıyı Rebi'ye saplama anını göstermektedir. Bir evvelki sahnenin devamıdır. Sağ arkada yürüyen figür (hizmetkâr) aynı giysilerle görünmektedir. Varka'nın başındaki başlık, farklı görünümündedir. Tek taşlı üç dilimli küçük bir başlık görülür. Diğer figürlerde miğfer, sol taraftaki figür de ise sarık görülmektedir. Bütün figürlerin saçları örgülü dizliler halinde bellerine kadar iner. Atların kuyrukları düğümlüdür.

Not: 29

No: 24

s.: 23b

Gülşah'ın Rebi'nin oğlunu öldürmesini tasvir eden sahne, sayfa ve metnin ortasında 6,4x18 cm ölçüsünde, kırmızı fon üzerine işlenmiştir.

Gülşah'ın elindeki kargı ile Rebi'nin oğlunu öldürme anını göstermektedir. Rebi'nin oğlunun giyimi küçük levhalardan örülen bir zırhtır ve bedenini kaplar. Çakşırı diz kapağında, çizmesinin koncuna kadar iner.

Gülşah atının üstünde, başında miğfer ile görülür, örgülü saçları miğfe-

²⁶ Gökay, S. CCCLV; Esin, Alp Şahsiyeti, s. 713.

²⁷ Ateş, Un Viux poème, L. IV, R. 10.

²⁸ Melikian, L. 21.

²⁹ Melikian, L. 22.

rin aralarından çıkarak beline kadar iner. Uzun kollu kaftanı tirazlıdır ve belinde kat kat sarılı kuşağın uçları önden sarkar. Bol çakşırı diz kapağına, çizme koncuna kadar iner.

Notlar: 30

No: 25

s.: 24b

Gülşah'ın Rebi'nin ikinci oğlu Galip ile savaşı, sayfa ve metin ortasında, 6,4x18 cm ölçüsündedir. Sahne gayet hareketli, sağ tarafta Gülşah elinde kargıyla, sal tarafta Galip saldırıya karşı koymaktadır. Gülşah'ın başında sorguçlu bir miğfer bulunur, küçük levhaların dik şekilde dizilmesi ile oluşan zırh bedenini sarar, dar uzun kollu mintanı tirazlıdır. Çakşırı diz kapağına, çizmesinin koncuna kadardır. Galip de aynı şekilde giyimlidir, başında yuvarlak bir başlık görülür. Her ikisinin de örgülü saçları dizi halinde beline kadar iner. Atların kuyrukları düğümlüdür.

Not: 31

No: 26

Resim: 22

Desen: 20

s.: 25b

Gülşah'ın Galip'e esir düşmesini tasvir eden sahne, sayfanın ortasında, 6x18 cm ölçüsündedir. Yeşil ve kırmızı kaftanları vardır, bellerindeki kalın kemerleri uçları, etek uçlarına kadar sarkar ve kemerlerin kenarları altın yaldızla bezelidir, çakşırları diz kapağına kadar iner.

Not: 32

No: 27

Resim: 23

s.: 23b

Gülşah'ı kurtarmaya gelen Varka'yı, Galip'in çadırının dışında gösteren kompozisyon, sayfanın alt tarafında, 3, 5x18 cm ölçüsündedir.

Varka eğilmiş şekildedir, belinde ok ve yayını asmıştır. Başında yuvarlak bir başlık görülür örgülü saçlar dizi halinde beline kadar iner. Kırmızı

³⁰ Melikian, L. 23.

³¹ Melikian, L. 24.

³² Melikian, L. 25.

renkli giysisi, kapalı yakalı, tirazlı, dar uzun kolludur. Ayağında beyaz çizme görülür.

Not: 33

No: 28

Resim: 24

Desen: 149

s.: 27a

Çadırın içinde Gülşah ve Galip'i, dışarıda sol tarafta bir nöbetçiyi ve sağ tarafta Varka'yı gösteren sahne, metin kısmının üstünde, 7,5x18 cm ölçüsündedir. Çadırın içinde Gülşah, sol tarafta yerde mindere uzanmış vaziyettedir, ayakları çıplaktır, bol giysisi ayak bileklerine kadar iner. Başı açık, saçları örgülüdür. Galip dizleri üzerine oturmuş, sağ elindeki kargısını omuz hizasında kaldırmıştır. Başında yuvarlak bir başlık bulunur, örgülü saçları beline kadar iner. Yeşil, kapalı yakalı giysisi, tirazlı dar uzun kolludur. Sağ taraftaki nöbetçinin başında taylasanlı bir kavuk taşır, kapalı yakalı, altın tirazlı bol kollu ve üzeri stilize olmuş kuş ve dallarla bezeli giysisi değişik görünümündedir.

Sol tarafta Varka, başında kavuğu, sol elinde kargısı, belinde oku ve yayı asılı olarak görülür. Bol giysisi çizme koncuna kadar iner.

Notlar: 34

No: 29

Resim: 25

Desen: 131-19a

s.: 28a

Varka'nın Galip'i çadırın içinde öldürmesini gösteren kompozisyon, sayfanın üst kısmında, 8,5x18 cm ölçüsündedir.

Varka elinde kargısı, yanında Gülşah ile ayakta durmaktadır. Pembe renkli giyimi, kapalı yakalı, altın tirazlı, uzun bol kollu ve beli geniş kuşaklı, uçları etek ucuna kadar iner. Varka'nın kırmızı renkli giysileri beli kalın kemerli, kapalı yakalı, tirazlı ve dar kolludur. Başında yaşmaklı bir başlık görülür. Yerde başı kopuk olarak yatan Galip'in bedeni çıplaktır ve ayak bileğinden bağlı bir pantolon-don vardır.

Notlar: 35

³³ Melikian, L. 26.

³⁴ Melikian, L. 27.

³⁵ Melikian, L. 28.

No: 30

Resim: 26

Desen: 10b-141-148

s.: 23b

Varka'nın siyah uşağı Asvad'ın gelmesini gösteren sahne, sayfanın üst kısmında, 5, 5x18 cm ölçüsünde, kırmızı fon üzerine işlenmiştir.

Varka bağdaş kurmuş şeklinde tahtında oturur. Aynı taht sahnesinin (Resim 26) Alâaddin Köşkü'nün minai tekniğinde yapılmış olan duvar çinilerinde de görüyoruz. Varka'nın başında kırmızı yuvarlak ve yüksekçe bir başlık vardır. Saçları beline kadar iner. Bol kollu tirazlı (V) şeklinde giyimi ayak bileklerinde büzülmüş, sanatkâr etek kısmına karşılıklı iki kuş figürünü tezyini anlamda işlemiştir. Selçuklu bezeme sanatında yaygın bir kompozisyonudur.

Uşak Asvad'ın giyimi kapalı yakalı, belden kesiksiz, etek ucuna doğru genişlemektedir ve üzerinde geniş spiral bordürler arasında kıvrık dallar, palmetler ve hatayî motifleri yer alır. Uzun dar kollarında altın yaldızlı geniş tirazlar görülür. Ayağı da yeşil sivri burunlu ve uzun konçlu çizmelidir.

Notlar: 36-37

No: 31

Resim: 27

Desen: 143

s.: 30b

Varka'yla Gülşah'ın annesi bağdaş kurmuş, yuvarlak dolgun yüzlü, çekik gözlü, hafif kalkık burunlu ve küçük ağızlıdır. Saçları önden ve arkadan ayak bileklerine kadar iner. Boynunda iki dizi halinde kolye görülür. Belki inci olabilir. Bol kollu, altın yaldızlı tiraz, yeşil renkli kaftanın yakası (V) şeklinde açıktır. Dizleri üzerine oturmuş olan Varka'nın başında kavuk vardır. Örgülü saçları önden ve arkadan beline kadar iner. Kırmızı renkli giyimi, kapalı yakalı, dar uzun kollu ve altın yaldızdan tirazlıdır. Geniş kuşağın uçları etek ucuna kadar iner.

Notlar: 38

³⁶ Melikian, L. 29.

³⁷ Ateş, Un Viux poème, L. IV, R. 16.

³⁸ Melikian, L. 30.

No: 32

Resim: 28

Desen: 144-146-11d

s.: 31a

Gülşah'ın annesi ile babasını görmesini gösteren kompozisyon, sayfanın alt kısmında, 5,6x18 cm ölçüsündedir. Kapalı bir hacim içinde görülen figürler sol taraftadır. Sağ tarafta üç ayaklı bir tabakta meyveler ve kemerli bir kapı yer alır. Koyu mavi ve desenli Çin bulutlarından oluşan fon üzerinde, muhteşem bir taht altın yaldızlı ve geometrik desenlerin ortası rozetlerle bezeli minderlerin üstünde bağdaş kurmuş olan Gülşah'ın babası oturmaktadır. Bol kollu, altın yaldızlı geniş tirazı gayet belirgindir. Mor renkli olan giyiminin kıvrımları koyu renkle belirtilmiştir. Sağ taraftaki Gülşah'ın annesi yerde bağdaş kurmuştur. Yuvarlak yüzlü çekik gözlü, küçük ağızlıdır. Ortadan ayrılmış örgülü saçları diziler halinde önden arkadan beline kadar iner başında üç dilimli bir taç bulunur, bol kollu, tirazlı sağdan sola kapanan, beli kemerli ve leylâk renkli giyiminin kıvrımları koyu leylâk rengi ile belirtilmiştir.

Notlar: 39

No: 33

Resim: 29

Desen: 145b-147-11d

s.: 32a

Varka ve Gülşah'ın ayrılmasını gösteren sahne bir hacim içinde geçer 6,3x18 cm ölçüsünde ve sayfanın altındadır.

Konu hacim içinde işlenmiştir. Varka dizleri üzerine oturmuş, sola dönük başında sarık görülür. Örgülü saçları önden ve arkadan beline kadar iner. Sağ elinde büyük bir mendille yaşlı gözlerini silmeye hazırlanıyor.

Giyimi, Galip'in giyimi ile aynıdır. Sağ tarafta oturan Gülşah, dizleri üzerine oturmuş, yüz ifadesi gayet üzüntülü, giyimi bol, yaşlı gözlerini kolu ile silmek üzeredir. Başındaki diademin ortasına kıymetli bir taş yerleştirilmiş. Her iki figürün başı hâlelidir.

³⁹ Melikian, L. 31.

No: 34

Resim: 30

Desen: 133c-11c

s.: 33a

Varka ile Gülşah'ın birbirlerine bağlılık yemini etmelerini konu eden kompozisyon, bir hacim içinde geçer. 7,3x15 cm ölçüsündedir. Kırmızı fon üzerinde, Varka ile Gülşah bağdaş kurmuş, baş başa el ele tutuşmuşlar ve hüznü ifadeleri gayet belirgin şekilde görülmektedir.

Varka'nın başında yeşil taylasanlı sarık, örgülü saçları önden ve arkadan beline kadar iner. Kapalı yakalı, uzun bol kollu, altın tirazlı beyaz giyiminin üzeri sarı ve mavi stilize lotus motifleriyle bezelidir. Kapalı yakalı, kolları bol ve tirazlıdır. Saçları ortadan ayırık ve örgülü olarak beline kadar iner. Hacimin dışındaki sol taraftaki figür Gülşah'ın babası olabilir. Hâleli başında yeşil renkli taylasanlı bir kavuk vardır. yeşil kapalı yakalı giyimi sağdan sola doğru kapanır. Belinde kalın bir kuşak uçları etek ucuna kadar iner ve altın yaldızlıdır. Tirazlı kollarının ve bedeninin büzgüleri, koyu yeşil renk ile temin edilmiştir. Ayağında sivri burunlu çizme görülür.

Notlar: 40-41

No: 35

Resim: 31

Desen: 136

s.: 33b

Varka ile Gülşah'ın veda sahnesi, sayfanın ortasında, 7,5x18 cm ölçüsündedir. Konu açık havada işlenmiştir. Ortada büyük bir ağaç üzerinde bir kuş ve ağacın dibinde sarılmış bir tilki uyumaktadır. Sağ ve sol tarafta meyve dalları ve çiçekli bol yapraklı ağaçlar, tavus kuşları yer alır.

Ağacın gölgesinde olan Varka ve Gülşah birbirlerine sarılmışlar, sağ taraftaki Varka'nın başında sarı renkli bir başlık vardır. örgülü saçları önden ve arkadan beline kadar iner. Kapalı yakalı, tirazlı bol kollu giyimi açık mor renklidir ve kıvrımları koyu mor renk ile temin edilmiştir.

Ayağında sivri uçlu, uzun konçlu çizme vardır. Gülşah da aynı formda giyimli yakası (V) şeklinde açık mavi renkli, koyu tonu ile kıvrımlar belirtilmiştir. Krem renkli bol paçalı şalvarı ayak bileğine kadar iner. Başında

⁴⁰ Ateş, Un Viux poème, L. VII, R. 19.

⁴¹ Melikian, L. 32.

yaprak şeklinde kıymetli taştan bir taç görülür. Her ikisinin de başının etrafı hâlelidir.

Not: 42

No: 36

Resim: 32

s.: 34 b

Varka Yemen'de: sayfanın ortasında konu edilmiş ve 6,5x15 cm ölçüsündedir. Kompozisyon sağdan sola doğru geliyor. Sağdan Varka'nın atı, kendisinin Yemen şehrine girişi ve sol tarafta mum ışığında karanlık bir çadır içinde dizleri üzerine oturmuş olarak görülür. Sağdan sola kapanan ve belinden etek ucuna inen kalın kuşaklı, tirazlı, uzun bol kolları olan sarı giyimli Varka'nın açık saçları arkadan beline kadar iner. Kırmızı fon üzerinde olan diğer çadır içindeki bağdaş kurmuş öteki figürün (vezir olabilir), başında sarı renkli bir sarık vardır. saçları sırtından beline doğru iner. Yeşil giyimli, kapalı yakalı, yeşil rengin koyu tonu ile temin edilen bol kıvrımlar, belde ince bir kemerle toplanmıştır. Kol ağzları bol ve tirazlıdır. Baş hâlelidir.

Notlar: 43

No: 37

Resim: 33

Desen: 23a-21-13a

s.: 35b

Varka'nın Yemen'den sefere çıkmasını konu eden sahne, sayfanın üst kısmında yer alır, 6, x18 cm ölçüsündedir.

Varka'nın iki atlı arasında Yemen kapısından çıkışında büyük bir canlılık ve dinamizm görülür. Diğer iki süvarinin başında yuvarlak yüksekçe başlıklar, ellerinde kargıları ve kalkanları görülür. Yeşil ve açık mor renk giyimleri diz kapağına, çizme koncuna kadar iner. Varka'nın başında, gözleri görünen bir miğfer (tulga) süvari giyimleri içinde ve elinde Batrak (sancakla eş anlamda olduğu ve savaşlarda mızrak ucuna takılan ipek bez parçası olarak açıklanabilir. Savaş esasında Alpin ait olduğu kabilenin simgesi) tutar.

Notlar: 44

⁴² Melikian, L. 33; İpşiroğlu, S. 32, R. 21.

⁴³ Melikian, L. 34.

⁴⁴ Melikian, L. 35; Gökay, s. CCCLXII.

No: 38

Resim: 34

Desen: 154-156-21

s.: 36a

Varka'nın ordusunun, Bahreyn ve Aden ordusu ile savaşmasını gösteren friz sayfanın ve metnin ortasında ve 6,2x18 cm ölçüsündedir. Sağ taraftaki grup Varka'nın süvarilerini temsil eder. Tuğların savaş zamanında yere saplandığı ve bir başın bulunduğu yeri gösterir. Kırgızlar'da tuğ kurulduğunu, herkesin bu tuğun altında toplandığı bilinmektedir.⁴⁵ Develerin üzerindeki kös (büyük davullardır), savaşa giderken heyecan ve güç vermek, aynı zamanda düşmanı ürkütmek için çalınırdı. Dede Korkut, destanlarında mehter takımı diyebileceğimiz bir kuruluşun olduğunu söyler.⁴⁶ Köş çalan figürlerin başları sarıklı, giyimleri kapalı yakalı ve dar uzun kolludur.

Aden ordusunu temsil eden figürler askerî giyimlidir. Başlarında miğferleri, ellerinde kılıçları ile hücum hazırlanıyorlar. Önde görünen at zırh giymiştir. Önde elinde mızrak olan figür görülür ki, mızrağın ucundaki alâmet, Aden ordusunun simgesi olabilir. Bu figürün yeşil renkli giyimi diz kapağına kadar iner ayağında kalın dolaklar de diz kapağına kadar sarılmıştır. Saçları bukleli ve ensesindedir.

Notlar: 45-46

No: 39

Resim: 35

Desen: 21

s.: 37b

Varka ile Aden'li kumandanın savaşı, metin ve sayfanın ortasında yer alır ve 6,2x18 cm ölçüsündedir. Altın yaldızlı hatayî motifleriyle bezeli olan fon üzerinde, Varka sağ tarafta elinde kargısı ve kalkanı ile hücum geçme anını gösterir. Her iki figür askerî giyimlidir. Desen 155'deki çakşır ile benzerlik gösterirler.

Notlar: 47

⁴⁵ Ögel, *İslâmiyetten Önce*, s. 208; Gökay, s. CCCLXVIII.

⁴⁶ Gökay, s. CCCLXIX.

⁴⁷ Melikian, L. 36.

No: 40

Resim: 36

Desen: 19a-16c-8b

s.: 38b

Varka'nın Bahreyn ve Aden askerleri ile savaşlarını konu eden minyatür, sayfanın üst yarısında ve metin arasında, 8x18 cm ölçüsündedir. Tam bir dinamizm içinde savaş belirtilmiş. Süvarilerin bir kısmı savaş takımları içinde, ellerinde kalkan ve kargı, başlarında miğferler, bazılarında ise sarık görülür. Saçları örgülü, önden ve arkadan sarkar şekilde gösterilmiştir. Atların kuyrukları düğümlüdür. Desen 153'teki gibi giyimlidirler.

Notlar: 48

No: 41

Resim: 37

Desen: 14b-19a-151

s.: 39b

Varka'nın Bahreyn ve Aden askerlerini mağlup etmesini gösteren kompozisyon, sayfanın üst tarafında, 7,4x18 cm ölçüsündedir.

Savaş at üstündeki ve yerde görülüyor. Hepsinin ellerinde kılıçlar vardır. sağ taraftaki Varka'nın grubu, sol taraftaki karşı grubu kovalıyor figürlerin bir kısmının başında miğfer ve üzerinde alp giyimleri vardır. Diğerlerinin ise başları açık, saçları kısa ve dışa kıvrıktır. Yeşil, sarı ve mavi giyimli olan Aden grubudur. Hepsinin başlarının etrafı hâlelidir. Kolları da tirazlıdır.

Notlar: 49

No: 42

Resim: 38

Desen: 11e-5-147b-143b

s.: 40a

Şam hükümdarını çadırında gösteren kompozisyon, sayfanın alt tarafında, 5x18 cm ölçüsündedir.

Şam hükümdarı, kırmızı fon üzerinde bir çadır içinde, dizleri üzerine oturmuş, yuvarlak yüzlü sakallı, örgülü saçları önden ve arkadan beline kadar iner. Başında altın yaldızlı üç dilimli bir taç görülür. Anadolu Selçuklu dönemi tasvir sanatında değişik malzemeler üzerinde bu taç görülmektedir.

⁴⁸ Melikian, L. 37.

⁴⁹ Melikian, L. 38.

Sarı renkli giyimi sağdan sola doğru kapanır ve belini saran kuşağın uçları etek ucuna kadar iner. Hükümdarın karşısındaki figür bir dizi üzerine oturmuş ve sol elini dizine dayamıştır. Sağ elinde kadeh tutar. Başında yeşil renkli sarık vardır. saçları arkadan beline iner. Kapalı yakalı sağdan sola kapanan kıvrımlı yeşil giyiminin kuşağı etek ucuna kadardır. Öteki çadırın içi siyah fon üzerine türkuaz renkli kıvrık dallar arasında palmet, rumî, lotus ve tomurcuk ara motifleriyle bezenmiştir. Dizleri üzerine oturmuş olan figürün başında sarı renkli sarık görülür. Saçları arkadan beline iner. Sarı renkli giyimi, kapalı yakalı, uzun kollu ve tirazlıdır. Belinde kemerle toplanan ve eteklere doğru yayılan kıvrımlar, sarı rengin koyu tonlarıyla verilmiştir. Bütün figürlerin başları hâlelidir.

Notlar: 50

No: 43

Resim: 39

Desen: 3-139

s.: 41a

Gülşah Şam hükümdarının huzurunda: Sayfanın üstünde olan kompozisyon, 6x18 cm ölçüsündedir.

Şam hükümdarı, koyu mavi bir zemini olan çadır içinde, minderli bir tahtta dizleri üzerine hafif sağa dönük olarak oturmuş, önünde duran ayaklı meyve tabağına doğru sağ elini uzatmış. başında üç dilimli taç, örgülü saçları önden ve arkadan beline kadar iner. İnce bıyık ve sakalı olan hükümdarın sarı renkli, kapalı yakalı, bol kolları bileğinde büzülüyor. Belindeki kalın kemerin uçları etek ucuna kadar iner. Çadırın dışında olan Gülşah ayakta sol ayağının ucuna basmış, bu bir hürmet ifadesi olabilir. Siyah örgülü saçları önden ve arkadan belinden aşağıya kadar iner başında kıymetli bir taç, boynunda iki dizi inci kolye, açık yakalı giyimi belirgin şekilde görülmektedir. Koyu mavi renkli, bol kıvrımlı, uzun kollu ve tirazlıdır. Pembe renkli şalvarı ayak bileğinde toplanmıştır. Ayağındaki pabucun ucu bezelidir.

Notlar: 51

⁵⁰ Melikian, L. 39.

⁵¹ Melikian, L. 40.

No: 44

Resim: 40

Desen: 13b-13c

s.: 42a

Şam hükümdarı tarafından gönderilen ihtiyar kadının Gülşah'ın annesine hediyeler vermesini gösteren kompozisyon, metnin ortasında, 6x18 cm ölçüsündedir.

Karşılaşma, çadır içinde kırmızı fon üzerine işlenmiştir. Sağ tarafta bir dizi üzerine oturmuş figür, diğer dizini kıvrımış ve ihtiyar kadına doğru uzanmıştır başındaki sarı renkli yaşmak omuzlarına kadar inmektedir. Koyu sarı siyah kıvrımlı kaftanın kolları bol ve tirazlıdır. İhtiyar kadının beyaz yaşmağının ucu ayak bileklerine kadar iner. Yeşil kaftanı, siyah sivri burunlu çizmenin koncuna kadardır. Çadır beyaz fon üzerine kıvrık dallardan ve palmet lotus dizisinden oluşan bir kompozisyon ile bezenmiştir. Çadırın iki yanında iki çiçek dalı yer alır.

Notlar: 52

No: 45

Resim: 41

Desen: 5c-7e-7f-10b-10c-11-b-11c-142a-142b-138

s.: 43a

Şam hükümdarının çadırındaki kabul sahnesi, metin ortasında, 6,2x18 cm ölçüsündedir.

Şam hükümdarı, yeşil ve altın yaldızlı, yastıklı, örtülü bir taht üzerinde, ziyaretçilerine dönük olarak, bağdaş kurmuştur. Başında altın yaldızlı, dilimli muhteşem bir taç vardır. siyah örgülü saçları arkadan beline iner. Altın yaldızlı giyimi kapalı yakalı, tirazlı bol kolludur. Ve beli, uçları diz kapağından yana kaymış kalın kemerle sarılmıştır. Arkasında ayakta duran muhafızları, sol ayaklarının ucuna basmışlar, sağ kollarını göğüslerine koymuşlar ve sağ elleri serbest olarak görülür. Ayaklarının ucuna basmaları hürmet simgesidir. Her iki muhafızında başındaki başlıklar değişik görünmektedir. Giyimleri yeşil ve türkuaz renklidir. Bu renklerin koyu tonları ile kıvrımlar ve büzgüler belirleşmiş her ikisi de kapalı yakalı, belleri kalın kemerlidir. Aynı giysi kumaşından sivri burunlu geniş konçlu çizmeler görülmektedir. Hükümdarın misafirleri, bağdaş kurmuş ve dizleri üzerine oturmuş şekilde konuşmaktadırlar. Başları yeşil, türkuaz, kırmızı ve sarı

⁵² Melikian, L. 41.

renkli sarıklıdır. Hepsinin sarılış şekilleri farklıdır. Giyimleri üçünün aynı fakat renkleri farklıdır. Dördüncü figürün giyimi ise, kıvrık dallar arasına yerleşmiş palmet, lotus dizileri ve tomurcuk motifleri ile farklı bir görünüm vermektedir.

Taylasanlı sarıkları ile giysilerin bezemelerinin, ayrıntılarında paralellik görülür.

Notlar: 53

No: 46

Resim: 42

Desen: 135

s.: 43b

Annesi tarafından başka birine verilmek istenmesi üzerine, Gülşah'ın çadırında bayılmasını gösteren kompozisyon, sayfanın altında, 6x18 cm ölçüsündedir.

Gülşah, kırmızı zeminli çadırın içinde siyah örgülü saçlıdır. Yeşil renkli giyiminin yakası (V) şeklinde açıktır ve boynunda iki dizi inci kolyesi gayet belirgin şekilde görülmektedir. Altın tirazlı, bol kollu ve drapeli giyiminin beli ince bir kemerle toplanır. Ayağında burnu sivri bir pabuç görülmektedir.

Çadırın iki yanında çiçek ve kuş figürleri kompozisyonu tamamlıyor.

Notlar: 54-55

No: 47

Resim: 43

Desen: 13c-9

s.: 44b

Annesinin Şam hükümdarıyla evlenmesi için iknaya çalışması ve Gülşah'ın onu bırakarak çadırına gitmesini gösteren kompozisyon, sayfanın ortasında, 6x18 cm ölçüsündedir. Altın zeminli, drapeli, yanlardan tutturulmuş, çadırın içinde koşan Gülşah'ın başında tüylü başlık, boynunda inci kolye, benekli yeşil giysisinin bol kol kenarlarında büzgülü altın yaldızlı volanlar görülür. Açık yeşil şalvarı ayak bileğinden, sivri burunlu ayakkabısının üstüne yayılmış şekildedir. Sağ da çadırın dışında görülen annesi dizleri üzerine oturmuş ve iki elini kızına doğru uzatmıştır.

⁵³ Melikian, L. 42.

⁵⁴ Melikian, L. 43.

⁵⁵ İpşiroğlu, R. 20, s. 31.

Giyimi ve başındaki yaşmağı ile resim 40'dakinin aynısıdır. Yalnız burada renkler kırmızı ve yeşildir.

Notlar: 56

No: 48

Resim: 44

Desen: 11e

s.: 45a

Gülşah'ın Varka'ya götürmek üzere yüzüğünün uşağına verilmesini gösteren kompozisyon, sayfanın ortasında ve metin arasında, 6x18 cm ölçüsündedir.

Gülşah ayakta, örgülü saçları önden ve arkadan eteklerine kadar iner. Başında üç dilimli küçücük bir taç ve başının etrafında hâle vardır. Yeşil renkli giyiminin yakası (V) şeklinde açık ve içinde bej renkli mintanı görülmektedir. Kırmızı renkli, bol paçalı şalvarının altından sivri burunlu ve ince topuklu siyah renkli ayakkabıları görülür. Sol taraftaki hizmetkâr, kıvrımlı sarı giyimli, belindeki ok torbası ve siyah renkli sivri burunlu, uzun konçlu çizmeleri giyimini tamamlar. Başında yeşil renkli bir başlık ve siyah örgülü saçları dört dizi halinde beline kadar iner.

Yanlarındaki çiçek ve leopar figürü, Dioskorides ile Kelile ve Dimne minyatürlerini anımsatırlar.

Notlar: 57

No: 49

Resim: 45

Desen: 3-11e

s.: 46a

Varka'yı aldatmak için koyun ölüsünün bulunduğu mezarın başında sözde yas tutan Gülşah'ın annesi ve babasını gösteren sahne, sayfanın alt kısmında, 6x18 cm ölçüsündedir.

Palmet ve lotuslardan oluşan kıvrık dalların oluşturduğu fon üzerine işlenen Gülşah'ın yalandan mezarı ortada yer almaktadır. Sağ tarafta beyaz sakalı olan figür Gülşah'ın babasıdır. Başında yeşil bir sarık, sarı renkli, bol kollu tirazlı ve açık yakalı kaftanının altında aynı renkten çizmeler görülür. Sol tarafta Gülşah'ın annesi ellerini başının üstünde uçuşan örtüye doğru kaldırmış. Ortadan ayrı siyah örgülü saçları diziler halinde etek uçlarına

⁵⁶ Melikian, L. 44.

⁵⁷ Melikian, L. 45.

kadar iner.

Açıklı koyulu sarı renkli yakası açık olan bol giyimi belinde kuşak ile toplanır. Yeşil bol paçalı şalvarı ile ince burunlu ve topuklu ayakkabıları açık seçik görülür.

Notlar: 58-59

No: 50

Resim: 46

s.: 47b

Gülşah'ın anne ve babasının Varka'ya yalan ölüm haberini vermesini gösteren sahne, sayfanın üstünde 5,5x18 cm ölçüsündedir.

Hilâl'in verdiği haber üzerine Varka'nın açıklı koyulu kırmızı fon üzerinde baygın yatışı görülür. Başında yeşil kavuk, siyah örgülü saçlar, üzerindeki dar ve tirazlı uzun kollu sarı kaftan ile sivri burunlu geniş konçlu çizmelere gayet belirgindir. Ortadaki figürde, türkuaz giysiler içinde, ayağında beyaz bir çizme ve başında sarı renkli bir sarıkla Gülşah'ın babası görülür. Sağ taraftaki figür Gülşah'ın annesidir. Başında sarı renkli yaşmak ve arasında siyah örgülü saçları beline kadar iner. Kapalı yakalı, kol ağızları geniş, tirazlı giyiminde, beyaz fon üzerine türkuaz renkli, kıvrık dalların ve palmet ile lotusların oluşturduğu bezeme yer alır.

Notlar: 60

No: 51

Resim: 47

Desen: 3-13c-10b-132

s.: 48a

Varka'yı, Gülşah'ın mezarı önünde gösteren kompozisyon, sayfanın alt tarafında ve metin arasında, 5,7x18 cm ölçüsündedir. Mezarın etrafında ağlaşan figürler yer almıştır. Sağ tarafta, ortadaki sarı giyimli olan figür Varka'dır. Kapalı yakalı, dar uzun kollu ve tirazlı kaftanının üzeri, kıvrık dallar arasına yerleştirilmiş stilize hatayî motifleri ile bezenmiştir. Belindeki kuşağın uçları geriye doğru uçmaktadır. Beyaz çakşırı sivri burunlu çizmesinin koncuna kadar iner. Gülşah'ın annesi ve babası sol tarafta yaşlı görünmektedirler. Giysileri yeşil ve sarıdır. Her iki figürün de, dirseğinden itibaren yenlerinin sallanması yaşlı oluşunu simgeler. Annenin başında

⁵⁸ Melikian, L. 46.

⁵⁹ Öney, *Süsleme El Sanatları*, s. 141, R. 120

⁶⁰ Melikian, L. 47.

yaşmak ve yüzünde ince tül den bir peçe görülür. Şalvarı bol paçalı ve karelerle bezelidir.

Notlar: 61

No: 52

Resim: 48

Desen: 11c-11d-145

s.: 50a

Gülşah'ın babası ve önünde ağlayan Varka, sayfanın alt tarafında, 5,5x18 cm ölçüsündedir.

Sağ taraftaki Hilâl, yaptığına pişman, yüzü sararmış ve mahzun bir ifadesi vardır. başındaki sarığı, taylasanlı ve açıklı koyulu sarı renklidir. Koyu türkuaz renkli giyimi kapalı yakalı, sağdan sola kapanır ve tirazlı kollarının ağızları geniştir. Bol paçalı şalvarından sivri burunlu pabuçları görülür. Sol taraftaki Varka dizleri üzerine oturmuş, sağ kolu ile gözlerini siler. Örgülü saçları diziler halinde önden ve arkadan havalanmış. Sarı renkli bol giyimi kapalı yakalı, kolları tirazlı ve belindeki geniş kemer uçları etek ucuna kadar iner. Her iki figürün de başının etrafı hâlelidir. Arkalarında tilki ve çift başlı ejder motifi görülür.

Notlar: 62

No: 53

Resim: 49

Desen: 2-143a

s.: 50a

Varka'nın, Gülşah'ın ölmediğini, mezara koyunun konulduğunu duyması ve mezarı açması sahnesini gösteren kompozisyon, sayfanın altında, 4,6x18 cm ölçüsündedir.

Sol tarafta olan Varka elinde kazma ile görülür. Hâleli olan başında başlık yoktur. Örgülü saçları diziler halindedir. Açık kırmızı bol giyiminde açıklı koyulu renklerle, godeler belirlenmiş. Beli aynı kumaştan kuşaklıdır. Ayağında sivri burunlu ve geniş konçlu çizimleri görülür. Hizmetkâr kadının yuvarlak yüzlü başının ortasında üç dilimli taç, boynunda kolye vardır. yakası V şeklinde açıktır. Kol kenarları geniş ve altın yaldızla tirazlıdır.

Notlar: 63

⁶¹ Melikian, L. 48.

⁶² Melikian, L. 49.

⁶³ Melikian, L. 50.

No: 54

Resim: 50

Desen: 10b

s.: 51a

Varka'nın atına binerek Şam'a hareket etmesini gösteren kompozisyon, sayfanın alt kısmında metin arasında, 6x18 cm ölçüsündedir. Varka dört nala giden atın üzerindedir. Arkaya doğru uçan çanta bunu simgeler. Koşum takımları süslü ve kuyruğu düğümlü olan atın üstündeki Varka öne doğru eğilmiş, başında sarık, altından örgülü saçları önden arkadan belini geçer. Sarı renkli giyimi uzun kollu, kapalı yakalıdır. Ayağında da fiyongları ile dolak görülür.

Notlar: 64

No: 55

Resim: 51

Desen: 12b

s.: 52b

Şam yolunda yaralanan Varka'nın şehre götürülmesini tasvir eden sahne, sayfanın ortasında, 6,3x18 cm ölçüsündedir.

Hizmetkârın sırtında giden Varka'nın, başı açık, örgülü saçları diziler halindedir. Hizmetkâr kırmızı giysiler içinde ve ayağında sivri burunlu uzun konçlu çizmeler ile görülür (çakşırı çizmenin hizasında). Kompozisyonun ortasında nar ağacı ve nehir yer alır. Sağ tarafta koşum takımları süslü, kuyruğu düğümlü atın üzerindeki Şam hükümdarının siyah örgülü saçları diziler halinde omuzundan ve arkadan belini geçer. Başında yüksek bir bürk görülür. Sarı kaftanı bol ve uzun kuşaklıdır. Ayağında kırmızı dolak vardır.

Notlar: 65

No: 56

Resim: 52

Desen: 12c-133c

s.: 53b

Varka'yı çadırında yatağa uzanmış ve sağ tarafta hizmetkârını gösteren kompozisyon, sayfanın alt tarafında metin arasında, 5,7x18 cm ölçüsündedir.

⁶⁴ Melikian, L. 51.

⁶⁵ Melikian, L. 52.

Varka hafif yüksekçe yatağında uzanmış, saçları dağınık, dizlerini örttüğü yeşil örtünün üzeri kıvrık dal, palmet ve hatayilerle bezelidir. Devrin kumaşları hakkında bizi aydınlatır. Sağ taraftaki hizmetkâr, Varka'ya doğru yürümektedir. Başındaki kürklü yüksek tepelikli börkün altından siyah örgülü saçları gerilere doğru kapanır. Beli ince kuşaklı, kolları tirazlıdır. Ayağında desenli çizme görülür. Ağaç ve kuş motifleri kompozisyonun tamamlayıcı öğeleridir.

Notlar: 66

No: 57

Resim: 53

Desen: 13a-139

s.: 55a

Varka'nın hizmetkârı ile konuşmasını gösteren sahne, sayfanın üstünde, 5,7x18 cm ölçüsündedir.

Varka sol tarafta, sarı renkli minderli bir taht üzerine oturmuş. Başında sarık, siyah saçları örgülü diziler halinde önden ve arkadan iner.

Yeşil renkli giyimi, kapalı yakalı, bol kollu ve tirazlıdır. Ellerini uşağına doğru uzatmış. Bu bir sohbet anını göstermektedir.

Sağ taraftaki figür yuvarlak yüzlü çekik gözlüdür. Ortadan ayrılmış siyah saçları örgülü diziler halinde etek ucuna kadar iner. Figürün, sola doğru kapanan, kapalı yakalı, kol kenarları bol ve tirazlı giyiminin bollukları sarı rengin koyu tonları ile belirlenmiştir. Yeşil şalvarı ayak bileğinde büzülmüştür. Siyah ayakkabıları sivri burunludur. Ağaç, ortadaki ibrik ve sol taraftaki meyve tabağı, kompozisyonun tamamlayıcı öğeleridir.

Notlar: 67

No: 58

Resim: 54

Desen: 2-135

s.: 55b

Gülşah'ın süt kabının içinde yüzüğü bulmasını gösteren kompozisyon, sayfa ve metin ortasında, 6x18 cm ölçüsündedir.

Sahne kırmızı fon üzerine işlenmiştir. Sol tarafta uzanmış, yatar şekilde olan Gülşah'ın, örgü motifleri ile bezeli giyimi sarı renkli, beli kuşaklı, yakası(V) şeklinde açık, kol kenarları geniş ve altın tirazlıdır. Boynunda

⁶⁶ Melikian, L. 53.

⁶⁷ Melikian, L. 54.

iki dizi inci kolye görülür. Ortadan ayrılmış kalın örgülü saçları, önden ve arkadan etek uçlarına kadar iner. Bol, yeşil renkli şalvarı ayak bileğinde hafifçe toplanır. Sağ taraftaki figür bol, yeşil giysiler içindedir. Kolları bol ve tirazlıdır. Giyimin bolluğu yeşil rengin koyu tonları ile verilmiştir. Sarı renkli siyah kareli şalvarı ayak bileğinde daralmaktadır. Ayakları çıplaktır. Saçları ortadan ayrık, yaprak şeklinde bir başlık ve iki yandan örgülü saçlar inceli ve kalınlı olarak etek ucuna kadar iner.

Notlar: 68

No: 59

Resim: 55

Desen: 10b-130c

s.: 56a

İki sevgilinin karşılaşması ve bayılmalarını gösteren kompozisyon, sayfanın altında, 6,2x18 cm ölçüsündedir.

Tam bir simetri içinde işlenmiş olan sahnede Varka sağ tarafta atının ayakları altına düşmüş olarak görülür. Desenli, beyaz sarıgın altından örgülü saçları diziler halinde beline kadar iner. Koyu yeşil renkli, kapalı yakalı, uzun kollu ve altın yaldızlı tirazlı giyiminin büzgüleri yeşilin koyu tonları ile verilmiştir. Sivri burunlu ve uzun konçlu çizimleri diz kapağına kadardır. Sol tarafta yerde yatan Gülşah yeşil fon üzerinde bir kontrast yapmaktadır. Örgülü saçlar diziler halinde iner. Boynunda iki dizi halinde inci kolye, kırmızı V şeklinde yakası ve kol ağızları geniş, tirazlı kolları ile altın yaldızlı kıvrık dallarla bezeli olan bol paçalı şalvarı ve ince burunlu ayakkabısı giyimini tamamlar.

Notlar: 69

No: 60

Resim: 56

Desen: 12b-11b

s.: 57b

Varka ve Gülşah'ı Şam hükümdarının huzurunda gösteren sahne, sayfanın üst kısmında, 5,7x18 cm ölçüsündedir.

Koyu turkuaz üzerine, beyaz kıvrık dallar arasında rumiler, hatayiler, hayvan figürlerinden oluşan, saray bahçesini andıran bir fon üzerinde Şam hükümdarı oturur. İki yanında yer alan Varka ve Gülşah kompozisyonda

⁶⁸ Melikian, L. 55.

⁶⁹ Melikian, L. 56.

tam bir simetri sağlamış oluyorlar. Ortada bir taht üzerinde bağdaş kurarak oturan Şam hükümdarı hafif sola dönük olarak Varka ile konuşur. Başında tepelikli kürklü bir başlık vardır. Kurdela ile örülü saç beline kadar iner. Kapalı yakalı, sarı renkli giyimi, sağdan sola kapanır. Uzun dar kolları, altın yaldızlı tirazlıdır. Sağ taraftaki figürde, Varka iki dizi üzerine oturmuş. Başında beyaz sarık, örgülü saçları arkadan ve önden iner. Kırmızı giyimi kapalı yakalı, dar uzun kollu ve altın yaldızla tirazlıdır. Sol tarafta ise Gülşah bağdaş kurarak oturmuş. Ortadan ayrık örgülü saçları diziler halinde beline kadar iner. Açık krem renkli giyiminin yakası (V) şeklinde açık, boynunda iki dizi inci kolye, bol kollarının ağzı geniş ve altın yaldızla tirazlıdır. Pembe renkli şalvarı ayak bileğinde toplanmıştır.

Notlar: 70-71

No: 61

Resim: 57

Desen: 2-10b

s.: 58 b

Varka ve Gülşah'ın başbaşa konuşmasını gösteren sahne, sayfa ve metnin ortasında, 6x18 cm ölçüsündedir.

Her iki figürde ortada, altın yaldızlı siyah fon üzerine işlenmiş aralarında nesih bir yazı ile nakkaşın adı "Amel Abdül Mümin bin Muhammed el-Hoyi al-Nakkaş" yazılıdır. Mimari bir hacim içinde görülmektedirler. Varka'nın başında sarık, siyah saçları örgülü, diziler halinde önden ve arkadan beline kadar iner. Yeşil renkli kapalı yakalı giyimi, dar kollu ve tirazlıdır. Sağ elini Gülşah'a doğru uzatmaktadır. Gülşah'ın siyah saçları diziler halinde önden ve arkadan iner. Başının ortasında yaprak şeklinde bir altın bir taç görülür. Bol mavi renkli giyimi büzgüler halinde ayaklarını örter. Mavinin koyu tonları ile büzgüler verilmiştir. Sağ taraftaki kapı ve sol taraftaki çiçek figürü ile simetri sağlanmış oluyor.

No: 62

Resim: 58

Desen: 2-12b-11b

s.: 59b

Varka'nın Şam hükümdarı ve Gülşah ile konuşmasını içeren sahne, sayfanın altında 5,5x18 cm ölçüsündedir.

⁷⁰ Öney, *Süsleme El Sanatları*, s. 141, R. 121.

⁷¹ Melikian, L. 57.

Koyu fon üzerine, altın yaldızlı kıvrık dallarla, rumi, palmet, lotus ve hatayilerden oluşan kompozisyon üzerindeki üç figür simetrik olarak yerleşmiştir. Şam hükümdarı ortada bağdaş kurmuş, Varka'ya dönük olarak konuşmaktadır. Başında tepelikli kürklü börk, siyah örgülü saçları diziler halinde önden ve arkadan belini geçer. Kırmızı renkli, kapalı yakalı, giyimi, sağdan sola kapanır, altın yaldızlı tirazlı kolları ve beyaz dolaklı ayakları görülür. Sol tarafta görülen Varka, sol dizi üzerine oturmuş, sağ dizine sağ kolunu dayayarak konuşmaktadır. Başında mor renkli sarık vardır. Siyah saçları diziler halinde örgülü olarak arkadan ve önden etek ucuna kadar iner. Mor renkli, drapeli giyimi kapalı yakalı, sağdan sola doğru kapanır ve bol kolları tirazlıdır. Ayağında yeşil renkli tozluk görülür. Sağ tarafta görülen Gülşah, yeşil giyimlidir. Açık yakasından dizi dizi kolyeleri görülür. Başında altın yaldızlı yaprak şeklinde bir taç vardır. Siyah örgülü bukleli saçları önden ve arkadan etek ucuna kadar iner.

No: 63

Resim: 59

Desen: 2-11e-12b

s.: 61a

Varka ile Gülşah'ın Şam hükümdarı ile konuşmasını gösteren farklı kompozisyon bir evvelki minyatüre göre konuşmanın bir devamı olarak kabul edilebilir. Metin sırasında yer alır ve 6x18 cm ölçüsündedir.

Sağ tarafta kırmızı minderli bir tahtta oturan Şam hükümdarı başını eğmiş konuşmaktadır. Başında tepelikli kürklü bir börk, kolları altın yaldızlı, yeşil kuşaklı giysiler içinde görülür. Varka ayakta, koyu turkuaz renkli giyimli, belinde de, uçları etek ucuna kadar inen kemer vardır. Başında sarı renkli sarık görülür. Siyah örgülü saçları diziler halindedir. Gülşah dizleri üzerine oturmuş, başında altın yaldızlı yaprak şeklinde bir taç vardır. Siyah örgülü ve bukleli olan saçları etek ucuna kadar iner. Açık pembe drapeli giyimi kapalı yakalı, bol kollu ve altın yaldızdan tirazlıdır. Konuşma sahnesi heyecanlı ve gergin bir ifade gösterir.

No: 64

Resim: 60

Desen: 12c-11b-11d

s.: 62

Varka'nın Şam'dan ayrılmasını, Gülşah'ın ona elini uzatmasını ve gerideki Şam hükümdarını gösteren kompozisyon, sayfanın üst kısmında, 6x18 cm ölçüsündedir.

Sağ tarafta ağaç ve üzerinde bir hayvan önünde Şam hükümdarı görülür.

Şam hükümdarının başında, yüksek tepelikli kürklü bir börk vardır. Örgülü siyah saçları önden ve arkadan diziler halinde etek ucuna kadar devam eder. Koyu turkuaz renkli drapeli giysisi, diz kapağına kadar iner. Sarı renkli çizme ile kontrast teşkil eder. Atın önünde Varka'ya elini uzatmış olan Gülşah görülür. Kırmızı giysiler içinde, yakası (V) şeklinde açık, belindeki kuşağın uçları etek ucuna kadar iner. Bol paçalı yeşil renk şalvarı açık seçik görülür. Saçları örgülü diziler halinde önden ve arkadan iner. Varka, koşum takımları ile süslü bir ata binmiş, Gülşah'a doğru eğilmiş vaziyettedir. Başındaki pembe sarık, taylasanlıdır. Açık pembe kaftanı diz kapağına, yeşil renkli çizmesinin koncuna kadar iner.

Solda gerideki süvari figürü elinde kalkanı, koşum takımları ile süslü al bir ata binmiş. Başında kavuk vardır. Yeşil drapeli kaftanı, çizmesinin koncuna kadar iner. Atların kuyrukları düğümlüdür. Sol yukarı kenardaki kuş figürü kompozisyonun doğa öğelerini tamamlamış oluyor.

Notlar: 72

No: 65

Resim: 61

Desen: 7a-11a-133c

s.: 64a

Varka'nın sağ tarafında, kenarda, sol tarafta, pembe ve yeşil, yakaları kapalı, giysiler içinde iki süvari yer alır. Başlarında sarı ve yeşil sarık vardır. Siyah saçların kulak memesine kadar kesik olması yaşlı oluşlarını simgeliyor. Ortada yürüyen figür profilden görülmektedir. Başında yüksek tepelikli bir başlıkla üzerinde kapalı yakalı yeşil bir giysi vardır. Beli, uçları etek ucuna kadar inen kuşakla sarılıdır. Siyah, sivri burunlu geniş konçlu çizmeleri, diz kapağına kadardır.

Notlar: 73

No: 66

Resim: 62

s.: 65a

Ölüm haberi duyan Gülşah'ın ağlamasını gösteren kompozisyon, sayfanın üst kısmında, 6x18 cm ölçüsündedir.

⁷² Melikian, L. 58.

⁷³ Melikian, L. 59.

Gülşah kapalı bir hacim içinde görölmektedir. Kırmızı fon üzerindeki figür dövünen Gülşah'tır. Başında başlık, siyah örgülü saçlarını elleri ile yukarıya doğru kaldırıp çekiyor. Bu bir nevi yas simgesidir. Koyu türkuaz renkli giyiminin yakası (V) şeklinde açık, bol paçalı şalvarının altından sivri burunlu ayakkabıları görölmektedir.

Sağ tarafta kapalı bir kapı ve sol tarafta üzerine tavşan oturmuş çiçekli bir yeşillik yer alır.

Notlar: 74-75

No: 67

Resim: 63

Desen: 12c-131-132a

s.: 65b

Şam hükümdarı ile Gülşah'ın Varka'nın mezarını ziyarete gitmelerini içeren kompozisyon, sayfa ve metnin ortasında yer alır. 6,2x18 cm ölçüsündedir.

Ortada araba, atlar ve beyaz pantolonlu, kırmızı ve sarı mintanlı seyisler, sağ tarafa doğru koşar şekilde görölmektedirler. Yerde yatan Gülşah ve mezarının üzerinde ağlayan figürün kol yenlerinin dışına taşmış olması, acıklı ve kederli oluşunu gösteriyor. Giysiler tekrarlanmıştır (Desen: 132a)

Notlar: 76

No:68

Resim: 64

Desen: 132

s.: 66b

Varka'nın mezarı başında ölen Gülşah'ı gösteren sahne, sayfanın altında, 6x18 cm ölçüsündedir.

Ortada Varka'nın mezarı kademeli olarak yapılmıştır. Gülşah mezarının üzerine düşmüş, örgülü siyah saçları havada uçmaktadır. Giysisi kırmızıdır. Yeşil renkli bol paçalı şalvarı ile ince burunlu ayakkabıları da görölür. Mezarın iki yanında ağlaşan figürler yer alır. Sol taraftaki figürler erkektir. Başlarında sarıklar vardır. Mavi, mor, yeşil ve koyu tonları ile giyimlerinin drapelere belirlenmiştir. Kolları tirazlı ve yenleri ellerinin dışına taşmış ağlaşıyorlar. Sağ taraftaki iki kadın figürünün giyimleri aynı şekildedir.

⁷⁴ Melikian, L. 60.

⁷⁵ Öney, *Süsleme El Sanatları*, s. 141, R. 121.

⁷⁶ Melikian, L. 61.

Ellerinin dışına taşmış kol yenleri yaşlı oluşlarını gösteriyor. Hepsinin şalvarı bol paçalı ve ayakkabıları da aynıdır. Figürlerin hüzünlü ifadeleri gayet belirgin şekildedir. Bol, uzun yenli kıyafetler bu el yazmasında matem sahnelerinde görülmektedir.

Notlar: 77

No: 69

Resim: 65

Desen: 7b-12a-12c-7f-137-133a

S: 68a

Şam hükümdarının, iki sevgilinin mezarı üzerine bir türbe yaptırmasını gösteren kompozisyon, sayfanın alt tarafında, metin içinde, 5,8x18 cm ölçüsündedir.

Minyatürde tab bir simetri hakimdir. Ortadaki kademeli, üzeri örtülü, yanları açık türbe kırmızı fon üzerine işlenmiş. Sağ tarafta beyaz giysiler içinde Şam hükümdarı görülür. Kolları uzun ve altın tirazlıdır. Sivri burunlu sarı renki çizmeleri giyimi ile kontrast teşkil eder. Başında yüksek tepelikli börk vardır. Siyah örgülü saçları dizi halinde önden ve arkadan etek ucuna kadar iner. Şam hükümdarının arkasında muhafızı (silahdarı) yer alır. Elinde batrak, sağ ayağını kaldırmış, sol ayağının ucuna basarak duruşu, Selçuklu sarayında bir hürmet simgesidir. Başındaki beyaz başlığın kenarında bir şahin tüyü görülmektedir. Ok atmada yetenekli kişilerin, şahin kanadını başlarına takmaları Türkler'de gelenektir. Sarı giyimi sağdan sola kapanır. Bol ve drapelidir. Belindeki kuşak etek ucuna kadar iner. Etek ucundan ayrıca püsküller sarkar. Sol taraftaki figürler hürmet simgesi olarak ayak uçlarına basarlar. Başlarında kırmızı ve sarı renkli sarık ve fes şeklinde konik bir başlık görülür. Giysileri, kapalı yakalı, bellerinde kuşak vardır. Uçları etek ucuna kadar iner. Her ikisinin de etek uçlarından püskül sarkar. Saçları örgülü diziler halinde önden ve arkadan etek ucuna kadar iner.

Notlar: 78-79

No: 70

Resim: 66

Desen: 12a-42c-11e-133d

s.: 69b

Hız. Muhammed ve dört halifenin huzurunda, Şam hükümdarını gösteren

⁷⁷ Melikian, L. 62.

⁷⁸ Esin, Türk Kültürü El-Kitabı II, s 105.

⁷⁹ Melikian, L. 63.

kompozisyon, sayfanın üst yarısında ve metin arasında 6, 2x18 cm ölçüsündedir. Peygamber ortada, sağ tarafta dört halife oturmuştur. Yukarıda, Osman, Ebubekir, Ömer ve Ali, sol tarafta, Şam hükümdarı ve elinde batrak ile geride silâhdarı görülüyor. Şam hükümdarı ve silâhdarı parmak uçlarına basarak hürmeti simgeliyorlar. Konu kırmızı fon üzerine işlenmiştir.

Notlar: 80

No: 71

Resim: 67

Desen: 11e-12c

s.: 70a

Peygamberin Varka ve Gülşah'ı diriltmesi sahnesi, sayfa altında, 5,2 x18 cm ölçüsündedir.

Mezarın kenarında dirilen Varka ve Gülşah görülür. Öteki figürler sağ tarafta yer almıştır. Konu, açık yeşil fon üzerine işlenmiştir. Ayakta duran figürler parmak uçlarına basarak hürmeti simgelemiş oluyorlar. Başları sarıklı, ayaktaki üçüncü figürün başında yüksek tepelikli börk görülür. Giyimleri kapalı yakalı, kuşaklı ve kolları tirazlıdır. Saçları örgülü ve hepsi sakallıdır.

Notlar: 81

El-Cezari'nin Otomata'sı

Topkapı Müzesi Kitaplığı

(Kitab fî Ma'rîfet El-Hiyal El-Hendesiye)

Tarih: 13. yy.

Ahmet III. No. 3472

Yapıldığı Yer: Diyarbakır.

El-Cezari'tarafından yazılan ve Otomata olarak isimlendirilen otomatik aletlerin bilimini ve işlemlerini öğreten eser Diyarbakır (Amida) hükümdarı Artuklu Emiri Nasr el-Din Mahmud'un (1200-1222) emri ile Diyarbakır'da (Amida'da) hazırlanmıştır. Otomata Arşimed'in ve diğer Yunan bilim adamlarının mekanik ve matematik keşiflerine dayanır. Eserde otomatik aletlerin yapımı anlatılır. Her alet ayrı bölüm halinde ayrıntılarıyla izah edilip, resimlendirilir. Çerçevesiz bir şekilde metnin içine yerleştirilmiş olan minyatürler, 13. yy. başında orijinaleri, ihtimal Artuklu Sarayı'nda bulunan bazı aletlerin projelerini göstermeleri bakımından önem kazanmaktadır.

Otomata'nın çeşitli müzelere dağılmış farklı devirlerde yapılmış 14 Arapça kopyası bilinmektedir. En erken örneğin 1206 tarihli nüshası Topkapı Sarayı

⁸⁰ Melikian, L. 64.

⁸¹ Melikian, L. 65.

Müzesi'ndedir. (Ahmed III. No. 3472). Eser 179 varaktan ve 60 minyatürden oluşur. Figürler, Orta Asya Uygur ve Selçuklu üslûbunu yansıtır. Yuvarlak yüzleri, uzun örgülü saçları ve giyimleri ile konumuza ışıktutmaktadır.

Notlar: 82-83

No: 72

Resim: 68

Desen: 26-161

s.: 5b

Bir çalar saat tasviri görülmektedir. Mimari çerçeve içinde saatin mekanizması ayrıntıları ile gösterilmektedir. Köşedeki figürlerin başlarının üzerinde ince ayaklı geniş karınlı bir küp ve onun üzerinde de kartal figürü yer alır. Kemer köşelerinin bezemeleri garbi tekniğinde keramik grubu ile bir yaklaşım da olabilir. Üstte kareler ve arada bir top vardır. Yukarıdaki niş içindeki figürün hareketi ile top kare içine girer ve her saat başı, kartalın ağzından küpün içine, oradan da borazan çalan figürün başına çarparak orkestrayı çalıştırır.

Saatin kubbesini oluşturan kısımda burçlar yer alır.

Giyimlerde kullanılan renkler mavi, yeşil, kırmızı, pembe ve sarıdır. Kumaş kıvrımları aynı rengin koyusu ile temin edilmiştir. Sağdan sola kapanan kıvrık yakalı, uzun tirazlı kollu ve bol giysiler ince bir kemerle toplanarak vücut hatlarını kıvrımlar arasında gizler.

Orkestrayı oluşturan grubun giyimleri de aynıdır. Yalnız kös çalan figürün etek uçları beline toplanmış ve potur çakşırı diz kapağının altından görünmektedir. Onun ayağında mest, diğerlerinde ise çizme görülmektedir.

Ortada bağdaş kurmuş ve kudüm çalan figür sakallıdır. Başında yüksekçe kavuk vardır. Diğer figürlerin saçları uzundur. Sol kenardaki borazan çalan figürün başında fes şeklinde bir başlık görülür.

Notlar: 84

No: 73

s.: 30b

Davulcuların saati: Ortada saz çalan bağdaş kurmuş figürün sağ ve solunda diğer enstrümanlar yer alır. Giyimleri Res. 5b'nin aynısı. Başlarda kürklü bürk-Pseuda-Galen el yazmasında da görülür.

⁸² Öney, *Süsleme El Sanatları*, s. 150.

⁸³ İnal, *Tasvir*, s. 101

⁸⁴ Talbot-Rice, *İslam*, s. 140, fig. 139.

No: 74

s.: 46a

Fil saati: 34x25 cm ölçüsünde, profilden bir fil ve başının üzerinde zenci bir adam görülüyor. Sağ elinde bir kazma, sol elinde bir sopa tutar. Vücudunun üst kısmı yeşil bir kumaşla kaplıdır. Şalvarı beyazdır.

Filin sırtında ise yüksek bir tahtaravanda oturan diğer bir figür harap haldedir. Figürün altında bulunan diğer eyer altın yaldızlı olup iki tarafında püsküllüdür. Tahtaravanın iki sütununu birbirine bağlayan bir kirişin tam ortasında düğümlü iki başlı bir ejder, tahtaravanın sol üst yanında ise başka bir figür, ejderin açık ağzı karşısında oturur. Otomatik çalışan bu ejder tahtaravan kısmında oturan figürden bir top alarak alttaki vazoya koymaktadır. Aslında toplar üstteki, oturan figürün iki yanında bulunan kartallardan alınıp, sonra vazoya geçirilmektedir. Buna göre, fil sırtında oturan adam, topları sayar. Filin boynunda oturan adamda bu harekete bağlı olarak her top gelişinde davulu çalar. Tahtaravanın tepesinde bir kuş figürü vardır. Kuşun başı sayfanın üst kısmıyla birlikte kesilmiştir.

Tahtaravan üzerinde oturan figür ise sarıklı, sakallı olup üzerinde tirazlı bir giysi vardır. Bu kıyafet ve tip ise Selçuklu karakterine uygundur. Tahtaravan cephesinde dar bir şerit üzerinde işlenmiş bir friz vardır. Friz, altın yaldızlı zemin üzerine çizildiği için motiflerin bir kısmı dökülmüştür.

No: 75

s.: 57b

Fil saati: Bağdaş kurmuş figür, iki elini yana açmış, kapalı yakalı sağdan sola kapanır kırmızı giyimlidir. Yeşil sarıklı, başı hâlelidir, örgülü saçları göğsüne iner. Tam sayfayı kaplar.

No: 76

s.: 61a

Saksı saati: Büyük boyaltın yaldız saksı, üzerinde oturmuş, bağdaş kurmuş, yeşil elbiseli, mavi taylasanlı sarıklı, kırmızı çizmeli, cepheden görülen figür, sağ elinde bir sopa taşımaktadır. Bu saat, Sultan Mahmud Bin Muhammed Bin Kara Arslan'ın isteği üzerine Cezari tarafından yapılmıştır. Tam sayfayı kaplar.

No: 77

s.: 63b

Şematik figür: Geometrik hatlar içindeki figürün taylasanlı kavuğu vardır. Tirazlı bol kollu, kapalı yakalı giyimlidir. Tam sayfayı kaplar.

No: 78

s.: 79b

Mum saati: Uzun bir alettir. Solunda bağdaş kurup oturmuş figürün taylasanlı kavuğu vardır. Kapalı yakalı, tirazlı giyimi sağdan sola kapanır.

No: 79

Resim: 69

Desen: 163

s.: 88b

Müzikli aletler arasında içki kapları bulunan Hakem adlı içki cihazı yer alır. En altta, sürahiye içki dolduran bağdaş kurmuş bir figür görülür. Bunun üzerinde bağdaş kurmuş dört müzisyen, dümbelek, tambur, tef ve ney çalmaktadır. Bunların üzerinde yuvarlak kemerli bir hacim içinde bulunan, bir ayağı ile topa basıp elindeki kaşıkları sallayarak dans eden rakkase yer alır. Üzerindeki dik yakalı, kolsuz yelek, kolundaki bilezik ve poturu ile değişik bir görünümündedir. En üstte elinde mızraklı bir figür ile kompozisyon nihayetlenir. Giysiler genellikle aynı, dansöz ve süvari figürü farklı görünümündedir.

Notlar: 85

No: 80

Resim: 70

Desen: 159-27

s.: 78a

Bir içki cihazı eğlence gemisi şeklinde tasvir edilmiştir. Sağda kubbeli bir hacim içinde, bağdaş kurmuş, sağ elinde içki kadehi, sol elinde mendil tutan bir Emir görülür. Solunda, ellerinde içki kadehleri olan saraya ait kişiler bağdaş kurmuş, bunların solunda müzisyenler yer alır. En geride ise topa asan bir kayıkçı görülür. Müzisyenlerin hareketi ile titreşim başlar, topun üstündeki figür hareket eder ve havuzun içindeki sıvının kaba dökülmesine neden olur. Dolan kaptan taşan sular çarkı döndürür, çarkın kepçeleri dolar ve sürahili şahıs emire içki sunar.

Figürlerin başlıkları tümüyle aynı işlenmiş. Ayrıntılarda ufak farklılıklar görülür. Saçları genellikle uzundur. Figürlerden biri sakallıdır. Kayıkçının başlığı ve giyimi ise farklı görünümündedir.

Giyimleri bol kollu ve tirazlıdır. Sağdan sola kapanan, yakaları kapalı,

⁸⁵ İpşiroğlu, s. 19, R. 4.

bol kıvrımlı ve belleri kemerli olan giysileri mavi, pembe, kırmızı ve yeşil renklerin tonlarından oluşuyor. Emir'in kıyafeti aynı olmakla beraber yaka, kol kenarı ve kemeri altın yaldızlıdır.

No: 81

s.: 100a

İçki sürahisi: İnek üzerinde, yeşil renkli aynı giyimli ve kırmızı kavuklu figür sayfanın üst kısmında görülür.

No: 82

Resim: 71

Desen: 162-28

s.: IIIb

İki figürlü otomatik içki aleti: Figürler kubbeli bir hacim içinde karşılıklı oturmuşlar, aynı mekanik çalışma ile kaplarına içki koymaktadırlar. Figürlerin giysileri pembe ve mavi renkli, kıvrımları ise giysi renginin koyu renkleri ile verilmiş. Sağdan sola kapanan kaftanları tirazlı ve bol kolludur. Haleli başlarında taylasanlı yüksek kavuklar görülür. İçki cihazı tam sayfayı kaplar.

No: 83

Resim: 72

Desen: 164-30

s.: 121b

İbrikli köle cihazı: Köle, emir'in abdest alması için otomatik su döker. Gümüşten yapılmıştır. Kapağın üzerinde kuş ve ibriğin ağzında ejder vardır. Figür sol elinde ayna ve havlu tutmaktadır. Otomatik olarak ibrikten su dökülürken kapağın üzerindeki kuş ısıklık çalar.

Figür, haleli başında yüksek başlığı –kürklü börk–, iri gözleri yuvarlak yüzü, örgülü uzun saçları ile Orta Asya Türk tipini simgeler.

İç giysisi mavi, kaftanı kırmızı ve altın yaldız ile bezelidir. Mavi renkli bol çakşırı diz kapağının üzerinde, kaftanının eteği mintanının hizasında, kolları kısa, tirazlıdır. Ayağındaki sarı tozluklar gayet belirgindir.

Notlar: 86

⁸⁶ İpşiroğlu, s. 19, R. 3.

No: 84

s.: 104a

Nedim Oyuncağı: Figür, insan şeklinde otomatik bir cihazdır. Sakalsız, genç bir erkek figürü, dolgun yanaklı, çekik gözlüdür. Uzun saçının örgüleri önden sarkar. Figür, diz çökmüş, kırmızı renkte, yakasız giysisi sağdan sola kapanır. Kolları altın yaldızlı ve tirazlıdır. Yeşil renkli bir iç gömlek giymektedir. Figür, sağ elinde bir kadeh, sol elinde ise omzuna dayalı uzun saplı bir nilüfer çiçeği tutar. Kadeh sarı, çiçek mavi renktedir. Figürün başı etrafında altın yaldızlı bir hale vardır. Başına kürklü börk giymiştir. Börk altın yaldızlı ve sarı renktedir.

Oyuncağın Çalışması:

Cihaz, bakırdan yapılmış oturan bir erkek şeklinde otomatik bir cihazdır. Bu cihazın içinde, hareketleri sağlayan çeşitli aletler vardır. Cihaz, içki meclisinde, kralın yanında yer alır. Çünkü kral, içki içtiği zaman bardağında son kalan yudumu içmez. Metinden anlaşıldığına göre, "Krallar kadehlerindeki içkinin tümünü içmezler. Bu âdet, devrin krallarının adetidir". Böylece, kralın kadehinde kalan içki Nedim'in kadehine dökülür. Sonra Nedim, o kadehi ağzına doğru götürerek içer ve başını sallar. Kral, içki meclisinde maiyetinde bulunan misafirlerinden birine bu cihazı verir ve kucağına yerleştirerek ona içki vermesini emreder. Bu şahıs, kralın emrine uyarak aleti kucağına alır ve yavaş yavaş onun kadehine içki koyarak içirir. Otomatik cihaz yedi veya sekiz bardak içkiden sonra, elindeki nilüfer çiçeğini sallayarak krala işaret verir. Kral misafirine, Nedim'e tekrar içki vermesini emreder. Otomatik Nedim 9. veya 10. kadehi de içince alt kısmından bütün içtiği içkiyi, her şeyden habersiz olan misafirin kucağına boşaltır. Böylece kral ve meclisindeki misafirlere eğlenme ve gülme vesilesi olurdu.

No: 85

Desen: 28a

s.: 106a

Nedim Oyuncağı: Şematikfigür. 15x16,5 cm Başında kavuk, elinde kadeh tutar.

No: 86

s.: 18a

Balıklı Sakî Cihazı-İçki Veren Köle: İnsan şeklinde otomatik bir cihazdır. Kralın sarayında bulunan bu cihaz kralın sakiliğini yapar. Metne göre; on yaşında bir çocuğa benzeyen figür ayakta durmaktadır. Figürün başındaki

karakteristik külâhı kırmızı ve altın yaldızlıdır. Başı etrafında altın yaldızlı bir hâle vardır. Uzun ve siyah saçlarının örgüleri omuz başlarından aşağıya doğru sarkar. Yüzü yuvarlak pembe renkte, çekik gözlüdür. Figürün elbisesi kısa kolludur. Öne doğru uzanan sağ elinde altın yaldızlı camdan bir kadeh tutar. Sol elinde ise parlak gümüşten yapılmış bir balık tutmaktadır. Tiraz ve bileklikler altın yaldızlıdır. Elleri mor renkte olup, ahşaptan olduğu bellidir. Belinde mavi renkte bir kemer tokası vardır. Çorapları kırmızıdır. Elbisesi, birbirine geçmiş ve ortaları haçlı, sekizgen motiflerle süslenmiştir. Elbisenin etek uçları altın yaldızlıdır.

Bu cihaz, kralın yanına konur ve ayarlanır. Bir saat geçtikten sonra sol elindeki balık kadehe doğru yaklaşır ve içinden içki dökülür. Kadeh doğ-lunca durur ve eski haline döner. Böylece, kral içki kadehini alır, içer ve tekrar sakının eline verir. Bu şekilde, içki aleminin aletini bitinceye kadar devam eder.

Figürün çehresi, külâhı, saçları, elbiseleri, tirazları ve süslemeleri tamamen Selçuklu tipindedir. Elbise gayet güzel geometrik desen ile süslenmiştir.

No: 87

s.: 109b

İçki veren adam cihazı: Elinde bir kadeh ve şişe ile görülen erkek figürü sayfanın sol yanındadır (23x13 cm). Giysi sağdan sola kapanıyor. Mavi renkli kalın mor bir kemer ile kaftan belden toplanmış.

No: 88

Desen: 31

s.: 113b

Kadın köle, içki cihazı: Elindeki kadehi otomatik olarak doldurur, öne doğru uzatır. Sayfanın solunda, 10 cm eninde, 33 cm boyundaki figür profilden görülür. Kırmızı üzerinde altın yaldızlı benekleri olan yaşmak ayrı bir kurdela ile bağlıdır. Kulağında halka küpeler görülür. Yeşil iç giysisi, kırmızı ve siyah bileklerine kadar inen bol şalvarı vardır.

No: 89

s.: 125a

Kan Ölçeği: Otomatik Figür: Sakallı başında mor sivri külâh görülür. Leylak renkli pelerinlidir. Diz kapağına kadar inen kapalı yakalı iç giysisi sağdan sola kapanır. Sağ elinde büyük bir asa vardır.

No: 90

Desen: 27a

s.: 130a

Kan ölçeği cihazı tam sayfa: İslâm tababetinde bir hastadan kan almak mühim bir rol oynamıştır. Kan ölçeği çok hassas bir cihazdır. Bir tek damla ağırlığını bile hassasiyetle ölçebilir. Buna göre ayarlı bir ölçü aleti ile bağlanmış bir küçük leğenden ibarettir. Burç şeklinde küçük bir yapı üzerinde iki otomat adam figürü vardır. Bunlar kâtip olarak adlandırılmışlardır. Çünkü leğene dökülen kan miktarının ölçüsünü bunlar ellerindeki kalemleriyle yazarlar. Leğen, üst kısmındaki burcun dört ayağı arasında asılmıştır. Leğenin iç yüzü çok parlak ve kaygandır. Ortasından bir delik açılmıştır. Leğene dökülen kan, dipteki delikten akıp çıkarken ağırlığı nisbetinde yukarıya bağlanmış olan kâtiplerin kalemlerini harekete geçirir. Katiplerin arkasındaki niş içinde bir adam büstü görülür. Adam sağ eliyle bir işaret gösterir ve sol eliyle sakalını tutar. İki katip aynı rakamı gösterirler. Kâtiplerin yazdığı ağırlık on dirheme ulaştığı zaman bu rakam, nişte görülen sakallı adam tarafından özel bir işaretle belirtilir. Sakallı figür sadece onlu rakamları bildirir. Ölçek 120 dirheme kadar olan ağırlıkları tartabilir.

Kompozisyonadaki üç figür yan yana yer alır. Sağdaki bağdaş kurmuş oturur. Sakallı ve sarıklıdır. Elindeki uzun kalemle ölçüleri yazar. Elbisesi yeşil renktedir, tirazları altın yaldızlıdır. Sarık, mor renkte ve başı etrafında altın yaldızlı bir hâle ile çevrilidir. Ortadaki figür, yandakine nazaran daha büyüktür. Yassı sarıklı, yüzü uzun, bıyıklı ve sakallıdır. Sol eliyle sakalını tutmaktadır. Sağ elinin üç parmağı havada, işaret parmağıyla baş parmağı yuvarlak bir boşluk meydana getirecek şekilde bitişiktir. Elbisesi mavidir ve altın yaldızlı tirazlarla süslüdür. Soldaki kâtip figürü, oturmuş elinde kalem ve levha vardır. Mavi sarık ve mor cübbe giymektedir. Her üç figür de Selçuklu kıyafetinde görülür. Fakat sarılarla çehreler geleneksel karakterden ayrılarak incelmeye doğru bir temayül gösterirler.

No: 91

Resim: 73

Desen: 162

S: 133a

Kan Ölçeği Cihazı: Sayfa 130a'nın aynısı, farkı iki figürün olmasıdır. Mavi ve kırmızı taylasanlı kavukları, leylak ve yeşil renkli kaftanları vardır.

No: 92

Resim: 74

s.: 136a

Tavuslu fıskiye cihazı: Cihaz, su basıncı ile ayarlanmış dengeler neticesinde çalışır. Tavus figürü, oldukça yüksek olan cihazın üzerine konmuştur. Kuyruğundan giren su, ağzından çıkarak leğene dökülür. Leğen taşacak duruma geldiği zaman ağırlığının meydana getirdiği basıncın etkisiyle sisteme bağlı olan boş küreler yukarıya yükselir ve elindeki kaba su dolduran bir figürün harekete geçmesini sağlar.

Elindeki kaba su dolduran, ortadaki yuvarlak yüzü, örgülü saçlı figürün giysisi, yeşil tirazlı, çorapları kırmızı ve ellerindeki kaplar altın yıldızlıdır. Cihaz tam sayfa olarak verilmiştir.

No: 93

s.: 138

Otomatik su döken cihaz: Ortadaki figür mavi giysilidir. Üzerindeki kırmızı, kolsuz uzun bir yelek görülür. Cihaz tam sayfa olarak verilmiştir.

No: 94

Desen: 27a

s.: 178a

Deniz teknesinde bulunan otomatik erkek saati: Uzun yuvarlak başlık, saçlar omuza dökük, kırmızı giysisi sağdan sola kapanıyor. Kollarda tiraz ve belde kalın kemer görülür.

(Bu yazmanın bir kopyası İstanbul Süleymaniye Kitaplığında Ayasofya B 3606- Env. Numara ile kayıtlıdır. Diğer bir nüshası New York'tadır. Bkz. Muhammed A. Hussein, *Les Origines du Livres. Du papyrus au codex* Leipzig 1973, s. 129, 130).

Kitab-ı dakaik al-hakaik

Paris Milli Ktp.

Nasr-el-din Sivasî'nin Tezkeresi

Persan 174 (Nouveau 899)

Tarih: H. 687/1288

Geldiği Yer: Orta Anadolu

Yazma üç kısımdan oluşur. Birinci kısım, yazarın İslam âleminde dolaştığını, astroloji ve sihirle meşgul olduğunu anlatır.

İkinci kısım, Dakaik al-Hakaik adını taşır. 1271'de Aksaray'da el-Din Muhammed İbn Ali el-Sicistani tarafından yazılmıştır.

Üçüncü kısım, Mu'nis el Havarid, 1272'de Kayseri'de Nasr el-Rammal

el-Sa'atı el-Sivasi tarafından yazılmıştır. Selçuklu Sultanı Keyhüsrev'e ithaf edilmiştir. Yazar ve nakkaşı aynıdır.

No: 95

Resim: 75

Desen: 166

s.: 9a

Sağ elinde yazılı bir ağıt tomarı ve sol elinde asa tutan kanatlı figürün bol kıvrımlı mavi ve kırmızı renkli giysisi iki parçadan oluşur. Mor renkli kuşağının uçları arkadan uçmaktadır.

No: 96

Resim: 76

Desen: 32

s.: 18b

Süvari figürü: Elinde ok, yay ve üzerinde arslan resmi olan; kargıya takılı, kenarı dişli bayrak=batrak tutmaktadır. Başında sorguçlu serpuş şeklinde başlık görülmektedir.

No: 97

Resim: 77

Desen: 34c

s.: 69b

Uzun yüzlü, sakallı, kenarlı bir başlığı ve sol elinde uzun kargısı olan kanatlı figürün kapalı yakalı, uzun kollu giysisi, önden açık, belden ince kemerle toplanmıştır.

No: 98

Resim: 78

Desen: 35-167

s.: 72a

Elinde kargısı, kenarlı tabjrede oturan, kanatlı figür: Sağ elinde nar, sol elinde kargo tutmaktadır. Vücut cepheden, belden aşağısı profilden işlenmiştir. Giyimi mavi renkli, kapalı yakalı, uzun kollu ve tirazlıdır. Sol yanındaki kerubinin üçgen şeklinde serpuşu vardır.

No: 99

Resim: 79

Desen: 33-169-170

s.: 73b

Başında kenarlı bir başlığı ile yeşil, kapalı yakalı, uzun kollu, tirazlı, tunik şeklinde giyimleri olan kanatlı figür sol elinde kargı tutmaktadır.

No: 100

Resim: 80

Desen: 34a

s.: 83a

Mavi ata binmiş olan kolları tirazlı, yeşil giyimli başında üç dilimli tacı ve kanadı olan Tahmuras'ın, gövdesi düğümlü iki başlı ejderi, elindeki kılıcı ile vurma anı gösterilmiştir.

Tahmuras tasviri: Üç dilimli tacı, tirazı, vardır. Çapraz bağladığı boyundaki geriye doğru havalanan kurdela figürün hızını göstermiş oluyor.

N: 101

Resim: 81

Desen: 34b-168

s.: 86b

Ars'lana binmiş olan Ahnaf (eğri bacaklı melik) sağ elinde bir taç, sol elinde ise tek başlı ve düğümlü bir ejder tutar. Bu hakimiyetin simgesidir.

No: 102

Resim: 82

Desen: 82-165

s.: 92a

İsmi okunamayan beyaz elbiseli, taylasanlı sarıklı, asalı bir melek, dizleri üzerine oturmuş, üçgen yakalı, tirazlı kollu ve bol elbisesini ayağının altına toplamış olarak görülür.

Notlar: 87-88-89-90-91.

⁸⁷ Blochet, *Inventaire Persan* 174.

⁸⁸ Blochet, *Enluminures Persan* 174.

⁸⁹ Esin, *Selçuk Yazması*, s. 560.

⁹⁰ İnal, *Minyatür*, s. 44.

⁹¹ İnal, *Tasvir*, s. 106.

B. ÇİNİ - KERAMİK

No: 103

Paris Dekoratif Sanatlar Müzesi

Resim: 83

Desen: 37-180f

Tarih: 1220-1237

Geldiği Yer: Konya Alâaddin Köşkü

Malzemenin Cinsi: Duvar Çinisi

Altıgen şeklinde olan çini 13 parçadan oluşmuştur. Ortadaki figürü, yıldız şeklindeki çininin kolları arasına, sıraltına dörtgen deltaitlelerle ikinci bir yıldız ve ikinci yıldızın aralarına baklava şekilleri yerleştirilerek altıgen oluşturulmuştur.

Yıldızın ortasında minai tekniğinde, bağdaş kurmuş olan figür hafif sola elini yukarıya doğru kaldırmış, konuşmaya hazır düşünceli durumdadır.

Başında koyu mavi, yuvarlak başlık vardır. Saçları omzundan aşağıya doğru inmektedir.

Lacivert renkli, kapalı yakalı giysisinin, kıvrık dallarla bezeli kollarında altın yaldızlı geniş tiraz görülür.

Ayağında sivri uçlu, uzun konçlu çizme belirgin şekildedir.

Notlar: 1

No: 104

Berlin Dekoratif Sanatlar Müzesi

Resim: 84

Env. No. I. 929-932

Desen: 38-177

Tarih: 1220-1237

Geldiği Yer: Alâaddin Köşkü

Malzemenin Cinsi: Duvar Çinisi

Minai tekniğinde olan ortadaki yıldız şeklindeki çinide çalgı çalan figürün başında koyu mavi, yuvarlak, basık başlık görülür. Başlığın ortasında kıymetli bir taş olabilir. Saçları omuza dökük, sol dizi üzerine oturmuş, sağ dizi kalkık ve üzerine çalgısını dayamış, yuvarlak motiflerle bezeli olan lacivert renkli giyimi kapalı yakalı ve uzun kolludur. Kollarında altın yaldızlı tirazlar yer alır.

Ankara Etnografya Müzesi'nde 13792 envanter numarası ile teşhir edilen minai tekniğinde yapılmış ibrik üzerindeki figürlerin giysileri ve kom-

¹ Sarre, *Konya Köşkü*, s. 55, pl. 7b.

pozisyon şekliyle paralellik görülür. (Resim 215). İbrik, Anadolu'ya ithal edilmiş olabilir.

Notlar: 2

No: 105

İstanbul Türk-İslam Eserleri Müzesi

Resim:85

Env. No: 2977

Desen: 37b-180d.

Tarihi: 1220-1237

Geldiği Yer: Konya Alâaddin Köşkü

Malzemenin Tipi: Duvar Çinisi, Yıldız şeklinde.

Minai tekniğinde, 9,5x6,5 cm ölüsünde, cepheden görünen figür, bağdaş kurmuş ve kollarını iki yanına doğru açmıştır. Oval yüzü çekik gözleri, sivri burnu ve küçük ağzı ile Türk tipini simgeler. Başında yuvarlak başlık vardır. Başının etrafını hâle çevreler. Kısa saçları kulak memesinin hizasındadır. Lacivert kaftanı önden açık ve geniş kenarlık ile çevrilmiş. Kolları uzun ve tirazlıdır. Mintanı, kapalı yuvarlak yakalı, kiremit kırmızısı rengindedir. Ayağında ökçesiz, uzun konçlu, sivri burunlu, lacivert çizme görülmektedir.

Notlar: 3-4

No: 106

Berlin İslâm Sanatları Müzesi

Resim: 86

Desen: 37a

Tarih: 1220-1237

Geldiği yer: Konya Alaâddin Köşkü

Malzemenin Tipi: Yıldız şeklinde duvar çinisi.

Minai tekniğinde yapılmış ve 13,50 x11 cm ölçüsündedir. Açık mavi fon üzerinde, bir ağacın iki yanında bağdaş kurmuş iki figür görülür. Yuvarlak yüzleri, çekik gözleri, küçük burnu ve ağzı ile Türk tipini simgelerler.

Uzun saçları bellerine kadar iner. Başlarında basık, yuvarlak başlık vardır. Başlarının etrafını altın yaldızlı hale çevreler. Giyimleri kapalı yakalı, uzun kolludur. Kollarında tirazlar görülür.

Notlar: 5

² Sarre, *Konya Köşkü*, s. 55, pl. 7b.

³ Öz, *Turkish Ceramics*, pl. 1-6.

⁴ Önder, *Kadın Başlıkları*, s. 1-8, R. i5

⁵ Türk, C. 1. s. 413.

No: 107

Konya Karatay Müzesi

Resim: 87

Env. No: 602

Desen: 37a, b

Tarih: 1220-1237

Geldiği Yer: Konya Alâaddin Köşkü

Malzemenin Tipi: Yıldız şeklinde duvar çinisiinden parça

Minai tekniğinde yapılmış 9x6,5 cm ölçüsünde olan çini parçada tahta oturmuş üç figür cepheden görünmektedir. Yuvarlak dolgun yüzleri, sürmeli çekik gözleri, ufak burunları, küçük ağızları ve yüzlerindeki benleriyle Türk tipini simgelerler.

Ortadaki figürün kahverengi, yuvarlak başlığı ve tepeliği (ponpon şeklinde), arkadan omuza düşen saçları, koyu mavi, siyah ve kahverengi konturlu, kapalı, yuvarlak yakasız ve uzun kollu tirazlı giyimi dikkat çeker. Sağ elinde hükümdarlığı simgeleyen altından oval bir şey tutar. Nar veya kadehte olabilir ki, bu sultan veya saraya ait bir kişi olduğunun simgesidir.

Sultanın sağındaki figürün altın yaldızlı başlığı vardır. Siyah saçları omuza dökük vaziyettedir. Yakası sivri olan giyimi önden açık, sağdan sola katlanmaktadır. Kollarında geniş tiraz görülür.

Sultanın solundaki figürün başındaki kahverengi, yüksek başlık diğerlerinden farklı görünümündedir. Başlığın üst kısmı lacivert bir yuvarlakla nihayetlenir. Siyah saçları, yüzünün iki tarafından omuza iner. Sol elini göğüs hizasına doğru kaldırmıştır.

Üç figürün de başlarının etrafında hâle bulunur. Yanlarındaki figürler sultanın muhafızları olabilir.

Notlar: 6-7-8-9-10

No: 108

Resim: 88

Desen: 40-185

Tarihi: 1220-1237

Geldiği Yer: Konya Alâaddin Köşkü

Malzemenin Tipi: Duvar çinisiinden

Minai tekniğinde yapılmış, 6,5x6,5 cm ölçüsünde olan yıldız şeklindeki çini parçada, süvari figürünün vücudu cepheden, başı profilden görülmekte-

⁶ Oral, *Kubadabad Çinileri*, R. 27.

⁷ Otto-Dorn, *Keramik*, L. 4b.

⁸ Aslanapa, O., *Türk Sanatı*, 1961, s. 109.

⁹ Otto-Dorn, *İslâm*, s. 170, Fig. 99.

¹⁰ Yetkin, *İslâm*, s. 193.

dir (Beyaz fon üzerinde kırmızı, yeşil, pembe, altın ve siyah renkli konturlu renk kompozisyonundan oluşmuştur).

Uzun yüz, kısa burun, kalkık dudaklar ile Türk tipinden ayrılır. Hâleli olan başında miğfer vardır. Saçları omuzlarına kadardır. Kollarını iki yana açmış, sağ elindeki doğan kuşu olabilir.

Yeşil renkli, uzun kollu, şal yakalı giyimi sağdan sola kapanmakta ve beli de uçları sarkan bir kuşakla toplanmaktadır. Kollarında geniş kenarlı tirazlar yer alır.

Notlar: 11-12-13

No: 109

İstanbul Çinili Köşk

Resim: 89

Env. No: 2930-2931-2932-2933

Desen: 41

Tarihi: 1220-1237

Geldiği Yer: Konya Alâaddin Köşkü

Malzemenin Tipi: Kırık parçalardan oluşan duvar çinisi.

Minai tekniğinde yapılmış ve 20x25 cm ölçüsündedir. Köşkün ikinci katında, konsollar üzerinde yükselen balkonlu kısımda, sivri kemerli büyük kapının kenarı ile kitabe arasında kalan üçgen dolguları kaplıyor. Kare formlu çinilerin benzerleridir. Dört kare levhanın köşelerinin birleşmesinden tam sekizgen ve dört tane yarım çeyrek sekizgen parça ile dört yarım yıldız oluşturulmuştur.

Karenin tam ortasında, sekizgenin içinde bir süvari figürü bulunmaktadır. Elimizdeki örnekte atın ayakları küçüktür. Kapalı yakalı ve sağdan sola kapanan giyimi kırmızımtırak kahve renklidir.

Üzeri spirallerle bezelidir. Kolu tirazlıdır. Meşin eldivenli sol elinde şahin kuşunu, sağ elinde ise atın dizginlerini tutar. Atın kuyruğu düğümlüdür. Süvarinin oval yüzü ve çekik gözleri Orta Asya Türk tipini simgeler. Başında kahverengi sorguçlu miğferi bulunmaktadır.

Sağ taraftaki sekizgenin içindeki figürün tirazlı uzun kollu giysisi ile örgülü saç ve atın düğümlü kuyruğu görülmektedir.

Notlar: 14-15-16

¹¹ Oral, *Kubadabad Çinileri*, R. 27, s. 209.

¹² Otto-Dorn, *Keramik*, L. 4a.

¹³ Otto-Dorn, *İslâm*, s. 171, Fig. 100.

¹⁴ Sarre, *Konya Köşkü*, L. 4.

¹⁵ Yetkin, *Örnekler ve Teknikler*, s. 62, R. 1.

¹⁶ Öz, *Turkish Ceramics*, Pl. 1.

No: 110

Resim: 90

Desen: 37a-39

Konya Karatay Müzesi,

a)Env. No: 714a

b)Env. No: 317 Tarihi:1220-1237

c) Env. No: 659c

d)Env. No: 650d

Geldiği Yer: Konya Alâaddin Köşkü

Malzemenin Tipi: Yıldız şeklinde duvar çinilerinden parçalar

Minaî tekniğinde yapılmış; a) 4x3,5 cm b) 4x5 cm c) 4x4 cm d) 3x1,5 cm ölçüsünde parçaların yalnız baş kısımları görülmektedir.

a) Yuvarlak yüz, sürmeli çekik gözler, bitişik yay şeklinde kaşlar Türk tipini simgeler. Başlık koyu nefsi, ortasında altından toka ve başın etrafında hâle bulunmaktadır. Saçlar ise omuza döküktür.

b) Yuvarlak yüz, sürmeli çekik gözler, bitişik yay şeklinde kaşlar. Omuzanın örgülü siyah saçlar belirgindir. Yeşil renkli, yuvarlak başlığın kenarındaki çıkıntı dikkati çekmektedir. Başın etrafında hâle kalıntıları görülür.

c) Beyaz fon üzerinde yuvarlak yüz, çekik sürmeli gözler, bitişik yay şeklinde kaşlar, yeşil yuvarlak, tepelikli başlık görülür.

d) Beyaz fon üzerinde yuvarlak yüzü, sürmeli çekik gözleri, bitişik yay şeklinde kaşları, kulak memesi hizasında kısa siyah saçları vardır.

Kiremit rengi yuvarlak başlığın ortasında altından yuvarlak toka, başın etrafında altından hâle görülmektedir. Yuvarlak yakalı giyiminin yaka kenarı, altın ve kiremit rengi ile konturludur, İç gömleği açık yeşil renklidir.

Notlar: 17-18

No: 111

Resim: 91

Desen: 17la

Tarihi: 1220-1237

İstanbul Çinili Köşk

Env. No: 41/ 1476

Geldiği Yer: Konya Alâaddin Köşkü

Malzemenin Tipi: Yıldız şeklinde duvar çinisinden parça.

Minaî tekniğinde yapılmış, 5,5x5 cm ölçüsünde olan çini parçada ayak da duran ve görünen figürün belden yukarısı kırıktır. Sol kolunu dirsekten bükmüş, sağ elini etek ucuna doğru uzatmıştır.

Giyimi belden aşağıya doğru genişlemekte, üzeri geniş bordür şeklinde yeşil spiral palmetli dallar arasında kırmızı yuvarlaklarla bezenmiştir.

¹⁷ Oral, Kubadabad Çinileri, s. 209, R. 26.

Lacivert, ökçesiz, sivri burunlu, uzun konçlu çizmeleri kıyafeti tamamlamaktadır.

Notlar: 19

No: 112

Konya Karatay Müzesi

Resim: 92

Env. No: 711

Tarihi: 1220-1237

Geldiği Yer: Konya Alâaddin Köşkü

Malzemenin Tipi: Duvar çinisinden parça.

Minai tekniğinde yapılmış, yıldız şeklindeki kırık çini parça 8x8,5 cm ölçüsündedir. Süvari figürünün baş kısmı kırıktır. Kiremit rengi, kapalı yakalı, önden açık uzun giyimi ve lacivert pantolonu (çakşır) vardır. Ayağında uzun sivri burunlu çizme kollarında beyaz geniş tiraz görülmektedir. Dört nala koşar vaziyette olan atın kuyruğu düğümlüdür.

Notlar: 20-21-22-23

No: 113

Türk İslâm Eserleri Müzesi

Resim: 93

Env. No: 697

Tarihi: 1220-1237

Geldiği Yer: Konya Alâaddin Köşkü

Malzemenin Tipi: Duvar Çinisi

Minai tekniğinde (Sahte Minai)-Lajvardina-yapılmış olan çini parçada koyu mavi zemin üzerinde, tahtta oturmuş kadın figürü tasvir edilir. Yüzü ve vücudunun bir kısmı kırıktır.

Siyah saçları omuzuna dökük ve dışa doğru kıvrıktır. Figürün lacivert, şal yakalı giyimi sağdan sola doğru kapanır. Kollarında bant şeklinde tiraz vardır. Sağ kolunu göğsüne doğru kaldırmış, elinde yuvarlak bir disk tutar.

Notlar: 24-25

¹⁸ Türk, C. 1. s. 412.

¹⁹ Yetkin, Örnekler ve Teknikler, s. 66.

²⁰ Oral, Kubadabad Çinileri s. 209-222.

²¹ Aslanapa, Türk Sanatı, 1961, s. 109

²² Öney, Atlı Av Sahneleri, R. 22.

²³ Öney, Çini, s. 34

²⁴ Öz, Turkish Ceramics, P. 1-2.

²⁵ Otto-Dorn, Keramik, Taf. 4 C.

No: 114

Resim: 94

Desen: 181

Tarihi: 1220-1237

Geldiği Yer: Alâaddin Köşkü

Malzemenin Tipi: Yıldızlı şekilde duvar çinisinden parça.

Minai tekniğinde yapılmış, 6,5x 6,5 cm ölçüsünde olan çini parçada, bağdaş kurmuş olan figürün başının üst kısmı kırıktır.

Altın hâleli yuvarlak yüz, çekik gözler, omuza inen uzun örgülü saçlar görülür.

Uçuk renkli firuze zemin üzerinde lacivert renkli ve siyah konturlu, sağdan sola kapanan bol kaftanı, uçları sarkan uzun kemerle belde toplanmaktadır.

Kollarda tiraz görülür ve sağ elinde altından kadeh tutmaktadır.

Notlar: 26

Konya Karatay Müzesi

Env. No: 600

No: 115

Resim: 95

Tarihi: 1220-1237

Geldiği Yer: Konya Alâaddin Köşkü

Malzemenin Tipi: Yıldız şeklinde duvar çinisinden parça

Minai tekniğinde yapılmış, 7x4,5 cm ölçüsündedir. Süvari figürünün başı ve gövdesi bozulmuş. Kalan parçada yuvarlak yüz, çekik gözler ve siyah kısa saçlar görülmektedir.

Kiremit kırmızısı giysisi uzun kollu, altın tirazlıdır. Sağ elinde kırbaç tutmaktadır. Atın koşum takımları belirgin ve kuyruğu düğümlüdür.

Konya Karatay Müzesi

Env. No: 660

No: 116

Resim: 96

Tarihi: 1220-1237

Geldiği Yer: Konya Alâaddin Köşkü

Malzemenin Tipi: Duvar Çinisi

Minai tekniğinde yapılmış 4x4 cm ölçüsündedir. Ayakta duran figür olduğu tahmin ediliyor. Elini ileri doğru uzatmış. Giysisinin bol kıvrımlı olduğu kolundaki kıvrımlardan anlaşılmaktadır.

Türk İslâm Eserleri Müzesi

²⁶ Oral, *Kubadabad Çinileri*, s. 209.

No: 117

Konya Karatay Müzesi

Resim: 97

Desen: 64-173

Tarihi: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir, Kubadabat Sarayı

Malzemenin Tipi: Duvar Çinisi

Perdah tekniğinde yapılmış 24x24 cm ölçüsündedir. Yıldız şeklindedir. Bağdaş kurmuş, cepheden görünen bir kadın figürü. Başında üç dilimli yüksek hotoz var. Saçları arkadan bele kadar iner. Kalın kaş, iri gözler, kalkık burun ve küçük bir ağız görülür. Başın etrafındaki hâle saltanatı, soyluluğu veya ileri devlet kademesinden olduğunu gösterir. Altın pırıltılı giyimi ince spirallerle bezelidir. Yaka kenarı, önündeki yırtmacı, belindeki kuşak ve etek kenarları beyaz şeritten, spirallerle uygun şekilde işlenmiştir. Kolları geniş tirazlıdır. Ayağındaki sivri burunlu ve uzun konçlu çizmenin giysisinin deseninde olması değişik bir görünüm vermektedir. Sağ elinde bereket sembolü olan nar tutmakta (bereketi, saltanatı ve soyluluğu temsil eder). Sol elini ise dalların arasına uzatmıştır.

Notlar: 27-28-29

No: 118

Konya Karatay Müzesi

Resim: 98

Desen: 62-190

Tarihi: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir, Kubadabad Sarayı

Malzemenin Tipi: Yıldız şeklinde duvar çinisi.

Sıratlı tekniğinde yapılmış çini, 22x22 cm ölçüsündedir. Cepheden görünen ve oturan figür, sağ ayağını bükerek ileriye doğru uzatmış sol ayağını sağ ayağının altına alarak değişik bir şekilde oturmuştur.

Yuvarlak yüzü, badem şekilde gözleri, ufak ağzı, muntazam bir burnu vardır. Yanaklarda dövme şeklinde benler görülmektedir.

Başında yüksek bir hotoz, saçları kulağın arkasında omuza kadar iner, boynunda gerdanlık ve kulağında küpe vardır. Başını etrafını hâle çevirmektedir.

Şal yakalı, sağdan sola kapanan giyimi siyah noktalı beyaz beneklerle bezelidir. Kolları tirazlıdır.

²⁷ Otto-Dorn, *Kubadabad*, Abb. 6.

²⁸ Önder, *Kadın Başlıkları*, R. 11.

²⁹ Öney, *Çini*, s. 26

Ayağında siyah uzun konçlu sivri burunlu çizmeler belirgin şekilde görülür.

Notlar: 30

No: 119

Konya Karatay Müzesi

Resim: 99

Desen: 62-184

Tarihi: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir, Kubadabat Sarayı

Malzemenin Tipi: Duvar Çinisi

Sıratlı tekniğinde yapılmış yıldız şeklinde çini pano

Dizleri üzerine oturmuş sağa dönük figürün yuvarlak yüzü, çekik gözleri Türk tipini dövme şeklindeki benleri de asâleti simgeler.

Yüksek hotoz, bele kadar inen uzun saçlar ve sağ tarafta saçların bir kısmı toplanmıştır. Hâle başın etrafını çevirmektedir.

Şal yakalı kaftan, çapraz şekilde sağdan sola kapanmış, giyiminin üzeri nar motifleri ile bezelidir. Kolları ise geniş tirazlıdır. Boynunda gerdanlık vardır. Sağ elinde bereket sembolü olan nar tutar.

Notlar: 31

No: 120

Konya Karatay Müzesi

Resim: 100

Desen: 56-171c

Geldiği Yer: Beyşehir, Kubadabat Sarayı

Tarihi: 1225-1236

Malzemenin Tipi: Kare duvar çinisi.

Firuze sır altına siyah dekorlu, 21x21 cm ölçüsündedir. cepheden görünen figür bağdaş kurarak oturmuş. İki elinde dal tutmaktadır.

Başında üç terekli bir başlık vardır. Dilimler büyüklüğü işaret eder. Saçlar iki yandan düz olarak omuza inmektedir. Oval çehre, çekik sürmeli gözler, yay kaşları ve uzun sivri burnu ile Türk tipini simgeler.

Uzun kollu ve yakasız giyimi boynuna düz, kalın ve ince çizgilerle bezelidir. Enine desenli ince bir kemer giyimi tamamlar. Ayağında sivri burunlu çizmelerinin ucu görünmektedir.

Notlar: 32-33-34-35

³⁰ Önder, *Kültür ve Sanat*, s. 104

³¹ Otto-Dorn, *In Memoriam*, K. Erdmann, Fg. 23.

³² Otto-Dorn, *Kobadabad*, Taf, 1b.

No: 121

Konya Karatay Müzesi

Resim: 101

Desen: 56-176-179

Tarihi: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir, Kubadabat Sarayı

Malzemenin Tipi: Duvar Çinisi

Sıraltı tekniğinde 24x24 cm ölçüsündedir. Yıldız şeklinde çini pano müzenin türbe odasında teşhir edilmektedir.

Bağdaş kurmuş, cepheden görünen kadın figürünün başında üç dilimli (terekli) başlık vardır. Saçlar iki yandan omuza inmektedir. Kobalt mavisi kapalı yaka giyimi önden kaytanlı ve beli burmalı kuşaklıdır. Dizlerinin üzerinde siyah benekli beyaz yuvarlaklar görülür. Kolları tirazlıdır. İki elinde haşhaş dalı tutar.

Çizmenin sivri uçları görülmektedir.

Notlar: 36-37-38

No: 122

Konya Karatay Müzesi

Resim: 102

Desen: 66b-172a

Tarihi: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir, Kubadabat Sarayı

Malzemenin Tipi: Duvar Çinisi

Sıratlı tekniğinde, 22x22 cm ölçüsündedir. Yıldız şeklinde çini pano müzenin Türk odasında teşhir edilmektedir.

Cepheden görünen, bağdaş kurmuş sultan figürü, iki elinde balık başlarını yukarı doğru tutar. Balık motifi bereket, bolluk ve talihi sembolize eder.

Başının etrafında hâle, yüksek hotozlu başlı vardır. Saçı sol tarafında kulağının arkasından omzuna iner.

Yuvarlak yüz, badem gözler Türk tipini simgeler.

Kapalı yaka giyiminin beyaz şeridi, yakasının etrafını çevreleyerek etek ucuna kadar iner. Çintemani motifleri düzenli şekilde giysinin üzerine dağılmıştır. Belinde ince bir kemer vardır.

³³ Otto-Dorn, *In Memoriam*, K. Erdmann, s. 117, R. 7.

³⁴ Önder, *Türkiyemiz*, Sayı 6, s. 15.

³⁵ Önder, *Kadın Başlıkları*, s. 1, R. 4.

³⁶ Önder, *Kadın Başlıkları*, s. 1, R. 3.

³⁷ Öney, *Çini*, s. 40.

³⁸ Otto-Dorn, *In Memoriam*, K. Erdmann, s. 118.

Kollardaki tiraz, soyluluğu veya ileri devlet kademesinde olduğunu gösterir.

Notlar: 39-40-41-42-43-44

No: 123

Konya Karatay Müzesi

Resim: 103

Desen: 56-176

Tarihi: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir, Kubadabat Sarayı

Malzemenin Tipi: Duvar Çinisi

Türbe salonunda teşhir edilen çini 24x24 cm ölçüsündedir. Sıraltı tekniğinde, yıldız şeklindedir.

Bağdaş kurmuş cepheden görünen bir kadın figürü iki elinde haşhaş dalı tutar. Başında üç dilimli (terekli) başlık vardır. Saçları önden omuza inmektedir. Başın etrafında hâle görülmektedir.

Çekik gözlü, kalın kaşlı, yuvarlak yüzlü figürün giyimi lacivert, önden kaytanlıdır. Belde aynı şekilde kemer görülür. Dizlerinin üzeri siyah benekli beyaz yuvarlaklarla bezelidir. Kolları da ince, beyaz tiralıdır. Sivri uçlu çizmenin ucu görülür.

Notlar: 45-46

No: 124

Konya Karatay Müzesi

Resim: 104 a, b, c

a) Env. No: 45

Desen: 63c-189, 62-187, 55-172a

b) Env. No: 41

Tarihi: 1225-1236

c) Env. No: 598

Geldiği Yer: Beyşehir, Kubadabat Sarayı

Malzemenin Tipi: Duvar Çinisi

a) Altın parıltılı, perdah tekniğinde yapılmış, 7x11 cm ölçülerinde olan çini parça, kadın figürünü tasvir eder.

Başında yüksek hotoz, ortasında kıymetli bir taş vardır. Saçlar kısa, kulak memesi altındadır. Yuvarlak yüz, badem gözler, ince sivri burun ve küçük

³⁹ Otto-Dorn-Önder, *Kobadabad Kazıları*, s. 14 1-2, s. 237-48.

⁴⁰ Otto-Dorn-Önder, *Kobadabad*, Heft 2, Abb. 8.

⁴¹ Öney, Balık Figürü, s. 156, R. 19.

⁴² Otto-Dorn, *In Memoriam*, K. Erdmann, s. 118.

⁴³ Önder, *Kadın Başlıkları*, s. 13, R. 10.

⁴⁴ Ünal, *Antalya*, s. 15-55, R. 41.

⁴⁵ Önder, *Kadın Başlıkları*, s. 13, R. 4.

ağız ile Orta Asya Türk tipini simgeler. Yanaklarında ve çenesinde dövme ben görülmektedir. Sağdan sola kapanan şal yakalı giyimi leopar kürkü andırmaktadır. Boynunda iki sıra gerdanlık belirgin şekilde görülmektedir.

b) Sıraltı tekniğinde, krem renginde fon üzerine yapılmış 18x22 cm ölçüsünde, cepheden bağdaş kurmuş erkek figürünü tasvir eder.

Başında, taylasanlı başlık vardır. Uzun saçları omzuna kadar iner. Yuvarlak yüzü, badem gözleri ve küçük çenesi ile Türk tipini simgeler. Lacivert giyimi yuvarlak kapalı yakalı ve beyaz yuvarlaklarla bezelidir. Önden beyaz kaytanlı ve beli kemerlidir. Kolları beyaz tirazlıdır. Sağ elinde çiçek dalı, sol eli kemerini tutar, cepheden bağdaş kurarak oturmuştur.

c) Beyaz, sıraltı tekniğinde yapılmış, 10x9 cm ölçüsündeki çini parçada kadın figürü tasvir edilir.

Yüksek hotozlu başlığın ortasında kıymetli bir taş, saçları omzuna kadar inmekte ve sağ tarafında kulak arkasından yukarı doğru kıvrılmıştır.

Yuvarlak yüzü, badem şeklinde iri sürmeli gözleri Türk tipini simgeler. Lacivert şal yakalı ve sağdan sola kapanan giyiminin üzerine beyaz çintemanilerle bezelidir. Sağ elinde kulplu kadeh tutar.

Notlar: 47-48-49-50-51-52

No: 125

Konya Karatay Müzesi

Resim: 105

Env. No: 1171

Desen: 61-172c

Tarihi: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir, Kubadabat Sarayı

Malzemenin Tipi: Yıldız şeklinde duvar çinisi.

Sıraltı tekniğinde, 22x16 cm ölçüsündedir. Beyaz fon üzerine siyah konturlu, bağdaş kurmuş figürü iki yanından stilize olmuş nar dalı çevreler. Nar dalı, Selçuk sanatında sulhu, bereketi, saltanatı ve soyluluğu simgeler. Figür hafif sağa dönüktür. Başında yüksek hotozlu başlık ve başın sol tarafından enseye inen kıvrık saçlar görülür. Yuvarlak dolgun yüz, iri badem gözler, uzunca burun, küçük ağız ile Türk tipini simgeler. Başın etrafındaki hâle ile figürün başı daha iyi belirlenmiştir. Figürün bir sultana ait olduğu

⁴⁶ Öney, *Çini*, s. 40.

⁴⁷ Oral, *Kubadabad Çinileri*, s. 224, R. 7, R. 10.

⁴⁸ Aslanapa, *Türk Sanatı*, 1961, s. 109.

⁴⁹ Talbot Rice, *L'İslâm*, s. 182, R. 185.

⁵⁰ Ünal, *Antalya*, s. 15-55, R. 36.

⁵¹ Otto-Dorn, *Keramik*, R. 11.

⁵² Yetkin, *İslâm*, s. 193.

tahmin ediliyor.

Figürün giyimi uzun kollu, yakası yuvarlak, bele kadar açıktır. İçinde kapalı yakalı bir mintan görülür. Kolları ince bant şeklinde tirazlıdır. Giyiminin üzeri stilize olmuş narlar ile bezelidir.

Notlar: 53-54

No: 126

Konya Karatay Müzesi

Resim: 106

Env. No: 1172

Desen: 180s

Tarihi: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir, Kubadabat Sarayı

Malzemenin Tipi: Yıldız şeklinde duvar çinisi.

Sıraltı tekniğinde, 23x20 cm ölçüsündedir. Beyaz zemin üzerine lacivert ve siyah renklerin hâkim olduğu, bağdaş kurmuş olan figür muhtemelen kadındır.

Hâleli olan figürün başında ne olduğu tam belli olmuyor. Kırık olan başlık, ponponlu uçları ile çenenin altından bağlanmaktadır. Başlığın omuza inen ucu, yuvarlak yaparak kulağın arkasında toplanır.

Yuvarlak yüzü, iri gözleri, küçük burun ve ağzı ile Türk tipini yansıtır.

Kapalı yakalı olan giyiminin üzerindeki uzun kollu yakasız yuvarlak beyaz ince kenarlıklı kaftanı aşağıya kadar açıktır. Üzeri yuvarlaklarla bezeli, sol elini dizine dayamış, sağ elinde nar tutmaktadır.

Tiraz yalnız sağ kolunda görülür. Figürün etrafını nar dalları çevrelemektedir.

Notlar: 55-56

No: 127

Konya Karatay Müzesi

Resim: 107

Desen: 56-176

Tarihi: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir, Kubadabat Sarayı buluntularından

Malzemenin Tipi: Duvar çinisi.

Müzenin türbe salonunda teşhir edilmektedir. Yıldız şeklinde olan duvar çinisi, 24x24 cm ölçüsünde, sıraltı tekniğinde yapılmıştır.

⁵³ Otto-Dorn-Önder, *Kobadabad*, Heft 2, Abb. 7.

⁵⁴ Otto-Dorn, *In Memoriam*, K. Erdmann, s. 114, R. 1.

⁵⁵ Otto-Dorn, *In Memoriam*, K. Erdmann, s. 117, R. 6.

⁵⁶ Bamyacı, s. 539, R. 1.

Cepheden görünen ve bağdaş kurmuş olan figürün yuvarlak yüzünün ve tacının sırları dökülmüş, ufak burun ve ağzı belirlidir. Başında taç olduğu tahmin edilen figürün örgülü saçları kulaklarının üstünden omzuna kadar inmektedir.

Kapalı yakalı, uzun kollu giysisinin yakası ve ön kısmı etek ucuna kadar kaytanlıdır. Aynı şekilde belinde de kemer görülür. Dizlerinin üzerinde siyah benekli yuvarlaklar yer alır. Kollarında ince bant şeklinde tiraz ve iki elinde haşhaş dalı tutmaktadır.

No: 128

Konya Karatay Müzesi

Resim: 108

Desen: 62-183

Tarihi: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir, Kubadabat Sarayı

Malzemenin Tipi: Yıldız şeklinde duvar çinisi.

Perdah tekniğinde, 22x18 cm ölçüsündedir. Koyu krem rengi zemin üzerinde, kahverengi konturlu, bağdaş kurmuş olan figürün, yuvarlak yüzü, çekik sürmeli gözleri, ufak ağzı, muntazam burnu, yanaklarında ve çenesindeki dövme benleri Türk tipinin özelliklerini gösterir.

Başının etrafındaki hâle, sarayın ileri kademelerine ait olduğunu simgeler.

Başında yüksek hotoz vardır, saçları iki yandan omuza iner. Şal yakalı giyimi sağdan, sola kapanır, üzeri spirallerle bezelidir. Kollarında ise geniş tiraz görülmektedir. sağ elinde bereket sembolü olan nar tutmaktadır. Sol elini beline doğru kaldırmıştır.

Figürün iki yanında tavuskuşu dikkati çeker. Anadolu Selçuklu sanatında tavuskuşu önemli yer tutar. Cenneti, kuvveti ve hâkimiyeti ifade eder.

Notlar: 57-58-59

⁵⁷ Otto-Dorn, *Kobadabad*, R. 6.

⁵⁸ Otto-Dorn, *In Memoriam*, K. Erdmann, s. 133, R. 24.

⁵⁹ Öney, *Çini*, s. 36.

No: 129

Konya Karatay Müzesi

Resim: 109

Desen: 66b-200a

Tarihi: 1225-1236

Geldiği Yer: Kubadabat Sarayı

Malzemenin Tipi: Yıldız şeklinde duvar çinisinden parça

26x26 cm ölçüsünde, sıraltı tekniğinde yapılmıştır. Kirli beyaz fon üzerine, kobalt mavisi ve Rumiler ile kıvrık dallar ve stilize olmuş hatayilerin ortasında ayakta duran bir figür görülmektedir.

Yuvarlak yüz, çekik gözler, hotozlu ve beline kadar inen örgülü saçların ucu çengel şeklinde dışa dönüktür.

Yakasız ve önu iki sıra kaytanlı, yırtmaçlı, uzun kollu kaftanı, belinde boğumlu bir kemer ile toplanır. Kollarda tirazlıdır. Sol elinin işaret parmağında yuvarlak iri taşlı yüzük vardır. Sağ elinde bereket sembolü olan nar tutmaktadır. Ayağında ise ökçesiz, sivri burunlu, uzun konçlu çizmeler görülür.

Notlar: 60-61-62

No: 130

Konya Karatay Müzesi

Resim: 110

Env. No: 15684

Desen: 197

Tarihi: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir, Kubadabat Sarayı

Malzemenin Tipi: Yıldız şeklinde duvar çinisi.

0,21x0,23 m ölçüsünde, sıraltı tekniğinde yapılmıştır. Kirli beyaz fon üzerinde ayakta duran figürün kucağında hilâl şeklinde boynuzu olan yaban keçisi görülmektedir. Kobalt mavisi renginde, bereket sembolü olan nar ağacı tarafından çevrelenmektedir. *Selçuklu Kıyafetleri* hakkında bizi aydınlatan örneklerden biridir.

Figürün saç tuvaleti hotoz şeklindedir. Uçları dışarı doğru kıvrık olan örgülü saçları beline kadar iner yakasız, önu yırtmaçlı feracenin (fereci) kenarları iki sıra kaytanlıdır. Kalçasının üzerinde de boğumlu bir kuşak görülür. Kolları tirazlıdır. Ayağında ise ökçesiz uzun konçlu çizme görülmektedir.

Notlar: 63-64

⁶⁰ Önder, *Resimli Dört Çini*, s. 117, R. 1.

⁶¹ Önder, *Türkiyemiz*, Sayı 6, s. 15.

⁶² Yetkin, *İslâm*, s. 193.

⁶³ Önder, *Dört Çini*, s. 117.

⁶⁴ Önder, *Kültür ve Sanat*, s. 105.

No: 131

Konya Karatay Müzesi

Resim: 111

Desen: 198

Tarihi: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir, Kubadabat Sarayı

Malzemenin Tipi: Kubadabat Sarayı buluntularından duvar çinisi.

Tahminen 18x20 cm ölçüsünde, sırlatı tekniğinde yapılmıştır. Kirli beyaz fon üzerine kobalt mavisi ile kıvrık dalların, stilize olmuş hatayilerin, çevrelediği yaban keçisini kucağında tutan, ayakta duran figürün baş kısmı kırıktır.

Feracenin önü yırtmaçlı ve iki sıra kaytanlıdır. Dublesi benekli kumaştan yapılmıştır. Belin'deki kalın tokalı kemer değişik görünüştedir. Uzun konçlu ökçesiz çizmeler etek ucundan görülmektedir.

Notlar: 65

No: 132

Konya Karatay Müzesi

Resim: 112

Desen: 199

Tarihi: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir, Kubadabat Sarayı

Malzemenin Tipi: Kubadabat Sarayı buluntularından kırık bir duvar çinisi.

Yıldız şeklinde olan duvar çinisini tahminen 0,13x0,26 m en ve boyunda, sırlatı tekniğinde yapılmıştır. Kirli beyaz fon üzerine kobalt mavisinden kıvrık dallar, stilize olmuş hatayilerle çevrelenen, yaban keçisini kucağında tutan, ayakta duran figürün başının tümü ve bedeninin yarısı kırıktır. Saçları beline kadar inen figürün kaftanının önü yırtmaçlı ve kaytanlıdır. Belinde de boğumlu bir kemer vardır. Ayağındaki sivri burunlu, uzun konçlu çizme oldukça belirgindir.

Notlar: 66

⁶⁵ Önder, *Resimli Dört Çini*, s. 110, R. 4.

⁶⁶ Önder, *Resimli Dört Çini*, s. 118, R. 3.

No: 133

Konya Karatay Müzesi

Resim: 113

Desen: 200b

Tarihi: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir, Kubadabat Sarayı buluntuları

Malzemenin Tipi: Duvar Çinisi.

Sıraltı tekniğinde yapılmış, yıldız şeklinde çini panodan parça.

Sola doğru yönelmiş figürün kaftanının önü beyaz kaytan ile birleşir.

Ayağında sivri burunlu ve uzun konçlu çizmeler görülür. Kaftanın eteklerinin geriye toplanması hareket hızını gösterir.

Notlar: 67

No: 134

Konya Karatay Müzesi

Resim: 114

Desen: 200c

Tarihi: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir, Kubadabat Sarayı buluntuları

Malzemenin Tipi: Duvar çinisi.

Sıraltı tekniğinde yapılmış, yıldız şeklinde çini panodan parça.

Sola doğru yönelmiş figürün uzun şeffaf giyimi göz motifleriyle de bezelidir.

Sivri burunlu, uzun konçlu çizmesi sade görünümlüdür.

Not: 68

No: 135

Konya Karatay Müzesi

Resim: 115

Desen: 60

Tarihi: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir, Kubadabat Sarayı buluntuları

Malzemenin Tipi: Duvar çinisi.

Sıraltı tekniğinde yapılmıştır. 13x10 cm ölçüsündedir. Yıldız şeklinde olan duvar çinisinde yaşmaklı bir kadın figürü görülür. Başlığı taysanlıdır. Saçları arkadan omuzuna dökülüyor. Benekli giysisi pelerin şeklinde, önden beyaz bantlıdır. Kollarındaki tirazlar çizgilidir.

Notlar: 69

⁶⁷ Otto-Dorn, *In Memoriam*, K. Erdmann, Fig. 25.

⁶⁸ Otto-Dorn, *In Memoriam*, K. Erdmann, Fig. 26.

⁶⁹ Önder, *Kadın Başlıkları*, s. 1-8, R. 16.

No: 136

Konya Karatay Müzesi

Resim: 116

Desen: 58

Tarihi: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir, Kubadabat Sarayı buluntuları

Malzemenin Tipi: Duvar çinisinden parça.

Sıraltı tekniğinde yapılmış olan çini parça Resim 119'daki figürün yüz hatlarına benzediğinden Alâaddin Keykubad I in diğer bir portresi olduğu ve her iki figüründe aynı sanatkâr tarafından yapıldığı tahmin ediliyor. Sayın Önder'e göre, cepheden görülen figürün iri ve sürmeli gözleri, ince kaşları ve ince uzun burnu ile siyah sakalı ve ince bıyıkları görülmektedir.

Sol omzunda, taylasının işlemeli kısmı ve saçakları görülür.

Notlar: 70

No: 137

Konya Karatay Müzesi

Resim: 117

Desen: 62

Tarihi: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir, Kubadabat Sarayı buluntuları

Malzemenin Tipi: Duvar çinisinden parça.

Perdah tekniğinde yapılmış, 7x4 cm ölçüsünde bir kadın başı. Yüzünün sağ tarafı ve çenesi kırıktır.

Yüksekçe bir hotoz, ortadan ayrılmış, koyu sarı renkli saçları kulak arkasından sırtına doğru inmektedir. İnce kaş, çekik gözler ve yanağında dövme şeklinde ben görülmektedir. Krem rengi zemin üzerine koyu sarı konturlarla figür belirlenmiştir.

No: 138

Konya Karatay Müzesi

Resim: 118

Desen: 62-188

Tarihi: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir, Kubadabat Sarayı buluntuları

Malzemenin Tipi: Duvar çinisi.

Yıldız şeklinde duvar çinisinden kırık parça, 7x12 cm ölçüsünde perdah tekniğinde yapılmış bir kadın figürünün başı ile kaftanının yakası, sağ kolu ve dizinin bir ucu görülmektedir.

⁷⁰ Önder, *Alâaddin Keykubad I İki Poertresi*, s. 121-124, R. 2.

Başında yüksek kahverengi bir hotoz, saçları sol omuzuna kadar iner. Sağ tarafında kulağın üzerine bir tutam saç yuvarlak şekilde toplanmış olup, başın etrafını hâle çevirir. Yuvarlak yüz, iri badem gözler, ince burun, küçük ağız ve gözlerinin altında benleriyle Türk tipini simgeler.

Şal yakalı giysisinin üzeri stilize olmuş nar çiçeği goncaları kıvrık dallar ile bezenmiştir. Sağ elinde aynı şekilde stilize nar çiçeği tutmaktadır. Kolunda tiraz görülmektedir.

Notlar: 71-72-73-74-75-76

No: 139

Konya Karatay Müzesi

Resim: 119

Desen: 57-243a

Geldiği Yer: Kubadabat Sarayı buluntuları

Malzemenin Tipi: Yıldız şeklinde duvar çinisinden parça.

Sıraltı tekniğinde yapılmış olan, 19x11 cm ölçüsünde çini parçada krem rengi zemin üzerine, siyah ve lacivert renklerden oluşan kıvrık dallar arasında figürün başı ile nar tutan eli görülmektedir.

Sayın Önder bu figürün Alâaddin Keykubad I'î tasvir ettiğini söyler.

Figürün başında üç dilimli (terekli) kavuk yüceliğe işaret eden dikine (İstiva) şeritlerle süslüdür. Kavuğun ortasından aşağıya katlar halinde destar sarılmıştır. Destarın ucundan omuza inen parçaya taylasan denir. Figürümüzün taylasanının uç kısmı işlemeli ve saçaklı olarak omuzuna dökülmüştür. Selçuklular devrinde sultanların giydiği üç dilimli bu başlıklara sarılan taylasanlı destarlara örfi destar denir. Başlık, bu figürün bir sultan olduğunu gösterir. Sürmeli çekik gözler, yay kaşlar, ince burun ve küçük ağız ile Türk tipini simgeler. İnce bıyık, çember şeklinde sakal ve omuza inen saçlar gayet belirgindir. Sağ elinde tuttuğu bereket sembolü olan nar ve kolundaki unvan=saltanatın simgesi olan ince tiraz - figürün sultan olduğunu göstermektedir.

Kapalı yakalı ve bol kollu giyimi belirgin şekilde görülmektedir.

Notlar: 77

⁷¹ Oral, *Kubadabad Çinileri*, s. 212, R. 8.

⁷² Dieaz-Aslanapa, *Türk Sanatı*, s. 212, R. 382.

⁷³ Talbot Rice, *Die Seldschucken*, s. 143.

⁷⁴ Aslanapa, *Keramik Sanatı*, L. 5-6.

⁷⁵ Otto-Dorn, *İslam*, s. 175.

⁷⁶ Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri*, s. 135, R. 51.

⁷⁷ Önder, *Alâaddin Keykubad I İki Portresi*, s. 121-124, R. 1.

No: 140

Konya Karatay Müzesi

Resim: 120

Env. No: 2

Tarihi: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir, Kubadabat Sarayı buluntuları

Malzemenin Tipi: Duvar çinisi.

Sıraltı tekniğinde yapılmış yıldız şeklinde duvar çinisinden parça.

Bir sultan veya saraya ait bir kişi olduğu tahmin ediliyor. Başının etrafında hâle görülmektedir. Başının bir kısmı kırıktır.

Dizleri üzerine oturmuş olan figürün vücudu ve başı cepheden, dizleri profildedir.

Saçlar sol omuzdadır ve sağ tarafta bir tutam saç toplanmış, uzun kollu ve kapalı giysisinin önden etek ucuna kadar kaytan iner. Kollarda tiraz ve sağ elinde içki kadehi görülmektedir.

Notlar: 78

No: 141

Konya Karatay Müzesi

Resim: 121

Desen: 66a

Tarih: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir Kubadabat Sarayı buluntularından

Malzemenin Tipi: Duvar Çinisi.

Sıraltı tekniğinde yapılmış yıldız şeklinde duvar çinisinden parça. Figürün baş kısmı ile elinde tuttuğu tahmin edilen bir kadeh görülmektedir.

Yuvarlak yüzü, iri gözleri, yay şeklinde kaşları ve ince uzun burnu ile Selçuk tipini simgeler.

Başında üç dilimli-terekli-başlığı ve başının etrafını hâle çevirmektedir.

No: 142

Konya Karatay Müzesi

Resim: 122

Desen: 66b

Tarih: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir Kubadabat Sarayı buluntularından

Malzemenin Tipi: Duvar Çinisi.

Sıraltı tekniğinde yapılmış yıldız şeklinde duvar çinisinden kırık parça.

Figürün yuvarlak yüzlü, çekik gözlü, sivri burunlu, başında yüksek

⁷⁸ Otto-Dorn, *Kobadabad*, Heft 4, s. 457, R. 13.

hotozu ve saçlarının uzun olduğu tahmin ediliyor. Başın etrafındaki hâle, asillığın simgesidir.

Elindeki üzüm salkımı tutması (şarabı temsil eder) alışılmamış bir görünümü gösterir.

Notlar: 79

No: 143

Konya Karatay Müzesi

Resim: 123

Desen: 66a-247b

Tarih: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir Kubadabat Sarayı buluntularından

Malzemenin Tipi: Duvar Çinisi.

Sıralı tekniğinde yıldız şeklinde duvar çinisinde parça. Figürün yuvarlak yüzlü çekik gözlü, kalkık sivri burunlu, başında üç dilimli yüksek hotozu ve saçlarının uzun olduğu tahmin ediliyor.

Elindeki kadeh ise hâkimiyeti simgeler.

Notlar: 80

No: 144

Konya Karatay Müzesi

Resim: 124

Desen: 248d

Tarih: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir Kubadabat Sarayı buluntularından

Malzemenin Tipi: Duvar Çinisi.

Sıralı tekniğinde yıldız şeklinde çini panodan parça. Figür yuvarlak yüzü iri çekik gözlüdür. Yüksek hotuzlu, uzun saçlı olup, başın etrafında hâle vardır. Giyimi, kapalı yakalı ve uzun kolludur. Yüzünün bir kısmının sırları bozulmuştur. Elindeki çomak bu figürün Emir-i Hacıp olduğunu simgeler (Hükümdarın konuklarını karşılaya saray hizmetlisi).

Notlar: 81

⁷⁹ Öney, Çini, s. 36.

⁸⁰ Otto-Dorn, *In Memoriam*, K. Erdmann, Fig. 5.

⁸¹ Otto-Dorn, *In Memoriam*, K. Erdmann, Fig. 21.

No: 145

Konya Karatay Müzesi

Resim:125

Env. No: 42

Desen: 56-174

Tarih: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir Kubadabat Sarayı buluntularından

Malzemenin Tipi: Duvar Çinisi.

Sıraltı tekniğinde yapılmış, 14x15 cm ölçüsünde yıldız şeklinde duvar çinisinden parça.

Cepheden bir kadın figürünü tasvir eder. Başında üç dilimli taç şeklinde başlık olup saçları sol yandan omuzuna kadar inmektedir.

Figürün badem şeklinde çekik gözleri, küçük burnu ile ağzı ve başının etrafında hâle görülür. Giyimi patlıcan renginde yuvarlak yakalı, beline kadar beyaz kaytanlı, beli aynı şekilde kemerli, kolları tirazlıdır.

Sol elinde mor renkli bir nar dalı tutmaktadır.

Notlar: 82

No: 146

Konya Karatay Müzesi

Resim: 126

Env. No: 43

Desen: 244

Tarih: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir Kubadabat Sarayı buluntularından

Malzemenin Tipi: Yıldız şeklinde duvar çinisinden parça.

Sıraltı tekniğinde yapılmış 12x10 cm ölçüsünde, nar dalı tutan bir figürün sol kolu görülmektedir.

Kapalı yakalı giyimi olan figürün önündeki beyaz bir bant beline veya etek ucuna kadar inebilir. Kolundaki inci tiraz asâleti simgeler. Lacivert, firuze ve siyah renk ile konturlanmıştır.

No: 147

Konya Karatay Müzesi

Resim: 127

a) Env. No: 46

Tarih: 1225-1236

b) Env. No: 48

Geldiği Yer: Beyşehir Kubadabat

c) Env.No: 297

Sarayı buluntularından

Malzemenin Tipi: Duvar çinilerinden parçalar.

Perdah tekniğinde yapılmış, 8x12, 5x3, 10x6 cm ölçüsünde olan baş ve kol parçaları.

⁸² Oral, *Kubadabad Çinileri*, s. 209, R. 9.

a) Sağ omuz ve kolu görünmektedir. Dirsekten yukarı kalkık olan elinde bir şey tutar. Enine çizgili spirellerle desenli ve titazlı giysisi krem rengi zemin üzerine koyu sarı konturludur.

b) Kırık yüz parçası: Sol tarafı görülmektedir. Kaş ve gözler çekik, saçlar kıvrık ve kulağın arkasında toplanmıştır. Yanağında dövme şeklinde benler görülür.

c) Bir kol parçası: Elinde yuvarlak bir şey tutar şekildedir. Belki figür yana dönük olabilir. Krem rengi üzerine sarı desenler hakimdir.

Notlar: 83

No: 148

Konya Karatay Müzesi

Resim: 128

a) Env. No: 47

Desen: 54a

b) Env. No: 318

Tarih: 1225-1236

c) Env. No:

Geldiği Yer: Beyşehir Kubadabat Sarayı buluntuları

Malzemenin Tipi: Duvar çinisinden parça.

Perdah tekniğinde yapılmış, 7x4, 4x7, 8x4 cm ölçüsünde kırık baş parçaları.

a) Yuvarlak yüz, ince kaş, çekik gözler, sivri burun, küçük ağız ve yanağında büyükçe bir ben saraya ait bir kadın figürü olduğunu belirtir. Başında yuvarlak bölmeli basık tacın bir kısmı görülür. Ortadan ayrılan saç yandan kulağının üstünden omuzuna iner.

b) Yuvarlak olan yüzün sol tarafı kırık, küçük burun ve ağız ile Türk tipini yansıtır. Kulağında yuvarlak bir küpe görülmektedir. Krem rengi fon üzerine, koyu sarı kalın şeritlerle desenli giyimi ve yanağına dayamış olduğu sağ kolunda ince kareli tiraz gayet belirli şekilde görülmektedir.

c) Başındaki hotozun bir kısmı görülen kadın başı yuvarlak yüzü iri çekik gözleri ince kaş ve yanağında üçlü dövme ben ile saraya ait bir kişi olduğunu simgeler. Kulaklarında kalın halka küpeler, omuza dökülen saçları, belirgin şekilde görülmektedir. Başının etrafını hâle çevirmektedir.

No: 149

Konya Karatay Müzesi

Resim: 129

a) Env. No: 1280

Tarih: 1225-1236

b) Env. No: 1131

Geldiği Yer: Kubadabat Sarayı buluntuları

Malzemenin Tipi: Duvar çinisinden parçalar.

Sıralı tekniğinde, beyaz zemin üzerine siyah konturlu ve firuze renklerden

⁸³ Otto-Dorn, *Keramik*, Taf. 5b

oluşan kırık küçük parçalar.

a) 11x9 cm ölçüsünde profilden görünen figürün başı hâle ile çevrilidir. Alnına ve ensesine inen dalgalı saçları, yay şeklinde kaşı, iri sürmeli gözleri, iri burnu ve kaba ağzı ile değişik görünümündedir.

b) 7x15 cm ölçüsünde, profilden verilen yüzün bir kısmı görünmektedir. Omuza inen kıvrık saçları diğer parçaya göre farklı görünümündedir. Uzun burnu ve kapalı ağzı ile de farklılık gösterir. Başın etrafında hâlenin bir kısmı görülmektedir.

Her iki parçadaki figürler Selçuk tasvir sanatında ender görülen bir üslup gösterir.

No: 150

Konya Karatay Müzesi

Resim: 130

Desen: 59

Tarih: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir Kubadabat Sarayı buluntularından

Malzemenin Tipi: Duvar Çinisi.

Sıralı tekniğinde yıldız şeklinde yapılmış çiniden parça. Başında meyve sepeti taşıyan çarşaf ve peçeli kadın figürünün, baş kısmını gösteren bir parça.

Güney ülkelerinden gelme saray hizmetkârlarından biri olduğu tahmin ediliyor. Tek örnektir.

Notlar: 84

No: 151

Konya Karatay Müzesi

Resim: 131

Desen: 243b

Tarih: 1225-1236

Geldiği Yer: Beyşehir Kubadabat Sarayı buluntularından

Malzemenin Tipi: Duvar Çinisi.

Perdah tekniğinde yapılmış, figürlü, kırık çinilerden kalan el ve baş kısımları görülmektedir.

a) 10x6 cm ölçüsündeki parçada, elinde bir şey tutar şekilde bilinir.

b) 8x12 cm ölçüsündeki, parçada bir nar dalı tutar.

c) 5x3 cm ölçüsündeki, parçada kadın figürünün sol tarafı görülür.

Saçları ensede toka ile toplanmış. Yuvarlak yüz, çekik gözler ve yanağında

⁸⁴ Önder, *Kadın Başlıkları*, s. 1-8, R. 17.

dövme şeklinde “ben” ile Selçuklu Türk tipini simgeler. Başın etrafındaki hâle belirgin şekilde görülmektedir.

No: 152

Konya Karatay Müzesi

Resim: 132

Tarih: 13. yy.

Geldiği Yer: Beyşehir Kubadabat Sarayı buluntuları

Malzemenin Tipi: Yıldız şeklinde duvar çinisi.

Perdah şeklinde yapılmış olan duvar çinisinde, stilize olmuş rumî ve lotusların arasında görülen güneş sembolü (tılsımlı maske) Kubadabad Sarayı buluntuları içinde tek örnektir.

Yüzündeki dövmeler Selçuklu sanatında asâleti simgeler. Bu motifin yakın örneğini Silvan’da 609/1212 tarihli Ebul Muzaffereddin Camisi minaresinde ve Antalya-Isparta İncir Han’ın içinde sağ tarafta kemer uçlarında görebiliyoruz. En erken örneği 1164 tarihli Cizre Köprüsü’nde görülür.

İran Selçuklularına ait 12-13. yüzyıl ait minai tekniğinde yapılmış olan tabaktaki güneş motifi çağdaş bir örnektir. (Resim 241-286) Selçukluların astrolojiye verdikleri önemi gösterir. Orta Asya tesirlerini göstermektedir.

Orta Asya geleneklerini Anadolu’ya getirerek, Orta Asya etkisinde geliş-tirmişlerdir.

Desen: 70-71-72-73-74-75 Kubadabad buluntuları. Konya Karatay Müzesinde, teşhirde olan bu parçaların desenleri müzede aslına uygun olarak, bakılarak çizilmiştir.

Notlar: 85-86-87-88

No: 153

Antalya Müzesi

Resim: 133

Env. No: 45

Tarih: Anadolu Selçukluları, 13 yy.

Geldiği Yer: Aspendos Roma tiyatrosu, üçüncü kat kule odasından

Malzemenin Tipi: Yıldız şeklinde duvar çinisinden parça.

Açık yeşil fon üzerine sıraltı tekniğinde yapılmış, 18x10,5 cm ölçüsünde olan bu çini parçada kompozisyon net olarak anlaşılmıyor. Belki bir melek figürü olabilir. Yuvarlak yüzü, badem gözleri ile Türk tipini simgeler. Başında, yüksek hotozun bir kısmı görülüyor. Saçlar enseden omuza kadar iner.

⁸⁵ Rice, *Seljuks*, P. 271, Fig. 79.

⁸⁶ Öney, *Sun And Moon Rosettes*, Fig. 1a-1b-2-3-14-15.

⁸⁷ Otto-Dorn, *In Memoriam*, K. Erdmann, Fig. 13, s. 123.

⁸⁸ Aslanapa, *Turkish Art*, Fig. 99.

Giyimi yuvarlak yakalı, hilal şeklinde ve kenarında “Esseyid... Sene tamam Sud” yazılı=hangi senede tamamlandığı anlaşılamamaktadır.

Notlar: 89-90

No: 154

Antalya Müzesi

Resim: 134

Env. No: 42

Desen: 178

Tarih: Anadolu Selçukluları 13. yy.

Geldiği Yer: Aspendos Roma Tiyatrosu, üçüncü kat kule odasından

Malzemenin Tipi: Yıldız şeklinde duvar çinisinden parça.

Sıraltı tekniğinde yapılmış, 15x9,5 cm ölçüsünde çini parça, şeffaf sırlıdır. Beyaz fon üzerine koyu mavi ve siyah renklerle konturlu olan figürün baş kısmı ve sağ tarafı kırıktır. Cepheden görünen bağdaş kurmuş olan erkek figürü sağ tarafı kırık ve sol kolunu göğsüne doğru kaldırmıştır.

Giyimi kapalı yakalı, önü yırtmaçlı ve çift sıra bantlıdır. Belinde aynı şekilde ince, düz bir kemer görülür. Göz motifleri sağ göğsünde ve dizlerinin üzerine isabet eden kısımlarda görülür. Uzun konçlu olan çizmenin sivri ve kalkık burnu gayet belirli bir şekilde görülmektedir.

Kubadabad Sarayı çinilerinde benzer örneklerini görebiliyoruz. Fakat bu çiniler, malzeme ve işçilik olarak aynı kalitede değildir.

Notlar: 91-92

No: 155

Antalya Müzesi Deposundan

Resim: 135

Desen: 175

Tarihi: Anadolu Selçukluları 13. yy.

Geldiği Yer: Aspendos Roma Tiyatrosu, üçüncü kat kule odasından

Malzemenin Tipi: Yıldız şeklinde duvar çinisinden parça.

Sıraltı tekniğinde beyaz fon üstüne siyah konturlu, lacivert ve firuze renklerden oluşan figür, 19x12 cm ölçüsündedir. Bağdaş kurmuş olarak görülür. Baş kısmı ve sol kolu kırıktır. Vücut şekline göre başı profilden olabilir. Sol eliyle bir şey tutar şekilde, sağ elini aynı yöne uzatmıştır.

Göz motifleri ile süslü olan giyimi, kapalı yakalı, önden açık, beyaz bantlı

⁸⁹ Ünal, *Antalya*, R. 43.

⁹⁰ Aslanapa, *Antalya Müzesinde Selçuklu Çinileri*, s. 18, Ş. 3.

⁹¹ Aslanapa, *Antalya Müzesinde Selçuklu Çinileri*, s. 9.

⁹² Ünal, *Antalya*, s. 15-55, R. 17.

ve beli kuşaklıdır. Rütbeyi simgeleyen tiraz, kol da ince bant şeklindedir.

Notlar: 93

No: 156

Antalya Müzesi

Resim: 136

Env. No: 45

Tarihi: 13. yy.

Geldiği Yer: Aspendos Roma Tiyatrosu, üçüncü kat kule odasından

Malzemenin Tipi: Yıldız şeklinde duvar çinisinden parça.

Sıraltı tekniğinde yapılmış, 29x9 cm ölçüsünde krem rengi fon üzerine, lacivert, firuze ve siyah renklerle konturlu olan çini parçada koşar vaziyette bir geyiğin ayakları arasında bir kadın başı görülmektedir.

Yuvarlak yüzü, çekik gözleri, yay şeklinde kaşlar, ortadan ayrık siyah saçları, lacivert başlığın kenarlarından ince bant şeklinde görülmektedir.

Notlar: 94-95

No: 157

Antalya Müzesi

Resim: 137a, b

Env. No: 52

Desen: 200

Vitrin: 12

Tarihi: 13. yy.

Geldiği Yer: Aspendos Roma Tiyatrosu, üçüncü kat kule odasından

Malzemenin Tipi: Yıldız şeklinde duvar çinisinden parçalar.

Sıraltı tekniğinde, krem rengi zemin üzerine firuze, lacivert ve siyah konturlarla dekorlu, 19x12 cm ölçüsünde figürlü çiniden iki parça. Figürün beden ve ayakları kalmış. Melek figürü olabilir.

Oval yüzü, çekik gözleri, ince uzun burnu vardır. Saçları önden hotoz şeklinde yükseltilmiş ve arkadan omuza serbest bırakılmıştır. Kapalı yakalı giyiminin yaka kenarı ve belden etek ucuna kadar eteği, beyaz bant ile çevrilidir.

Çizmeleri sivri burunlu, uzun konçlu ve ökçesizdir.

Figür hareket halinde gösterilmiştir. Kubadabad Sarayı çinilerinde benzer örneklerini görebiliyoruz. Fakat malzeme ve işçilik olarak aynı değerde değildir.

Notlar: 96-97

⁹³ Aslanapa, *Antalya Müzesinde Selçuklu Çinileri*, s. 9.

⁹⁴ Aslanapa, *Antalya Müzesinde Selçuklu Çinileri*, R. 3.

⁹⁵ Ünal, *Antalya*, R. 39.

⁹⁶ Aslanapa, *Antalya Müzesinde Selçuklu Çinileri*, s. 9.

⁹⁷ Ünal, *Antalya*, s. 15-155, R. 38.

No: 158

Sanat Tarihi Arşivi

Resim:138

Env. No: 26

Desen: 42

Tarihi: 12. yy. sonu

Geldiği Yer: Kalehisar kazısı, (1965-66 Prof. Dr. O. Aslanapa).

Malzemenin Tipi: Keramik, yeşil sırlı sigrafitto tekniği.

6 cm eninde, 7 cm boyunda, 2,5 cm kalınlığında olan keramik parçanın üzerindeki şematik üslûptaki figürün yalnız başı görülmektedir. Kolu başına doğru kıvrılmış, belki bir müzik aleti çalmaktadır. Başında konik bir başlık görülür. Bu tip başlığın ilk örnekleri, Abbâsî devrine ait 10. yy. Samarra keramiğinde görülür (Resim 250), (Resim 252), örneğimizle eş görünümündedir.

Bu parçaların yakın örneklerini Eski Kâhta (Bugün Kocahisar) Adıyaman vilâyetinde bulunan parçalarda görebiliyoruz.

Notlar: 98-99

No: 159

Sanat Tarihi Arşivi

Resim: 139

Env. No: 15

Desen: 43

Tarihi: 12. yy. sonu Anadolu Selçukluları

Geldiği Yer: Kalehisar kazısı (1965-66) (Prof. Dr. O. Aslanapa tarafından yönetilmiştir).

Malzemenin Tipi: Keramik, yeşil sırlı, sigrafitto tekniği.

4x5 cm en ve boyunda olan keramik parçasında görülen insan başı şematik üslûptadır. Saçaklı veya püsküllü bir başlığın sağ yönü görülmektedir. İri gözleri ile karikatür gibi bir ifade taşımaktadır.

Notlar: 100

No: 160

Sanat Tarihi Arşivi

Resim:140

Desen: 171

Tarihi: 12. yy. sonu Anadolu Selçukluları

Geldiği Yer: Kalehisar kazısı (1965-66) (Prof. Dr. O. Aslanapa).

Malzemenin Tipi: Sgraffito tekniğinde sarı sırlı keramik parça.

13, 5 cm eninde, 8, 5 cm boyunda, 3, 5 cm kalınlığındaki keramik parçanın

⁹⁸ Aslanapa, *Keramik aus Kalehisar*, s. 135, Fig. 9.

⁹⁹ Lucius, *Seldschukische Keramik*, s. 126-128, Fig. 2a, 2b, 3a.

¹⁰⁰ Aslanapa, *Keramik aus Kalehisar*, s. 135, Fig. 9.

üzerindeki figür, iki elini yana doğru uzatmış, belki sağ elinde bir şey tutar, sol elini dizine dayamış ve bağdaş kurmuş olabilir.

Kapalı yakalı olan giyimi boyuna bantlar şeklinde bezeli duvar çinisinde (Resim 100), taş üzerinde (Resim 190) ve minyatürde (Resim 1) kumaş desenleri ile benzerlik gösterirler. Uzun kolları tirazlı, üzeri yazılı olan figürün, görülen kısımları nisbetsizdir.

Notlar: 101

No: 161

Sanat Tarihi Arşivi

Resim: 141

Desen: 45

Tarihi: 12. yy. sonu Anadolu Selçukluları

Geldiği Yer: Kalehisar kazısı (1965-66) (Prof. Dr. O. Aslanapa) (1965-66)

Malzemenin Tipi: Garus tekniğinde yapılmış parça (rölief şeklinde)

Koyu kahverengi desenli, üzeri yeşil sırlıdır. Fon kazılarak desen rölief olarak çıkar. Palmet ve lotusların çevrelediği bir insan başı yuvarlak yüzlü ve çekik gözlüdür. Başında yüksek ve kenarlı bir başlık görülmektedir, (Resim 142) ile aynı paralelliktedir.

Notlar: 102

No: 162

Amasya Arkeoloji Müzesi İslâmî

Resim: 142

Eserler Seksiyonu

Desen: 44

Env. No: 68. 35. 1

Tarihi: 13. yy. ortası

Geldiği Yer: Kesinlikle bilinmemekte, müze kayıtlarına göre Amasya ili içinden olduğu tahmin ediliyor.

Malzemenin Tipi: Geniş ağızlı kenarları dışa dönük yayvan kürevi tabağın yarıya yakın kısmı mevcuttur.

Yüksekliği 9 cm, çapı 26,5 cm, dip çapı 9,5 cm olan tabak Garbi tekniğinde yapılmış. Figür, yeşil sır altına kazılarak belirtilmiştir. Tabağın kenarı ve figürün etrafı rumî ve stilize olmuş hatayilerle bezelidir.

Ortadaki figürün, bağdaş kurarak oturmuş ve iki elinin dizine dayamış olduğunu tahmin ediyoruz.

Yuvarlak yüzlü, iri gözlü figürün başında yüksek ve kenarlı bir başlık görülmektedir.

¹⁰¹ Aslanapa, *Keramik aus Kalehisar*, s. 135, Fig. 6.

¹⁰² Aslanapa, *Keramik*, aus Kalehisar, s. 135, L. XIV.

Yuvarlak yakalı, uzun kollu ve üzeri palmetlerle bezeli giysisini Selçuklu kumaşlarından esinlenerek hazırlanmış olduğunu görüyoruz. Kollarında geniş bant şeklinde tirazlar yer alır.

Benzer örneği Çorum Mahmudiye Köyü Kalehisar kazısından çıkan keramik parçada görülmektedir (Resim 141).

No: 163

Kayseri Huant Hatun Hamamı

Resim: 143

Desen: 182

Tarih: 1226

Geldiği Yer: Huant Hatun Hamamı

Malzemenin Tipi: Yıldız şeklinde sıraltı tekniğinde duvar çinisi, insitu.

Hamamın camiden önce inşa edildiği yapılan kazılarla tesbit edilmiştir. Kadınlar kısmının ılıkılığı, odaları haçvâri yıldız çinilerle kaplıdır. Çiniler arasına bir kadın figürü yer almaktadır. Figür, dizleri üzerine oturmuş sağ elini dizine dayamış sol elinde kadeh tutar. Yuvarlak yüzü çekik gözleri tombul yanakları, ufak ağzı ile Türk tipini simgeler. Başının etrafını bir hâle çevreler. Başındaki yuvarlak başlığın altında saçları sol omzundan beline kadar iner. Kapalı yakalı ve uzun kollu, tirazlı olan giyimi palmet ve tomurcuk motifleri ile bezelidir.

Yakın örneklerini Kubadabad Sarayı çinilerinde görebiliyoruz. Resmi veren Doç. Dr. Y. Önge'ye teşekkürü borç bilirim.

Notlar: 103-104

No: 164

İlisra (Yollarbaşı köyü) Ulucamii Mihrabında

Resim: 144

Desen: 180e

Tarih: 13. yy. sonu

Geldiği Yer: Selçuklu Sarayı veya Köşkünden geldiği tahmin ediliyor. Kubadabad Sarayı çinilerine üslup ve teknik bakımından benzerliği açıkça görülür. Bir tamir esnasında çiniler mihraba yerleştirilmiş olmalıdır.

Malzemenin Tipi: Sıraltı tekniğinde yapılmış çini parça.

Türk oturuşu şeklinde bağdaş kurarak oturmuş figürün sadece gövde kısmı görülmektedir.

Lacivert renkli ve kapalı yakalı kaftanın önü yırtmaçlı olup, kenarları beneklidir. İçinde ayrıca bir entari görülmektedir. İki yana açtığı kolların-

¹⁰³ Yurdakul, *Huant Hamamı*, s. 141-151.

¹⁰⁴ Önge, *Huant Hamamı*, s. 10-17.

da bant şeklinde tirazlar gayet belirlidir. Sağ elini dizine koymuş, sol elini yukarı doğru kaldırmıştır. Sivri uçlu çizmelerinin ucu görülmektedir.

Kubadabad Sarayı çinileri ile benzerliği açıkça görülmektedir.

Notlar: 105-106-107

No: 165

Adana Arkeoloji Müzesi

Resim: 139

Env. No: BY. 3

Desen: 52-248c

Tarihi: 13. yy.

Geldiği Yer: Misis buluntularından

Malzemenin Tipi sgraffitto tekniğinde, grimsi hamurlu, akıtma, yeşil, kahve renkli sırta yapılmış tabak.

Derin kase şeklinde olan tabağın, yüksekliği 7 cm çapı 28 cm, marli 5 cm şematik geçme ve zikzak şeklinde bordürlerle bezenmiş. Tabağın tam ortasında bağdaş kurmuş şematik bir kadın figürünün yuvarlak yüzü vardır ve saçları kulak memesinde toplanmıştır. Kapalı ve küçük yakalı, uzun kollu, tirazlı ve beli ince kemerli olan giysisi şematik motiflerle bezenmiş, sağ elinde ağzı geniş bir kupa, sol elinde de bir mendil taşımaktadır. Kupa ve mendil hükümdarlığı simgeler.

Bu parçanın yakın örneğini, İstanbul'da özel bir koleksiyonda (F. C. Güven) olan Tarsus tabağında cepheden bağdaş kurmuş bir figür, sağ elinde kadeh, sol elinde küçük bir madalyon yutar. Giysisi kapalı yakalı, uzun kollu ve tirazlıdır. Belinde ince bir kemer ve etek uçları kıvrık dallarla bezelidir. Kulağındaki küpe belirgindir. Figürün sol tarafında bir testi motifi yer alır. Tabağın geniş marlisi, bir dizi örgü motifi ile bezenmiştir.

Not: 108

No: 166

Adana Arkeoloji Müzesi

Resim: 146

Env. No: BY. 3

Desen: 49-50-51-201

Tarihi: 13. yy.

Geldiği Yer: Misis buluntularından

Malzemenin Tipi: Sgraffitto tekniğinde grimsi hamurlu, yeşil kahve renk sırta yapılmış tabak.

¹⁰⁵ Yetkin, *Anadolu Çini Sanatı*, s. 137, Ş. 67.

¹⁰⁶ Diez-Aslanapa-Koman, *Karaman Devri*, s. 101-105.

¹⁰⁷ Konyalı, *Karaman Tarihi*, s. 360-362.

¹⁰⁸ Lucius, *Seldschukische Keramik*, s. 123, Fig. 1a.

Yüksekliği 8 cm, çapı 16 cm ve marlı 5 cm genişliğinde üzeri stilize olmuş palmet ve lotuslardan oluşan bir bordür ile bezelidir.

Tabağın ortasında üçlü dans eden, ellerinde kupaları olan kadın figürleri yer alır.

Soldaki figürün saçı önden hotoz şeklinde yükseltilmiş, örgülü saçları beline kadar iner. Kapalı yakalı, uzun kollu ve kemerli olan giysisi ayak bileğine kadar iner. İnce kemeri iki yandan etek ucundan püskül şeklinde sallanır. Ortadaki figürün ortadan ayrılmış olan saçı, iki örgü şeklinde ayak bileğine kadar inmektedir. Kapalı yakalı ve uzun kollu giyimli olan figür dans eder pozisyonudadır. Sağdaki figürün önden hotoz şeklinde yükseltilmiş olan saçı, arkadan örgülü olarak sarmaktadır. Kapalı yakalı, uzun kollu ve belinde ince kemeri önden düğüm şeklinde bağlanmıştır. Dalgalı şekilde genişleyen etek uçlarından figürün hızlı dans ettiği anlaşıyor. Üç figürün de giymiş şematik motiflerle değişik şekilde bezenmiştir.

Cevsak el Hakâni Sarayı'ndaki dansözlerle paralellikleri görülür.

No: 167

Mersin Erdemli Müzesi

Resim: 147

Env. No: 1-2-7

Desen: 53-192

Tarihi: 13. yy.

Geldiği Yer: Komisyoncu tarafından Adana bölgesinden getirilmiştir.

Malzemenin Tipi: Sgraffito. Açık yeşil fon üzerine koyu yeşil ve kahve rengi akıtma tekniği ile yapılmış tabak.

Kırmızı hamurlu marlinin kenarı tırtıllı, tabak açık yeşil fon üzerine akıtma tekniği ile kahve ve koyu yeşildir. Tabağın arkası sarı sırlıdır. Yüksekliği 8 cm, çapı 24 cm ve marlı genişliği 4 cm olan tabağın ortasında bağdaş kurmuş bir kadın figürü, sağ elinde madalyon, sol elinde bir kupa tutar. Sol kenarda yerde büyükçe bir ibrik görülür.

Yuvarlak yüzlü olan figürün başında dilimli ve uçları spirallerle nihayetlenen bir diadem ve kısa saçları kulak memesi üzerinde buklelidir.

Açık yakalı kemerli giymiş, uzun, dar kollu ve tirazlı. Üzerleri şematik motiflerle bezelidir. Misis buluntuları ile teknik ve kompozisyon şekli ile paralellliği görülmektedir.

No: 168

Antakya Müzesi

Resim: 148

Desen: 46-191

Tarihi: 13. yy.

Malzemenin Cinsi: Sgraffito, Renkli akıtma tekniğinde yapılmış tabak

Geniş marlisi olan tabağın ortasında bağdaş kurmuş olan figür hafif sağa dönük ve sağ elinde kadeh tutar. Sol elini beline doğru kıvrımıştır.

Başında geriye doğru yüksekçe bir başlık bulunur, giyisi tirazlı uzun kollu ve kapalı yakalıdır. Belinde ince kemer vardır. Etek kısmı stilize olmuş kıvrık dallarla bezelidir. Resmi veren Prof. Öney'e teşekkürü borç bilirim.

No: 169

Ankara Etnografya Müzesi

Resim: 149

Desen: 68-193a

Tarihi: 13. yy.

Geldiği Yer: Niğde Aksaray'ı

Malzemenin Tipi: Sgraffito Tekniğinde Yapılmış Kırık Tabak Parçası

Üçgen motiflerin oluşturduğu spiral dolgu ile tığ motiflerinin çevrelediği kenar bordürlü tabağın ortasında ayakta iki figürün ortasında sanatkar imzası "Amel-i Gazbek" okunmaktadır. (Yazıyı okuyan Ş. Diclehan'a teşekkürü borç bilirim).

Gayet zengin giyimli olan figürlerin başlarında kürklü börtler, saçları arkadan omuzlarına inmektedir. Sağdaki figür sol elinde polo çubuğu, sağ elinde ise çiçekli bir vazo tutar.

Üçlü bordürlü kapalı yakalı, aynı bordür etek ucuna kadar iner. Belinde de aynı, bordür şeklinde ince kemer yer alır. Giysi ince noktalarla desenlidir. Kolu dar, uzun ve tirazı bezemelidir.

Soldaki figürün yarısı kırıktır. Giysisi kapalı yakalı, kenarı üçlü bordürlü omuz kenarı ve göğüs ön bordürü aynı şekilde beline kadar iner. Kumaş deseni iri yuvarlak ve beneklerle bezelidir.

No: 170

Ankara Etnografya Müzesi

Resim: 150

Env. No: 17345

Desen: 47-48-190a-b

Tarihi: 13. yy.

Geldiği Yer: Alaca'nın Mahmudiye Köyü'nden Hüseyin Şahin'den satın alınmıştır.

Malzemenin Tipi: Şambleve tekniği ile yapılmış kırık tabak

Açık yeşil sırlı tabak parçasında cephe mimarisi tasvir edilmiştir. Kafesli pencereler hat arasında; yazı frizi, palmet, lotus, hatayi ve spiral düğüm motifleri yer alır.

Pencereden bakan kadın ve erkek figürlerinin başlıklarında farklılık görülmektedir. Giysileri aynı ve yuvarlak desenlidir. Kenarlı bir başlık, kadın figüründe ise aynı başlığa yaşmak ve tepelik ilâve edilmiştir.

Pencereden bakan kadınlar kompozisyonu eski bir Anadolu motifidir. Yakın örneğini emaye bir su kabında, iki katlı bir ev kompozisyonunun alt katında bir kapı, üst katta kemerli pencerede bir kadın figürü yer alır. Kitabesinde bir hükümdar adı belirtilmiştir. Bu su kabı Hısnkeyfâ, Artuklu devrinde ait Nasır-al Muhammed (1200-1221)'in olabilir.

Bedr-el Din Lulu'nun Musul'da yaptırdığı Kara Saray ile aynı tarihlidir. Alçı kabartmada (Resim 273) kemer aralarında Rumeli ve lotuslu bezemeler ile dilimli kemerli nişlerin aralarında kanatları açık kuşlar ve nişlerin içinde cepheden görünen ellerini kavuşturmuş, sanki pencereden bakan figürler yer alır. Bu kompozisyonu sırsız keramikler üzerinde de izleyebiliyoruz (Resim 150-152-153). Bedr el-Din Lulu zamanında da görülen bu gelenek, tasvir sevgisini gösterir. Aynı teknik ve malzemeyle yapılmış diğer bir keramik parça Konya Ereğlisi Bölge Müzesi'nde 980A 13-68 Envanter numara ile teşhir edilmektedir.

Yüksekliği ve taban çapı 6 cm, ağız çapı 12 cm, olan tabak kırmızı hamurlu, yeşil sırlı ve kazıma tekniğinde yapılmıştır.

Tabağın ortasında ayakta duran figür sola dönüktür. Arkasında bir kuş vardır. Sağ elinde dal tutar, sol elini de beline dayanmıştır.

Başında taylasanlı başlık, giysisi kapalı yakalı, kemerli ve kolları tirazlıdır. Şematik bir üslup gösterir.

Ahlat çevresindeki yörelerde bulunan sigrafitto ve akıtma tekniğiyle yapılmış keramik parçalar üzerindeki insan başları Türk-İslâm dünyası ürünleri hakkında da fikir verir. Bkz. Karamağaralı, B., "A Ceramic oven

Discovered in Ahlat", *Fifth International Congress of Turkish Art*, Budapest 1978, s. 479-494.

Notlar: 109

No: 171

İstanbul Çinili Köşk

Resim: 151abc

Env. No: 1482

Desen: 76a-79-80-81a-195-196

Tarihi: 13. yy.

Geldiği Yer: Diyarbakır Çevresinden

Malzemenin Tipi: Sırsız keramik. Küp boynundan kırık parça

Ağız çapı 29 cm yüksekliği 25 cm olan küp parçası, barbutin tekniği ile yapılmış, palmet, lotus ve rozetlerden oluşan kemerlerin içinde ve arasında cepheden görünen hükümdar figürleri yer alır.

Yuvarlak yüzleri, çekik gözleri, kıymetli taşlarla süslü ve sivri külâh şeklinde başlıklar görülür.

Omuza kadar inen örgülü saçlar, kıymetli taşlardan küpe ve kolyeleri ile süslü, inci motifleriyle bezenmiş giyimleri tamamlayan uzun kemerler görülür.

Ellerinde kadeh ve mendil tutuşları hükümdarlığı simgeler. Paralelliklerine görebildiğimiz diğer örnekler, Bkz., Atasoy, *Kıyafetler*, s. 114. Resim 4; Sourdel, *İslam*, s. 384.

No: 172

İstanbul Çinili Köşk

Resim: 152

Env. No: 1483

Tarih: 13. yy.

Geldiği Yer: Konya

Malzemenin Tipi: Sırsız keramik, barbutin tekniğinde. Kırık küpün boyun ve kulbundan parça

Mevcut parçanın yüksekliği 20 cm, genişliği 12 cm'dir. Spiral ve inci motiflerinden oluşan süslemeler arasında, yuvarlak yüzlü iri gözlü bir kadın figürünün ortadan ayrılmış saçları kulak hizasında bukle şeklinde inmektedir. Kıymetli taşlarla süslü bir başlığı olduğu tahmin ediliyor.

¹⁰⁹Sarre-herzfeld, *Euphrat und Tigris Gebiet II*, s. 248, Fig. 249; Gustav, S., *Alt Orientalische Clasesföge*, Wien 1908, s. 4, Fig. 6, U. 7. *Anadolu Medeniyetleri III*, s. 47. O. 62

No: 173

Türk-İslam Eserleri Müzesi

Resim: 153a-b

Env. No: 1742

Desen: 80-81d

Tarihi: 12. yy.

Geldiği Yer: Diyarbakır

Malzemenin Tipi: Pişmiş topraktan, sırsız kırık küp ağzı

Barbutin ve baskı tekniği ile yapılmış, 25x37 cm ölçüsünde. Kırık dalların çevrelediği arslan ve kadın figürleri yer alır.

Cepheden görünen yuvarlak yüzler, badem gözler ve yay şeklinde kaşlar. Alnın ortasında kıymetli yuvarlak bir taş ve yüksek hotozlu baş ve bukleli olan saçları kulak hizasına iner. İri kıymetli taşlardan yapılmış olan gerdanlık boynunu doldurmaktadır.

Kırık küpün alt kısmında (S) şeklinde dalların meydana getirdiği çerçeveler içinde ayakta duran, cepheden görünen kadın figürleri ellerini bellerine dayamışlardır.

Kol ve bacaklar nispetsi z olarak işlenmiştir. Kollarda tiraz gayet belirgin şekilde görülmektedir.

No: 174

Türk-İslam Eserleri Müzesi

Resim: 154 abc

arafını çevreleyen çemberin üzerinde de aynı figürleri diziler halinde görmekteyiz. Yuvarlak gövdesinde damla motifleri, küçük maskeler ve yaban keçileri koşar vaziyette yer alır.

No: 175

Türk-İslam Eserleri Müzesi

Resim: 155

Env. No: 2335

Desen: 81a-b

Tarihi: 12. yy.

Geldiği Yer: Konya

Malzemenin Tipi: Pişmiş topraktan sırsız kırık küp ağzı

Barbutin ve baskı tekniği ile yapılmış, 17x20 cm ölçüsünde kırık küp parçasında spiral minelerle süslü kemerlerin içimde arslan başları ve kemerlerin aralarında cepheden görünen başlar yer alır.

Yuvarlak yüz, yay şeklinde kaşlar, çekik gözler, küçük burun ve ağız Türk tipini simgeler. Saçlar ortadan ayrık, bukleli ve kulak memesi hizasındadır. Başında kıymetli taşlarla süslü bir taç ve alnının ortasında kıymetli bir taş olması gereken bir kabartma görülmektedir. Hükümdar figürü olabilir.

Notlar: 110

¹¹⁰ Kerametli, *Asya'dan Anadolu'ya*, s. 9, 11.

No: 176

Resim: 156

Desen: 76b-78-196b

Tarihi: 12. yy.

Geldiği Yer: Diyarbakır

Malzemenin Tipi: Sırsız vazodan parça

Barbutin tekniğinde yapılmış kırık vazodan parça, 9,5 cm yüksekliğinde yukarıya doğru daralan silindir şeklinde olan parçanın palmetler arasında sivri başlıklı kadın başları ile süslü madalyonların arasında sakallı bir avcı figürü elinde av aleti önünde bir arslan ve koşar vaziyette iki köpek görülür.

Yüksek başlığı, oval yüz, uzun ince sakal ve kulak kenarında toplanan saçların uçları serbest bırakılmış. Uzun kollu giysisi kalın bir kemer ile toplanmaktadır. Ayağında ise sivri burunlu uzun konçlu çizme olabilir.

Türk-İslam Eserleri Müzesi

Env. No: 1754

No: 177

Resim: 157

Desen: 77

Tarihi: 12. yy.

Geldiği Yer: Diyarbakır

Malzemenin Tipi: Sırsız keramikten kalıp

Ters kalp şeklinde 3, 5 cm yüksekliğinde madalyonun kıvrık dallar arasında bağdaş kurarak oturmuş olan figürün yuvarlak yüzü, iri gözleri açıkça belirtilmiştir.

Başında Türk hakanlarının giydiği üç dilimli taç görülür. Sol elini göğsüne doğru kaldırmış, sağ elini kıvrık dalların arasına doğru uzatmıştır. Kapalı yakalı ve bol paçalı şalvar gayet belirli şekilde görülmektedir.

Notlar: 111

Türk-İslam Eserleri Müzesi

Env. No: 1765

No: 178

Resim: 158

Tarihi: 12. yy.

Geldiği Yer: Diyarbakır

Malzemenin Tipi: Sırsız, pişmiş topraktan küp parçası

Barbutin ve basma tekniğinde yapılmış ve 15,5 cm genişliğinde olan parçada, baklavalardan arası kuşlar, çark-ı felek motifi ve çocuk başları ile

Türk-İslam Eserleri Müzesi

Env. No: 1739

¹¹¹ Sarre-herzfeld, *Euphrat und Tigris Gebiet III*, P. CXV.

bezenmiştir.

Oval yüz çekik gözler, yay şeklinde kaşlar, ince uzun burun, küçük ağız, kabarık yanaklar ve sivri çene ile Selçuk tipini simgelemiştir. Başlarındaki incili diademli, sarkancalı alınlarına sarmaktadır.

C. STUK

No: 179

Konya Karatay Müzesi

Resim: 159

Desen: 184

Tarihi: 1225-1236

Geldiği Yer: Kubadabad Sarayı

Malzemenin Tipi: Stuk

Süvari figürü 33x36 cm ölçüsündedir. Niş içinde av sahnesini tasvir eder. Figürün Alâaddin Keykubat olduğu tahmin ediliyor.

Yüz ve vücut cepheden, bacaklar profilden görülür. Yuvarlak yüzü, çekik gözleri, yay şeklide kaşları vardır. Başında dilimli serpiş şeklinde başlık ve etrafında hâle görülmektedir. Uzun kollu ve kapalı yakalı giysinin kolunda tiraz belirgindir. Ayağında uzun konçlu, sivri burunlu çizme olduğu tahmin edilebilir. Sağ tarafta ok torbası, sağ elinde dizginler, sol elindeki mızrak ile ava gitmek için sağa doğru dört nala gider şekilde işlenmiştir. Atın kuyruğu düğümlüdür.

Notlar: 1-2-3

No: 180

Konya İnce Minareli Medrese Müzesi

Resim: 160

Tarihi: 13. yy.

Geldiği Yer: Konya Alâaddin Köşkü

Malzemenin Tipi: Stuk

a) 14x12, 5 cm, kalınlık 3 cm

b) 13,5x12,5 cm, kalınlık 3 cm tepesi kırık

c) 6,5 cmx10,5 cm kalınlık 3 cm tepesi ve belden aşağısı kırık

Bustuk parçaları Sarre, IV. Kılıç Arslan devrine (1257-67), G. Öney (1236) Alâaddin Keykubat devrine tarihler.

Kıvrık dallar arasında cepheden ayakta duran figürlerin elleri havaya

¹ Otto-Dorn-Önder, *Kobadabad, Heft 4*, Sourdell-J., *Les inscriptions sur fragments stuc*, Berlin 1969, s. 477, R. 31, s. 477, R. 31, s. 500.

² Öney, *Atlı Av Sahneleri*, s. XI. Vol XI, R. 29.

³ Öney, *İslâm Süsleme ve El Sanatları*, s. 119-120, R. 30.

kalkık kuyruklarından tutulmuş balıklar baş aşağı şekilde görülmektedir. Profilden görülen ayakları açık şekildedir. Yuvarlak yüzler de detay görülmektedir. başlarında yüksekçe sarık, kapalı kaftan giymiş olan figürlerin belleri ince kemer ile toplanmıştır. Ayrıntıları görülmektedir.

Artuklulara ait Cizre köprüsünde, yengeç burcu ve bağdaş kuran adam (Jüpiter), Venüs figürü yer alır. (Bkz. Not. 5, s. 155) 9. yüzyıl Samarra'da Abbasî devrine ait bir evdeki duvar freskinde, elinde balık tutan figür görülür. (Bkz. Herzfeld, Die Malereien Von Samarra Bd III, Taf. LII).

Notlar: 4-5

No: 181 Konya İnce Minareli Medrese
Resim: 161 (Taş Eserler Müzesi)
Desen: 94 Env. No. 1163

Tarihi: 13. yy.

Geldiği Yer: Konya Alâaddin Tepesi'nde bulunmuş

Malzemenin Tipi: Stuk maske

13 cm yüksekliğinde ve 10 cm genişliğinde olan stuktan yapılmış olan maske, barbutin tekniğindedir.

Üç dilimli bir başlığı, iri gözleri olan maskenin koruyucu bir tılsım olarak siren, kuş gibi diğer yaratıklarla birlikte kullanıldığı tahmin edilmektedir.

Üç dilimli başlığı inci motifleriyle bezenmiştir.

Notlar: 6

No: 182 Türk İslâm Eserleri Müzesi
Resim: 162 Env. No: 2902

Desen: 85-86

Tarihi: 13. yy.

Geldiği Yer: Konya Alâaddin Köşkü

Malzemenin Tipi: Stuk

Karşılıklı iki süvarinin arslan ve ejderlerle mücadelesini gösteren realist bir kompozisyonudur. 4 cm kalınlığında ve 29x58 cm ölçüsünde olan stuk panoda sağ taraftaki figür önden saldıran ejdere kılıcı saplamaktadır.

Süvariler ay sembolü olan ejdere ve güneş sembolü olan arslana hâkim şekilde gösterilmiştir (süvarilerin, sembolik olarak yerin ve göğün hâkimi

⁴ Sarre, *Kiosk von Konia*, s. 36-37.

⁵ Öney, *Balık Figürü*, s. 143-159, R. 16, 17, 18.

⁶ Öney, *Niğde Hüdavent Hatun*, R. s. 143-167.

olarak tasvir edilmiş olmaları mümkündür).

Süvarilerin yuvarlak yüzleri, Orta Asya tipi çekik gözleri vardır. Başlarında börk şeklinde başlıklar taşırlar. Süvarilerin uzun askerî giyimleri bellerinde kemer ile toplanmıştır. Sivri burunlu uzun konçlu çizmeleri gayet belirgindir.

Notlar: 7-8-9-10-11-12-13-14-15-16-17

No: 183

Türk-İslâm Eserleri Müzesi

Resim: 163

Env. No: 2339

Desen: 83-207

Tarihi: 1257-67

Geldiği Yer: Konya Alâddin Köşkü

Malzemenin Tipi: Stuk Parça

Oval şeklinde 15 cm ölçüsünde stuk parçanın ortasında bağdaş kurmuş bir figür görülür.

Yuvarlak yüzlü, çekik gözlü, dilimli başlığı olan, saçları omzunda, sağ elinde bir kadeh, sol elinde kupa tutan, şalvar giyimli olduğu açık olarak belirli bu figürü, zencerek ve üçlü inci motifleri çevreler.

Notlar: 18-19

⁷ Sarre, *Seldchuckische Kleinkunst*, s. 21-23, L. III.

⁸ Sarre, *Konya Köşkü*, s. 59, L. 11.

⁹ Sarre, *Selçuk Kabartması*, s. 129-193.

¹⁰ Ogan- Kühnel, *Şaheserler*, s. 17, R. 10.

¹¹ Martin, *Şaheserler*, s. 111, R. 296.

¹² Diez-Aslanapa, *Türk Sanatı*, s. 211.

¹³ Kühnet, *İslamiche Kleinkunst*, s. 248, R. 205.

¹⁴ Arseven, *Türk Sanatı*, C. III, s. 14, R. 31.

¹² diez-Aslanapa, *Türk Sanatı*, s. 211.

¹⁶ Öney, *Ejder Figürleri*, s. 134, R. 25.

¹⁷ Öney, *Atlı Av Sahneleri*, s. 134, R. 25.

¹⁸ Sarre, *Konya Köşkü*, s. 52, Taf. 12-14-16.

¹⁹ ORGAN-Kühnel, *Şaheserler*, s. 17, R. 10.

No: 184

İstanbul Çinili Köşk

Resim: 164

Env. No: 13

Desen: 208

Tarihi: 1257-1267

Geldiği Yer: Konya Alâddin Köşkü

Malzemenin Cinsi: Stuk Atlı Kabartma

8x11 cm en ve boyunda olan figürlü parçanın kalınlığı 3 cm dir. Atın ve süvarinin baş kısımları kırıktır. Atın yelesi ve süvarinin gövdesi gayet belirgindir. Giysisi vücuduna yapışmış şekilde, dar (pantolon) don giyimlidir. Belinde ince bir kemer vardır. Elinde mızrak tutar.

Bu parçanın yakın örnekleri Türk-İslâm Eserleri Müzesi'nde Env. No: 2340'da görülür.

Notlar: 20

No: 185

Paris Dekoratif Eserler Müzesi

Resim:165

Tarihi: 1257-1267

Geldiği Yer: Konya Alâddin Köşkü buluntularından

Malzemenin Cinsi: Stuk Kabartma

7x10 cm ölçüsünde stuk parçanın beden kısmı kırık, yalnız baş kısmı mevcuttur. Kıvrık palmetler arasına yerleşmiş olan figürün yuvarlak yüzü, çekik gözleri ve küçük burnu ile ağzı Selçuk tipini simgeler. Kısa saçları kulak hizasında bukleler şeklindedir. Giyimi alçak yakalı (V) şeklindedir.

Bağdaş kurmuş, da ise, başı kırık, eli göğsündedir. Aynı müzede teşhir edilmektedir.

Notlar: 21

D. FRESK

No: 186

Alara Kalesi Freskleri

Resim: 166

Desen: 202

Tarihi: 1223 Kitabelerine göre

1) Abu'l feth?

2) "Es.. Sultani... Şahen Şah" Büyük Sultan, Sultanların Sultanı olarak okunmuştur. I Alâaddin Keykubat'la ilgilidir.

²⁰ Sarre, *Konya Köşkü*, s. 61, P. 13.

²¹ Sarre, *Konya Köşkü*, s. 61, P. 13.

Malzemenin Tipi: Fresk.

Alara Kalesi, Antalya-Alanya arasında kıyıda tahminen 10 km kadar içerde Alara çayının yanında bir dağ üzerindedir. Kalenin arka tarafı gayet dik bir yar halinde çaya inmektedir. Kalenin Alara Çayına kadar uzanan merdivenli gizli bir dehlizi vardır. Taş tonozlu dehliz, kalenin eteklerinden ikinci sura kadar uzanıyordu. Bugün harap vaziyettedir. Bu dehlizden çıkınca dış sura varılmaktadır.

İkinci Grup Freskleri: Hamamın içini süsler, Anadolu Selçuklularından günümüze gelen fresk süslemelerinden tek örnektir.

Moloz taşlarla kaba bir duvar tekniği ile inşa edilmiş olan hamamın kubbesinde az seçilebilen iki insan figürü görölmektedir.

Birinci cepheden tasvir edilmiş, baş kısmı çeneye kadar noksandır. Sarı fon üzerine siyah konturla çizilmiş ve kırmızı ile renklendirilmiştir. Yakası kumaş kıvrımları ile belirli ve geniş kenarlı olan kaftanın, kollarında rumilerle süslü bant şeklinde tirazlar görölmektedir. Boynundaki gerdanlık gayet belirgindir (Desen: 202a). Bir kolunu beline dayanmış diğerini yana uzatmıştır. El ele tutuştukları izi kalmış bir koldan anlaşılmaktadır (Desen b).

İkinci figürün uzun bol kollu ve tirazlı kaftanı soldan sağa doğru kapanır. Figürlerin elele tutuşarak raks ettikleri tahmin edilmektedir. Saray hayatı ve eğlencesi kubbede resm edilmiştir. Ayakta yarım profilden hafif eğilmiş olarak görünen diğer figürün baş kısmı dökülmüştür.

Sarı zemin üzerine koyu maviye yakın siyah renkle hazırlanmış uzun bir kaftan giymiştir. Bir kolunu öne doğru uzatmış, diğer kolunu serbest olarak vücuduna dayamış ve kollarında tiraz belirlidir. Kadın olduğu tahmin ediliyor. Figürler kubbenin yuvarlağına uydurulmuştur. Ayakta duranların raks ettiklerini düşünebiliriz.

Kubbenin köşe trompları arasında kalan üç dilimli bölmelerden birinde kırmızı çerçeve içinde bağdaş kurarak oturmuş olan figür bir elini beline dayanmış, diğer elini yukarı doğru kaldırmıştır. Belki bir içki kadehi tutuyor olabilir (Resim 166).

Figürün önündeki masanın üzerindeki içki kadehi ile saray hayatı ile ilgili bir sahne tasvir olmaktadır.

Büyük Selçuklulardan kalan figürlü freskler çok azdır. Saray hayatı ile ilgili sahnelerle bezeli hamam duvarlarının freskleri, üslup ve konu bakımından Büyük Selçukluların freskleriyle yakın benzerlikler göstermektedir.

Notlar: 1-2-3

¹ Llyod-Rice, *Ala'iyya*, s. 75, No: 37, 38, Yetkin, Alara, s. 69.

² Llyod-Rice, *Ala'iyya*, s. 48, Çeviri, s. 53.

³ Morgenstren, *Mural Painting*, s. 1375-76, P1. 554 A-B Fig. 508-509.

E. TAŞ KABARTMA

No: 187

Amasya Şifahanesi

Resim: 167

Tarihi: H. 708 (1308-1309)

14. yy.'da Selçuklu mimarisi ve taş bezemelerinin canlılığını kaybetmemiş, en güzel örneklerinden biri olan şifahane, plânı ve bezemeleri ile Selçuklu yapı geleneğini devam ettirir. İlhanlı Hükümdarı için yapılmış olan yapının giriş kapısındaki kemerin kilit taşında bir ayağını altına almış diz çökmüş insan figürü yer alır, harap vaziyettedir.

Notlar: 1-2-3

No: 188

Divriği Darüşşifası

Resim: 168

Desen: 107

Tarihi: 1231

Malzemenin Tipi: Taş üstünde insan başları

Darüşşifa'nın portalinde, sol iç yönde alt kısımda niş içine yerleşmiş iki insan başı kabartması, üçgen çerçeve içinde olup 10x15 cm ölçüsündedir. Darüşşifa'nın banileri Ahmed Şah ve karısı Turan Melik'i tasvir etmesi mümkündür.

Sol baş cepheden, sağdaki ise profilden stilize olarak verilmiştir.

Soldaki figürde saç yoktur. Erkek başı olduğu muhakkaktır. Sağdaki figürün saçları omuz hizasında örgülüdür. İri gözleri, yay kaşları, düz burnu Türk tipini simgeler. Her iki figürde de yüksek başlıklar görülür. Bu iki figür burç sembolüde olabilir, soldaki ay, sağdaki figür ise yuvarlak yüzü ile güneşi sembolize eder.

No: 189

Resim: 169

Desen: 92

Darüşşifa'nın avlu eyvanında kemerin yanında bulunan, cepheden görünen kadın başı yuvarlak yüzü, çekik gözleri, küçük ağız ve burnu ile Orta Asya Türk tipini simgeler. İki yandan örgülü saçları omuzundan aşağıya doğru sarkar. Başında yüksekçe bir başlık görülmektedir. Niğde Alâaddin

¹ Gabriel, *Monuments II*, Fig. 31d.

² Ögel, *Taş Tzziyat*, s. 92.

³ Aslanapa, *Türk Sanatı*, II, 1973, s. 184.

Camii, Sivas Keykâvus Darüşşifasında örneklerine rastlanır (Resim 172a-170).

Notlar: 4-5-6-7-8

No: 190

Sivas Keykâvus Darüşşifası

Resim: 170

Tarih: 1217

Malzemenin Cinsi: Taş

İzzettin Keykâvus tarafından yaptırılmış olan şifahanelerin eyvan kemerleri köşelerinde 50 cm çapında insan başı kabartmaları rozet şeklinde ve harap vaziyettedir.

Yuvarlak yüz, iri göz, küçük ağız ve burun ile Türk tipini simgeler. Omuzlarına inen saç örgüsünü hilâl motifi çevreler. Güneş ve ayı temsil ederler. Benzer örneğini 662/1263 tarihli Ilgın da Şeyh Bedrettin türbesinde de görebiliyoruz.

Notlar: 9-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21

⁴ Gabriel, *Monuments II*, s. 186, Fig. 120.

⁵ Talbot-Rice, *Asia Minor*, s. 99, Fig. 96.

⁶ Arel, s. 123-124

⁷ Yetkin, *Şifahaneler* s. 29 R. 6.

⁸ Öney, *Sun and Moon Rosettes*, Fig. 10-11.

⁹ Gabriel, *Monuments II*, s. 149, Fig. 93.

¹⁰ Çetintaş, s. 24-25, R. 8-9-10-11.

¹¹ Yetkin, *Şifahaneler* s. 26.

¹² Diez-Aslanapa, *Türk Sanatı*, s. 206, R. 380.

¹³ Jerphanion, *Melanges*, Pl. XXXVI, s. 79-80.

¹⁴ Otto-Dorn, *İslâm*, s. 159, Fig. 89.

¹⁵ Öney, *Sun and Moon Rosettes*, Fig. 5a-5b.

¹⁶ Öney, *Sun and Moon Rosettes*, Fig. 4.

¹⁷ Laborde, *Voyage*, Pl. 65.

¹⁸ Gabriel, *Voyage*, s. 164, Fig. 134, Pl. LXVIII.

¹⁹ Gabriel, *Voyage*, Pl. XXX. Ulubeden burcunun kuzeyindeki ilk kulede, kitabenin üstünde iki bağanın arasındaki nişte bağdaş kurarak oturan insan figürleri görülür.

²⁰ Van Berchem-Stryzowski, *Amida*, s. 82-86.

²¹ Öney, *Atlı Av Sahneleri*, R. 26b-d, Diyarbakır iç kalede taht ve av sahnesi, bağdaş kurarak şahin tutan figür grubu.

²² Öney, *Sun and Moon Rosettes*, s. 201 Fig. 19-20.

No: 191

Kayseri Karatay Han

Resim: 171

Tarih: 1240

Malzemenin Tipi: Taş portalde insan başları

Dış portalin yan bordürlerinde palmet ve lotuslardan oluşan kompozisyonda insan başları maske şeklinde yerleştirilmiştir, benzer örnekleri (Resim 173-174-175) de görülmektedir.

Yuvarlak yüzler, çekik gözler, belirgin burun ve ağızlar, terekli=dilimli yüksek başlıklar görülmektedir.

Resim171b

Erzurum Emir Saltuk Türbesi

Tarih: 12. yy.

Türbenin kasnak kısmında 88 cm enindeki üçgen nişin üzerinde Kayseri Karatay Han portalindeki örneğe benzer kabartmalar görülür.

Yuvarlak yüzlü, çekik gözlü, küçük burunlu ve ağızlı figürlerin başlarında iki dilimli başlık görülür.

Notlar: 22

No: 192

Niğde Alâaddin Camii

Resim: 172

Tarihi: H. 620/M 1223

“Sülüs Selçuklu kitabesinde Keyhüsrev’in oğlu sultanların sultanı Büyük Sultan Keykubad’ın her tarafta övülen, hükümdarlığı devrinde Allah’ın şefaataına muhtaç olan aciz bendesi Abdullah oğlu Beşare bu caminin inşaatını emretti 620/1223”.

Malzemenin Cinsi: Taş, cami portalinde örgülü saçlı iki kız başı.

Cami portalinde stalaktitli nişan kitabesinin altında çapları 25 cm olan simetrik iki kabartma, cepheden görünmektedir. İki yandan sarkan örgülü saçlı figürlerin yüzleri bozulmuştur. Divriği Darüşşifası ve Sivas Keykâvus Darüşşifasında ay ve güneşi sembolize eden benzer örneklerini görebiliyoruz.

Notlar: 23-24-25

²³ Gabriel, *Monuments I*, Pl. 105.

²⁴ Öney, *Sun and Moon Rosettes*, s. 195-203 Fig. 7-8-9.

²⁵ Otto-Dorn, *İslâm*, s. 159.

No: 193

Niğde Hüdavent Hatun Türbesi

Resim: 173

Desen: 95

Tarihi: 1312

Malzemenin Cinsi: Taş, türbenin kuzey yönünde

Sağır nişin sivri kemeri içinde 10x10 cm ölçüsünde cepheden görünen, maske şeklinde, yuvarlak yüzlü, çekik gözlü figürde üç dilimli taş görülür.

Aynı Türk tipindeki taçlı figürleri 7x7 cm ölçüsünde, türbenin doğu cephesinde giriş portalinin sağında, sütun başlığında palmetler arasında görebiliyoruz.

No: 194

Resim: 174

Desen: 91

Türbenin kuzeydoğu yönünde sivri kemerin köşesinde cepheden görünen maske şeklinde figürlerde üç dilimli taş görülür.

No: 195

Resim: 175

Desen: 88

Türbe portalının solunda mihrabiye'nin üzerinde palmet ve lotusların arasında 5x7 cm ölçüsünde cepheden görünen figürlerde de aynı Türk tipi ve üç dilimli taş görülür. Başlı gövdeye göre büyük olan figürün elleri önde kavuşmuş bacakları dallar arasında açık olarak yerleştirilmiştir. Figürün ayağının altında da insan figürü yer alır. Cepheden görünen figürün başında dilimli başlık görülür.

Notlar: 26-27

No: 196

Konya İnce Minareli Medrese Müzesi

Resim: 176

Desen: 90-203

Tarihi: 13. yy.

Geldiği Yer: Konya Kalesi

Malzemenin Tipi: Taş,

Konya Kalesi'nden çıkmış 58x49 cm ölçüsünde, 40 cm kalınlığında, 1221

²⁶ Gabriel, *Monuments I*, s. 146, Fig. 100.

²⁷ Öney, *Hüdavent Hayun*, s. 143-167, Fig. 1a-b-c-3b.

tarihli genç bir sultan, niş içinde, tam cepheden bağdaş kurarak oturmuş. Sağ elini kaldırmış, sol elini göğsüne doğru kaldırarak yuvarlak bir cisim tutar (nar olabilir).

Yüz hatları bozulmuş olan figürün başındaki sivri başlık (börk) nişin sivri kemerine uygun şekilde yapılmıştır.

Giyimi uzun kollu, kapalı yakalıdır ve bele kadar ince bir kenarlık inmektedir. Belinde örgülü bir kemer vardır. Şalvarı ise bilek kısmında daralmaktadır. Sivri uçlu çizmelerin burun kısmı görülmektedir.

Notlar: 28-29-30-31-32-33-34

No: 197

Türk-İslâm Eserleri Müzesi

Resim: 177a, b, c

Desen: 101-209-210

Tarihi: 1200

Geldiği Yer: Nusaybin

Malzemenin Cinsi: Kireç taşından pencere alınlığı

Alçak kabartma ile yapılmış olan pencerede alınlığı 55x96x7 cm ölçüsündedir. Artukoğullarında görülen üç sivri dişli kemer dikdörtgen çerçeve içindeki nesih yazılı kitabede sahibinin hayır duası yazılıdır.

Dikdörtgenler içinde kanatlı arslan, tavus kuşu, kuş ve insan figürleri yer alır. Figürler Türk tipinde bağdaş kurarak oturmaktadır ve yuvarlak çehreli ve çekik gözlüdür. Başlarında sivri başlıklar görülmektedir. Elleri göğüs hizasında ve yukarı doğru kalkık bir şey tutar vaziyettedir. Giysileri kapalı yaka ve uzun kolludur.

Kitabenin altında, tabureye oturmuş olan figürlerin ellerindeki mızraklar, saray kapısında duran bekçi görünümünü vermektedir.

Notlar: 35-36-37

²⁸ Önder, *Konya Kalesi*, s. 145, R. 14.

²⁹ Sarre, *Kiosk von Konia*, s. 47.

³⁰ Talbot-Rice, *Asia Minor*, s. 267, Fig. 67.

³¹ Arseven, *Türk Sanatı*, C. III, s. 13, R. 28.

³² Önder, *Mevlâna Şekri*, s. 66; Önder, *Konya Müzesi*, s. 20.

³³ Otto-Dorn, *İslâm*, s. 176. Fig. 105.

³⁴ Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri*, s. 135, Fig. 49.

³⁵ Ogan-Kühnel, *Şaheserler*, s. 36, L. 7.

³⁶ Arseven, *Türk Sanatı*, C. III, s. 15, Ş. 34.

³⁷ Öney, *Sun and Moon Rosettes*, Fig. 21.

No: 198

Türk-İslâm Eserleri Müzesi

Resim: 178

Env. No: 254

Desen: 108-211

Tarihi: 1221

Geldiği Yer: Konya surlarından

Malzemenin Cinsi: Taş

Kabartma iki muharip, 91 cm yüksekliğinde, 89 cm eninde ve 9 cm kalınlığında bir çerçeve içindedir. Çerçevenin köşeleri dolgu motifleri ile doldurulmuştur. Sağda bir figürün arkasında palmetlerden oluşan stilize bir dal görülmektedir. Ölçüleri bakımından nispetsizdirler.

Figürlerin başlarının profilden, vücutlarının cepheden oluşu ile hareket verilmek istenmiştir.

Figürler yüz yüze hücumu hazır şekilde, ellerinde kılıçları, başlarında miğfer ve pullu zırhlarla giyimlidirler. Soldaki figür iç tarafta, sol elinde kalkan tutar şekilde tasvir edilmişlerdir.

Kısa eteklerin kıvrımları ve ayak hareketleriyle birbirleriyle çarpışmak üzere olduğu gösterilmek istenmiştir.

Notlar: 38-39-40

No: 199

Konya İnce Minareli Medrese Müzesi

Resim: 179-180

Env. No: 883

Desen: 96-212

Env. No: 884

Tarihi: 13. yy.

Geldiği Yer: Konya Surları

Malzemenin Tipi: Taş

Karşılıklı olarak yerleştirilmiş iki melek figürü 110 ve 145 cm yüksekliğinde, 110 ve 114 cm eninde Konya surlarından alınmıştır.

Alâaddîn Keykubad I. 1221'de Konya surlarını yaptırmış olduğuna göre melek figürlerinin de aynı tarihte yapılmış olduğu tahmin edilmektedir.

Figürlerin diz kapaklarından sert şekilde kıvrık olan bacakları, yürümekten ziyade koştukları hissini vermektedir.

Bedenleri cepheden, bacakları profilden, kanatları açıktır. Kolları ileriye doğru bir şeye uzanır şekilde tasvir edilmiştir.

Yuvarlak yüzler, çekik gözleri ve ifadeleri ile her ikisinde de eş görünümündedir. Kulaklarında uzun küpeler belirgin şekilde görülmektedir.

³⁸ Ogan-Kühnel, *Şaheserler*, s. 134, R. 48.

³⁹ Arseven, *Türk Sanatı*, C. III, s. 13 R. 29.

⁴⁰ Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri*, s. 134, r. 48.

Üç dilimli süslü taçları Selçuklu üslûbuna uygundur. Uzun örgülü saçları kollarına dolanmış vaziyettedir.

Giysileri vücudu sıkıca sarmıştır, kıvrımlar belirgin şekilde görülür. Uzun kollu tirazlı ve yakalı cepkeni belde, pantolon hizasındadır. Bol paçalı pantolonu-don ise belinde bir uçkur ile bağlanmaktadır.

Melek figürleri esasta konumuz dışında bırakılmıştır. Bu figürleri giyimlerinin belirgin oluşu nedeniyle, kataloğumuzun içine almayı faydalı gördük.

Notlar: 41-42-43-44-45-46

No: 200

Türk-İslâm Eserleri Müzesi

Resim: 181

Env. No: 1915

Desen: 97-98-205

Tarihi: 12. yy.'a ait olduğu tahmin ediliyor

Geldiği Yer: Musul

Malzemenin Tipi: Taş, iki kalıp

İki kalıp 10x6 cm ölçüsünde, figürler cepheden ellerini yukarıya doğru kaldırmış, baldakin=çetr tutarlar.

Yuvarlak yüz, iri gözler, belirli yüz hatları dikkati çeker.

Başlarını gayet zengin taşlarla süslü üç dilimli taç çevreler. Diz kapağının altına inen giysiler gayet zengin şekilde bezelidir. Aynı süslerin devamı sivri burunlu ve konçlu çizmelerde de görülmektedir.

Kıyafetlerin yakın örneklerini, Rey'de bulunmuş stuk parçalarda görmekteyiz. Pennsylvania Museum of Art'da bulunan ve Tuğrul Bey (II) adına yapılmış 1195 tarihli giysilerin ortak tarafı, başlarında kıymetli taşlarla süslü taçlar, uzun kollu bezeli giysiler, süslü sivri burunlu çizmeler ile paralellikler görülür (Resim 274).

Notlar: 47-48

⁴¹ Texier, *Description de l'Asie Mineure*, s. 661-663.

⁴² Sarre, *Kiosk von Konia*, s. 3.

⁴³ Önder, *Konya Kalesi Figürleri*, s. 145, R. 4-6.

⁴⁴ Esin, *Selçuklu Yazması*, s. 561-570, R. 3.

⁴⁵ Önder, *Kadın Başlıkları*, s. 1, R. 2.

⁴⁶ Öney, *İslâm Süsleme ve El Sanatları*, s. 169, R. 52; Öney, *Süsleme El Sanatları*, s. 43.

⁴⁷ Pope, *Persian Art*, s. 517-516.

⁴⁸ Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri*, s. 123-124.

No: 201

Afyon Arkeoloji Müzesi

Resim: 182

Tarihi: 13. yy.

Geldiği Yer: Afyon Boyalıköy'de bir türbeden

Malzemenin Cinsi: Sanduka biçiminde mezar taşı

56x135x25 cm ölçüsünde olan mezar taşının ön ve arka yüzleri figürlü olup yan yüzleri boştur.

Ön yüzünde soldan sağa doğru hareket eden üç atlı görülür. Savaş sahnesi tasvir edilmiştir.

Önde silahlı bir süvari onu takip eder, süvari figürü üçgen şeklinde bir bayrak taşımaktadır.

Üçüncü at eğerli ve süvarisiz olarak görülmektedir.

Arka yüzünde figürler aşınmış olduğundan detaylar fazla seçilmiyor. Arka akaya üç tane boynuzlu hayvanla bezenmiştir.

No: 202

Afyon Arkeoloji Müzesi

Resim: 183

Tarihi: 13. yy.

Geldiği Yer: Afyon Boyalıköy'de bir türbeden

Malzemenin Cinsi: Sanduka biçiminde mezar taşı

66x163x26 cm ölçüsünde olan taşın ön ve arka yüzü figürlüdür. Taşın ön yüzünde soldan sağa giden üç süvari tasvir edilmiştir.

Bir savaş sahnesi canlandırılmıştır. Öndeki süvari sağ elindeki mızrağı, ayakta duran ve sol elinde kılıç olan insan figürüne saplamaktadır.

İkinci süvarinin sağ elinde iki dilimli bir bayrak, sol elinde atın dizginleri görülmektedir. Eğerli boş bir at yedektedir.

Giyimler belirsiz, ikinci süvarinin başında üç dilimli başlık görülmektedir.

Taşın arka yüzünde bölmeler içine hayvan figürleri yerleştirilmiştir.

No: 203

Afyon Arkeoloji Müzesi

Resim: 184

Env. No: 27

Tarihi: 13. yy.

Geldiği Yer: Afyon Boyalıköy'de bir türbeden

Malzemenin Cinsi: Sanduka şeklinde mezar taşı

80x154x24 cm ölçüsünde alçak kabartmalı, mezar taşının ön ve arka yüzü figürlüdür. Zikzaklı bir çerçeve içine alınmış, önde atın geminden tutulmuş kaftanlı cepheden görünen figür yer alır. At üzerindeki figür sol

elinde şahin tutar, diğer eliyle mızrağını av hayvanına saplar. Av hayvanları dikey olarak görülmektedir.

İkinci atlının elinde avda gürültü yaparak kuşların havalanmasına yarayan tokmağa benzeyen aletler görülmektedir. Davul ve gürültü yapıcı aletler şahinleri avlamada kullanılan araçlardır. En arkada süvarisiz bir at görülür. İkinci süvari tarafından dizginleri tutulmaktadır.

Atların kuyrukları üç düğümlüdür. Taşın arka yüzünde figürler çok harptir, iki atlı figür görülür ve atların önündeki figür bir eliyle atın gemini diğer eliyle şahin tutmaktadır. Taşın bir yüzünde ava çıkış, diğer yüzünde ise avlanma anı canlandırılmıştır.

Figürlerin yüzleri ve giyimleri belirgin değildir. Kaftanlı olukları tahmin edilmektedir.

Notlar: 49-50-51

No: 204

Afyon Arkeoloji Müzesi

Resim: 185

Tarihi: 13. yy. sonu

Geldiği Yer: Afyon Boyalıköy'de bir türbeden

Malzemenin Cinsi: Mezar taşı sanduka şeklinde

Mezar taşı 182x85x23 cm ölçüsündedir. Ön yüzünde savaş sahnesi tasvir edilmiştir. İki atlı süvari figürü karşılıklı dövüşmektedir. Baştaki atlı figür sağa doğru yönelmiş ve sol elinde kılıç, sağ elinde ise yuvarlak bir şey tutmaktadır. Karşı taraftaki atlı, sol eli ile dizginleri tutar. Sağ eli ile diğer mızrağı atmağa hazır vaziyettedir. Süvari elinde üç dilimli bir bayrak tutmakta ve eğerli süvarisiz bir at onu takip etmektedir. Giysiler belirsizdir.

Notlar: 52

No: 205

Afyon Arkeoloji Müzesi

Resim: 186a, b, c

Desen: 100-103-213

Tarihi: 13. yy. sonu olabilir.

Geldiği Yer: Afyon Boyalıköy'de bir türbeden

Malzemenin Cinsi: Mezartaşı

Sanduka şeklinde 61x135x21 cm ölçüsündedir. Ön, arka ve yan yüzleri figürlerle süslenmiştir.

⁴⁹ Otto-Dorn, *Ars Orientalis*, IV, s. 64, Fig. 20-22.

⁵⁰ Moller, *Falknereiliteratur*, s. 144-150.

⁵¹ Öney, *Atlı Av Sahneleri*, s. 133, R. 23a-b.

⁵² Otto-Dorn, *Ars Orientalis*, IV, s. 63, Fig. 13.

a) Sandukanın sol yan yüzünde, ayakta cepheden görünen insan figürü resmedilmiştir. Av sahnesini idare eden “Emir-i şıkar” olabilir.

Yuvarlak yüzünün hatları belirsiz, başında sarık olabilir. Kapalı yakalı uzun kollu, önden açık olan giysisi ayak bileklerine kadar inmektedir. Profilden görünen ayaklarında sivri burunlu çizmesi görülür. Sol elini beli hizasında, sağ elini göğsüne kaldırmıştır, elinde bir şey tutmuş olabilir.

b) Ön yüzünde, sola doğru yönelmiş 3 dilimli tacı olankanatlı bir sfenksin önünde bir süvari, önünde koşan figüre mızrağını saplamaktadır. Sol omzunda savaş aleti görülmektedir.

Giysisi uzun, etek kısmına doğru genişlemektedir.

Notlar: 53

No: 206

Akşehir Taş Medrese Müzesi

Resim: 187

Desen: 104-203a

Tarihi: 13. yy.

Kitabesine göre: El-Masum Ahmed bin Halil, B. Karamağaralı taşın 1298’de öldürülmüş olan Ahî Ahmet Şah’a ait olduğunu belirtir.

Geldiği Yer: Nasrettin Hoca Mezarlığı

Malzemenin Cinsi: Mezar Taşı

Dilimli üçgen alınlıklı olan mezar taşı 87x33 cm ölçüsündedir. Taşın iki yanını zikzak şeklinde sütunlar çevreler.

Bağdaş kurarak oturmuş olan figür, sol elini dizine dayamış, sağ elini nar dalına uzatmış, yüz hatları bozulmuş olan, yuvarlak yüzü ve başında kavuğu olan bir çocuk figürüdür.

Uzun kollu kafalı yakalı ve önden düğmeli olan giysisi sağdan sola doğru kapanmaktadır. Kollarında kalın bant şeklinde tiraz gayet belirgindir.

Notlar: 54-55-56-57

⁵³ Otto-Dorn, *Ars Orientalis*, IV, s. 63-76.

⁵⁴ Ünver, *Pierres Tombales*, s. 14.

⁵⁵ Eyice, *Tasvirli Mezar Taşı*, s. 230, R. 2.

⁵⁶ Yetkin, *Figürlü Mezar Taşları*, s. 155.

⁵⁷ Karamağaralı, *Ahlat Mezar Taşları*, s. 5, R. 6.

No: 207

Resim: 188

Desen: 214

Tarihi: 13. yy.

Geldiği Yer: Nasrettin Hoca Mezarlığı

Malzemenin Tipi: Mezartası

Üst kısmı kırık olan taş 24x25x8 cm ölçüsündedir. Yürüyen figürün belden aşağısı görülmektedir.

Uzun kaftanının bir ucu belindeki kuşağa toplanmıştır. Kaftanının kıvrımları yuvarlak hatlar halinde belirgindir.

Figürün ayakları profilden tasvir edilmiştir. İnce deriden yapılmış olan çizmeleri sivri burunlu ve uzun konçludur. Arka ayağının hafif kalkık oluşu ve vücudunun öne doğru eğilmiş olması ile figüre tabii bir yürüyüş hareketi verilmiş oluyor. İki nar dalı çevreler. Kubadabad ve Aspendos çinilerinde bu şekilde yürüyen ve nar dalı tutan figürler görebiliyoruz.

Kitabesindeki Behri Mustafa adından taşın erkeğe ait olduğu anlaşıyor.

Notlar: 58

No: 208

Resim: 189

Tarihi: 13. yy.

Geldiği Yer: Nusaybin'de bir evin temelinden çıkmış

Malzemenin Tipi: Bir lâhtin ayak taşı olabilir

Süvari figürü 16x44 cm ölçüsünde sağ taraf doğru koşan atlı figür, belinde mızrağı ile bir avcı veya savaşçı olabilir. Süvari figürü küçük ölçüde işlenmiş, olup kırık olan taşın sağ tarafında diğer bir atlının mızrağının ucu görülmektedir.

Figürün yuvarlak yüzü Türk tipini simgeler. Başında sade görünümlü başlık (Börk) haraptır. Giysisi yakasız, önden kapalıdır. Belindeki kılıcı kemerin arasına yerleşmiştir. Kemerin ucu püsküllü olup, ayağında sivri burunlu çizme belirgin şekilde görülmektedir.

Not: 59-60

Akşehir Taş Medresesi Müzesi

Env. No: 457

Ankara Etnografya Müzesi

Env. No: 3286. IV. 432

⁵⁸ Yetkin, *Figürlü Mezar Taşları*, s. 154, R. 7.

⁵⁹ Sarre, *Selçuk Kabartması*, s. 132, R. 20.

⁶⁰ Diyarbakirli, *Artukoğlu Mezar Taşı*, s. 575.

No: 209

Diyarbakır Müzesi

Resim: 90

Desen: 101-206

Tarihi: Artukoğullarına ait olduğu tahmin ediliyor. 13. yy.

Geldiği Yer: Hasan Keyf'ten getirilmiş diğer parçalarla Diyarbakır Müzesine nakledilmiş.

Malzemenin Cinsi: Mezar Taşı. Küfeki taşından alçak kabartma

Dikdörtgen biçiminde üst kısmı daha vardır. Yüksekliği 54 cm, üst kısmın genişliği 27 cm, alt kısmın genişliği 22 cm, taşın kalınlığı ise 11 cm dir. Taşın ön yüzünde hareket halinde olan bir süvari tasvir edilmektedir. Üzengilerin üzerinde ayağa kalmış, vücudu cepheden, baş 3/4 profilden görülmektedir. Sağ elinde bir mızrak, sol elinde şahin tutar. Dizgi ise bileğine bağlanmıştır, atın koşum takımlarının bezemeli oluşu önemli bir kişi olduğunu simgeler.

Figürün yüz hatları belirsiz olup, başında sivri bir külah vardır (Ürgüp havalisi ve Elbistan, eski Kahta havalisinde bu tip başlıklar görülmektedir).⁶¹

Saçları omuzuna kadar inmektedir. Giysisi boyuna çizgili ve yırtmaçlı bir yelektir. Kumaş deseni olarak, benzer örneği Kalehisar Mahmudiye köyü buluntularından, keramik parçada boyuna çizgili, kollarında yazılı tiraz olan figürde de görülmektedir (Resim 140).

Çizgili yeleğin altında kısa kollu bir gömlek görülür kolları çıplak olarak görülmektedir. Mezar taşının yan cephesinde ayakta duran figür yuvarlak yüzlüdür. Başında sivri külahı üstünde ise kapalı yakalı gömlek ve kıvrık paçalı bir pantolon görülmektedir. Taşın üst kısmı kıvrık dal, alt kısmı ise geometrik motiflerle bezelidir.

Notlar: 60-61

No: 210

Konya İnce Minareli Medrese Müzesi

Resim: 191

Env. No: 892

Desen: 93a-204

Tarihi: 13. yy.

Geldiği Yer: Konya Alâaddin Camii avlusundan

Malzemenin Cinsi: Mezar Taşı

49x55x11 cm ölçüsünde olan taşın üç dilimli olan üst kısmı kırıktır. Açılıp kapanan bir iskemle üzerine oturmuş sarıklı ve kaftanlı bir adam ile onun karşısında ayakta duran daha küçük ölçüde bir figür tasvir edilmiştir. Oturan figür eldivenli sağ elinde şahin tutar. Sol eli ile de ayakta duran figürün

⁶¹ Lecijs, *Seldschukische Keramik*, s. 122.

çenesini okşar. Ayakta duran küçük şahsın sağ eli oturan figürün kuşağını, sol eli de kendi kemerini tutar. Gençlerin sulatın 17 şevval 697/29 Temmuz 1298'de öldürülmüş olan Ahi Ahmet Şah olduğunu", B. Karamağaralı Eserinde belirtiyor. Bu figür, "Emir-i Şikâr-Bâzdar" Sultanın av hayvanlarına bakan kişi olabilir. Figürlerin yüzleri oval sakalıdır. Başlarında dilimli başlık vardır. Kulaklarının hizasından örgülü bir saç iner.

Giyimleri şal yakalıdır. Büyük figürün kaftanı sağdan sola, küçük figürün ise soldan sağa kapanıyor. Bellerinde önden düğümlenen ve uçları sarkan kuşakları gayet belirgindir. Kollarında geniş bant şeklinde tirazlar görülür.

Notlar: 62-63-64-65-66-67-68

No: 211

Berlin Müzesi İslâm Sanatı Koleksiyonu

Resim: 192

Desen: 203b

Tarihi: 13. yy.

Geldiği Yer: Anadolu

Malzemenin Tipi: Mermerden mezar taşı olabilir

Cepheden görünen, bağdaş kurmuş olan figür, sağ dizine dayadığı lavtayı çalar.

Badem şeklinde gözleri, geniş ağzı, kısa yayvan burnu görülür. Kulak memesi hizasında kısa saçları yuvarlak yüzünü çevreler. Anadolu Selçuklularına özgü şekilde işlenmiştir. Yüz ifadesinde kendini çalgıya vermiş dış dünya ile ilgisini kesmiş, içine kapanmış sonsuz bir müzik alemine dalmış insanın görüntüsü vardır.

Giysisi yuvarlak kapalı yakalı ve uzun kolludur. Bol şalvarı açık ve belirli olup, kollarında bant şeklinde tiraz görülmektedir.

Notlar: 69-70

⁶² Mendel, *Monuments Seldjoukides*, P. 11, Fig. 1.

⁶³ Mendel, *Selçuk Abideleri*, s. 372, Ş. 5.

⁶⁴ Eyice, *Tasvirli Mezar Taşı*, s. 129, R. 23, Fig. 24.

⁶⁵ Talbot-Rice, *Asia Minor*, s. 266, R. 58.

⁶⁶ Talbot-Rice, *Some Refleccions*, s. 267, Fig. 7.

⁶⁷ Öney, *Süsleme ve El Sanatları*, s. 42, R. 29,

⁶⁸ Karamağaralı, *Ahlat Mezar Taşları*, s. 4, R. 5.

⁶⁹ Talbot-Rice, *Asia Minor*, s. 268, L. 13.

⁷⁰ Farmer, *Musikgeschichte*, s. 55, R. 39.

No: 212

Akşehir Taş Medrese Müzesi

Resim: 193

Tarihi: 709/1310

Geldiği Yer: Nasrettin Hoca Mezarlığından

Malzemenin Cinsi: Mermer Mezartaşı

Rumî ve nebatî motiflerle bezeli olan sivri dilimli alınlık ile tek düğümlü geçme motifi ve iki yanda zikzaklı sütuncukların çevrelediği mezar taşı 30x70x8 cm ölçüsündedir.

Taşın ön yüzünde nar dalları arasında bağdaş kurarak oturmuş kadın figürü sol eli ile bağdaş kurmuş bir kız çocuğunu sırtından tutmakta, sağ eli ile de çocuğun sağ kolunu kavramaktadır.

Her iki figürün de yüz hatları belirsiz, çehreleri yuvarlaktır.

Başları ince bir örtüyle örtülerek uçları omuzlarına bırakılmıştır. Giyimleri kapalı yakalı ve uzun kolludur.

Notlar: 71-72

No: 213

Afyon Taş Medrese Müzesi

Resim: 194

Env. No: 804

Desen: 103

Tarihi: Tahminen 1310 olabilir.

Geldiği Yer: Nasrettin Hoca Mezarlığından

Malzemenin Cinsi: Mezar taşı

70x28 cm en ve boyunda olan taşın arkası silindir şeklinde, yontulmadığından, bitirilmemiş bir parça olarak kabul edebiliriz. Veyahut bu taşların Nasrettin Hoca mezarlığı yakınında figürlü mezar taşlarının yapıldığı taşçı atölyesinden kalmış olması mümkündür.

Taşın ön yüzünde avcı figürü tasvir edilmektedir.

Başında bir sarık vardır diğer taşlarda görüldüğü gibi arkaya uzattığı eldivenli sağ elinde doğan kuşunu, sol eli ile dizginleri ve mızrak tutar. Atın ayakları arasında da ayrıca bir kuş görülmektedir. Bir nar dalı, figürün başının sağ tarafını çevreler.

Notlar: 73

⁷¹ Ünver, *Pierres Tombales*, s. 10.

⁷² Eyice, *Tasvirli Mezar Taşı*, s. 230, R. 3.

⁷³ Yetkin, *Figürlü Mezar Taşları*, s. 152-153; R. 4; Diyarbakirli, *Artukoğlu Mezar Taşı*, s. 575, R. 2.

No: 214

Kırşehir Müzesi

Resim: 195

Desen: 105

Tarihi: 709/1310

Geldiği Yer: Kırşehir Ahi Evran (veya Evren) Zaviyesi

Malzemenin Cinsi: Yekpare mermerden mezar taşı

68x43 cm ölçüsünde olan mezar taşının arka yüzünde Selçuklu sülüsü ile yazılmış olan kitabesinden 709/1310 yılı Ramazanında vefat eden Halil oğlu Osman için dikildiği anlaşılmaktadır. Kitabenin transkripsiyonu.

1- Tuvuffiya'I-marhum

2- Osman bin Halil

3- Firamazan sanatıs'a va sab'a-mi'a (709=1310)

1- Mezar sahibinin merhum olduğunu ifade eder.

2- Osman bin Halil (ismi yazılır).

3- Ölüm tarihi yazılıdır.

Taşın ön yüzünde, stilize olmuş iki nar dalının arasında ayakta duran bir figür görülmektedir.

Yuvarlak yüzlü, çekik gözlü, sivri sakallı, başında sarığı olan figürün, uzun etekli giysisinin altında ayağında sivri burunlu ve uzun konçlu çizmesi olabilir.

İleri doğru uzattığı sağ elinde ne olduğunu, taşın hayli bozulmuş olması nedeniyle tespit edemiyoruz. Sol omzunda bir kuş görülür.

Notlar: 74

No: 215

Kırşehir Müzesi

Resim: 196

Tarih: Kitabesine Göre H. 713/1313

Malzemenin Cinsi: Mermer

Kırşehir kuru mezarlığında bulunan mezar taşının üzerinde cepheden görülen ve bağdaş kurarak oturmuş olan şematik formdaki kadın figürü, çekik gözleri, yay kaşları, ve omuzuna dökük saçları ile Uygur Türk tipini simgeler.

Sağ elini dizine dayamış, sol elini yukarı doğru kaldırarak nar tutar. Figürü iki yandan şematik bir dal çevreler.

Notlar: 75-76-77-78

⁷⁴ Eyice, *Tasvirli Mezar Taşı*, s. 212-214, R. 11-13.

⁷⁵ Tarım, *Kırşehir Gül Şehri*, s. 56.

⁷⁶ Ruben, *Kırşehir Sanat Abideleri*, s. 173, R. 1.

⁷⁷ Arseven, *Türk Sanatı*, C. III, s. 13 R. 30.

⁷⁸ Eyice, *Tasvirli Mezar Taşı*, s. 237, R. 7.

No: 216

Akşehir Taş Medrese Müzesi

Resim: 197

Env. No: 7 Tarihi: 730/1325

Geldiğı Yer: Nasrettin Hoca mezarlığı

Malzemenin Cinsi: Mermer Mezar Taşı

Taşın kırık olan alınlığı lotus ve Rumilerle bezelidir. İki yandan burmalı sütunların çevrelediğı mezar taşı 28x67x8 cm ölçüsündedir.

Nar dalları arasındaki erkek figürü sağ dizinin üzerine çökerek oturmuş, sol dizini ise önden kıvrırmıştır. Sağ elini sağ dizine dayamış, sol elini ise önündeki rahleye uzatmıştır. Yüzü tamamen bozulmuştur, giysisi kapalı yakalı ve tirazlı uzun kolludur. Dar olan pantolonu-donu ve belindeki kemer belirgin bir şekilde görölmektedir.

Tarih olarak geç bir örnek. Aynı giyim şeklinin devamını göstermesi yönünden çalışma çerçevemiz içine aldım.

Notlar: 79

No: 217

Akşehir Taş Medrese Müzesi

Resim: 198

Env. No: 149

Tarih: 737/1336

“Rana Hatun binti Mehmed”

Geldiğı Yer: Nasrettin Hoca mezarlığı

Malzemenin Cinsi: Mermer Mezar Taşı

Sivri dilimli alınlığın içi, figürü çevreleyen nar dalları ile kaplanmıştır. Zar başlıklı ve burmalı sütuncuğun çevrelediğı mezar taşı 32x85x8 cm ölçüsündedir. Bağdaş kurarak oturmuş olan kadın tasviri gergef işlemektedir. Yuvarlak olan yüzünün hatları belirsizdir. Takkeli yaşmağı boynunu sarmaktadır.

Kısa kollu kaftanının bol olduğı, kıvrımlarından anlaşılmaktadır, kapalı yakalı iç elbisenin dar uzun kolları gayet belirgin şekilde işlenmiştir. Bu taş tarih olarak örneklerimiz arasında geç bir tarih gösterir, aynı üslubun devamlılığını göstermesi yönünden çalışmalarımız arasına koymayı uygun gördüm.

Notlar: 80-81-82-83

⁷⁹ Karamağaralı, *Ahlat Mezar Taşları*, s. 5, R. 9.

⁸⁰ Ünver, *Pierres Tombales*, s. 12.

⁸¹ Eyice, *Tasvirli Mezar Taşı*, s. 231, . 5.

⁸² Önder, *Kadın Başlıkları*, R. 13.

⁸³ Karamağaralı, *Ahlat Mezar Taşları*, s. 4, R. 8.

No: 218

Akşehir Taş Medrese Müzesi

Resim: 199

Env. No: 13

Desen: 106

Tarihi: 14. yy. başı

Geldiği Yer: Nasrettin Hoca mezarlığından

Malzemenin Cinsi: Mezar Taşı

Dilimli üçgen alınlıklı mezar taşı 29x85x8 cm ölçüsündedir. Palmet ve lotus motifleriyle bezeli olan alınlık kısmının hemen altında bordür şeklinde Selçuklu sanatında görülen geometrik bezeme ve iki burmalı sütun, taşı sınırlar.

Bağdaş kurarak gergefin başında oturmuş olan ve kitabesinden anlaşıldığına göre Ayşe bin Davud adında bir kadın figürü tasvir edilmiştir.

Figürün yüz hatları belirsizdir. Yuvarlak bir yüze sahiptir. Başındaki hotozlu yaşmak boynunu sarmaktadır. Bu başlık şekline bugün Akşehir köylerinde de rastlanmaktadır.

Notlar: 84-85-86-87

No: 219

Akşehir Taş Medrese Müzesi

Resim: 200

Env. No: 786

Tarihi: 14. yy. başı

Geldiği Yer: Nasrettin Hoca mezarlığından

Malzemenin Cinsi: Mezar Taşı

24x55 cm en ve boyunda, iç içe geçmiş yuvarlak dilimli ve iki tarafında burmalı sütunlar bulunan mezar taşının ön yüzünde bağdaş kurarak oturan figürün yüz ve beden kısmı hayli tahrip edilmiştir.

Giysisinin kapalı yakalı, uzun ve bol etekli olduğu, kıvrımlarından anlaşılmaktadır. İki yandan nar dalı figürü çevrelemektedir.

No: 220

Akşehir Taş Medrese Müzesi

Resim: 201

Env. No: 464

Tarihi: Kitabesi yok. 14. yy. başı olabilir. "Karamağaralı'ya göre".

Geldiği Yer: Akşehir İmaret Camiinden

Malzemenin Cinsi: Mezar Taşı

Üst kısmı harap olmuş olan taşın şekli anlaşılmıyor. 38x74 cm ölçüsündedir. Ortada dilimli yuvarlak madalyonun ortasında atlı avcı figürü

⁸⁴ Ünver, *Pierres Tombales*, s. 11.

⁸⁵ Eyice, *Tasvirli Mezar Taşı*, s. 209, R. 1.

⁸⁶ Önder, *Kadın Başlıkları*, R. 14.

⁸⁷ Karamağaralı, *Ahlat Mezar Taşları*, s. 4, R. 7.

bulunmaktadır. Sağ tarafa doğru dört nala koşar şekilde resmedilmiştir. Gerek at gerekse süvarinin detayları belli olmamaktadır. Avcının başında kavukolduğu açıkça belirlidir. Arkaya doğru uzattığı meşin eldivenli elinde doğan kuşunu tutmaktadır. Diğer eliyle dizginleri kavrar. Atın ayakları arasında da kuş figürü bulunmaktadır. Süvari figürün arkasında nar dalı görülmektedir.

“Üslûp bakımından Konya Mezar Taşına göre daha kabadır”.

Notlar: 88-89-90-91

No: 221

Konya İnce Minareli Medrese Müzesi

Resim: 202

Env. No: 1272

Tarihi: 14. yy. başı

Geldiği Yer: Konya Mevlâna Mezarlığı

Malzemenin Cinsi: Mermer Mezar Taşı

25x24 cm ölçüsünde yuvarlak dilimli kırık olan mezar taşının arka yüzündeki kitabesinde: vefât-i merhum es-sâid es-şehîd...

Taşın ön yüzünde kabartma olarak işlenmiş süvari figürü görülüyor. Yüzü bozulmuş figürün başındaki sarık belirsizdir. Giysi kemerli, olup uzun kaftanı altında pantolon giydiği anlaşıyor.

Belinde kıvrık bir kılıç bulunmaktadır. Sağ eli ile dizginleri tutar. Sol kolu geriye uzanmış, eli eldivenli ve kanatları aşağıya sarkan bir doğan kuşu tutmaktadır.

Süvarinin başının yanında uçan iki kuş görülür.

Boş kalan kısımlar çiçek ve yapraklarla süslenmiştir.

Notlar: 92-93-94-95

⁸⁸ Eyice, *Tasvirli Mezar Taşı*, s. 208-223, R. 1-6.

⁸⁹ Öney, *Atlı Av Sahneleri*, s. 131, R. 17.

⁹⁰ Yetkin, *Figürlü Mezar Taşları*, s. 152, R. 3.

⁹¹ Karamağaralı, *Ahlat Mezar Taşları*, s. 4, R. 10.

⁹² Öney, *Atlı Av Sahneleri*, s. 131, R. 18.

⁹³ Öney, *Atlı Av Sahneleri*, s. 218, R. 21-22-23.

⁹⁴ Yetkin, *Figürlü Mezar Taşları*, s. 150, R. 1.

⁹⁵ Karamağaralı, *Ahlat Mezar Taşları*, s. 3, R. 3.

No: 222

Akşehir Taş Medrese Müzesi

Resim: 203

Env. No: 136

Tarih: 14. yy. başı

Geldiği Yer: Nasrettin Hoca mezarlığından

Malzemenin Cinsi: Mermer Mezar Taşı

Yuvarlak dilimli alınlık ve zar başlıklı burmalı sütunların çevrelediği mezar taşı 35x45 cm ölçüsündedir.

Taşın ön kısmında ortada bağdaş kurmuş bir kadın (Türk oturuşu) figürü görülmektedir. Sol elini beline dayamış, sağ elini yana doğru uzatarak nar tutmaktadır. Figürün yüz hatları bozulmuş. Yuvarlak çehresini iki yandan örgülü saçları sarmaktadır.

Başında yuvarlak başlık bulunmaktadır. Giysisi kapalı yakalı ve uzun kolludur.

Figürün iki yanını çevreleyen nar dalı yaprak ve nar çiçekleri taşın alınlığını doldurmaktadır.

Notlar: 96

No: 223

Adana Arkeoloji Müzesi

Resim: 204

Env. No: 76 B

Tarih: 701/1301

Geldiği Yer: Maraş

Malzemenin Cinsi: Mezar Taşı

Yüksek kabartma tekniği ile yapılmış olan figürlü taş, dikdörtgen şeklinde 50 cm yüksekliğinde 30 cm genişliğinde ve taş kalınlığı 4 cm ve kabartmanın yüksekliği ise yarım santimetredir.

Taşın alınlık kısmında üç dizi yazı görülür;

1- Süryanice Aziz Gevargüs,

2- Bozuk yazı okunamadı,

3- Arapça kitabede 701/1301 tarihi okunmaktadır.

Serpme yazılar sol kenarda sırası ile;

*El üstat.. ?**Yasemin.. ?**El Tahavi-El Nahvi-El Necavi.. ?**Sol altta atın ayakları arasında;**İlâl-Ulâl-Alâl.. ?*

Atın altında ejderin üstündeki yazı;

⁹⁶ Yetkin, *Figürlü Mezar Taşları*, s. 153, R. 5-6.

El-Sersun şeklinde okunabilmiştir.

Taşın ortasında bir süvarinin ejderle mücadelesi görülür. İki eli ile tutmuş olduğu kargıyı ejderin açık olan ağzına saplama anını göstermektedir. Yuvarlak yüzlü, sakalsız, kulak hizasında dışa kıvrık saçlı olan süvarinin balı hâlelidir.

Kapalı yakalı, tirazlı dar uzun kollu giysinin beli ince uçkurla bağlanmış ve uçkurun uçları çizmenin koncundan aşağıya kadar sarmaktadır. Sol yanda uçkura takılı, ucu püsküllü, bıçak kını yer alır, çakşırı da bol bir etek gibi görülmektedir.

Süvarini sol omzunda çapraz olarak bağlanan kurdela sağ ayağından arkaya doğru uçmaktadır. Buda süvarinin hızını simgeliyor. Eski Türklerde kurdeler savaş işareti olarak Alplere ve kuyrukları düğümlü atlara takılırdı. Ön sol ayağı kalkık, kuyruğu Orta Asya atları gibi düğümlü olan atın ayaklarının arasında küçük ve büyük iki düğümlü dışa kıvrık açık ağızlı, sarkan dili, iri gözleri ve iri kulakları ile iki ayaklı bir ejder yer alır.

Süvarinin başının üstünde baldakin-çetr tutan iki melek figürü yer alır. Meleklerin giyimleri süvarinin giysileri ile aynıdır. Meleklerin başlarında üç dilimli bir başlık görülür. Bu başlıkların yakın örneklerini Konya Kalesinden gelen melek figürlerinde (Resim 179) ve (Resim 161) alçı maskede görebiliyoruz.

Melek figürleri, zaferin simgesi aynı zamanda süvari figürünün koruyucusudur.

Bu taş Maraş Kalesinden gelmiş olabilir. Yakın bir örneği Erivan Müzesinde bulunan ejderle mücadele eden süvari figürüdür (Resim 255).

Notlar: 97-98

F. MADEN

No: 224

Avusturya Innsburg Ferdinand Müzesi

Resim: 205

Env. No: 76 B

Desen: 93b-217-218

Tarih: (1170) 12. yy.

Geldiği Yer: Artuklu bölgesi

Malzemenin Cinsi: Mine işlemeli bronz kap

Kırmızı, mavi, yeşil, beyaz ve türkuaz renklerden oluşan renkli sır tekniği ile yapılmıştır. Kenar çevresindeki kitabeye göre "*el-Emir el-İsfehsâlâar el-*

⁹⁷ Esin, *Türk Kültürü El Kitabı*, II, s. 1b, s. 105.

⁹⁸ Süslü, *Recherche sur une stèle*, Figürlü Bir taş.

kebir el-müeeyyed elmansur nasurüddin Rükñüddeve ve samsamü'l millet ve behâü'ümme't zaim'e'l-cüyüş tacü il-mülûk ve'S-Salatîn kaatilü'l-Kefereti ve'l-müşrikîn. . . davud ibn Artuk Emir el-mü'minin" kitabesinde tarih yazılı değildir. Artuk Emiri Rükñüddeve Davud adına dayanarak XII. yy. olarak kabul ediyoruz.

Mineli taş süsleme tekniği ile olduğu kadar ikonografyası bakımından da Bizans sanatının tesirlerini yansıtmaktadır.

Kabın ortasında, madalyon içindeki figürün Büyük İskender'in göğes çıkışını temsil ettiği tahmin edilmektedir. Kompozisyonun etrafında, içinde hükümdarlık sembolleri bulunan altı madalyon yer almaktadır. Kartal, akbaba ve arslan figürleri ile kutsal ağaçlar, madalyonlar arasında farklı giysiler içinde rakkaseler (Desen 218ab) ve stilize ağaç motifleri kenar bordür ile büyük madalyon arasına yerleşmiştir. Mineli tasın dış kısmını süslüyen madalyonların arasındaki bölmelerde grifonlar, palmiyeler hayat ağacı şeklinde ve saray eğlence sahnelerini tasvir eden akrobat, güreşçiler (Desen 218d) ve müzisyenler (Desen 218e) yer almaktadır. Rakkase figürlerinin benzer örneklerini Samarra'daki Cavsak ül-Hakanî sarayının duvar süslemelerinde görebiliyoruz. Mineli tasın teknik ve malzemesi figürlerin giyimlerine farklı bir görünüm vermektedir.

Başlarında dilimli ve yuvarlak başlıklar vardır. Giyimleri kapalı yakalı, uzun kollu ve tirazlıdır.

Güreş eden iki figürde kısa çakşırlı ve belleri uçkurlu, ayaklarında ise siyah çorap görülür.

Rakkaselerin iki parçadam oluşan giysiler, uzun ve kısa etektedir (Desen 218 a, b). Bellerindeki tokalı kemerler gayet belirgin şekilde görülmektedir.

Notlar: 1-2-3-4-5-6-7

¹ Kühnel, *Islamiche Kleinkunst*, s. 193, R. 153.

² Grube, *World of Islâm*, s. 50.

³ Akurgal-Mango-Ettinghausen, s. 164-168.

⁴ Çulpan, s. 102.

⁵ Erginsoy, *Maden Sanatı*, s. 314, R. 166.

⁶ Herzfeld-Sarre, *Malereien Samarra*, Pl. II.

⁷ Talbot-Rice, *Islâm*, s. 110, Fig. 109.

No: 225

Topkapı Sarayı Müzesi

Resim: 206

Env. No: 2/17892

Desen: 110-216

Tarih: 13. yy.

Malzemenin Cinsi: Altın kakmalı bronz ayna

Sapı dahil 45,5 cm, çapı 21 cm uzunluğunda olan aynanın ortasında madalyon içinde şahin avlanan av sahnesi tasvir edilmiştir. Etrafındaki bordürde gezegen-burç ve tılsımlı yaratıklar bir arada görülmektedir (Ejder çifti=gezegen sembolü, geyik ve ayı=av hayvanlarını, Kentaur-yay-burcunu tasvir eder, grifon=sfenks, siren avda uğur getirici yaratıklardır). Bu aynanın avda uğur getirmek için kullanılmış olması mümkündür.

Aynanın ortasında madalyonun içinde şahinle avlanan süvari figürü görülür. Süvari, yuvarlak yüzü, çekik gözleri, ufak ağzı ve sivri burnu ile Türk tipini simgeler.

Sivri tepeli, kenarlı basık başlığı ve uzun saçları ise kulak hizasından göğsüne doğru inmektedir.

Uzun kollu, yuvarlak yakalı, bol görünümlü ve belinde ince bir kemerle toplanan kaftanın yakası (V) şeklindedir. Sivri burunlu ve uzun konçlu çizmesi belirgin şekilde görülmektedir.

Dizginler sağ elinde, sol elinde ise özel eldiveni ile şahini tutmaktadır. Kuyruğu düğümlü olan atın önünde ejder motifi yanında eğere bağlı bir av köpeği ve arkasında serbest olarak diğer bir köpek görülür.

Bu aynanın avda uğur getirmek için kullanıldığı tahmin edilmektedir.

Notlar: 8-9-10-11-12-13

No: 226

İstanbul Hüseyin Kocabaş Koleksiyonu

Resim: 207

Env. No: 693

Desen: 109

Tarih: 12. yy. ikinci yarısı

Geldiği Yer: Erzurum

Malzemenin Cinsi: Tunç plak

Dökümle elde edilen kabartmalar, yıldız ile bezenmiştir. Ortasına iri bir akik taşı kakma tekniği ile yerleştirilmiştir. 13x7, 2 cm ölçüsünde olan plak

⁸ Grube, *World of İslâm*, s. 97.

⁹ Akurgal-Mango-Ettinghausen, s. 165.

¹⁰ Öney, *Atlı Av Sahneleri*, s. 137, R. 32.

¹¹ Öney, *Ejder Figürleri*, s. 180-181, R. 21.

¹² Aslanapa, *Turkish Art*. Fig. 222.

¹³ Erginsoy, *Maden Sanatı*, s. 455-462, R. 22a-b.

üzerinde simetrik bir taht kompozisyonu yer alır. Sade bir fon üzerinde minder şeklinde alçak taht üzerinde bağdaş kurmuş oturan iki figür yer almaktadır. Sol taraftaki figür bir elini kalçasına dayamış, sol elinde nar tutar vaziyettedir. Yuvarlak yüzlü ve başlarında ucu sivri miğferler bulunan figürlerden sağ taraftakinin başından kurdela sarkmaktadır. ¹⁴ Giysileri çapraz yakalı, bellerinde uçları püsküllü kemerler yer almaktadır. Ayaklarındaki çizimleri gayet belirgin şekilde görülür. Sağ taraftaki figür sağ elinde kadeh tutar ve sol elini beline dayamıştır. Aynı giysiler görülür. Kompozisyonun ortasında akik taşının alt ve üstünde tabak içinde meyvalar yer alır.

Notlar: 14 (Göktürk devrinde İç Asya göçebe Türk sanatında, savaş tasvirlerindeki miğferlerle yakınlığı görülür)

No: 227 İstanbul Türk-İslâm Eserleri Müzesi

Resim: 208 Env. No: 102

Desen: 111-219-220-221-222-223-224-225-226-227

Tarih: 13. yy.

Geldiği Yer: 1911 yılında, Eskişehir Seyit Battal Türbesi'nden

Malzemenin Cinsi: Kakma tekniği ile altın ve gümüş varaklarla süslü pirinç ibrik

Omuzdan yukarısı noksan olan ibriğin, ayak ve gövde kısmının yüksekliği 22 cm, ağız çapı 16, 5 cm'dir. Dövme tekniği ile yapımlı olan eserin figürlü kompozisyonları ve zemini kaplayan kıvrık dallar gümüş varak, rozetler ise altın varaklarla kalkılarak bezenmiştir.

Hristiyan ikonografyasından alınmış olan sahneler ve ayrıntıları nadir örneklerden biridir.

Çok dilimli madalyonlarla süslü cepheleleri alt üst olmak üzere ikiye ayrılır. Ayırıcı olarak nesih yazılar yer almaktadır. Kitabelerde eserin sahibine "beka ve ikbal" dilenmektedir. İkiye bölünen yüzeylerden üst kısmında kemerler içine yerleştirilmiş Hristiyan azizleri yer alır. Biri cepheden diğer üçü profilden gösterilmiş olan, kıvrımlı agraflı cüppeli azizler, ellerinde kodeks ve buhurdan gibi dini eşyalar tutmaktadırlar. (Desen 221)

İbriğin gövdesini süsleyen dilimli dört madalyondan içinde, tahtında oturan, ayakta duran muhafızı "Emiri Candar" ve yerde eğilmiş hediye sunan üç figürden oluşan bir kompozisyon yer alır (Desen 219). Hükümdarı başında, üç dilimli, ortasında kıymetli taş olan başlık, kürklü börk olabilir. Kapalı yakalı ve bol paçalı giysisi gayet belirgin şekilde görülmektedir. Muhafızın çakşırı diz kapağına kadardır. Yerdeki figürün ise başında yuvarlak bir başlık görülür. Böyle taht sahneleri Musul ekolüne bağlı madeni eserlerin üzerindeki hükümdar kompozisyonları ile yakın paralellikler gösterir.

Dilimli madalyonlardan ikincisinde, kayak gezintisi sahnesi yer alır

(Desen 220). Kayığın içinde tahtında bağdaş kurarak oturan, cepheden görünen hükümdar ve profilden görünen kürek çeken kayıkçı tasviri yer alır. Kayığın direğinin ve figürlerin üzerinde, yanlardan düğümlü bir baldakin-çetr bulunmaktadır. Bu çetr düğüm motifleri ile hükümdarın kudretini simgeler.¹⁷ Tahtında oturan hükümdarın giysisi, kapalı yakalı, bol kolludur. Ellerini kollarının içine sokmuştur. Başında yuvarlak bir başlık vardır ve başının etrafı halelidir. Profilden görülen kayıkçının başında hafif tepeli başlık bir, olup saçları arkadan iner. Giysisi kısa kolludur. Burada deniz, balık figürleriyle belirtilmiştir.

Üçüncü madalyon içinde, göl kenarında bir ördek avı tasvir edilmiştir (Desen 226). Ok ve yayla avlanan, ayakta üç avcı figürü görülür. Başları üzerinde uçuşan yaban ördeklerine nişan almaktadırlar. Avcıların kısa pantolon şeklinde görülen giysileri çakşır olabilir. Üst giyimleri ise kısa kolludur. Ancak sağdaki figürün kolları uzundur. Avcıların arkalarından kuşak uçları veya boyunlarına bağladıkları kurdeleralar uçmaktadır ki bu da hızlarını simgelemiş olur. Anadolu Selçuklu sanatlarında çok yaygın bir motiftir.

İbriğin sekiz bölmeye ayrılmış olan ayak kısmında sivri kemerler içinde Hristiyan figürleri, ayakla gövde arasında kalan beşgen kısımlarda, sırasıyla kanatlı bir grifonla mızrak kullanarak mücadele eden süvari figürü (Desen 227a) kıs kollu giysi-mintan ve diz kapağında çakşırı görülür. Havada takla atarak elinde tek düğümlü bir ejder tutan figürün (Desen 223) giysisi kısa kollu olup mintan ve çakşırılıdır. Genellikle giysiler hepsinde aynıdır. Elinde polo sopası tutan figür (Desen 222) aynı giysiler içindedir. Figürlerden birinin mintanı kısa kolludur. Ayakta duran ve ellerinde kalkan tutan figürler karşılıklı görülmektedirler (Desen 224). Karşılıklı iki figür mücadelesi, saray eğlence sahnelerinin konusudur.

Behram Gür'ün Azade'yi deve üzerinde ava götüren, grifonu oku ile öldürmeğe hazırlanan süvari tasvirlerinde (Desen 227a) giysilerin farklı görünümde oluşu ve bellerinde sarkancalı ve ince kemerleri gayet belirgin şekildedir.

Kakma tekniği ile süslü ibrik, Selçuklu devri eserlerinden ve Artuklu bölgesine mal edilen bir örnek olması bakımından önem taşır.

Notlar: 14-15-16-17

¹⁴ Esin, *Türk Kültürü El Kitabı*, L. XLV.

¹⁵ Öney, *Süsleme El Sanatları*; Erginsoy, *Maden Sanatı*, s. 175, R. 147.

¹⁶ Erginsoy, *Maden Sanatı*, 462-496, Çizimler; Erginsoy, *Maden Sanatı*, s. 244-245.

¹⁷ Süslü, *Recherche sur une st le*,

No: 228

Ottingen-Wallerstein Koleksiyonundan

Resim: 209

Tarih: 1262 yıl Harput, son Artuklu meliki Nureddin Artuk-Şah'ın
adını taşır. Kenarındaki kitabe: "İzza'l-Mevlânâ es-Sultan
el-Alim el-Âdil el-Müeyyed el-Mansur el-Melik el-Mu'izz
Nurüddünya ve'din Ebi'l Fazl Artuk şah bin el-hızır bin

İbrahib b. Ebi Bekir bin Kara Arslan bin Davud bin

Sekman bin Artuk nasir Emir el-müminin"

Malzemenin tipi: Tunç ayna

Geldiği yer: Artuklu bölgesi

Aynanın ortasında kanatlarını açmış kartal figürü yer alır., etrafındaki
frizde gezegenleri tasvir eden, fibulalarla tutturulmuş togalar giymiş yedi
portrede Hristiyan etkisi görülmektedir.

Figürler arasında Bismillah el Azîm ile başlayan Arapça yazılar yer alır.
Bunun etrafında 12 madalyon ve madalyonların içinde on iki burç birbirine
bağlı olarak dolanmaktadır.

Notlar: 18-19-20-21-22-23

No: 229

Bursa Arkeoloji Müzesi

Resim: 210

İslâmî Sikkeler Seksiyonu

Desen: 123a

Tarih: Alâaddin Keykubat bin Keyhüsrev'in Melik olduğu devirde
bastırılmış, 13. yy.

Geldiği yer: Anadolu Selçuklu bölgesi

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke. Kesim yeri yok

7. 170 gram ağırlığında ve 3 mm çapında olan sikkenin üzerinde avlanan
bir süvari figürü görülmektedir. Başında yuvarlak dilimli ve basık bir başlık
olup giyimi kapalı yakalı ve ayrıntıları belirsizdir. At dört nala gider şekilde,
kuyruğu düğümlü verilmiştir.

¹⁸ Grube, *World of İslâm*, s. 97.

¹⁹ Kühnel, *İslamische Kleinkunst*, s. 166-120, Fig. 131.

²⁰ Sourdel, *İslamische Kleinkunst*, s. 166-120, Fig. 131.

²¹ Çulpan, s. 101.

²² Öney-Erginsoy, *İslâm Süsleme El Sanatları*, *Maden Sanatı*, s. 187. Fig. 3.

²³ Öney, *Süsleme El Sanatları*; Erginsoy, *Maden Sanatı*, s. 162.

No: 230

Bursa Arkeoloji Müzesi

Resim: 211

İslâmî Sikkeler Seksiyonu

Desen: 238

Tarih: 581/1185 Hüsâm el-Din Yavlak Arslan

Geldiği yer: Güneydoğu Anadolu Artuklu bölgesi

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke. Kesim yeri yok

16, 75 gram ağırlığında, 33 mm çapında olan sikkenin figürlü yönü portre özelliğinde olup yuvarlak yüzünü çevreleyen saçları kulak memesine kadar iner. Bol giyimi bir düğme ile göğsünde toplanır.

No: 231

Bursa Arkeoloji Müzesi

Resim: 212

İslâmî Sikkeler Seksiyonu

Desen: 116

Env. No: 17

Tarih: 594/1197 II. Kutb'el-Din Sökmen

Geldiği yer: Güneydoğu Anadolu Artuklu bölgesi, A. Hısnkeyfâ ve Amid Artukları, Diyarbakır.

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke. Kesim yeri yok

13. 33 gr ağırlığında, 26 mm çapında olan sikkenin üzerindeki, figürün başı hâlelidir. Sivri bir başlık alnını kapatmaktadır. Kulaklarının üzerinden inen saçları örgülü olarak sağ taraftaki önde, sol taraftaki örgülü saçı arkaya sarkmaktadır. Sağ elinde bir pola veya çomak sopası tutmaktadır.

No: 232

Bursa Arkeoloji Müzesi

Resim: 213

İslâmî Sikkeler Seksiyonu

Desen: 121

Env. No: 17

Tarih: I. Gıyasedin Keyhusrev 12. yy. sonu

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke. Kesim yeri yok

2, 810 gram ağırlığında 2 mm çapında bakır sikkenin üzerinde sağ yöne doğru dört nala giden bir süvari figürü görülmektedir. Süvarinin başında kenarlı ve basık sivri bir başlık vardır. Sağ elinde kılıç tutmaktadır. Figürün iki tarafında güneş motifi yer alır bunlar süvarinin zaferini simgeler.

No: 233

Bursa Arkeoloji Müzesi

Resim: 214

İslâmî Sikkeler Seksiyonu

Desen: 122

Env. No: 73

Tarih: 595/1198 II. Kılıç Arslan'ın oğlu Rükñ el-Din Süleyman Şah

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke. Kesim yeri yok

4. 950 gr ağırlığında 3 mm çapındaki sikkenin üzerinde sağ yöne doğ-

ru giden süvari figürünün hâleli başında kenarları sivri ve kalkık tepesi yuvarlak bir ponpon ile nihayetlenen başlığı vardır. Sağ elinde çatal tutar. Süvarinin arkasında yıldız motifi yer alır ki bu zaferini simgelemiş oluyor. Gayet belirli şekilde dört nala giden atın kuyruğu düğümlüdür.

Notlar: 24

Resim: 215-215a

Bursa Arkeoloji Müzesi

Desen: 241

İslâmî Sikkeler Seksiyonu

Tarih: 559/1163 Fahr el-Din Kara Arslan

Env. No: 1197

Geldiği yer: Güney Anadolu Artuk bölgesi Hıskeyfâ ve Amid Artukları.

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke. Kesim yeri yok

İki tarafı figürlü olan sikke 10. 75 gr ağırlığında, 27 mm çapındadır. Cep-heden görünen başında sivri dilimli bir tacı olan sakallı bir hükümdar tasviri yer alır. Giysisi gayet zengin görünüştedir. Kapalı yakalı olan mintanının önü burmalı şekillerle bezelidir. Üzerindeki kaftanı omuzdan büzgülü olup üzeri geniş bir yakayla kapanmaktadır.

Diğer yüzde; sakalsız bir figürün düz olan saçları sol kulağının arkasında toplanmış çizgili geniş yakalı kaftanın altında kapalı yakalı, önü kenarlı mintanı görülmektedir.

Notlar: 25-26-27-28-29

No: 235

Bursa Arkeoloji Müzesi

Resim: 216

İslâmî Sikkeler Seksiyonu

Desen: 237

Env. No: 1199

Tarih: 562/1166 Fahr el-Din Kara Arslan

Geldiği yer: Güneydoğu Anadolu Artuklu bölgesi. Hıskeyfâ ve Amid Artukları.

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke. Kesim yeri yok

10. 05 gram ağırlığında ve 28 mm çapında olan sikkenin üzerinde, portre özelliği olan figürün yuvarlak yüzünün iki yanından inen saçları omzunda dışarı doğru kıvrılmaktadır. İç giyimi kapalı yakalı ve ince kordonla topla-

²⁴ Artuk, Artuk, I. s. 352, 1066, L. XLII.

²⁵ No: I.

²⁶ İstanbul, I. No. 2b.

²⁷ BM, III, No. 317.

²⁸ Butak, I. No. 2, Lev. L.

²⁹ Artuk, I, s. 390, Lev L.

narak uçları serbest olarak sarkar. Dış giyimi kıvrımlı ve geniş yakalıdır.

Notlar: 30-31-32-33

No: 236

Bursa Arkeoloji Müzesi

Resim: 217

İslâmî Sikkeler Seksiyonu

Tarih: 606/1209 Nâsr el-Din Artuk Arslan

Geldiği yer: Güneydoğu Anadolu Artuklu bölgesi

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke. Kesim yeri Mardin

10. 80 gr ağırlığında 31 mm çapında olan sikkenin üzerinde, kuyruğu tek düğümlü, ejder başlı bir arslanın üzerine binmiş olan figür, sol elinde bir sembol tutmuş olarak dört nala giğer şekilde tasvir edilmiştir. Figürün arkasında çift başlı ve tek kuyruklu bir ejder yer almaktadır.

No: 237

Bursa Arkeoloji Müzesi

Resim: 218

İslâmî Sikkeler Seksiyonu

Desen: 123a

Env. No: 1337

Tarih: Yok. El Melik el Mansûr Keykubad 13. yy. başı

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke. Kesim yeri yok

9, 280 gr ağırlığında, 31 mm çapındaki sikkenin üzerinde sağa doğru giden, elinde karhısı olan süvari tasvirinin atın ayakları arasında av hayvanı görülmektedir. Başında yuvarlak başlık ve kemeri görülür.

No: 238

İstanbul Arkeoloji Müzesi

Resim: 219

İslâmî Sikkeler Seksiyonu

Desen: 232-123b

Env. No: 1068

Tarih: Yok. II. Kılıç Arslan'ın Oğlu Malatya Meliki Kayser Şâh

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke. Kesim yeri yok

11, 10 gr ağırlığında 31 mm çapındaki sikkenin üzerindeki süvari figürü elinde kargısı ile düğümlü ve tek başlı bir ejderi öldürme anında gösterilmiştir. Başında kenarlı bir başlık, üzengeye kadar inen bir pantolon görülmektedir.

Notlar: 34-35

³⁰ BM. III, No. 320.

³¹ NO, No. 4.

³² Butak, I. No. 4, Lev. L.

³³ Artuk, I, s. 391, Lev L.

³⁴ Tevhid, A., *Meskûkât-ı Türk Maniye Kataloğu*, Kısım 4, İstanbul 1321; İstanbul, II. No. 152, Lev. XLIV.

³⁵ Artuk, I, s. 352, Lev XLIV.

No: 239 İstanbul Arkeoloji Müzesi
 Resim: 220 İslâmî Sikkeler Seksiyonu
 Desen: 129 Env. No: 1223

Tarih: Yok. 577/1181 II Kutb el-Din İlgâzi

Geldiği Yer: Güneydoğu Anadolu Artuklu bölgesi

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke. Kesim yeri yok

13, 40 gr ağırlığında 31 mm çapına olan sikkenin üzerinde başları diademli iki figür cepheden görünmektedir. Büzgülü olan giysileri önden büyük bir fiyongla bağlanmıştır. (I Heraklius ve oğlu Heraklius Constantinus). Bizans sikkeleri tipindedir.

Notlar: 36-37-38-39-40

No: 240 İstanbul Arkeoloji Müzesi
 Resim: 221 İslâmî Sikkeler Seksiyonu
 Desen: 128 Env. No: 1208

Tarih: 584/1188 II Kutb el-Din Sokman (Sökmen)

Geldiği Yer: Güneydoğu Anadolu Artuklu bölgesi

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke. Kesim yeri yok

9, 60 gr ağırlığında, 29 mm çapında olan sikkenin üzerinde aksi yöndeki portre de, her iki figüründe saçları bukleli olarak omuzlarına kadar iner. Başlarında bit taç görülmektedir.

Notlar: 41-42-43-44-45

No: 241 İstanbul Arkeoloji Müzesi
 Resim: 222 İslâmî Sikkeler Seksiyonu
 Desen: 113-120-233 Env. No: 1205

Tarih: 576/1180 Nûr el-Din Muhammed

Geldiği Yer: Güneydoğu Anadolu Artuklu bölgesi

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke. Kesim yeri yok

11, 25 gr ağırlığında, 29 mm çapında olan sikkenin üzerinde taht üze-

³⁶ İstanbul, I. No. 43.

³⁷ BM. III, No. 386.

³⁸ NO: No. 35.

³⁹ Butak, I. No. 29, Lev. LII.

⁴⁰ Artuk, I, s. 398, Lev LII.

⁴¹ İstanbul, I. No. 11.

⁴² BM. III, No. 584.

⁴³ NO: No. 17.

⁴⁴ Butak, I. No. 12, Lev. LI.

⁴⁵ Artuk, I, s. 393, Lev LI.

rinde oturmuş sağ elinde hükümdarlık sembolü olan bir küreyi tutan sol elini dizine dayamış, başsında sivri uçlu bir başlığı olan hükümdar tasvir edilmiştir. Tahtı çevreleyen üçgen çevre, düğüm motifi ile nihayetleniyor. Tahtın iki yanında yukarıdaki kanatlı iki melek figürü ellerindeki baldakin veya çetre ile tahtı korur şekildedir.

Notlar: 46-47-48-49-50

No: 242

İstanbul Arkeoloji Müzesi

Resim: 223

İslâmî Sikkeler Seksiyonu

Tarih: 589/1193 Hüsâm el-Din Yavlak Arslan Env. No: 1226

Geldiği Yer: Güneydoğu Anadolu Artuklu bölgesi

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke. Kesim yeri yok

13, 45 gr ağırlığında 30 mm çapında olan sikkenin üzerinde, dört nala bir kompozisyon yer alır. Ortada kederli bir şekilde oturmuş olan figürün saçları beline kadar iner. Uzun giysili, belinde aklın kemeriyle sol elini beline dayamış şekildedir. Sağ ve solundaki figürler cepheden görünmektedir. Giyimleri uzun, bellerinde kalın ve ince kemerler yer alır. Arkadaki figür profilden görülmektedir. Sağ elini havaya kaldırmıştır. Saçları kulağının arkasında toplu olarak omuzuna inmektedir. Sivri yakalı giysisi açık seçik görülmektedir.

Notlar: 51-52-53-54

No: 243

İstanbul Arkeoloji Müzesi

Resim: 224

İslâmî Sikkeler Seksiyonu

Tarih: 582/1186 İmâd el-Din Ebu Bekr

Geldiği Yer: Güneydoğu Anadolu Artuklu bölgesi, Harput Artukluları

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke. Kesim yeri yok

13, 15 gr ağırlığında 29 mm çapında olan sikkenin üzerinde profilden görülen, saçları ensesinde olan figürün bedeni çıplak verilmiş. Beli uçkurla bağlı uzun bir pantolon giymiş ve sol elinde dişli bir çatal havaya kaldırmış

⁴⁶ İstanbul, No. 8.

⁴⁷ BM. III, No. 334.

⁴⁸ NO: No. 13.

⁴⁹ Butak, I. No. 9, Lev. LI.

⁵⁰ Artuk, I, s. 392, Lev LI.

⁵¹ BM. III, No. 409.

⁵² İstanbul, II. No. 57.

⁵³ NO: No. 48. Lev LIII.

⁵⁴ Artuk, I, s. 399, Lev LIII.

şekilde tasvir edilmiştir. Çifter düğümlü, uzun kuyruklu, önde görünen iki ayaklı, ağzı açık ve sarkan bir dili olan ejder üzerine binmiş olan figürün zaferini simgelemektedir. Ejder, ay, yer altı ve karanlığı sembolize eder.

Notlar: 55

No: 244 İstanbul Arkeoloji Müzesi
Resim: 225 İslâmî Sikkeler Seksiyonu
Desen 114 Env. No: 1233

Tarih: 606/1209 Nâsr el Din Artuk Arslan

Geldiği yer: Güneydoğu Anadolu Artuklu bölgesi. Mardin Artukluları

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke, Mardin kesimli

10, 35 gr ağırlığında, 29 mm çapında olan sikkenin üzerinde, iki düğümlü ejder şeklinde kuyruğu olan bir arslana binmiş olan süvari dörtlü gider şekilde tasvir edilmiştir. Bu kompozisyon iki zıt prensibi birleştirmektedir. Arslan aydınlık ve güneşi, ejder, ay, yer altı ve karanlığı sembolize eder. Güneş ve ay sembollerinin tek figür halinde birleştirildiğini tahmin edebiliriz.

Notlar: 56-57-58-59

No: 245 Bursa Arkeoloji Müzesi
Resim: 226 İslâmî Sikkeler Seksiyonu
Desen 234-113 Env. No: 3

Tarih: 597/1200 Hüsâm el Din Yavlak Arslan

Geldiği yer: Güneydoğu Anadolu Artuklu bölgesi. (Mardin)

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke. Kesim yeri yok

15, 41 gr. ağırlığında, 32 mm çapında olan sikkenin üzerinde, bağdaş kurmuş olan figür sağ elinde kesik bir baş ve sol elinde, başının arkasında enine doğru uzatılmış bir kılıç tutmaktadır. Zafer kazanmış bir kumandanı simgeler. Başındaki başlık ve zırhlı giyimleri bunu kanıtlamaktadır. (Resim 236 ve Resim 282 ile aynı konu işlenmiş).

⁵⁵ Artuk, I, s. 396.

⁵⁶ İstanbul, I, No. 74.

⁵⁷ BM. III, No. 74.

⁵⁸ Butak, I, No. 43.

⁵⁹ Artuk; I, s. 402.

No: 246 Bursa Arkeoloji Müzesi
 Resim: 227 İslâmî Sikkeler Seksiyonu
 Desen: 242-117 Env. No: 1

Tarih: 594/1197 II. Kutb el-Din Sökmen

Geldiği yer: Güneydoğu Anadolu Artuklu bölgesi.

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke. Kesim yeri yok.

11, 30 gr ağırlığında, 32 mm çapında olan sikkede portre özelliği gösteren figür sağ elinde hükümdarlık sembolü olan pola sopası tutar.

Hâleli olan başında dilimli ve yüksekçe bir başlık vardır. Örgülü olan saçı sağ taraftan omuzuna kadar inmektedir. Kapaalı yakalı olan giysisinin kolları büzgülüdür. (Resim 228 ile benzerliği görülür).

No: 247 İstanbul Arkeoloji Müzesi
 Resim: 228 İslâmî Sikkeler Seksiyonu
 Desen: 118-242 Env. No: 1209

Tarih: 594/1197 Kutb el-Din Sokman (Sökmen)

Geldiği yer: Güneydoğu Anadolu Artuklu bölgesi.

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke. Kesim yeri yok

10, 10 gr ağırlığında, 28 mm çapında olan sikkenin üzerinde, portre özelliği olan figür, sağ elinde çomak, sol elinde küre tutan bir hükümdar tasviridir. Başında sorguçlu başlığın etrafını hâle çevirir. İç giyimi, sağdan sola doğru kapanır ve kenarları zincir motifleri ile bezelidir. Dış giysisi ise uzun kollu, dik yakalı sade görünümündedir.

Notlar: 60-61-62-63-64

No: 248 İstanbul Arkeoloji Müzesi
 Resim: 229 İslâmî Sikkeler Seksiyonu
 Desen: 236 Env. No: 1196

Tarih: 556/ 1199 A. Hısnkeyfâ ve Amid Artukluları

Geldiği yer: Güneydoğu Anadolu Artuklu bölgesi.

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke. Kesim yeri yok

17, 10 gr ağırlığında, 30mm çapında olan sikkenin üzerinde, portre özelliğinde olan hükümdar tasviri yer alır. Sağ elinde b, r küre, sol elinde

⁶⁰ İstanbul, I, No. 13.

⁶¹ BM. III, No. 343.

⁶² NO.: No. 18.

⁶³ Butak, I, No. 13.

⁶⁴ Artuk, I, s. 394, Lev, L.

çomak tutmaktadır. İç mintanı kapalı yakalı olup ince bir kordonla boyun başı şeklinde bağlanmıştır. Dış giyimi bol, geniş kollu ve yakasızdır.

Notlar: 65-66-67-68-69-70

No: 249 İstanbul Arkeoloji Müzesi
Resim: 230 İslâmî Sikkeler Seksiyonu
Desen: 124-229 Env. No: 1219

Tarih: Yok. Necm el Din Alpi 547-572/1152-1176

Geldiği yer: Güneydoğu Anadolu Artuklu bölgesi.

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke. Kesim yeri yok

14, 95 gr ağırlığında, 34 mm çapında olan sikkenin iki tarafı da figürlüdür. Profilden görünen ve yüz yüze bakan iki figürün başları diademli, saçları omuzlarına dökülmüş vaziyettedir. Giysileri agrfla tutturulmuş.

Sikkenin diğer taraftaki figürleri ayakta tasvir edilmiştir. Bizans giysileri içinde olup başları diademli ve bol giysileri taş işlemelidir. Bizans sikkelelerinden esinlenilmiştir.

Notlar: 71-72-73-74-75

No: 250 İstanbul Arkeoloji Müzesi
Resim: 231 İslâmî Sikkeler Seksiyonu
Desen: 231-125 Env. No: 10

Tarih: Yok. Necm el Din Alpi 547-572/1152-1175

Geldiği yer: Güneydoğu Anadolu Artuklu bölgesi.

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke. Kesim yeri yok

13, 270 gr ağırlığında, 34 mm çapında olan sikkenin iki yönü de figürlüdür. Profilden görünen karşılıklı iki figürün saçları omuzlarına dökük şekilde buklelidir. Sikkenin diğer yönünde ise ayakta duran iki figür bol giysileri içinde verilmiş olup başları diademli giysiler hristiyan ikonografyasından alınmıştır.

⁶⁵ BM. III, No. 315.

⁶⁶ İstanbul, I, No. 1.

⁶⁷ Butak, I, No. 1.

⁶⁸ Ahmet Ziya Bey, No. 118.

⁶⁹ Copenhagen, No. 1469, Lev. L.

⁷⁰ Artuk;I, s. 390, Lev. L.

⁷¹ İstanbul, No. 31.

⁷² BM. III, No. 372.

⁷³ NO.: No. 31.

⁷⁴ Butak, I, No. 23, Lev. LII.

⁷⁵ Artuk, I, s. 397, Lev. LII

No: 251

İstanbul Arkeoloji Müzesi

Resim: 232

İslâmî Sikkeler Seksiyonu

Desen: 239

Tarih: 570/1174 Fahr el-Din Kara Arslan

Geldiği yer: Güneydoğu Anadolu Artuklu bölgesi. Hıskeyfâ ve Amid Artukluları

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke. Kesim yeri yok

70 gr ağırlığında, 27 mm çapında olan sikkede figürlü bir hükümdar tasviri görülmektedir. Sağ tarafta profilden görünen kanatlı bir melek figürü yer alır. Hükümdar yuvarlak yüzlü, dalgalı ortadan ayırık saçlıdır. Saçları omuzuna kadar inerek dışa kıvrılır. Gümleği süslü, kapalı ve dik yakalıdır. Üstünde ince bir kordonla (boyun bağı) bağlanmıştır. Kaftanı geniş yakalıdır.

Notlar: 76-77-78-79

No: 252

İstanbul Arkeoloji Müzesi

Resim: 233

İslâmî Sikkeler Seksiyonu

Desen: 230

Env. No: 1202

Tarih: Yılı belli değil. 12. yy olabilir.

Geldiği yer: Güneydoğu Anadolu Artuklu bölgesi.

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke. Kesim yeri yok

6, 40 gr ağırlığında, 25 mm çapında olan sikkenin üzerinde, cepheden görünen, başı hâleli tahtta oturan bir hükümdar figürü tasvir edilmişti. Uzun çehresini çevreleyen kısa saçları kulak hizasındadır. Sağdan sola kapanan giyimi, geniş yakalıdır. Ve beli ince bir kemerle toplanmıştır. Ayaklarını birbirlerinin üzerine koymuştur. Varka ve Gülşah minyatürlerinde aybı ayak motifini izleyebiliyoruz.

Notlar: 80-81-82-83-84

⁷⁶ BM. III, No. 322.

⁷⁷ NO.: No. 5.

⁷⁸ Butak, I, No. 5, Lev. L.

⁷⁹ Artuk, I, s. 391, Lev, L.

⁸⁰ BM. III, No. 326.

⁸¹ NO.: No. 10.

⁸² İstanbul, I, No. 6.

⁸³ Butak, I, No. 7, Lev, L.

⁸⁴ Artuk, I, s. 392, Lev, L.

No: 254 İstanbul Arkeoloji Müzesi
 Resim: 235 İslâmî Sikkeler Seksiyonu
 Desen: 230 Env. No: 1239

Tarih: 628/1230 Nâsr el Din Artuk Arslan

Geldiği yer: Güneydoğu Anadolu Artuklu bölgesi.

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke, kesim yeri yok

5, 40 gr ağırlığında, 29 mm çapında olan sikkenin üzerinde cepheden görünen, taht üzerinde Türk tarzı bağdaş kurmuş olan figür, sağ elini dizine dayamış ve sol elinde belirsiz bir şey tutmaktadır. Saçları omuzunda ve dışa doğru kıvrıktır. Kapalı yakalı olan giysisi belinde kemerler toplanmış olup, tirazlı olan kolları dar ve uzundur.

Figürün başının iki yanında güneş motifi yer alır. Hakimiyet sembolü olan arslanın simgesidir.

Notlar: 85-86-87-88-89-90-91

No: 255 İstanbul Arkeoloji Müzesi
 Resim: 236 İslâmî Sikkeler Seksiyonu
 Desen: 235 Env. No: 1227

Tarih: 596/ 1199 Hüsâm el-Din Yavlak Arslan

Geldiği yer: Güneydoğu Anadolu Artuklu bölgesi.

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke, kesim yeri yok

17, 35 gr ağırlığında, 32 mm çapında olan sikkenin figürlü yönünde, bağdaş kurmuş bir figür sağ elinde bir kılıç ve sol elinde kesik bir baş tutmaktadır. Başında sivri uçlu bir başlık, miğfer ve savaş giysileri ile zafer kazanmış bir kumandan olabilir.

Notlar: 92-93-94-95

⁸⁵ İstanbul, I, No. 101.

⁸⁶ Butak, I, No. 56.

⁸⁷ Artuk, I, s. 402

⁸⁸ İstanbul, I, No. 95.

⁸⁹ BM. III, No. 469.

⁹⁰ Butak, I, No. 54.

⁹¹ Artuk, I, s. 404

⁹² İstanbul, I, No. 60.

⁹³ BM. III, No. 419.

⁹⁴ NO.: No. 53. Lev. LII.

⁹⁵ Artuk, I, s. 400 Lev. LIII.

No: 256

İstanbul Arkeoloji Müzesi

Resim: 237

İslâmî Sikkeler Seksiyonu

Desen: 230

Tarih: H 581/1185 Hüsaam el Din Yavlak Arslan

Geldiği yer: Güneydoğu Anadolu Artuklu bölgesi.

Malzemenin Cinsi: Bakır sikke, kesim yeri yok

13 gr ağırlığında, 32 mm çapında olan sikkenin üzerinde portre karakterinde ve başında diademli bir taç olan figürün saçları bukle şeklinde omuzuna kadar inmektedir. Kaftana bir agraft tutturulmuştur.

Notlar: 96-97-98-99-100

⁹⁶ İstanbul, I, No. 54.

⁹⁷ BM. III, No. 399.

⁹⁸ NO.: No. 43.

⁹⁹ Butak, I, No. 32., Lev, LIII.

¹⁰⁰ Artuk, I, s. 399. Lev. LII.

II. ÇEŞİTLİ KAYNAKLARDA SELÇUKLU KIYAFETLERİ VE ÖZELLİKLERİ

A- BAŞLIK VE SAÇ ŞEKİLLERİ

Kişinin başkalarından üstünlüğünü belirlemek için dış görünümüyle, giyimiyle, başlığı, saç ve sakal şekli ile farklı olmaya dikkat etmesi ilk insanlarla birlikte başlamıştır. İlkel topluluklarda, başkanların başlarına koyduğu iri tüyler ve giydikleri postlar ile farklı görünüşleri bir sınıflaşmayı ortaya çıkarmıştır.

Müslüman topluluklarında diğer inanç ve görüşteki kişiler giyimlerindeki ufak farklarla ayrılıyordu.¹

Başlık çeşitlerini incelemeden önce, doğunun ideal güzelliği gösteren, tasvirlerde ve kaynaklarımızdaki Türk tipi ise yuvarlak çehreli, sakaklara doğru hafif çekik badem gözlü, yay kaşlı, sivri kalkık burunlu ve küçük ağızlıdır. Bele kadar inen uzun örgülü saçları vardır. bu saç şekli Göktürk heykellerine kadar inmektedir ki, arkada tek veya çift örgülüdür.² Uygurlarda, Abbasilerde ve Cevsak ül-Haki Sarayı duvar resimlerinde de aynı tip saç örgüleri görülmektedir. (Resim 249).

Örgülü saç geleneği Türkler tarafından Anadolu'da da devam ettirilmiştir. Saç şekilleri tasvirlerimizdeki farklı malzeme üzerinde çeşitli şekilde görülür.

Münyatürlerde genellikle diziler halinde önden ve arkadan bele veya ayak bileğine kadar iner (Resim 3b, 4a, 5b, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 39, 41, 44, 47, 49, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 65, 70, 72; Desen 4, 13a, 134, 136,

¹ Turan, *Souverains*, s. 93, Anadolu Selçuklularında Hristiyan ve Musevilerin tanınması için, hristiyanlar kemer takıp saçlarını uzatmıyorlardır. Museviler ise omuzlarına kırmızı kumaş parçası koyuyorlardı.

² Ögel, *İslâmiyetten Önce*, s. 158, Ögel, *Kültür Tarihi*, c. 5, s. 297-298.

137, 139, 140, 143a, b, 164). Çini ve keramiklerde de örgülü saçlar çeşitli şekillerde görülür. Kulak hizasında (Resim 104a, 118, 145, 108), veyahut omuza kadar inen düz, dışa kıvrık (Resim 93) saçlar görülür. Örgülü saçın kulak arkasında bağlanması ve kıymetli taşlarla süslenmesi de yaygın bir saç şeklidir (Resim 104b, c, 106; Desen 65). Tek örgülü saçlar, önden veya arkada omuza, bazen de bele kadar iner (Resim 83, 86, 94, 101, 146, 149, 151b, c; Desen 66a, 67, 68, 69).

Düz arkadan bele kadar inen saç tipine Türkler “*Sığan Saç*” derler.³ (Resim 109). Arkaya doğru salınan saçlara “*sulundu*” denir.⁴ Erkeklerin ördükleri saçlara “*yüldi*”⁵, kadınların örgülü saçlarına “*örgüç*”⁶ denilmektedir. Örgülü saçlara, keçi kılından yapılmış takma zülüflerin de ilave olarak takıldığı tasvirlerimiz arasında görülür (Resim 39s, 52b, 65a, 104c; Desen 63, 137, 139).

Madeni eşya üzerinde, malzeme farkına rağmen saç şekilleri net olarak görülür. (Resim 206; Desen 110). Süvarinin örgülü saçları önden beline kadar iner. Örgüler çift çizgi şeklindedir.

Sikkeler üzerinde ise saçlar kulak arkasında toplanmıştır. (Resim 215) veya omuz hizasında dışa kıvrıktır. (Resim 216).

Türkler nadiren rastlanan kıvrıcık saç “*Boğmak*” kökünden gelen “*Boğurda*” saç derlerdi.⁷ Tasvirlerimiz arasında kıvrıcık saç örnekleri de görülmektedir. (Resim 34a; Desen 155). Profilden görülen figürün kıvrıcık saçları kısadır.

Sikkeler üzerinde kıvrıcık saçlar bukleler şeklinde arkadan enselerine iner (Resim 220, 221, 230, 231).

Uzun saç modası Selçuklulardan diğer ülkelere de yayılmıştır. Memlûklar da bu modayı benimsemişlerdir. 1315'te Mekke'yi ziyaret eden Muhammed bin Lalaun dönüşte saçlarını kesince, uzun saç modası Mısır'da son buldu.⁸

Başların etrafındaki hâleler semavî parlaklığı ve mevkii simgeler.

Kadın figürlerin erkeklerden ayrılan yönleri süsleridir. Kadınların yüzlerine sürdükleri pudraya, üstübec-düzlük “*Kırşen*” denirdi. İngiliz¹⁰ adı

³ D. L. T. I., s. 403.

⁴ D. L. T. I., s. 449; Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 137

⁵ D. L. T. I., s. 90; Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 137

⁶ Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 137

⁷ D. L. T. I., s. 449; Ögel, *Türk Kültürü*, c. 5, 276.

⁸ Mayer, *Costüme*, s. 17, 18, 31; Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 137

⁹ D. L. T. I., s. 437; Köymen, *Giyim-Kuşam*, s. 82.

¹⁰ D. L. T. I., s. 115; Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 137.

verilen kırmızı boyadan allık sürdüklerini kaynaklardan öğrenmekteyiz.

Cam isinden yapılan ağaç tığlarla kirpiklere sürülen sürme Türk kadınlarının süs malzemesiydi. Yüzlerine ben kondurmaları da bir gelenektir. (Resim 5a, 30b, 43b, 98, 99, 104c, 108, 118, 161; Desen 63, 72, 73, 75).

Bugün halâ bazı hanımlarımızın başlarına kına sürdükleri gibi, Anadolu Selçuklu kadınlarının da avuç içine (Resim 39a, 43b; Desen 139) ve başlarına kına sürdükleri kaynaklardan¹¹ ve tasvirlerden anlaşılmaktadır.

Kadın başlarının erkeklerden ayrılan diğer bir özelliği de başlarına daha uzun, bir saç koymalarıdır. Bu saç şekline “yetüt saç”-“yetrüm saç” veya “Art saç” denir.¹²

Siyah ve kıza çalan saç renginin olduğunu kaynaklardan öğrenmekteyiz.¹³

Tasvirlerimizde, doğunun ideal güzelliğini ifade eden figürlerde çeşitli başlık şekilleri görülmektedir. Bubaşlıklardan yaşmak, hanımların başlarını örtmek için kullandıkları tül bent veya ipekli kumaşlardan yapılan başörtüsü olup, omuzlarına kadar iner (Resim 43b; Desen 13c). Sokağa çıkarken giyilen yaşmağın diğer adı da “Süre Mahrama”dır. Kişinin mevkiine göre ipekten olur, bazen arkadan ve önden belden aşağıya kadar iner (Resim 40; Desen 13b). Hun Türklerinde de aynı tip yaşmağın kullanıldığını görülür (Desen 261).

Çinlilerde de yaşmak tasviri görülmektedir. (Resim 115, 130; Desen 59, 60). Taş üzerinde ise (Resim 198, 199; Desen 106 daha sade şekilde uygulanmıştır).

Divan-û Lûgat-it Türk dili açıklamalarında: “Uragut¹⁴ saraguçlandı” (kadın baş örtüsünü örttü) “Saraguç” (kadın yaşmağı)¹⁵ şeklinde geçer.

Yaşmak ile közenek aynı anlamda kullanılır. Közenek sözünün göz ile ilgili yüz peçesi olması daha uygundur.¹⁶ Yaşmağın altına, hotoz, takke ve Üsküf gibi başlıklar da giyilirdi.¹⁷

Baş örtüsü bürünmek sözlüğünden gelir. “Bürüncük”, “Bürüncek” veya “Bürümcek” şeklinde görülür. Kökeni Orta Asya’ya kadar iner.¹⁸

Başlıklar belirli sınıfların simgesi olarak kullanılmış ve yüzyıllarca form-

¹¹ Köymen, *Giyim-Kuşam*, s. 82; D. L. T. II., s. 304.

¹² Köymen, *Giyim-Kuşam*, s. 88; D. L. T. II., s. 287; D. L. T. III., s. 47; D. L. T. I., s. 42

¹³ D. L. T. I., s. 105.

¹⁴ D. L. T. I., s. 138.

¹⁵ D. L. T. I., s. 487.

¹⁶ Dozy, *Vtements*, s. 66; Ögel, *Kültür Tarihi*, c. 5, s. 191.

¹⁷ Şimşek, *Başlıklar*, s. 2333.

¹⁸ Ögel, *Kültür Tarihi*, c. 5, s. 150.

larını korumuşlardır. Hoço Uygur hanımları yüksek topuzlarının üzerine şeker külâhı gibi “Boğtak” denen başlık giyerlerdi. Anadolu’da ise Hotoz şeklindedir.¹⁹ Hotoz kelimesi Çağataycadan “kotos” kelimesinden alınmıştır. Türk kadınlarının süs için saçlarına taktıkları çeşitli renklerde yapılmış küçük başlıklara Hotoz denir.²⁰

Takke-külâh ise başa konan ufak bir başlıktır, ipekten bir kaytan ile çene altından geçirilerek bağlanır, “sakalduruk” denir. (Resim 87, 90; Desen 37a, b).²¹

Börk, tepesi sivri olmayan bir çeşit külâhtır. Beyaz çuhadan veya keçeden yapıldı. Sırmalı olanlara Üsküf denir.

Börkler büyüklükleri ve şekilleri bakımından da çeşitlidirler. Yüksek olanlara “Sukarlaç” börk denir. (Resim 56, 52b, 87; Desen 12b, c)²² Bazı börkler ise önden ve arkadan kanatlı veya tüylü olurdu, buna “kuturma”²³ (Resim 44, 41a; Desen 7b, c, d, d, f) ve kenarlı börkler “kıdhuğ”²⁴ tiftikten yapılan beyaz başlığa “kıymaç”²⁵ denirdi.

Altın varak ve kırıntıları “kimsen”²⁶ ile süslenen börkler “Börk Burta-landı”²⁷ denirdi.

Tasvirlerimiz arasında, börklerin genellikle ön tarafı yüksek olup, etrafına kürk geçirilmiştir. (Desen 12b, c, 30). Uygur rahiplerinin başlıklarını hatırlatır.²⁸

Kavuk, içi boş anlamına gelen “kof” ve “kav” kelimelerinden alınmadır. Kavukların içi genellikle pamuk doldurulmuştur.

Sultanların giydiği taylasanlı destarlara da örfi destar denir.

Selçuklu sultanlarının başlarına destarlı küçük sarık sardıkları, tebrik ve kabullerde tahta oturdukları zamanda ise başlarına taç giydiklerini kaynaklardan öğrenmekteyiz.²⁹

Sarık, ayakta sağ el ile başın etrafında sola dolanır ve dinî geleneğe göre yeni sarık ilk defa Cuma günü sarılırdı. 66 çeşit sarık sarma şekli vardır. Kadınların sarıklarının takkeleri altın ve gümüş ile süslenirdi. Sarık aynı

¹⁹ Esin, *Türk Kültürü El-Kitabı*, c. II, I/a, s. 319.

²⁰ Şimşek, *Başlıklar*, s. 2333.

²¹ D. L. T. I., s. 530.

²² D. L. T. I., s. 493; Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 139.

²³ D. L. T. I., s. 490; Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 139.

²⁴ D. L. T. I., s. 496; Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 139.

²⁵ Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 139. D. L. T. III., s. 175.

²⁶ Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 139. D. L. T. I., s. 43; Köymen, *Giyim-Kuşam*, s.

²⁷ D. L. T. III., s. 200; Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 139.

²⁸ Ögel, *İslamiyetten Önce*, s. 358, Lev. 37. 2, 3, 4.

²⁹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Teşkilatı*, s. 65.

zamanda meslekleri de simgelerdi. En büyük sarığa sahip olan üst düzeydeki dini kişilerdir.³⁰

Kıymetli taşlardan yapılmış olan taçlar, tasvirlerimiz arasında yaygın olan bir başlık şeklidir. Bu taç şekilleri Orta Asya'da Göktürklerde ve Hun devri kurganlarında da görülmüştür.³¹ Tasvirlerimizde rastlanan bir grup taç tipi (Resim 151, 155; Desen 79, 80, 81a, b, c, d) Sasani başlıklarına dayanmakta olup bunların da kökeni Doğu Türkistan'a, bağlanır.

Çalışma çerçevemiz içinde başlık tiplerini 6 gruba ayırabiliriz:

1. Taçlar

Taç şekilleri ve gelenekleri Orta Asya Hun devri kurganlarına kadar iner.³²

a) Tek taşlılar, alnın ortasına gelecek şekilde saçlara oturtulur. Badem şeklinde olan kıymetli taşlardan yapılmış örnekler tasvirlerimiz arasında çok sık rastlanır (Resim 25, 27a, 28a, 30b, 68, 31, 54b, 84, 90, 99; Desen 1, 2, 3, 25, 73, 74). Değerli ve büyük badem şeklinde firuze taşların, kadınların alınlarına ve kâhküllerinin arasına konulması bir gelenektir. Bu, örneklerle kanıtlanmış olmaktadır.

b) Diadem, bir inci sırası ile başı çevreler (Resim 29; Desen 4). Bazen alnın ortasına yuvarlak, kıymetli taşlar konur. (Resim 151a, c, 155, 230a, 231a, 215a, 153; Desen 79, 81a, c, d, 124, 125, 126, 128). Diadem daha sade bir şekilde görülür (Desen 75). Orta Asya kadınlarında³³ ve Abbasi dönemi Cevsak ül-Hakani Sarayı'nın taht salonunda sütunların üzerindeki figürlerde de aynı başlıklar görülür.³⁴ Diadem örneklerine Gaznelilerde (Resim 259), Büyük Selçuklularda tasvirler üzerinde bol bol rastlanmaktadır. (Resim 241, 274, 276, 278, 786; Desen 260). 1199 tarihinde yazılmış olan *Kitab-el Tiryak* el yazmasının takdim sayfasında melek figürlerinin başında incili diademler izlenir. (Resim 244). Kaşgarlı divanında diadem="didim"³⁵ gelinlerin gerdek gecesi giydikleri taç şeklinde geçer. Bu taç şeklinin Orta Asya'dan kesintisiz olarak Anadolu Selçuklularına kadar devam ettiği görülmektedir.

c) Dilimli taç, tasvirlerimiz arasında farklı malzemeler üzerinde çeşitli şekillerde görülür. Bu taç şekillerini gelişim sırasına göre inceleyelim: Tek dilimli olan taçlar (Resim 206, 176, 174, 169, 191, 205; Desen 110, 90, 91, 92, 93a, b). İki dilimli olanlar: Sivri üçgen şeklinde (Resim 175; Desen 88,

³⁰ *İslam Ansiklopedisi*, sarık maddesi.

³¹ Ögel, *İslamiyetten Önce*, s. 192.

³² Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 147, resim 53.

³³ Esin, *Türk ul-Acem*, s. 350.

³⁴ D. L. T. I., s. 397.

³⁵ Ögel, *İslamiyetten Önce*, s. 142, Lev, 13/1.

89), Niğde Hüdavent Hatun Türbesi'nden şematik olarak görülür, Üç ve daha fazla dilimli (terekli) olanlar (Resim 38b, 41b, 80, 157, 161, 173, 179, 180; Desen 5a, b, c, 34a, 77, 94, 95, 86). Bu tipin erkek örneği Göktürklerde, Altay da sosyal hayatı tasvir eden kompozisyonda görülür.³⁶ Figür ortada bağdaş kurarak oturmuştur, elleri göğüste kavuşturulmuştur, kulaklarında küpeler ve başında üç bilimli taç vardır. Aynı tip başlık Gazne Sarayı kabartmalarında görülür. (Resim 262).

Bu taç şeklinin küçük dilimlerden oluşan bir varyantı da taş kalıp üzerinde görülür (Resim 181; desen 97, 8). Ayrıca Samarra Cevsak ül-Hakani Sarayı fresklerinde butipin benzer örneğini görmekteyiz (Desen 99) *Kitab-el Tiryak* el yazmasının takdim sayfasında, ortada elinde hilâl tutan figürün başında da aynı şekilde dilimli taç görülür. (Resim 244).

Tuğrul Beyin adına olan 1195 tarihli stuk panoda soldaki kadın figürlerinin başlarındaki taç tipleri değişik bir şekilde işlenmiştir. (Resim 274).

Dilimli taçlar asırlarca bozulmadan bütün uygarlıklarda kullanılmıştır. Bu başlığın, orijinalliği bozulmadan Anadolu Selçukluları tarafından uygulandığı, eserlerle kanıtlanmış oluyor. Bu tip başlıkların, daha sonra İlhanlı döneminde de devam ettiğini Residüddin'in eserlerinde izlemekteyiz.³⁷

2. Takke-Külâh

Ufak bir başlık tipidir. Tasvirlerimiz arasında yuvarlak (Resim 1, 87, 156, 177, 208, 200; Desen 6a, 37a, 78, 102, 111c, 113) veya basık konik (Resim 36, 222; Desen 66b, 29ab, 114) şeklinde görülür. Mevlevî arakiyelerine benzer. Sivri külâh şeklinde başlık tipi tasvirlerimiz arasında değişik malzemeler üzerine işlenmiştir. (resim 36, 79, 138, 151ab, 156, 186b, 190a; Desen 8b, 29a, 33, 42, 76a, b, 100, 101). Bu tip başlığı 10. yy perdah tekniğinde yapılmış Samarra keramiğinde görebiliriz. (Resim 250, 252).

Tasvirlerimiz arasında, sikkeler üzerinde görülen sivri uçlu başlık tipinin bir varyantında (Resim 222, Desen 120) kıymetli bir taş, başlığın ortasına konmuştur. Tepesi düğmeli ve kordonlu olan diğer bir grup, yalnız madeni eserler üzerinde görülür. (resim 212; Desen 116).

Bere şeklinde olan başlıkları da takkenin bir varyantı olarak düşünebilir. (Resim 189, 208a, 234; Desen 87, 111a, 119).

Kayık takke olarak adlandırabileceğimiz diğer bir grup, küçük tepelikleri veya küçük sorguçları ile tasvirli sikkeler arasında bir grup oluştururlar (Resim 213, 214, 210, 219; Desen 121, 122, 123a, b)

³⁶ Tabolt-Rice, Gray, *Rashit Al-din*, s. 22, 52, 54, 70.

³⁷ D. L. T. III., s. 336.

Kanatlı külâh tipi, iki tarafında sivri iki kanat olan başlık tipidir. (Resim 5; Desen 8a). Osmanlı döneminde bu başlık tipi yelken külâh olarak adlandırılır.

3. Börk

Börk tepesi düz bir çeşit külâhtır, çuhadan yapılır. Börk kenarlı (sırmalı) olabilir. Tasvirlerimiz arasındaki börkler çeşitlidir. Alçak börkler bir grup oluşturur. (Resim 61, 44, 1a, 5, 41, 208b; Desen 7a, b, c, d, e, f,). Bu başlıkta yanlarda iki düğme veya arkada uçuşan tüyle görülür. Resim 43a; Desen 9'da ise başlığın üzerinde kuşkanatları görülür ve sağ yandan bir demet tüy sarkar. Bu tüylerin takkenin üzerini tamamen kapladığı da görülür (Resim 70, 78, 147, 163, 237, 220; Desen 27e, 35, 53, 82, 127, 129). Bu tip başlık minyatürlerde, keramik, stuk ve madeni eserler üzerinde görülür.

Diğer bir grup ise, Resim 41 ve Desen 7f'nin bir varyantı olarak düşünülebilir (Resim 70; Desen 27a, b, c, d). Bunları Otomatlar el yazması içinde görmekteyiz.

Yüksek börklerde tepesi devrik olana "*üsküf*" denir. (Resim 52b; Desen 12c).

Börkler genellikle tepeleri düz olarak görülür (Resim 56; Desen 12b).

Börk tipleri yüzyıllarca değişmeden Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar gelmiştir.

Bilge Kağan'ın kabartmasında (8 yy) (Desen 264) büyük Türk kahramanı Kül-Tegin Han'ın kartal armalı börkü (Resim 257), Türkistan'da basılan sikkelerde hükümdar ve hatun tasvirlerimizde izlenir (Desen 265). Aynı tipin devamını Anadolu'da, Divriği Darüşşifasında (Resim 168; Desen 107) ve sikkeler üzerinde görüyoruz (Resim 227, 228; Desen 117, 118). Bu yüksek kürklü börklerin ortalarına konan kıymetli taşlarla da süslendiği görülmektedir. (Resim 72, 105, 98, 104, 102, 149, 208; Desen 30, 61, 63, 66b, 67, 69, 112). Farklı malzeme üzerinde aynı tip başlık ufak farklılıklarla işlenmiştir. Belirttiğimiz bu börk şeklini *Kitab el Aghani* el yazmasında Bedreddin Lulu'nun başında (Resim 245), *Kitab-el Tiryak*'taki saray sahnesinde hükümdarın başında (Resim 283) ve sıraltı tekniği ile yapılmış 12-13 yy'a ait keramikte süvari figüründe izlemekteyiz (Resim 277).

Aynı formun daha şematik olarak işlendiği Kalehisar buluntuları arasında Sgraffito tekniği ile yapılmış keramik parçalarda izleyebiliyoruz. (Resim 139; Desen 143). Kubadabad Sarayı buluntularından olan melek figüründe (Resim 275) ve Suriye kaynaklı 13. yy'a ait sıraltı tekniğinde yapılmış keramik parçasında, şematik bir ağacın iki yanındaki figürlerin başlarında da aynı tip börkler görülmektedir. (Desen 256). Bu tip börkün taşsız olarak da kullanıldığı tespit edilmiştir. (Resim 121; Desen 66).

Börk çeşitleri arasında kenarı devrik olanlara “*kıdhuğladi*”³⁸=külâha kıyı dikti, börk denir (Resim 81, 77, 79, 150, 128a; Desen 34b, c, c, 47, 48, 54). Bu grubun bir varyantı olarak (Resim 142, 14; Desen 44, 45) kenarlı börkler görülür.

4. Kavuk ve Sarık

Baş kisvesi olan kavuğun içi genellikle pamukla doldurulur, çuha ve bezden dikilirdi. Sarık ise tülbent veya şaldan olurdu. Sarık, Türklerin Yakın Doğu’ya geldikten sonra kullandıkları başlıktır. Türk sarığı orta büyüklükte ve kıvrımlıdır. Mısır’da bu sarığa Türk sarığı denirdi.³⁹

Sarkık bırakılan sarık ucuna taylasan denir. Tasvirlerimizde taylasanlı ve taylasansız sarıklar görülür (Taylasansız sarıklar: Resim 1a, 31, 67a, 65, 68; Desen 10a, b, c, 11e, 12a, 26, 28a).

Büyük Selçuklulara ait perdah tekniği ile yapılmış Rey (13. yy) karamiğindeki sarık ile (Resim 251; Desen 259) Varka ve Gülşah minyatüründe (Desen 10b) ve Leşker-i Bazar Sarayında (11. yy) kolun üzerindeki figürün başındaki sarık (Resim 267) ile Varka ve Gülşah minyatüründeki (Desen 10c, 11a) sarık aynı paraleldedir.

Tasvirlerimizde taylasanlı sarıklar çeşitli malzemeler üzerinde bir grup oluşturmaktadır. (Resim 41, 60, 30, 71, 82, 119; Desen 11a, b, b, d, 28b, c, d, 36, 57, 58). Mevlâna Türbesi’nde Selçuklu mezar sandukaları üzerinde Mevlevî sikkelerinde de taylasan görülür.

5. Yaşmak

Kadınların başlarını örten ve omuzlarına kadar inen kumaşa yaşmak denir. Yaşmak sokağa çıkarken kullanılır. Konumuzun başında yaşmak çeşitleri ayrıntıları ile açıklanmıştır.

Yaşmaklı kadın grubu, tasvirlerimiz arasında farklı bir grubu oluşturur. Musul’da 13. yy’ın ortasında yapılmış olan *Kitab-el Tiryak* el yazmasının saray hayatını tasvir eden sahnede alt sağ köşede develerin üstünde peçeli, yaşmaklı kadın figürleri yer alır. (Resim 283). Kubadabad buluntularından olan peçeli kadın figürü (Desen 59) ile *Kitab-el Tiryak* kadın grubu arasında benzerlikler vardır.

Varka ve Gülşah minyatürlü el yazmasında yaşmaklı kadın figürleri değişik şekillerde görülmektedir. Takkeli yaşmakta, yaşmağın altında bir başlık bulunur, yaşmağın uçları ise boynu sarar (resim 53a, 198, 199; Desen 13a, 106) veya omuzları örter ve yandan bağlanır. (Resim 40; Desen 13b, 31).

³⁸ Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 139; Sümer, *Oğuzlar*, s. 398; İbn İlyas, s. 47.

³⁹ Önder, *Kıyafetler*, Lev. XXX.

Bazen yaşmak arkadan etek ucuna kadar iner. Buna “*süremahram*” denir. (Resim 40; Desen 13b).

Yaşmakla beraber peçenin de kullanıldığını da görüyoruz. Bu kullanimda sadece gözler açık bırakılır (Resim 130; Desen 59). Örneğimiz kırık çini parçası olduğu için yaşmağın uzunluğu hakkında fikrimiz olamıyor. Örnekteki figür saray hizmetlilerinden olabilir.

6. Askeri Başlıklar

Alp’in başını korumak için giydiği başlığa tulga-miğfer denir. Savaşçı ve avcı maddesinde tulganın şekli ve malzemelerine değinilmiştir. Tasvirlerimizde çeşitli miğferler tespit edilmiştir. Tepesi yuvarlak, kulaklıklılı miğferler-tulga olarak adlandırılır (Desen 14c, 15a, 20, 22). Ayrıca tepesi basık ve küçük bir yuvarlağı olan miğferlerde görülür. (Desen 14b, 16, 19a, b, 24). Bir başka grubu ise tepesi sivri, kulaklıklılı tulgalar oluşturur (Desen 15b, 18, 19a, 24, 108a, b, 109a, b). İzlediğimiz bir başka grup tepeleri sivri, tek veya çift boy-nuzlu olarak görülen tulga-miğferleridir (Desen 24c, d, 23b, 24a).

Tulga-miğferlerin arkasından sarkan kurdela ve tüyler (Desen 109b) de izlenir.

Buraya kadar incelediğimiz başlık tiplerinden Orta Asya Türklerinin başlık çeşitlerinin, büyük değişikliklere uğramadan Anadolu’ya kadar geldiğini görüyoruz.

B- KAFTAN HIRKA

Tasvirlerimizde ne önemli giyim kısmı kaftanlardır. Çeşitli renk ve biçimlerde rastlanan kaftanların önleri açık olup, astarsızlardır ve diz kapaklarına veya topuklara kadar inerler. Yakasız, düz arkalı kaftan en basit kaftan tipidir.

Kaftan eski Türklerin de giyimidir. Göktürk heykellerinde ve Uygurlarda dize veya yere kadar uzanan beli kuşaklı, dik veya devrik yakalı kaftanlar görülür (Desen 266). Göktürk heykellerinin giyimi¹ Anadolu Selçuklularına kaynak olmuştur. Göktürk devrinde Kırgız kadınları yün şayaktan veya Çin ipeklisinden kaftan giyerlerdi.

Astarlı kaftanlara kapama denir. İçi pamukla doldurulan cepsiz kaftanları köle ve hizmetkârlar giyerdi. Yünden yapılan ve kölelerin giydiği kaftana “*çekrek kapa*” denir.²

Kaftanın ince ve kalın kumaşlardan ve kişilere göre değerli kumaşlar-

¹ Ögel, *İslamiyetten Önce*, s. 35-136.

² Ögel, *Kültür Tarihi*, s. 7; D. LT. I, s. 477.

dan yapıldığını resmi ve mutlu günlerde kaftanı giydiğini kaynaklardan öğrenmekteyiz.

Kaftan giydirmeye Hükümdar tarafından bir mükafatlandırma idi. Bunlar renkleri, şerit ve düğmelerine göre derecelenirdi.³

Dede Korkut destanında, kızlar ve erkekler evlenmeden önce ak kaftan giyerlerdi. Nişanlanan kızlara ise kırmızı kaftan gönderilirdi. Gelin güvey düğünde kırmızı kaftan giyerlerdi. Kırmızı rengin güveylik simgesi olduğunu da görüyoruz.⁴ Samarra' da Halife Mütevekkil müslüman olmayanların giysilerinin sarı olmasını emretmiştir.⁵

Kaftanların beden kısmı vücudu sarardı ve düğme ile bele kadar iliklenirdi veya düğmesiz olurdu. Ayrıca belde kemer bulunurdu.⁶ Kol yenlerinin ise kısa veya uzun olduğunu kaynaklardan⁷ ve tasvirli örneklerimizden izleyebiliyoruz. Elleri örten uzun kollara yen kapağı denir. Bu yen kapaklı kıyafet, merasimlerde giyilirdi. Tasvirlerimiz arasında Varka ve Gülşah minyatürlerinde ise matem sahnesinde görülür (Desen 145a, b).

Divan-ü Lügât-it Türk'de elbiseye genel olarak "ton"⁸ "ortan"⁹ dış elbiseye "taş ton"¹⁰ diğer giyim eşyasına da "kedhğu"¹¹ ve "eşük" -üste giyinen- Hunlardan biri öldüğü zaman mezarı üzerine serilmek üzere gönderilen kumaştır. Bu kumaş sonra parçalanarak yoksullara dağıtılır.¹² Kalın kaftan, yağmurluk "yalma"¹³ -soğukta çobanların giydiği küçük kepenk, "kebe" anlamında "yaptaç" kelimelerine de rastlanır.¹⁴

Kürkün de kullanıldığını *Divan-ü Lügât-it Türk*'ten öğreniyoruz.¹⁵ "İçük-ledi" -samur gibi hayvanların derisinden kürk geçirmek¹⁶ -içledi- o elbiseyi "astarladi"¹⁷ gibi kelimelerden kürk ve diğer kumaşlardan da giyimlerin astarlandığını öğreniyoruz.

³ Gökay, s. CDVI.

⁴ Gökay, s. CDVI

⁵ *İslam Ansiklopedisi*, sarık maddesi, s. 223.

⁶ Köymen, *Türk Giyim Kuşamı*, s. 62; Dozy, *Vtenment*, s. 163.

⁷ Köymen, *Türk Giyim Kuşamı*, s. 62; D. L. T. II., s. 233.

⁸ Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 141 D. L. T., s. 137.

⁹ Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 141 D. L. T., s. 108.

¹⁰ Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 141 D. L. T. III, s. 152.

¹¹ Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 141 D. L. T. I, s. 430.

¹² Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 141 D. L. T. I, s. 72.

¹³ Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 141 D. L. T. III, s. 34 "Yelme"-Farsça, Yalma Arapça.

¹⁴ Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 141 D. L. T. III, s. 3.

¹⁵ D. L. T. I, s. 102, 109, 353, 473.

¹⁶ D. L. T. I, s. 305.

¹⁷ Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 142 D. L. T. I, s. 286.

Kadınların giydikleri kaftanların üzerleri çiçeklerle bezenirdi, erkek kaftanları sade olurdu.¹⁸

Tasvirlerimiz içinde kaftanları 4 grupta inceleyebiliriz:

1. Kapalı Yakalı Kaftanlar

a) Kapalı yakalı bele kadar kaytanlı (Resim 149; Desen 193c), kemerli ve düz etekli (Resim 125, 104b, 105, 176; Desen 174, 172b, 203b).

b) Kapalı yakalı etek ucuna kadar kaytanlı (Resim 110, 111, 112, 113, 114, 109; Desen 194, 197, 200a, b, c, 201a, b, 203b).

c) Kapalı yakalı, uzun kollu ve dize inenler (Kurtak) (Resim 1a, 24, 82, 81, 140, 100, 150, 146, 181, 230a 226; Desen 130, 149, 167, 168, 171a, b, d, 193a, b, 201c, 205, 229, 234, 235).

d) Kapalı yakalı, drapeli, beli kuşaklı (Resim 65, 41a, 30a, 5, 26, 41c, 27a, 68, 75, 231a; Desen 133a, b, c, 138, 140b, 141, 142a, b, 143a, b, 161a, 231).

e) Kapalı yakalı, uzun, dar kollu, beli kemerli (Resim 79, 100; Desen 169, 170, 171c).

2. Yakası (V) Şeklinde Açık Olan Kaftanlar

a) Yakası (V) şeklinde ve beli kemerli (Resim 54a, 39a, 5, 41d, 27a, 28, 26; Desen 135, 139, 140c, d, 142b, 143a, 144, 148a). Yaka kenarını bordür çevreler ve bu bordür ipek veya kürkten olabilir. Bazen bordür yakadan bele kadar inebilir (Resim 206; Desen 216). Önden dikişli, yuvarlak dilimli yakalı mintan kaftanın içinden görülür (Resim 148; Desen 191). Yakanın kenarını enli bordür çevreler (Resim 166, 233; Desen 202a, 230). Bazen bordür düğme ile nihayetlenir (Resim 211; Desen 238).

b) Sağdan sola kapanan uzun kollu kaftanlar (Resim 54b, 65, 28, 70, 68, 71, 69, 108, 99, 88, 93, 104a, 118, 104c, 98, 227; Desen 134, 137, 146, 159, 160, 161b, c, 162, 163a, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 204, 242). (Resim 191; Desen 215) soldan sağa kapanan kaftan tek örnektir. Soldan sağa sekiz düğmeli olarak kapanan kaftanlar da görülür (Resim 187; Desen 203a).

3. Kol Yenleri Bol Olan Kaftanlar

a) Kol yenleri bilekten bol olanlar. Bunlarda kolların bolluğu bileğe kadar aynı ölçüdedir (Resim 54b, 54a, 31, 65, 39a, 5, 41, 27a, 28, 26, 24, 71, 73, 82, 179; Desen 134, 135, 136, 138, 139, 140d, 142a, b, 143a, 144, 146, 148, 149, 160, 162, 165, 212). Bunların benzer örnekleri (Resim 279, 280, 246, 276) de izlenir.

b) Uzun yenli kaftanlar: Elleri örterek sarkan giyimler genellikle özel günlerde giyilirdi, tasvirlerimiz arasında Varka ve Gülşah minyatürlerinin-

¹⁸ Gökay, s. CDVI.

de matem sahnelerinde görülür (Resim 47a, 48a, 29a, 63, 64; Desen 132a, b, 145a, b). 11-12. yy'a ait keramik üzerinde olduğu gibi, bol ve uzun yenli giyim, rakkaselerde de görülür (Resim 287). Uygurlarda da aynı anlamda kullanılırdı (Desen 271a, b).

4. Ön Kenarı Açık Kaftanlar (Resim 72; Desen 164)

a) Önü etek ucuna kadar yuvarlak olarak açık olanlar. İç gömleklerinin kapalı yakalı ve bezeli olduğunu görüyoruz (Resim 106, 85, 144; Desen 180a, d, e).

b) Önden açık ve iki parçası yan yana getirilerek bantlarla tutturulan kaftanlar. Bu şekli Alâaddin Köşkü çinilerinde görürüz (Resim 94; Desen 181). Aynı şekil *Kitab-el Tiryak*'ın takdim sayfasında görülür (Resim 244). Bu bantların enli olarak ön etek ucuna kadar inen farklı şekli (Resim 86, 83; Desen 180b, c, f) de görülür.

Kaftanın altına giyilen elbiseler tasvirlerimizde açıkça görülmektedir. Biz kaynaklara dayanarak bunu değerlendireceğiz. *Divan-û Lûgat-it Türk*'te "Kulak ton"-yenleri kısa elbise¹⁹ ve "çengşü"-küçük hırka²⁰ olarak bu elbiseler geçer. Kadınların giydiği yeleğe "bağırdak"²¹ ve partubertu, bertlen, bertülen-hırkalanmak, üste giyilen hırka pardesü²² şeklinde kullanılır.

Gömlek-mintan da tasvirlerimizde kaftan veya yeleğin içinde görülür.

Yuvarlak dilimli yakası görülen (Resim 148; Desen 191) ve gömleği işlemeli veyahut süslü (Resim 215, 215a; Desen 240, 241), dik yakalı düğmeli (Resim 69; Desen 163b) veya boyuna küçük şal-Lavata-Rida²³ konan giyimler görülür. Boyun atkısının farklı şekillerini tasvirlerimizde görüyoruz (Resim 222, 229, 216, 232; Desen 233, 236, 237, 239). Bu boyun bağının yine farklı şekli (Resim 204) omuz üzerinde geçerek çaprazlamasına belin bir tarafında bağlanan şeklidir. Varka ve Gülşah minyatürlerinde ise (Resim 8) kurdela atlı figürünün hızını gösterir; bu Uygurlarda da çok yaygın bir motiftir (Desen 218f). Bu kurdelalar yukarda bahsettiğimiz Rida-Lavata ile aynı anlamda kullanılmıştır.

Kaynaklardan öğrendiğimize göre Alâaddin Keykubad İ'nin karşılama töreninde Emir Çasnigir eteklerini kuşağına toplayıp²⁴ Keykubadî külâhını başına koymuştur, denilmektedir. Bunun üç etek entari olduğunu tahmin ediyoruz.

¹⁹ Köymen, *Türk Giyim Kuşamı*, s. 64; D. L. T. I, s. 383.

²⁰ Köymen, *Türk Giyim Kuşamı*, s. 64; D. L. T. III, s. 378.

²¹ Köymen, *Türk Giyim Kuşamı*, s. 64; D. L. T. I, s. 502

²² Köymen, *Türk Giyim Kuşamı*, s. 64; D. L. T. I, s. 416; D. L. T. III, s. 200.

²³ Oral, *Giyim Eşyası*, s. 17.

²⁴ Oral, *Giyim Eşyası*, s. 15, İbni Bibi, s. 116, M. Th. Hotsma, *tab'i Selçukname*, s. 202.

El Beyrûni'nin *Altar el-Bakiye*'sinde (1307-1308) Mabedin Yıkılışı sahnesinde bele toplanmış üç etekler²⁵ görülür. Bu giysi aynı zamanda stuk parçada da bulunur 8 resim 272).

Yakın çevrelerde de bu tip giyimin kullanıldığı görülüyor. Çerkeş Memlûkları devrinin sonuna doğru "Salari" adı verilen kısa kollu üst kaftanı ile birlikte tipik Türk giyimi olarak kabul edilmiştir.²⁶

Genel olarak kaftan-mintan-elbise-hırka veya üç etekte: kol bandı, yaka bordürü veya düğme bulunur. Diğer ortak yön kaftanların sağdan sola doğru kapanmasıdır.

Ayakta tasvir edilen figürlerde etek uzunluğu çizme koncuna veya ayak bileğine kadar iner.

C- ŞALVAR-ÇAKŞIR (PANTOLON) DON

Şalvar ve Çakşır Türklerin tipik giyimi olup, savaşçı kavimlerin giyim tarzıdır. Bu giysiler kaftanın altına giyildiği için iç giyimi olarak adlandırılır. Türkler şalvar ve pantolona "Üm" derler.¹

Şalvar: Üst kısmı bol büzgülü, paçaları ayrı ve genişçe dikilmiş üst dondur. Yün ve şaldan yapıldığı için şalvar adı verilmiştir. Aynı zamanda ipek ve pamuklu bezden de yapılır. Kadınların şalvarları daha bol, erkeklerin ise daha dar olur. Beli uçkurla bağlanır.

Kadı veya kâtip şalvarlarının kenarları sırma ve ipekle işlemeli olur.

Şalvarın paçası dar olarak diz kapağından ayak bileğine kadar inerse "Potur" denir. Üzerine bazen tozluk giyilir.

Tasvirlerimiz arasında şalvar örnekleri açık, seçik Varka ve Gülşah minyatüründe görülür.

Şalvarlar tasvirler üzerinde desenli veya desensiz, degradeli (bolluğu daha belirli) olarak görülür.

Çalışma grubumuz içindeki şalvarlar karelidir (Resim 47a, 54b; Desen 132a, 134).

Desensiz, az büzgülü olanlar (Resim 2b, 4a, 6b, 25, 31, 43a, 53b, 64; Desen 136, 139).

Desensiz, bol degradeli olanlar ise ayak bileğinin üstüne dökülür (Resim 5b, 6b, c, 42, 44, 48, 54a, 62; Desen 135, 140c).

²⁵ Gray, *Persane*; s. 27.

²⁶ Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 139; Mayer, *Costume*, s. 24, 30.

¹ D. L. T. I., S. 38; Köymen, *Türk Giyim Kuşamı*, s. 66; Dozy, *V Tement*, s. 203-209; Ögel, *İslâmiyetten Önce*, s. 93-94. Hunlarda erkek ve kadın pantolonlarının deriden olduğu, s. 156; Göktürklerde elbiselerin alt kısmının pantolonlu olduğunu, s. 217; Kırgız kültür çevresinde bir av sahnesinde süvarinin kaftanının yırtmacından pantolonun görüldüğü yazar.

Şalvar, uygarlıklara göre değişik renklerde kullanılırdı. Abbasiler siyah, Fatimiler beyaz ipekli kumaşlardan yaparlardı. Şalvar aynı zamanda hilat olarak da verilirdi. Varka ve Gülşah minyatürlü el yazmasında, Şalvar-çakşır ve (pantolon) don çeşitleri üslûbuna uygun şekildedir. Çeşitli teknik ve malzemeli tasvirlerde daha üslûplaşmış olarak görülür.

Çakşır: Şalvarın kısısı olup, geniş paçaları diz kapağında büzülmüştür. Bir nevi askerî giysidir. Harp sahnelerinde, süvari figürlerinin kısa kaftanlarının arasından görülür (Resim 3b, 4b, 10a, 13a, 18a, 34a; Desen 155).

Taş malzeme üzerinde (Resim 178; Desen 211) iki muharibin çakşır giysileri belirgin olarak izlenir. Bu taş malzeme için güzel bir örnektir.

Madenî eserler üzerinde çakşır daha farklı bir görünümündedir (Resim 205; Desen 218d). Mineli taş üzerinde görülen bu örnekte, çakşırın bolluğu ve büzgüsü çizgilerle belirtilmiştir (kısa etek gibi görülüyor).

Daha sade ve konturlarla belirtilmiş bir diğer çakşır örneği pirinç ibrik üzerinde görülür (Resim 208; Desen 219, 222, 223, 224, 225, 226).

Çakşırın biraz değişik erken örneği, Uygurlarda da görülür (Desen 269b).

Potur: Şekil olarak çakşıra benzer. Farkı çakşırdan daha dar olmasıdır ve diz kapağından ayak bileğine kadar çok dar (çorap gibi) olarak devam eder.

Tasvirlerimiz arasında da örnekleri görülür (Resim 207; Desen 228a, b). Burada potur, askerî giysiler içinde, bağdaş kurmuş figürlerin üzerinde görülür.

El-Cezeri'nin Otomatlar minyatüründe müzisyen grubunda da potur vardır (Resim 68, 69; Desen 161, 163b).

Büyük Selçuklulara ait 1195 tarihli stuk panoda yanlarda görülen, poturlu (candar-Hükümdarın koruyusudur. Elinde silahıyla görülür) figürler, tasvirlerimizdeki potur örnekleri ile paralellik gösterir (Resim 274).²

Çakşır ve poturu savaş giysisi olarak gördüğümüz gibi resmi giyim olarak da görüyoruz.

Pantolon: (don) Belden aşağı giyilen "kısve"nin adıdır. Bacakları ayrı ayrı örten her "libasa" (pantolon) don denir.

Tasvirlerimiz arasında örnekleri görülür (Resim 1b, 10a, 6, 13a; Desen 131, 153).

Pantolon (don) örnekleri Uygurların süvari figürlerinde de çeşitli şekilde görülür. Dar uzun, paçaları yuvarlak yırtmaçlı veya diz kapağına kadar bol

² Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 24.

paçalı olarak görülür (Desen 269a, 270a).

Pantolon (don), tasvirlerimizde figürlerin günlük hayatta da giydikleri bir giyim olarak görülmektedir (Resim 1b, 63).

Çakşır ve şalvar çalışma çerçevemiz içinde daha sık görülür. Çakşır, süvarilerin giydiği bir savaş kıyafetidir. Şalvarın ise bol paçalı ve süslü olanlarını kadınların, daha dar ve sade olanlarını da erkeklerin giydiklerini tespit etmiş oluyoruz.

D-AYAKKABI

Ayakkabı Türk giyimini tamamlayan öğelerden biridir. Türkler oldukça önem verir, her çeşidini kullanırlardı.

Türklerde ayakkabı olarak çizmenin çok kullanıldığı anlaşılmaktadır. Özellikle Göktürklerde çizmelerin keçe veya deriden yapıldığı¹ sonradan İslam dünyasına yayıldığı bilinmektedir.

Kaynaklardan öğrendiğimize göre en iyi çizmelik deri sırtları (sağırdan) elde edilirdi.² Bu deriden imal edilen çizmeler uzun konçlu ve yumuşak olduğu için bilhassa kullanışlı oluyordu. *Divan-û Lûgat-it Türk*'te deri çizme oguk=uguk³ olarak geçer. Oğuzca "büküm etük" kadın pabucu⁴ anlamında kullanılmıştır ve kadınlara ait özel bir papuç olduğunu da bu deyim belirtmiş olur. Çizmenin dikişleri arasına konan ayrı parçaya "sızgı" denirdi.⁵ En iyi çizme Türkmen keçisinden "oyma" dan yapılırdı.⁶ Ayrıca kürkten de çizme yapıldığını kaynaklardan öğreniyoruz.⁷

Hun devrine ait M. Ö. I. yy'ın başlarında Noin Ula buluntuları arasında kısa konçlu çizme ve M. Ö. II. Ve I. yy'larda, Pazırık kazılarında Büyük Hunlara ait buluntular arasında keçe çorap ve çizmeler bulunmuştur.⁸

Çizmenin rengi de Türklerde önemlidir. Kırmızı kemer ve kırmızı çizme Orta Asya hükümdarlık sembolü idi. Anadolu'da Türklerin büyük bir kısmının sarı çizme giydiğini ve bunun en yüksek mertebeye eriştikleri anlamına geldiğini kaynaklardan öğrenmekteyiz.⁹

Çalışmamızda incelediğimiz tasvirlerde çizmelerin malzemesini tesbit

¹ Köymen, *Türk Giyim Kuşamı*, s. 67; Ögel, *İslamiyetten Önce*, s. 205.

² D. L. T. I, s. 152; Köymen, *Türk Giyim Kuşamı*, s. 68

³ Ögel, *Türk Kültürü*, s. 115; D. L. T. I, s. 67

⁴ Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 145 D. L. T. I, s. 395.

⁵ Köymen, *Türk Giyim Kuşamı*, s. 68; D. L. T. III, s. 283.

⁶ D. L. T. I, s. 100; D. L. T. II, s. 207; Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 144.

⁷ Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 144.

⁸ Ögel, *İslamiyetten Önce*, s. 63, Lev. 6; Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 144

⁹ Ögel, *Türk Kültürü*, s. 115.

etmek imkânsızdır. Bize çizmenin giyimde büyük bir yer işgal ettiğini, minyatürler gösterir ve kaynak oluşturur. Çizmelerin üzerlerinin desenli oluşu bize o devirde çizmeye verilen önemi kanıtlar (Desen 140b, 141b, 132b, 150, 151).

Çizmelerin konçları bazen düzdür, bazen de diz kapağına kadar yuvarlak dizlik şeklinde görülür. Bu şekillerin erken örneklerini Uygurlarda görürüz (Desen 270a, b). Tasvirlerimiz arasında ise süvari figürlerinde bu şekilleri de bulunmaktadır. (Resim 3c).

Çizme grubu içinde inceleyebileceğimiz diğer bir örnek Dolak-Patayadır.¹⁰ Dolak yünden dokunmuştur, ucunda püsküllü ipleri olur. Dolak=Pataya ayak ucundan diz kapağının altına kadar sarılır ve üzerine çorap giyilir, ucundan püskülleri görülür. Dolak örneklerini Varka ve Gülşah minyatürlerinde görürüz. (Resim 50, 65a; Desen 133a, 137, 140a). Kitab Suvar al-Kavakib el yazmasında dolağın benzer erken örneğine rastlarız.

Tasvirlerimizde savaşçı figürlerinde görülen dolak daha belirgindir (Resim 13b, 34a; Desen 154, 155).

Dolak başkası tarafından sarıldı. “Adam ayağına dolak-yörgençü sardı”¹¹ veya dolak sarındı denirdi.¹²

Türklerin tozluk da kullandığını kaynaklardan öğrenmekteyiz. Dolak ile tozluk arasındaki fark tozluğun tek bir bez (Bir nevi çorap) oluşu, çizme gibi giyilip yandan düğmelenmesidir (Resim 68; Desen 161a) (Resim 72; Desen 164). Tozluk örneklerini yine resimlerimiz arasında minyatürlerde görüyoruz. Dolak ve tozluk ile ayakkabı veya çorap giyilir.

Çarık, burun kısmı sivri kesilen deriden yapılır, topuk ve yan kısımlarına ip geçirilerek ayağa göre şekillendirilir (Resim 26, 13b; Desen 141, 154). Türklerle özgü ayakkabı şekli çarıktır. Buna Türk ayakkabısı=“izlik” denirdi.¹³ “çaruklandı”: “ol *adhakın* (ayak) *çaruklandı*”=o ayağına Türk çarığı giydi, çarılıdı¹⁴ denirdi. “Buçgak” kelimesi ile deve derisinden de çarık yapıldığı anlaşıyor.¹⁵ Ayrıca Hun kültüründe de çarık kullanıldığını kaynaklardan öğreniyoruz.¹⁶

Kadınların terlik ve papuç giydiklerini, bunun büküm etük-kadın pa-

¹⁰ Oral, *Giyim Eşyası*, s. 14.

¹¹ Köymen, *Türk Giyim Kuşamı*, s. 68; D. L. T. III, s. 296.

¹² Köymen, *Türk Giyim Kuşamı*, s. 69; D. L. T. II, s. 246.

¹³ Köymen, *Türk Giyim Kuşamı*, s. 70; D. L. T. I, s. 104. Kesilen hayvanların derisinden yapılan Türk çarığı olarak geçer.

¹⁴ Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 144; D. L. T. III, s. 337.

¹⁵ Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 144 D. L. T. I, s. 465.

¹⁶ Ögel, *İslâmî yetten Önce*, s. 93.

buçu¹⁷ olarak Oğuzcada geçtiğini belirtmiştik. Ayrıca kadınların mest giydiklerini, “*Tizli dürrük*”=çedik ve mest gibi uçlarına takılan pullarla bu giysilerin bezendiğini¹⁸ tasvirlerimizde de görmekteyiz (Resim 54b, 31, 39a, 53; Desen 134, 136, 139).

Kaynaklarda geçen ayakkabı çeşitlerinin, tasvirlerimizde yakın örneklerini tesbit etmiş bulunuyoruz.

E- TAKILAR

Süslemede kıymetli madenler arasında altın ve gümüş gelir. Bazen başta kıymetli madenden yapılmış halka takıldığı görülür (Desen 75).

Altın ziynet eşyası olan bilezik, yüzük, kolye ve küpe aynı zamanda mertebe simgesidir.

Tellerin bükülmesi ile yapılan burmalı, dilimli bileziklere “*Dilmiç*” savatlılara “*Kabara*” tel şeklinde olanlara “*Seve*” denir.

(Desen 252, 253). Boncuk dizisi şeklinde olanlara “*tor*” veya “*yandım*”, ve geniş bileziklere kol bağı ve “*kolçak*” gibi adlar verilmiştir.¹

Halka ve hilal şeklinde altın ve gümüş küpelere “*ökmek*” denir² (Resim 145). Genç kızların ise çok ince küpe taktıklarını kaynaklardan öğreniyoruz.³

Selçuklu tasvirlerinde zengin takılar arasında gerdanlılığı=“*Boğmak*” görürüz. “*Boğmak*” tanınmak veya takınılmış anlamında da kullanılır.⁴ Şems, gibi parıldayan gerdanlıklar, Cevsak ul-Hakani Sarayı’nın duvar resimlerinde görülür. Gerdanlıkları yalnız kadınların değil erkeklerin de taktığını kaynaklardan öğrenmekteyiz.⁵ Sınırlı olan malzememiz içinde incili ve altınlı gerdanlıklar tespit ettik (Resim 155, 153a), (Desen 81a, b, c, d).

Gerdanlıklar sosyal tabakalara göre de değişiklik gösterirler (Resim 104c), (Desen 135, 139, 143a, 202).

Firuze ve yakut gibi kıymetli taşlar inciden sonra kullanılan kıymetli taşlardır. “*But*” adı verilen büyük firuzeler, aile büyükleri tarafından oğullarının ve kızlarının alınlıklarına ve kahküllerine takılırdı (Desen 71, 72, 73, 74).⁶

¹⁷ Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 145; D. L. T. I, s. 395.

¹⁸ Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 145; D. L. T. I, s. 529.

¹ Ögel, *Türk Kültürü*, s. 257.

² D. L. T. I, s. 105.

³ D. L. T. II, s. 289.

⁴ D. L. T. I, s. 466; Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 148; Ögel, *Türk Kültürü*, s. 253; Köymen, *Türk Giyim Kuşamı*, s. 79

⁵ Köymen, *Büyük Selçuklu*, s. 122; Esin, *Türk ül-Acem*, s. 319, Lev. IVd.

⁶ D. L. T. III, s. 120.

F- KOL BANTLARI (TİRAZ)

Anadolu Selçuklu Kıyafetlerini oluşturan öğelerden biri olan kol bantları- “Tiraz”-Mevki ve unvan simgesidir. Çeşitli malzeme üzerinde kollarda ince ve kalın bant-tiraz şeklinde görülür.

Tiraz’ın ilk örnekleri Orta Asya Budist sanatında görülmeye başlamış ve buradan doğu ve batı Türkistan ile Yakın Doğu’ya (Arap ülkelerine) yayılmıştır.

Tiraz-kol bantları, genellikle düz kumaşlardan yapılmıştır. En erken örneği 6. yy’da bir çizginin iki yanında sıra noktalar şeklinde görülür (Desen 254).¹

Bu örnekler kısıntılı olmasına rağmen Sovyet bilginleri tarafından bulunmuş olan Pencikent duvar resimlerinde (7-8. yy) bağdaş kurmuş olan figürlerin kollarındaki tirazlar farklı görünümündedir.² Sağdaki figürün görünen sol kolundaki bantın ortasında taşlarla bezeli yuvarlak bir alet yer alır ki, bu o kişinin yüksek mevkiden oluşunu simgeler. Sol taraftaki figürün kolundaki tiraz daha sade görünüştedir ki, bu da o kişinin daha farklı bir mevkide olduğunu gösterir. 8-9 yy. bezeklik ve Hoça duvar resimlerinde bulunan kol bantlarının ortasındaki yuvarlak şekil Budist kol bantlarına bağlanabilir. Budist yörelerde müzisyen ve önemli kişilerde görülmesi³ ve ilk örneğinin Gantara’da Budizmin ilk görüldüğü yerlerde ortaya çıkmış olması dolayısıyla bu kol bantlarının tanrısallık veya ruhani bir mevkiin simgesi olduğu da kabul edilir.

Tiraz’ın Türk etkisi ile geliştiği Orta Asya’yı İslam dünyasına bağlayan tasvirlerdeki giyimler üzerinde kanıtlanmış oluyor.

Selçuklu döneminde bu bantlar, kişinin toplum içindeki mevkiini simgeler. Tiraz’ın (Büyük Selçuklularda) küçük sanatlarda farklı malzemeler üzerinde örnekleri görülür. Garus bölgesinde XII. Yy’a ait yeşil sırlı şamb-leve tekniği ile yapılmış vazodaki figürde⁴ (Resim 238) ve 9-10 yy’da Fustat keramiklerinde çalgıcıların kollarında dirazın görülmesi,⁵ Türk etkilerinin Tulunoğulları ile Mısır’a gelmiş olmasındandır.

Orta Asya ve Samarra’da gelişen Türk Sanatı Kuzey Afrika’dan İtalya’ya kadar etkisini gösterir. Palermo’daki Palatina Şapeli’nin tavanındaki fresk-

¹ Talbot-Rice, *Some Reflections*, s. 272, fig. 13; Van le Coq. A., *Buried Treasures of Chinese, Turkestan*, London 1928 pl. 20a.

² Talbot-Rice, *Some Reflections*, s. 272, fig. 14; Cezar, *Şehir*, s. 232, Pencikent duvar resminde dans eden figürde aynı tirazlar görülür.

³ Talbot-Rice, *Some Reflections*, s. 273, fig. 15

⁴ Paris Louvre Müzesi, Inv. No. 7247.

⁵ Talbot-Rice, *Some Reflections*, s. 263, fig. 1-2

lerde (12 yy ortaları) Türk tarzı oturmuş olan figürün kolunda da tirazı görmekteyiz.⁶

Üstü yazılı tirazlara da rastlanmaktadır. Örneğin, Metropolitan Müzesi'nde (13 yy) ki stuko heykelin sağ kolunda mükafat, sol kolunda ise fedakarlık yazılıdır.⁷ 1218-19 tarihli, Musul'da hazırlandığı tahmin edilen *Kitap el-Aghani*, el yazmasının takdim sayfasında⁸ (Resim 245) Bedrettin Lulu bin Abdullah ortada tahtında oturmakta, hükümdarlık sembolü olan ok ve yayı elinde, atışa hazır vaziyettedir. Emir'in başının iki yanında iki melek çetr-şemsiye-baldakin tutarlara ki zaferin ve hakimiyetin simgesidir. Emir'in başında kürklü börk, şal yakalı, gayet zengin bezeli ve sağdan sola kapanan kaftanın kollarındaki tirazlarda, sağ kolunda "*Bedrettin*", sol kolunda "*Lulu bin Abdullah*" yazılıdır.

Aynı geleneğin devamı Anadolu'da Mahmudiye köyü Kalehisar kazasından çıkan sgraffito tekniğinde sarı sırlı figürlü keramik parçanın, kollarındaki bantlar üzerinde de görülür (Resim 140).

Tirazlar genellikle el yazmalarında altın yaldızlı veya kontrast yapan kırmızı, mavi, beyaz renklerle veya şekillerle (Resim 40); (Desen 13b) veya palmet, lotus olarak görülür, bazen de üstü yazılıdır.

Çalışma çerçevemiz içinde tiraz genel olarak düz bant şeklindedir ve Selçuklu giyimini tamamlayan parçalardan biridir.

G- KEMER

Giyimi tamamlayan parçalardan biri de Türklerde kemer şeklindedir. Türkler, sosyal seviyelerine, özel zevklerine ve varlık derecelerine göre, çeşitli maddelerden yaptıkları kemer ve tokalarla giyimlerini tamamlarlardı. Tokalı kemerler altın, gümüş tunç ve yeşim taşından yapıldır. Madeni plakalarla süslenen kayışlardan oluşan kemerlerin uçları sarkıktı ve bu uçlara çeşitli malzeme asılıyordu. Bu tip kemerler Orta Asya'da Uygurlarda görülür, ayrıca Avrupa'da da Avarlara kadar yayılmıştır.¹ (Desen 267). Kemerler, 6-8 yy'larda Orta Asya Göktürk heykellerin de izlenir.² (Desen 266). Kırgızların

⁶ Talbot-Rice, *Some Reflections*, s. 267, fig. 8

⁷ Talbot-Rice, *Some Reflections*, s. 266, fig. 6

⁸ İstanbul Millet Kütüphanesi Fayzullah Efendi 1566 c. XIX, s. 1a; Ettinghausen, *Arap*, s. 65; Gray, *Persian*, s. 16-17; Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri* s. 116-Res. 8; İpşiroğlu, *İslâm'da Resim*, s. 45; Safwan Khalef Tell, *12-13 yy. Selçuklu*, s. 248; Sourdell-Thomine J. Spuler. B., *İslâm* sol. XXX.

¹ Ögel, *İslâmiyetten Önce*, s. 170, Lev. 35-36.

² Ögel, *İslâmiyetten Önce*, s. 155, 57.

kemerlerinde takılı olarak bıçak ve bileği taşı bulunurdu.³ Böylece kemerlere çeşitli gündelik eşyalarının asıldığını görüyoruz. Abbasî dönemi Samarra Cevsak ül-Hakani Saray'ında rastlanan boğa ve yaban keçisi taşıyan figürün kemerinin sarkaçlarında asılı kaması vardır. (Resim 264). 10 yy'a ait Nişapur duvar resimlerinde süvari süvari figürünün kemerinde çeşitli boyda sarkancalar görürüz. (Resim 254). Gazne mermer kabartmaları (Resim 261, 263) ve Leşker-i Bazar Sarayının taht salonunda sıralanmış olan askerlerin belinde de günlük yaşantıya ait eşyaların asıldığı sarkancalar açık seçik görülmektedir. (Resim 265-266). Bu desenler, çalışma çerçevemiz içinde olan madenî kapta daha sade görünüştedir. (Desen 27a).

Türklerde çifte kuşak bir ödüllendirme ifadesidir. Tokalı kayış sayısı tasvir edilen kişiye verilen mertebeyi belirler.⁴

"Kuşak" sözü, "kursak" sözünden gelmiştir. Kemere "kur" denirdi.⁵ "Uç-kur-Tizme".⁶ -İç kuşağı⁷ Şalvar uçkuru-"ilersük"⁸ gibi sözcüklerle kuşaklar arasında da ayırım yapılırdı.

Türk kuşakları yünden ve deriden yapılırdı. Yün kuşağın tek olarak da kullanıldığını kaynaklardan öğrenmekteyiz. Çalışma malzememizin içinde farklı kaynaklarda bu kullanımın örneklerini görürüz (Desen 172, 173, 175, 176, 178, 191, 192, 196b, 203a, 203b, 214, 215).

Yün kuşak üzerine bazen ayrı bir deri kuşak sarılırdı Yün kuşağın yün ipliklerle elde örüldüğünü ve buna "suf" denildiğini kaynaklardan öğrenmekteyiz.⁹ Bu tipin yakın örneklerini malzememiz içinde de görüyoruz (Desen 159, 161, 179, 197, 198, 200a, 203b).

Kuşak kuşanmaya gelince "kurşag",¹⁰ kuşağın çok geniş olduğunu köprücük kemiğine kadar geldiğini de kaynaklardan öğreniyoruz.¹¹ Buna örnek olarak minyatörlü el yazmasını gösterebiliriz. (Desen 133a, b, 137, 139, 143b, 166)

Türklerde delikanlılık çağına giren gençlere törenle kuşak kuşatmak bir gelenektir. "Erkurun kuşandı"=Adam kuşağını kuşandı¹²=Kuşak kuşandı¹³ gibi sözlerden bu gelenek anlaşılmaktadır.

³ Ögel, *Kültür Tarihi*, s. 209.

⁴ Esin, *Türk ül Acem*, s. 318

⁵ Ögel, *Türk Kültürü*, s. 73.

⁶ D. L. T. I, s. 433.

⁷ Ögel, *Kültür Tarihi*, s. 375.

⁸ D. L. T. I, s. 433, 509; Ögel, *Türk Kültürü*, s. 75.

⁹ Köymen, *Giyim-kuşam*, s. 71-72; D. L. T. III, s. 129.

¹⁰ D. L. T. I, s. 464.

¹¹ Köymen, *Giyim-kuşam*, s. 72; D. L. T. III, s. 241.

¹² D. L. T. II, s. 249.

¹³ D. L. T. II, s. 255.

Kuşaklar beli sardıktan sonra uçları önden uzun veya kısa olarak bağlanır. (Resim 256), (Desen 132b, 133c, 143b, 145b, 147, 204, 212, 228).

Kemerin kuşaktan farkı tokasının oluşudur. (Desen 218a, b). Tokalar altın, gümüş ve kıymetli taşlardan yapılırdı (Desen 254). Önce de belirttiğimiz gibi kemer hakimiyet sembolüdür ve kişinin sosyal durumunu belirtir.

Eski Türk Kemer şeklinin devamını Varka ve Gülşah minyatürlerinde savaş sahnelerinde izleyebiliyoruz. Kemerlerin sarkancaları birbiri ile ikişer ikişer düğümlenmiştir. Ve uçlarından püsküller sarkmaktadır. (Resim 3b, c, 4b, 11, 19, 20; Desen 158). Anadolu Selçuklularının Orta Asya kemer şeklini terketmediklerini örneklerimizde izliyoruz.

Uygurlarda kemere takılan çanta (Desen 268) geleneğini değişik bir şekilde Varka Gülşah minyatürlerinde görüyoruz (Resim 50) Şam'a giden Varka'nın omuzunda bir çanta asılıdır. Yanlık¹⁴ veya heybe anlamında "Aşçı"¹⁵ olarak bu örnek incelenebilir.

Anadolu'da Selçuklu tasvirleri üzerinde incelediğimiz kemer şekillerinde Orta Asya geleneklerinin kesintisiz sürdüğü, örneklerle görülmektedir.

¹⁴ Atasoy, *Selçuklu Kıyafetleri*, s. 146; D. L. T. III, s. 45.

¹⁵ D. L. T. I, s. 125.

III. ÇEŞİTLİ SOSYAL SINIFLARDA KIYAFETLER

A- HÜKÜMDAR

Selçuklularda insan figürlü eserler arasında en geniş yeri bağdaş kurmuş figürler alır. Türk taht oturuşu, Selçuk figür repertuarında ana motif olarak sayılan bir resim tipidir.

Hükümdar sahneleri kompozisyonunun en erken örneği 8. yy'a ait olan ve Bilge Kağan'ı meiyeti ile gösteren kompozisyonudur. Burada tahtında bağdaş kurmuş Bilge Kağanı elinde kadehi ile izleriz (Desen 264).¹ Bu sahne geleneğinin çeşitli örneklerinin, değişik uygarlıklarda farklı malzeme üzerinde, dönem ve çevre karakterlerine uygun biçimlerde kullanıldığı görülmektedir.

(Resim 276) ve Kâşan keramiklerinde sık rastlanan taht-hükümdar tasvir sahnelerinden (Resim 278) minai tekniğinde yapılmış olan keramikte, hükümdar ortada, bir tahta bağdaş kurarak oturmuştur. Başın üstündeki taç sanki asılmış gibi durur. Bu temanın farklı işlenişinde (Resim 163; Desen 83) başın üstünde taç, askı da duran taş küre olarak görülür. Bu gelenek Sasanilere bağlanabilir. Hükümdar figürü olduğu tahmin edilen bu figürün örgülü saçları ve zülüfleri göğsüne kadar iner. Sağ elinde bir kadeh vardır. Kubadabad ve Misis buluntuları arasında bu şekle uygun örnekler görülmektedir. (Resim 104c, 147, 148; Desen 191, 192) Hükümdarın yakalı kaftanı sağdan sola doğru kapanır, giysisinin kolları boldur ve yenleri dışa doğru kıvrılmıştır.

¹ Esin, Bağdaş, s. 231. Bağdaş kurmak, cepheden görünmek, Göktürk devrinde Kağana mahsus bir oturuş şeklidir. Göktürk devrinin başlangıcına ait, Altayda bulunmuş, bir tai oyma üzerinde, Türklerin ana mabudesi Umay (Bkz. Ögel: *İslamiyetten Önce*, c. 3) olduğu sanılan taçlı figür, cepheden görünerek bağdaş kurmaktadır. s. 238'de Türk sanatında, Selçuk devrinin sonuna kadar, önden görünen bağdaş kurmuş kimse hükümdar veya hükümdar payesinde allegorik figürlerdir.

Hükümdar taht tasvirlerinde, maiyetin diziler halinde yer almasını, Uygur minyatürlerinde de izleyebiliriz.² Aynı tema İstanbul Millet Kütüphanesinde (Feyzullah Efendi, 1566 c XIX) bulunan Kitab el-Aghani el yazmasında da görülür.³ 1218-1219 tarihinde Musul'da hazırlandığı tahmin edilen yazmanın takdim sayfasında Bedrettin Lulu bin Abdullah ortada taht üzerinde oturmaktadır. (Resim 245). Hükümdarlık sembolü olan ok ve yayı elinde, atış yapmaya hazırlanır durumdadır. Emir in başı etrafında uçan iki melek figürü görülür, bunlar zaferi simgeler. Aynı zamanda ellerinde tuttıkları bir çetiri Emir in başının etrafında hâle şeklinde çevrelenmektedir. Meleklerin yüzleri yuvarlaktır, badem gözleri, küçük ağız ve burunları vardır, başları bantlıdır. Saçlar uzun ve örgülü, araları kıymetli taşlarla süslüdür (Resim 204, 222, 232, 244, 245). Yukarıdaki örneklerde zaferi simgeleyen melek figürleri ile aynı anlamda yapılmıştı. Emir, yuvarlak yüzü, çekik gözleri, yay şeklinde kaşları, ince uzun burnu, küçük ağız, bıyık ve sakalı ile Türk tipini simgelemiş oluyor. Başında kürklü, yüksek başlık-börk görülür. Sağdan sola kapanan giysi kapalı yakalı beyaz bantlıdır. Hükümdarlık simgesi olan tirazların üzerinde, sağ kolunda "*Bedrettin*", sol kolunda "*Lulu bin Abdullah*" yazılıdır. Ayağındaki kırmızı rumilerle süslü sivri burunlu ve uzun konçlu çizimleri gayet belirli olarak görülmektedir.

Emir in etrafında açıkca dört figür seçili. Arka planda kalan figürle ise yarım olarak görülür. Sanatkâr kalabalık saray çevresini belirtmek istemiştir. Ön sırada oturan dört figür ayak parmaklarının üzerinde durur, dizleri büküktür, vücut yukarı doğru kalmıştır. Bu duruş şekli Selçuklu sarayında hürmeti ifade eder. Sözüne ettiğimiz dört figürün yüzleri yuvarlak, gözleri çekik kaşları yay biçimindedir; ince uzun burunları vardır. Ağızları küçüktür. Figürlerin örgülü saçları omuzlarına dökülür. Başlarında da yuvarlak ve dilimli başlıklar görülür. Kaftanları palmetlerle bezelidir, yakalıdır, sağdan sola kapanır ve beyaz şeritleri vardır. Sivri burunlu, uzun konçlu çizimleri çok belirgindir. Sayfanın alt kısmında görülen üç vazo kompozisyonu sınırlar. Bu eser, 12. ve 13. yüzyıl Selçuklu Türk tesirlerini aksettirmesi ve Bedrettin Lulu'nun Musul'da saray hayatını tanıtmaları bakımından önem taşır. Bilge Kağan'ın taht sahnesi kabartması, taht sahnesi temalarına öncü olmuştur (desen 264). Sahneler de odak noktası tahtta oturan sultandır. Sahne, saray hayatını aksettiren av ve diğer eğlence temalarıyla birleşerek zenginleştirilebilir. (Resim 208; Desen 219, 220, 226)

² Aslanapa, *Türk Sanatı*, s. 130; Esin, Bağdaş, s. 239, R. 3

³ Talbot-Rice, *İslam*, s. 141.

Hükümdar sahnelerinde melek figürlü temalar da yer alır. Sultan sanki melekler tarafından takdim edilir. (Resim 222; Desen 233) 1180 tarihli güneydoğu Artuklu bölgesine ait bakır sikke üzerinde taht üzerinde oturmuş olan hükümdar sağ elinde hükümdarlık sembolü küreyi tutar, sol elini dizine dayamıştır. Hükümdarın başında sivri uçlu başlık (müjganlı başlık) vardır. Bu başlığın ortasında kıymetli bir taş olabilir. Sözü geçen bakır sikkede, taht çevreleyen klâsik Selçuklu düğüm motiflerinin iki yanında birer melek figürü tahtı korur. Bu meleklerin başlarında yuvarlak başlıklar görülür. Diyarbakır Artuklarına ait bakır sikke üzerinde (Resim 232) aynı fonksiyonda ayakta duran melek figürü görülür. Melek temaları çeşitli malzeme üzerinde ve farklı uygarlıklarda uygulanmıştır. Bir örnek erken tarihli (1199) Muhammed bir kimse için hazırlanan *Kitab-el Tiryak*'ın takdim sayfasında görülür. (Resim 244) ⁴ iki ejderin oluşturduğu madalyon içinde elinde hilâl tutan bağdaş kurmuş figürün iki yanında çetr tutan birer melek figürü görülür. Dıştaki dört köşede dört melek figürü ejderli madalyonu tutar. Melek figürleri gök kubbeyi harekete getirirler. Hilâl tutan figür ayın sembolü, ejderlerde bulutları simgelediklerine göre, böylece ejderler ayı tuttukları zaman yağmur ve bereket getireceklerdir. Böylece kitabın sahibine bereket temennisi ile takdim sayfası olarak bu tema işlenmiştir.

Bağdaş kurarak oturmuş olan Sultanı simgeleyen figür dolgun yüzlüdür, örgülü saçları ve zülüfleri önden ve yandan göğsüne kadar iner. Sağ kulağındaki küpe belirgin olarak halka şeklindedir. Başlık, Vraka ve Gülşah minyatürlerinde (Resim 38b; Desen 5), Kubadabad duvar çinilerinde (Resim 100); (Desen 56) ve taş üzerinde (Resim 173; Desen 95) gördüğümüz üç dilimli başlık gibidir; devamlılığı bura da izleyebiliyoruz. Melek figürlerinin ve maiyetin başlıklarını Konya Alâaddin Köşkü duvar çinilerindeki figürlerin başlıkları ile aynı paralelde olduğu örneklerimiz arasında tespit edilebiliyor (Resim 84; Desen 38). Aynı zamanda 13. yy Varka ve Gülşah el yazmasında (Resim 28a; Desen 3), giysilerde, aynı el yazmasındaki kumaş desenleriyle de yakınlıklar görülür. (Resim 41d; Desen 138), (Resim 26a; Desen 141)

Rey' de bulunmuş stuk panoda Tuğrul Bey tasvir edilmiştir. (Resim 274). Tuğrul Bey bağdaş kurmuş olarak ortada görülür. Bir elinde kadeh vardır, diğer eli dizine dayalıdır. Tuğrul Bey'in iki yanında maiyeti daha ufak boyutlarda işlenmiştir. Sultanın iki yanında ayakta duran dört figür görülür. Başlarında sivri külâh (müjganlı başlık) ve yuvarlak başlıklar görülür.

⁴ Talbot-Rice, *Islam*, s. 2.

Giysiler önden açık ve kemerlidir. Baştaki iki figürde çakşır vardır. Figürlerin ellerini göğüslerine kavuşturmaları ve ayaklarının uçlarına basmaları hürmetin simgesidir. Panonun teması hediye sunma törenidir.

Anadolu Selçuklu sanatında hükümdar tasvirlerindeki giysiler Orta Asya, İran sanatlarını izleyerek gelişmiş ve kendilerinden de pek çok yenilik katarak öz bir sanat yaratmışlardır.

Sınırlı malzememiz içinde hükümdar sahnelerinde figürleri farklı şekilde tesbit ettik. Bu farklılık kompozisyonun konusuna, kullanılan malzemeye göre izlenmektedir.

1. a) Tam cepheden görünenler:

Bacaklar dizden bükülerek bağdaş kurulmuştur. Ayaklar görülmektedir (Resim 2, 102, 85, 192, 205, 208b, 54b; Desen 220).

b) Yine tam cepheden bağdaş kuran figürlerde farklı olarak pabuçların görülmesi, bir bölüm oluşturur. (Resim 26b, 101, 70, 236).

2. Sola dönük, iki dizi üzerine oturmuş figürler (Resim 24, 38b, 39b, 82, 99).

3. Sağa dönük iki dizi üzerine oturmuş figürler (Resim 29a, 38a, b).

4. Bağdaş kurmuş, ayak bileklerini çapraz geçirmiş figürler (Resim 163)

5. Sağ tarafına dönmüş, yere çömelmiş, sağ dizine oturmuş, sol dizini bükmüş şekilde, oturma şekli ile günlük yaşantılar içinde görünen figürlerdir. (Resim 1b).

Saray hayatını aksettiren oturuş şekli genellikle cepheden veya hafif dönük ve bağdaş kurmuş şekillerdir. Figürler ellerinde çeşitli hakimiyet sembolleri tutarlar.

Giyimlerde, oturuş şekline göre beden kısmı değişmez. Genellikle kapalı yakalı, önden kaytanlıdır. Açık olabilir ve kemerler kaytanlı bazen de süs anlamında olabilir. (Desen 172a, c). Kollarda daima titaz olur. Malzemeye göre (minyatürlerde) altın yaldızlı tiraz görülür. Bazen bu tirazlarda mevkii simgeleyen yazılar bulunur.

Sağdan sola kapanan kaftanların yakaları kürklüde olabiliyor (Desen 184). Kaftanların önleri bazen etek ucuna kadar tamamen açıktır. (Desen 180a, d, e).

Kubadabad Sarayı duvar çinilerinde görülen hükümdar figürleri Anadolu Selçuklu hükümdar *Giyim-Kuşamın* zenginliğini gösterir.

B. SAVAŞCI VE AVCI

Anadolu Selçuklularında av ve savaş sahneleri eğlence hayatının bir bölümünü teşkil eder. Türklerde eski bir gelenektir. Türklerin ataları olan Oğuzlar da zamanlarını savaş yapmak ve “toy”=ziyafet vermekle geçirirlerdi.

Avtörenleri dini bir özellik taşırdı. Avladıkları geyik, tavşan, kaz ve yaban ördeği ve kekik gibi hayvanları törenlerle yerler ve içki, müzik ve raks ile bu ziyafetleri tamamlarlardı.

Büyük Selçuklu sultanları da sürgün avlarına çok meraklıydı. Karahanlılar ve Moğallarda sürgün avları milli spor ve eğlence olmuştur.

İslâm sanatında şahinle avlanmak gelenektir.¹ 874-999 tarihli Tahran Boston Müzesi'nde bulunan Nişabur duvar freskinde şahinle avlanan avcı tasviri görülür. (Resim 254). Bu fresk harp bir durumda olmakla beraber devrin kıyafetlerine kaynak olmaktadır. Süvari giyimi içinde olan figürün kemerindeki kılıcı ve sarkancaları Orta Asya geleneklerini devam ettirir. Diğer bir şahinli avcı figürü ise keramik üzerinde görülür. Diğer örnek 9-10. yy'a ait, Berlin Müzesi'nde bulunan Nişabur tabağındaki tasvirdir. (Resim 258). Şematik bir üslupla yapılan at gayet zengin koşum takımlarıyla bezenmiştir. Süvari askeri giysiler içindedir, sağ eliyle dizginleri tutar. Süvarinin sol elinde bir kama vardır ve cepheden görülür. Atın üstünde bir şahin vardır. Şahin ve süvari gayet realist olarak tasvir edilmiştir. 13. yy'a ait ve Rey'de bulunan, minai tekniği ile yapılmış tabakta da kuş, uğur getirici olarak kabul edilir. Ava giden süvariler arasında şahin kuşları yer alır. (Resim 286). Daha erken örneklerden biri 9. yy'a ait Cavsak ül-Hakani Sarayı'nın fresklerinde görülen av hayvanları ve şahin kuşlarıdır.² Gaznelilerin Leşker-i Bazar Sarayı fresklerinde Türk tipi giyimli bâzdar ve yanında şahini görülür. (Resim 266).³ Bâzdar, sağdan sola kapanan kapalı yakalı, tirazlı giysisinin belinde sarkancalı kemeri ile tasvir edilmiştir. Bâzdar figürünün Anadolu'da taş üstünde örneği izlenir. (Desen 204). Gazne Sarayı'nda mermer kabartma üzerinde, arslanla mücadele eden süvari tasvirinde de aynı sarkancalı kemer görülür. (Resim 261).

Avsahneleri Anadolu'da da daha sade bir üslupla devam etmiştir. Örneğin, Konya Alâaddin Sarayı'na ait minai tekniği ile yağılmış duvar çinisinde (Resim 89), ava giden süvarinin başında sorguçlu miğfer görülür. Süvari askeri giysiler içindedir, sol elinde meşin eldivene tünemiş şahin vardır, sağ eliyle dizginleri tutar. Atın düğümlü kuyruğu Orta Asya at kültürü geleneklerini sürdüren bir örnektir. Aynı sarayda konumuzla ilgili başka örnekler buluyoruz (Resim 92, 95). Resimlerimizde dörtlüye giden süvariler görülür. Süvarinin ve atın başları kırıktır, atın kuyruğu düğümlüdür. Resim 95'de figürün sağ elinde kırbaç sol elinde dizgin görülür. Şahinin

¹ Esin, Kuşçı, s. 411.

² Öney, *Atlı Av Sahneleri*, s. 124; Herzfeld, *Malereien von Samarra*, Lev.

³ Sourdel, *Lashkari Bazar*, pl. 121b, 122b

kırık olan kısımda olduğu düşünülebilir. Aynı sarayın buluntuları arasında olan stuktan yapılmış süvari figürü (Resim 164; Desen 208), palmet ve lotus kıvrımlarından oluşan bezemeler arasındadır. Figür harap vaziyettedir. Aynı saray buluntularından ve İstanbul Türk-İslâm Eserleri Müzesi'nde teşhirde olan stuk parçada mücadele teması görülür (Resim 162). Kuyrukları düğümlü iki at üzerinde iki süvariden soldaki bir ejderi, sağdaki ise bir aslanı kılıçlamaktadır. Bu sahnede şahin görülmemektedir. Süvariler gene askeri giysilidir, bellerinde kemer, başlarında börk şeklinde başlıklar vardır (Desen 86). Bu sahnedeki giysilerin yakın örnekleri maden üzerinde av sahnesi tasvirinde izlenir (Desen 227a).

Selçuklularda aveyemlerinde uğur getirici resimli tasvirlerin kullanıldığını örnek üzerinde tespit edebiliyoruz. Kubadabad Sarayı buluntularından stuk kabartmada köpekli süvari figürünün arkasında şahin yerine melek figürü görülür (Resim 159). Melek, ava uğur getiren bir sembol olarak kullanılmıştır. Alâaddin Keykubat olduğu zannedilen süvarinin⁴ yüzü ve vücudu cepheden, bacakları profilden görülür, sakalsızdır. Süvarinin başında serpuş (Desen 84) vardır, uzun kollu giysisi kapalı yakalıdır. Süvarinin sağ yönünde ok torbası, sağ elinde dizginler, sol elinde mızrak bulunur. Figür ava, sağa doğru gitmektedir, ayağı üzüngidedir, atının kuyruğu düğümlüdür. Süvari figürünün sağında "Sourdel'e" göre "Muhammed" yazar ki bu sanatkâr adı da olabilir. Musul atabeklerinden Lulu'nun Kara Sarayı'nda da yukarıda belirttiğimiz tasvire benzer örnekler görülür. Bu parçalarda Mezopotamya etkisi açıktır.

Melek temasının eşini İran Selçuklularına ait minai tekniğinde yapılmış tabakta da görürüz (Resim 247). Melektasvirleri Anadolu'da da çok yaygındır. Ejderle mücadele sahnesinde melekler aynı anlamda yapılmıştır. Diğer bir av sahnesi, farklı görünümde sırsız keramik üzerine tek figür olarak görülür (Resim 156). Bu kırık vazonun üzerinde elinde kılıcı olan avcı (bir hizmetkâr da olabilir) görürüz. Figürün önünde bir aslan ve koşar şekilde çizilmiş iki köpek vardır. Avcı yüksek bir başlık giymiştir (Desen 78), yüzü yuvarlaktır, ince sakalı ve arkaya toplanmış saçları görülür. Uzun kollu giysisi (Desen 196b) sağdan sola doğru kapanır. Ayağında sivri burunlu, uzun konçlu çizme olabilir. Bu figürü hizmetkâr olarak kabul edersek, süvari figürünün vazonun kırık kısmında tasvir edildiğini düşünebiliriz. Hizmetkâr, "Emir-i Şikâr- Bâzdar" av köpeklerine ve kuşlara bakan ve hükümdarla ava gitmekle görevli kişi veyahut "Emir-i Silâh"=Merasimlerde hükümdarın silahını taşıyan kişi de olabilir.

⁴ Otto-Dorn, *Kubadabad*, s. 476,

Şahinle avlanan avcı figürlerinin ön tipleri Karahanlı bronz aynalarında görülür (Resim 253). Aynı tipin Anadolu'da devamını gösteren eserler arasında Topkapı Sarayı teşhir altın kakmaklı çelik aynayı sayabiliriz (Resim 206). Aynanın ortasında atı üzerinde bir elinde şahin tutan bir avcı tasvir edilmiştir. Uzun saçlı olan avcının giysisi üçgen yakalıdır, yakanın kıvrımı kavis çizerek beline kadar iner (Desen 216). Sivri başlıklı süvari, eldivenli sol eliyle şahini tutar. Bu kompozisyonun daha sade bir anlatımını Diyarbakır Müzesi'nde Artuklu dönemine ait bir mezar taşında izleyebiliriz (Resim 190). Avcı figürü gayet şematik bir üslupla işlenmiştir (Desen 206). Figürün sağ elinde mızrak, sol elinde dizgin ve şahin görülür, başında konik başlık bulunur, giyimi kapalı yakalı ve düşey çizigilidir. Bu tip kumaş deseni minyatürlerde (Desen 171a), keramiklerde (Desen 171b, c, d) ve taş üzerinde (Desen 205) izlenmektedir.

Mezar taşlarında görülen avcı figürleri ise ölen kimsenin iyi bir avcı olduğunu belirtir (Resim 201). Nasrettin Hoca mezarlığından getirilen mermer mezar taşında, avcı sol elinde şahin tutar. Atının ayaklarının arasında ve önünde birer kuş görülür. Aynı tema (Resim 194)'de izlenir. Burada avcının başında sarık görülür, giyimi kapalı yakalı ve uzun kolludur, ayrıntıları belirgin değildir. Başka bir örnekte (Resim 202) mermer üzerine alçak kabartmada, sola dönük ve geriye doğru uzattığı eliyle şahin tutan avcı tasviri görülür.

Bir lahdin ayak taşında da avcı tasviri ayrıntıları ile verilmiştir. (Resim 189). Atlı profilden izlenir, sola bakar, çok stilize olan atlı figürün ve atın yüzü harap vaziyettedir. Atının kaftanı, çizmesi, kılıcı ve atın koşum takımlarının ayrıntıları belirgindir. Atın kuyruğu düğümlüdür. Eski Türklerde avcı veya alp mezarına düğümlenmiş at kuyruğu konurdu. Türklerin at kuyruğunu savaş ganimeti olarak taşıdığı Kaşgarî belirtir.⁵

Grup halinde avlanan avcı tasvirleri Anadolu'da az işlenmiştir. Sınırlı çalışmamız içinde, mezar taşları üzerinde bulunan örneklerine de rastladık (Resim 184a, b). Alçak kabartma ile işlenen av sahnesinde bir avcı grubu görülmektedir. Kabartma da önde, atın gemini tutmuş kaftanlı figür izlenir (Bu figür Emîr-i ahur i yani törenlerde hükümdarın atını yularından tutan kişi veya şahinci başıdır). At üzerinde avcı sol eliyle mızrağını av hayvanına saplayıp kolunu havaya kaldırmıştır. İkinci atlı, elindeki davul, tokmak gibi aletlerle gürültü yaparak kuşların havalanmasını sağlar. Mezar taşlarında giysiler belirgin değildir. Bu av sahnelerinin benzerlerini Resim 182, 183'de izleyebiliriz.

⁵ Esin, *Alp Şahsiyeti*, 1965, s. 774

Anadolu Selçuklularının av sahnelerinde Orta Asya etkisi hâkimdir. İncelediğimiz av tasvirlerinde giyim genellikle askerî giysi karakterindedir. Özellikle mücadele sahnelerindeki figürlerin (Resmi 162) başlarında miğfer=çelik başlık kulakları örter, ön kısmı yüksekçedir. (Desen 86). Figür alp giysileri içindedir, çizme ve çakşırlıdır. Kullanılan malzeme farklılığı nedeni ile çakşırın şekli tam belirginleşmiyor figürün belinden aşağıya doğru inen giysi kısmı deriden olabilir.

Taş malzeme üzerindeki av sahnelerinde (yani mezar taşlarında) genellikle figürlerin başları kavukludur. (Resim 194, 202) veya başlık olarak figürlerde tepesi sivri serpuş görülür. (Desen 206).

Savaş sahnelerinde ise atlı savaşa uygun binici kıyafetleridir. Bozkır Türklerinin süvari giyim tipi ceket-pantolon=*“çekrek”* veya *“cenk-su”*, *“kurtak”* kısa mintandır. 11. yy’da Türklerin giydiği kısa mintan tipine araplar *“kurtak”* derlerdi.⁶

Orta Asyada yapılan kazılarda çeşitli savaş aletlerine rastlanmaktadır.⁷ Zırh giymiş alplerin ellerinde kargı bulunur. Kargıya takılı ve kenarı dişli bayrağa *“Batrak”* denir (Resim 13b, 76). Genellikle zırh giymemiş alplerin elinde ise hançer, büyük kılıçlar, ok ve yay bulunur. Türklerin dört nala giden atları üstünde geriye ve ileriye ok attıklarını kaynaklardan öğrenmekteyiz.⁸ Ok ve yay Türklerin önemli silâhları olmakla beraber, onlar için aynı zamanda bir spor aletiydi (Desen 226)-227a). Oklar kayın ve gürgen ağacından yapılırdı, hedefi şaşmamaları için kuğu, kartal ve benekli güvercin tüyleri gibi çeşitli malzemeler bunların üzerinde kullanılırdı. Okun ucuna hedefi delmesi için temren geçirilirdi bu temrenler demir veya kemikten yapılırdı.⁹ Demir ok uçları üç dilimli ve üç köşelidir.¹⁰ Oklar, ok torbası=*“tirkeş”*e konurdu. Deriden yapılan tirkeşler 80 veya 90 ok alırdı.

Yayların da yapılışı eski devirlerden beri aynıdır. Kemik ve sinir olmak üzere üç kattan olurdu.¹¹ Yay kurma ve çekmede kirişin önemi büyüktür. Yay kirişi için iyi madde boyanmamış ham ipektir. Kiriş ayrıca ham deriden de yapılır. Bu işe en uygun deri deve derisidir, gevşemez ve bükülmez.¹²

Savaş sahnelerinde görülen diğer bir savaş âleti *“cıda”*, *“kargı”*, *“süngüdür”*. Cıda kısa mızraktır, ağaçtan yapılmış ve üzerine sivri bir temren

⁶ Esin, *Türk Kültürü El Kitabı II*, I/a, s. 199.

⁷ Gökay, S. CCCLIX.

⁸ Esin, *Alp Şahsiyeti*, 1965, s. 772.

⁹ Gökay, s. CCCLX.

¹⁰ Ögel, *İslâmiyetten Önce*, s. 96, 10

¹¹ Gökay, s. CCLXI.

¹² Gökay, s. CCCXII.

geçirilmiştir. Kargı ise kalın ve boğumludur, boğumların arası kamış ile doldurulmuştur. Kargı hafif olduğu için madeni temren geçirilerek de kullanılır. Süngü kısadır. “Gürz” vurmak için kullanılan silâhtır. Gürzün ucunda madeni bir topuz vardır, sapı maden veya ağaç olabilir.¹³

Zırh, kalkan ve tulga savunma giyimleridir. Türk zırhları, maden veya deriden yapılmış küçük levhaların dik şekilde yerleştirilmesinden oluşur. Yenisey Kırgızlarının ağaçtan yapılmış, zırhlı giysileri olduğunu ve atlarını da aynı zırhla koruduklarını Çin kaynaklardan öğrenmekteyiz.¹⁴

Zırhın adı birçok yerde “*demirdon*” olarak geçer. Dede Korkut destanında kahramanların giydiği zırhlarda demirdendir.¹⁵ Zırhların kolu koruyan parçasına “*korucuk*” ve dizi koruyan parçasına “*dizcik*” denirdi.¹⁶

Alpin savaşlarda başını korumak için giydiği demir başlığa “*Tulga*”=miğfer denir. Göktürk dönemi Kırgız atlılarında miğfer görülmektedir.¹⁷ miğferlerin tepeleri genellikle sivri, bazen de tek veya çift boynuz gibidir. Anadolu Selçuklularında Varka ve Gülşah mesnevisi minyatürlerinde savaşçı figürlerinde çeşitli tulga=miğfer ve zırh örnekleri görülür.

Tulga yuvarlak (Desen 15a, b, 20), hafif bombeli (Desen 14a, b, b, c), sivri tepeli (Desen 17, 18, 19a, b, c, 24) ve tepeleri sivri tek veya çift boynuzlu olarak görülür (Desen 24c, d, 23b, 24a). Bu başlıkların ense ve sperlikleri de vardır. Bazen başlıkların altına giyilen ve omuzlarına inen zincir örgü başlıklarda görülür. (Desen 19a, c, 21, 22). Tulgaların birkısmı yüzü tamamı ile açık bırakarak omuzlara doğru iner (Desen 19b, c, 20, 21, 22, 24). Bazen de miğfer yüzü örter, sadece göz hizasında iki yuvarlak delik açık bırakılır. (Desen 23a, b).

Tasvirlerdeki savaşçı giysileri hakkında bize ışık tutan desenler arasında taş kabartmalar gelir. Konya Taş Eserleri Müzesinde teşhirde olan iki zırklı savaşçı tasvirlerinden sivri tepelikli, enselikli ve siperli “*tulga*” (miğfer) lar görülür. (Desen 108a, b). Bazen “*tulga*” (miğfer) larda sarkan kurkelâlarada rastlanır. Örneğin (Desen 109b) Hüseyin Kocabaş koleksiyonunda bulunan bir tunç plakta oturmuş olarak görülen iki muharipten sağ taraftakinin “*tulga*”sının arkasında kurdela sarktığını görürüz. Bu şekil tüy de olabilir. (Resim 248 ve 256). 13 yy’a ait miani tekniği ile yapılmış bir tabaka savaş sahnesini tasvir eden figürlerin miğferlerinde uçuşan kurdelâlara rastlanır.

¹³ Gökay, s. CCCLXIV.

¹⁴ Ögel, *İslâmiyetten Önce*, s. 220; Gökay, . CCXV.

¹⁵ Gökay, s. CCCLXV, S. 120, 141, 148.

¹⁶ Gökay, s. 128, CCCLXV.

¹⁷ Ögel, *İslâmiyetten Önce*, s. 220; Esin, *Alp Şahsiyeti*, 1965, s. 771.

(Desen 263). Dağıstan Kubaçe örnekleri ise farklı görünüşlerdedir. (Resim 271).

Zırhlar uzun veya yuvarlak plakların yan yana sıralanmasından oluşan frizler şeklindedir. Genellikle zırhlar vücudun beden kısmını kaplar (Desen 211). Zırh kolları serbest bırakır. (Desen 153, 157, 158). Bazen zırh bütün vücudu kaplar (Desen 155, 178). Ayaklarda daha çok çizmeler görülür. Bazen de savaşçılarda papuççuklar görürüz. (Desen 153, 155).

Savaş sahnelerinde atlarında zırhları olduğu görülür; buna “keçim” denir. “Keçim” bazen bir süs giysisi de olabilir. (Resim 13, 20). Atların kuyruklarının düğümlenmesi ve yelelerinin örülmesi ve süslenmesi eski bir gelenektir. (Resim 20c).

Savaş ve av sahnelerinde, tulga-miğfer, kavuk, zırh, kısa kaftan=kurtak, çizme veya dolak da görülmektedir.¹⁸

C. MÜZİSYEN VE OYUNCU

Türklerin diğer ülkelere yayılması çeşitli uygarlıkları etkilemiş olması ve bu uygarlıklardan da etkilenmiş olması bir gerçektir.

Müzik eski Türk topluluğunda önemli bir yer tutarak, 985 tarihinde Türk hükümdarı Hoço Beyi Alpaslan Han'ın Beşbalıkta¹ Çin elçisini at üzerinde, resmi bir bando ile kabul ettiğini ve Uygurlarda musikinin ve dansın her türlü törenlerde yer aldığını, kanuna, neye ve kopuza benzer aletlerin çalındığını kaynaklardan öğrenebiliyoruz (Desen218f).²

Selçuklular döneminde İslâm dininde çalgının önemli bir yer tutması (Resim 251) Türk mutasavvıfları ve dervişlerinin Tekke musikisi ve edebiyatını geliştirmiş olmalarındandır.³ Kentlerde yetişen müzisyenlerin, kervansaray ve özel eğlence yerlerinde şarkı söyleyen ve dans eden hanım sanatkârların isimleri kaynaklarda belirtilir.⁴ Anadolu Selçuklu Sultanları eğlenceye düşkündürler. Onların müzikli ve rakslı toplantılar yaptıklarını anlatan ve İzzettin Keykâvus'un düğününü konu eden İbni-i Bibi⁵ şehir müzisyenlerinin yanında hasse musikişinasları-Mutribân-i şehir ve hasseile raks-semâ eden kavnâlân-i hass gibi sanat ekibinin sarayda devamlı bulunduğunu, müzik

¹⁸ Sourdel, *İslâm Classique*, s. 380, Resim 140.

¹ Tanrı dağlarının kuzey eteklerinde bugünkü Uruç şehrinin yakınlarında, bugün harap durumdadır. Vang-yen te'nin seyahatnamesinde anlattıkları; Uygurlarda Musiki Hayat Tarih mecmuası, 8 Eylül 1965.

² Esin, *Türk Kültürü El Kitabı* II, I/b, s. 99 Lev. LXXXVI.

³ Turan, *Türkiye Selçukluları*, s. 39; İbni Bibi, s. 743, 556.

⁴ Turan, *Türkiye Selçukluları*, s. 37, 38; İbni Bibi, s. 179-233.

⁵ Turan, *Türkiye Selçukluları*, s. 39; İbni Bibi, s. 179-233.

aleti olarak saz, çenk, rubab, ut, kopuz kullanıldığını belirtmektedir.⁶

Milli bir çalgı olan “*kopuz*” Moğolistan’dan Orta Avrupa’ya kadar yayılmıştır. Orduda çalınan zurna ve davul hakimiyetin simgesidir.

Büyük saray topluluklarında müzik, dans ve şarap (kadehi) birbirine bağlı öğelerdir. Saray eğlence sahnelerinin simgesidir. İleri aşamadaki kişilerin önünde raks etmenin bir kulluk ifadesi olduğunu Çin kaynaklarından öğreniyoruz.⁷ Dini ve diğer törenlerde raks önemli bir yer tutar.

Bu törenlerde hükümdar önünde tek ayakla bastığı topun üzerinde dönerek raks eden rakkaslar bilinmektedir.

Bezeklikte, Uygur Budist tapınağının duvar freskinde, dini bir raks tasvirinde tek ayağı üzerinde dans eden kadın figürü bol giysilidir ve sırtında uçuşan kurdelları dansözün hızını gösterir (Desen 218 f).

12. yüzyıla ait mine işlemeli bronz kap üzerinde iki figürün bol giyimi dekoratif yazı ile bezelidir, başında yuvarlak takke görülür (Resim 205; Desen 218c). Dans eden diğer figürlerin iki parçadan oluşan giyimleri uzundur, bluzları tokalı kemerlerle göğüslerinin altında toplanır. Giysilerin yakası yuvarlaktır (Resim 205; Desen 218 a). Bir başka figürün ise giysisi diz kapağının üzerinde, belinde tokalı kemer (Desen 218b) boynuna bir eşarp bağlamıştır ve ayağı çoraplıdır. Rakkase ve zurna çalan müzisyenin giysisi kapalı yakalı, uzun etekli ve boldur. Rakkase ve müzisyenin başları takkelidir (Resim 205; Desen 218c, e). Aynı mineli tabakta raks ve müzikli sahnelerin içinde görülen bir grupta güreş tutan kişiler (Resim 205; Desen 218d), güreşçiler kısa (etekli) büzgülü giyimli ve bellerinde uçkurlar görülür.

Konumuzla ilgili olarak kakma tekniği ile yapılmış, altın ve gümüş varaklarla süslü olan pirinç ibriğin üzerinde saray eğlence sahnelerinin temalarını da izleyebilirsiniz (Resim 208; Desen 223). Havada takla atarak elinde tek düğümlü ejder tutan figür ile ayrıca karşılıklı küre oyunu oynayan figürler yer alır (Resim 208; Desen 224). Memlûk Sultanlarının tarihi meydanlarda bu oyunu oynadıkları kaynaklardan öğreniyoruz.⁸

Aynı konuların işlendiği 1225-1250 tarihli ve Hacı Bektaş müzesinde bulunan, Musullu bir usta tarafından Bedrettin Lulu zamanında yapıldığı tahmin edilen şamdan üzerinde saray eğlence sahnelerinin konu eden temalar izlenmektedir (Resim 285 a, b). Şamdan üzerindeki figürlerin giyimleri, yukarda örnek olarak aldığımız ibriğin üzerindeki figürlerin giyimleri ile

⁶ Turan, *Türkiye Selçukluları*, s. 39; İbni Bibi, s. 88, 181, 194, 211, 267, 289, 408, 410, 460, 573

⁷ Esin, *Türk Kültürü El Kitabı II*, cilt 1/b, s. 98.

⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Teşkilatı*, s. 310

paralellik gösterir.

Alara Kalesi fresklerinde de, yapılan araştırmalarda ki buluntulara göre, elele tutuşarak dans eden figürlerin oluşturduğu bir eğlence sahnesinin olduğu tahmin edilmektedir (Desen 202a,b)

Cavsak ül-Hakani Sarayı resimlerinde ellerinde içki şişeleri tutan ve başlarının arkasında, geniş ağızlı kaselerle içki boşaltan figürler kompozisyon yönünden Alara Kalesi freskleri ile paralellik gösterir (Resim 249).

Gene bunlara yakın bir örneği Kabil Müzesinde bulunan ve Gazneliler devrine ait mermer röliefte dans eden üç figür izlenir. Tunik ve libas giyimli olan figürlerden birinin başı kırıktır. Sol tarafa doğru taralı olan saçları omuzlarına kadar iner, başları diademlidir. Giyimler kapalı yakalı, uzun kollu ve ayak bileklerine iner. Figürlerin bellerinde yuvarlak boncuklu kemerler üç dizi şeklindedir ve kemerlerin uçları etek uçlarına kadar sarkar (Resim 259).

Geniş bir müzisyen topluluğunu El-Cezeri'nin 13. yüzyıl Otomatasında izleyebiliyoruz. Eğlence gemisi şeklinde tasvir edilen içki cihazında sol tarafta müzisyenler, sağ tarafta kubbeli hacimde (bir kameriye) bağdaş kurmuş, sol elinde mendil, sağ elinde kadeh tutan figürü ile ayrıca ellerinde kadehleri olan diğer bağdaş kurmuş saraylıları görürüz. Figürler emirin solunda yer alırlar. Bu motifler saray eğlence sahnesini simgeler (Resim 70, Desen 159). Giyimler müzisyen ve saraylı grupta ufak farklılıklar gösterir. Emirın yakası, kol kenarı ve kemeri altın yaldızlıdır. Otomatalar içinde, diğer bir örnek olarak çalar saat tasvirini görürüz. Burada orkestrayı oluşturan grupta (Resim 68) kıyafetler kendi aralarında farklılıklar gösterir. Kös çalan figürün etek uçları kemerine tutturulmuştur (Resim 68; Desen 161 d), çakşırı diz kapağının altından görülür, ayağında da mest vardır. Tasvirin ortasında bağdaş kurmuş bir figür görürüz. Bu figür sakallıdır ve başında kavuğu vardır ve “*kudûm*” çalar (Desen 161c). Kudûm çalgıcısının sağdan sola kapanan bol drapeleri olan bir giyimi sarkancalı bir kemer ile toplanır. Borazancılar ise ayaktadır, drapeli kıyafetleri vardır, ayaklarında çizme ve çorapları görülür (Desen 161a, b). Konumuz olan bu çalar saat tasvirinde müzisyenin üst kenarında mimari içinde içki kapları görülür. Kompozisyondaki figürler birbirinden farklı giyimlidirler. Hakem adlı diğer bir içki cihazında, en altta elinde bir sürahiye içki dolduran figürü görürüz (Resim 69; Desen 163a). Bunun üst kısmında dümbelek, tambur, tef ve ney çalan, bağdaş kurmuş müzisyenler yer alır. Bu kompozisyonun eşi, Abbasi dönemi, el-Muktedir Madolyonunda da izlenir.⁹ Müzisyen tasvirleri gele-

⁹ Sourdel-Spuler, *İslam*, PL. 204.

neği Anadolu Selçuklu devri çini (Resim 84) ve taş (Resim 192) eserlerine kadar uzanır. İçki cihazının içindeki dört müzisyenin üzerindeki kubbeli mekânda ayağı ile topa basan, elindeki kaşıkları sallayarak oynayan bir rakkase görürüz. Rakkase kolsuz, dik yakalı bir mintan giymiştir, çakırışı diz kapağının üzerindedir ve diğer figürlerden farklı bir görünümüdür (Desen 163b).

Farklı teknik ve malzeme üzerindeki bu figürlerin giyimlerinde de farklılıklar görülmektedir. Özellikle madeni eşya üzerindeki figürlerde bu farklılık açıkça görülür.¹⁰ Raks eden figürlerin giyimleri bol ve eteklidir. Uzun ve kısa olarak görülmektedir, bunların başlarında külah veya kavuk vardır.

D. SARAY HİZMETLERİ

Çalışma çerçevemiz içinde, bu grubu oluşturan figürleri Anadolu Selçuklu saray teşkilâtından kaynaklanarak değerlendireceğiz. Hizmetlileri kadın ve erkek olarak iki grupta inceleyebiliriz.

Erkek Hizmetliler, saray teşkilâtında görülen, hükümdara hizmet eden ve çeşitli ülkelerden köle ve esir olarak alınıp sarayda yetiştirilen kişilerdi. Bu köle ve esirlerden bazıları zamanla üst kademelere kadar yükselmiştir. Vezir Sadeddin Köpek başlangıçta Emir-i Şikârdı; av köpeklerinin, av kuşlarının bakımından sorumlu olup hükümdarla ava gitmekle görevli olan kişiydi. Bu kişi Bâzdar Emir-i Şikâr olarak adlandırılır (Resim 191; Desen 204), (Resim 186a; Desen 213). Bu figür uzun kaftanlıdır, kaftan açık ve sağa kapanır biçimdedir. Bâzdarın başında üç dilimli veya iki dilimli başlık ve ayaklarında çizme görülür. Kubadabad çinilerinde Emir-i Şikâr, olduğunu tahmin ettiğimiz diğer figürler kucaklarında av hayvanları ile görülür (Resim 110, 111, 112; Desen 197, 198, 199). Bu figürlerin de başları kırıktır. Giyimleri ise uzun ve önden kaytanlı olup, bu kaytanlar etek uçlarına kadar iner, bellerinde boğumlu kemerler ve ayaklarında çizmeler görülür. Beden kısmı kırık olup sadece ayakları görünen diğer iki figür de (Desen 200b, c), sarayteşkilatına aithizmetliler olabilir. Ayakta tasvir edilen figürler, Kubadabad Sarayı buluntularında az rastlanan örneklerdendir. Konya Ereğlisi bölge müzesinde 980A 13-68 envanter numaralı keramikde ki figür de bir Bâzdardır.

Hükümdarın silahını taşımakla görevli olan kişiye “*Emir-i Silâh*” denir.²

¹⁰ Erginsoy, *Maden Sanatı*, s. 378-385.

¹ Uzunçarşılı *Osmanlı Teşkilâtı*, s. 82.

² Uzunçarşılı, *Osmanlı Teşkilâtı*, s. 82.

Emir-i Silâh muharebe sahnelerinde askeri giyimlidir (Resim 13, a, b; Desen 153, 154), (Resim 34 a; Desen 155). Askeri figürlerin ellerinde kargı, kılıç, kalkan görürüz. Ancak bu figürlerin giyimleri farklılık gösterir. Desen 154'teki figürün ayağındaki dolak ve Desen 155'deki figürün ayağındaki dolak farklıdır. Figürün birinde pabuç, diğerinde çarık görülür. Desen 153'de ise ayak bileğinde daralan bir don (pantolon) görürüz. Yine bu figürün ayağında diğerlerinden farklı bir çarık vardır. Örneklerimizde figürlerin aynı zamanda zırlı giyimleri de birbirinden farklıdır.

Av sahnelerinde belirttiğimiz kırık vazo üzerinde sakallı bir hizmetli elinde silahı ve önünde av hayvanları ile görülmektedir. Bu kişi, Emir-i Silâh veya Emir-i Şikâr olabilir. Vazodaki bu figürün kaftanı diz kapağına kadar iner, belinde kemer vardır, ayağı çizmelidir (Resim 156; Desen 196 b). Merasimlerde hükümdarın atının yularını tutmakla görevli olan hizmetli "*Emir-i Ahur*" dur. (Resim 184a, b). Av sahnesinde görülen bu figür de aynı görevi yapmaktadır.

Hükümdara gelen konukları karşılayan ve geçiren kişilere "*Emir-i Hacıb*" denir. Emir-i Hacıb'in elinde çomak bulunur. Bu figüre örneklerimiz arasında Kubadabad Sarayı kırık duvar çinisinde rastlarız. Figürün başının dörtte üçünü görürüz ve elindeki çomak belirgindir (Resim 124). Figür sarayın Emir-i Hacıb'i olabilir. Gazne Sarayı mermer kabartmalarında izlediğimiz figür aynı şekilde saray hizmetlilerinden olabilir (Resim 263).

Saray hizmetlileri arasında, hükümdarı korumakla görevli olan kişiye "*Emir-i Candar*" denir. Emir-i Candar altın işlemeli kılıç taşır ve iyi binicidir.³ Bu hizmetli örneklerimiz arasında farklı malzemelerde görülür (Desen 219). Pirinç ibrik buna bir örnek teşkil eder. İbrik üzerindeki figür hükümdara hediye sunarken hürmet ifadesi olarak yere çömelmiştir. Sultanın sol yanında Emir-i Candar elinde kılıcı ile görülür. Figürün çakşırı candar giyimini simgeler. Sultan ile candar farklı giysiler içindedir.

Tuğrul II'nin (1195) stuk panosunun sağ ve sol kenarlarında sivri başlıklı, ellerinde silahlarıyla Candarlar görülür (Resim 274).

Desen 210'daki figürlerde saray hizmetlilerini tasvir eden kişiler olabilir.

Hükümdara ibrik ve leğen getirerek abdest almasına hizmet eden kişiye "*ibrikdar*" "*Taşdâr*" denir. (Resim 72; Desen 164). İbrikdarın elinde ayna ve havlu görülür. Figürün başında kürklü bir börk vardır, kaftanı altın yaldızla bezelidir, kısa kolludur. Mintanı ise kapalı yakalı ve uzun kolludur, ayağında yandan düğmeli tozluklar bulunmaktadır.

³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Teşkilâtı*, s. 82.

Sultanın meşrubatını muhafaza ile görevli kişiye “*Şarapsalar-Şarabdar*” denir (Resim 69; Desen 163). Belirttiğimiz figür şarabdar olarak yapılmış olabilir.

Kadın Hizmetliler: Bu bölümde başında meyve sepeti taşıyan peçeli figür tek örnektir. Sarayın mutfak teşkilatında çalışan bir hanım olabilir (Resim 130); Desen 59)

Varka ve Gülşah minyatüründe Rebi'nin çadırında oturan Gülşah'a hediye getiren figürler de hizmetliler grubu içinde incelenir (Resim 5a, d; Desen 140a, b).

Saray hizmetlilerinin giyimleri arasında genellikle büyük bir farklılık görülmemekte ve bir sadelik izlenmektedir. Ancak, yaşmaklı kadın grupları bir ayrıcalık gösterir (Resim 13a, b, c, 31, 59).

Varka ve Gülşah minyatüründe rastladığımız bir başka hizmetli figürlerinden bahsedebiliriz. Ayakta duran hizmetlinin bir ayağı yere düz basar, diğeri ise onun yanında parmak uçları üzerinde ve kısmen yere düz basan ayağa dayalı şekildedir. Bu kompozisyon da hürmet ifade eder (Desen 140a, b). Varkanın uşağı Asvad (Zenci figürde) bu grub içinde incelenir (Resim 26a).

Minyatürlerden başka Kubadabad çinilerinde profilden görülen iri dudaklı ve burunlu iki figürü de bu gruba alabiliriz (Resim 129a, b).

Bu hizmetliler zenci köle olabilirler. Sadece başlarını görebildiğimiz bu figürlerin giyimleri de ayakta tasvir edilmiş diğer figürlerin giyimlerine benzer olabilir.

Tasvirlerimiz arasında ayakta görülen ve elinde sembol olan figürler saray hizmetliler grubunu oluşturmaktadır.

E. SEMBOLİK FİGÜRLER

İslam dünyasında küçük sanatlarda görülen sembolik-astrolojik figür tasvirlerinin, örneklerine Anadolu Selçuklu çevrelerinde, mimaride, minyatürlerde, keramik ve madeni eşya üzerinde rastlanır. Bu gözlem Selçukluların astrolojiye verdikleri önemi gösterir.

İzzettin Keykâvus tarafından yaptırılmış olan Sivas Keykavus Darüşşifasının eyvan kemerlerinin köşelerinde izlediğimiz insan başları, yuvarlak yüzleri, iri gözleri, örgülü saçları ile güneş ve ayın simgesidirler (Resim 170). Bu sembollerin yakın örneklerini Ilgın'da 1263 tarihli Şeyh Bedrettin Türbesinde,¹ Niğde Alâaddin Camii (1223) portalinde cepheden görünen örgü saçlı figürlerde buluyoruz (Resim 172a). Güneş sembolü örneklerimizi

¹ Öney, *Sun and Moon Rosettes*, Fig. 4.

(Resim 169) Divriği Darüşşifasının avlu eyvanı kemeri yanında bulunan başında başlığı, yuvarlak yüzü, çıkık gözleri, küçük ağzı ve burnu, örgülü uzun saçları ile bir kadın figürü oluşturur. Bir başka güneş sembolü örneği Silvan Ebul Muzaffereddin (1212) Camii minaresinde görülür.² Güneş sembolünün çini üzerinde izlendiği Anadolu'da tek örnek, Beyşehir Kubadabad Sarayı buluntuları arasındaki yıldız şeklindeki perdahlı çinidir.

Güneş sembolü veya tılsımlı maske olan çini figürünün dövmeleri asâleti simgeler (Resim 132). İran Selçuklularına ait minai tekniğinde, 12-13. yüzyıla ait bir keramikte, gezegenlerin ortasındaki güneş sembolü örneklerimizle eş görünümündedir. (Resim 286).

Anadolu Selçuklu Sultanı Gıyasettin Keyhüsrev II bastırdığı paralara, güzelliği ile ünlü karısı, Gürcü prensesi Tamara Hatun'un resmini güneş sembolü olarak koydurmuştur. Aslan figürü de, kendisinin kuvvet ve kudretini sembolize etmektedir.⁴

Divriği Darüşşifası'nın portalinde sol içte, alt kısımda niş içindeki karşılıklı iki figür, yapının banileri veyahut burç sembolü olarak yapılmıştır. (Resim 168). Bu karşılıklı çiftin başlarındaki yüksek börklerin yakın örneklerini Türkistan'da, Göktürklerde sikkelerde (Desen 265) ve Artuklu dönemi sikkelerinde izleyebiliriz (Resim 221, 230).

1240 tarihli Kayseri Karatay Hanının dış portal yan bordürlerindeki maskelerde de üç dilimli başlıklar, yuvarlak yüzler, çekik gözler, küçük burunlar ve ağızlar vardır. Aynı zamanda 1240 tarihli Erzurum Emir Saltuk Türbesi'nin kasnak kısmında (Resim 171b) insan başlı boğa sembolünde de iki dilimli başlık görülür. Bu kompozisyonun benzerini perdah tekniğinde yapılmış Fatimi keramiğinde izleyebiliriz (Resim 239). Geç devir Selçuk Türk tipini Niğde Hüdavent Hatun Türbesi'ndeki (1312) maskelerde de görürüz. Burada da dilimli başlıklar devam ettirilmiştir. (Resim 173, 174, 175). Bu maskelerin burç tasvirlerinin yanı başında, kötülükten koruyucu olarak özel bir gücün tasviri olduğu ve ölünün ruhunu koruyucu olarak kullanıldığı söylenebilir. Aynı zamanda, maskeler, Orta Asya Şaman geleneklerini, Anadolu Selçuk döneminin sonunda devam ettiren orijinal tasvirler olarak kabul edilir.⁵

Farklı malzeme üzerindeki maskelerin de aynı anlamda kullanıldığını, çalışma çerçevemiz içinde tesbit ediyoruz. Barbutin tekniği ile yapılmış stuk

² Öney, *Sun and Moon Rosettes*, Fig. 1.

³ Öney, *Sun and Moon Rosettes*, Fig. 3.

⁴ Öney, *Sun and Moon Rosettes*, Fig. 16; İbni Bibi *Selçuknamesinden...*, s. 200

⁵ Öney, *Niğde Hüdavent Hatun*, s. 150-154; Turan, *Selçuklular Tarihi*, s. 259.

maskenin başlığı üç dilimlidir. (Resim 161; Desen 94) üzeri inci motifleri ile bezenmiştir. Aynı geleneğin devamı sırsız keramik üzerinde de izlenmektedir. (Resim 151c, 153, 153a; Desen 80). Kuş kabartmalarının altında gördüğümüz ve büyük ölçüde yapılmış olan maskelerin ve Sasani taçlarını andıran başlıkların, İran'a Doğu Türkistan'dan geldiği tahmin edilebilir.⁶

Artuk Şah'ın tunç aynasında, orta yerdeki kartalın etrafında portreler, kitabeler ve 12 burç yer alır. Giysilerde Hristiyan etkileri görülür (Resim 209). Aynı giysileri 13. yüzyıla ait pirinç ibrikte izleyebiliyoruz (Resim 208; Desen 221). Cübbeli azizler, ellerinde kodeks ve buhurdanlıklarla görülmektedirler.

Topkapı Sarayı Müzesinde 13. yüzyıla ait altın kakma tekniği ile yapılmış olan çelik ayna üzerinde, şahinle avlanan avcı figüründe, avcının atının ön ayakları arasında ve madalyonun kenarında bir çift ejder görülür. Böylece çeşitli figürlerin işlediği görülen kompozisyonda ejder çiftinin av sahneleri ile birleştiğini görürüz. Tılsım ve büyü gayesi ile yapılan bu aynanın ava uğur getirmek için kullanıldığı tahmin ediliyor (Resim 206, 206a). Bu tür kompozisyonlar, çalışmamız içinde farklı malzeme üzerinde, farklı giyim öğeleri, görünümleri ile tespit edilmektedir (Resim 204, 219, 224; Desen 232).

Nasr el-Din Sivasi tezkeresi astrolojik tasvirleri konu eden bir yazmadır. Aynı zamanda devrin giysileri ile bize kaynak olmaktadır. Astrolojik temaları işlenmiş olan diğer bir el yazması El-Sufi'nin *Kitab Suvâr el-Kevakib* sabit yıldız şekillerinin kitabıdır. (1131), (Resim 282). Topkapı Sarayı Müzesinde bulunan nüshasında şematik bir üslup görülür. Figürün sağ elinde kılıç, sol elinde kesik bir baş görürüz. Bu figür mars tasvirlerine benzer. Aynı temanın Mardin Artuklularına ait (1199) bakır sikke üzerinde de işlendiğini görüyoruz. (Resim 226). Ve bu figürler askeri giyimlidirler. Milet müzesinde (Env. No. 45) 13 yy ait keramikte de izleriz.

El-Sufi'nin yazmasında ise çizgici bir üslup görülür. Başında destarlı sarık olan figürün, bol kıvrımlı giyiminde, etek uçlarına doğru kıvrımlar yoğunlaşır. Sağ ayağını ileriye doğru uzatması figürün hareket hızını belirtir. Kumaş kıvrımları, Varka ve Gülşah el yazmasında daha ayrıntılı olarak işlenmiştir.

Mars tasvirlerine benzettiğimiz bu figürün ayağındaki dolak uçları, her iki ayakta da birer fiyong ile nihayetleniyor.

Orta Asya'da Şaman kültüründe astrolojiye çok önem verilirdi. Şaman

⁶ Ögel, *İslâmiyetten Önce*, s. 192.

giysileri ve çadırları üzerinde ayı, güneşi ve gezegenleri tasvir eden rozetler bulunurdu.⁷ Bu geleneğin Anadolu'da da çeşitli malzeme ve konularda işlendiğini örnekler ile kanıtlamış oluyoruz.

Astrolojik semboller bazen hakimiyeti ve mevkii simgeler, örneklerimiz arasında balık motifi, Anadolu Selçuklu tasvirlerinde çeşitli malzemeler üzerinde işlenmiştir. (Resim 160a, b, c). Alâaddin köşkü buluntularından olan stuk parçalar üzerinde cepheden görünen figürler, yukarı kaldırdıkları elleriyle balıkları kuyruklarından, baş aşağı tutmaktadırlar. Aynı temanın çini üzerinde (Resim 102; Desen 245) işlenişinde, bağdaş kurarak oturan figürün her bir elinde tuttuğu birer balık, başları yukarı gelmek üzere yerleştirilmiştir. Kubadabad Sarayında balık motiflerine çok rastlanmaktadır. Bu örnekler burçtasviri olarak görülür. Balık motifi bereket ve bolluk sembolü olarak da kullanılır.⁸

13. yüzyıla ait ibrik üzerinde balık motiflerine de rastlanır. (Resim 208; Desen 220, 226). Su kültürünün madeni eşya üzerine işlenmesi, bize Anadolu Selçuklularının su kültürüne yakınlığını göstermiş oluyor.

Selçuk sanatında tavus kuşu da önemli bir yer tutar. Renklerin güzelliği ve zerafeti ile tavus kuşu cennetin, hakimiyetin ve kuvvetin simgesidir. (Resim 108). İran İmparatorluk tahtında tavuz kuşu tüyü kralın hakimiyetini ve kudretini ifade ederdi. Çiçek, yaprak, dal, nar çiçeği dalı ve nar barış ve bereketi simgeler (Resim 97, 98, 99, 100, 101, 103, 107, 109, 119, 131, 125; Desen 243a, b, c, 244a, b, c, 246). Hayat ağacı da cenneti ifade etmesi nedeni ile sevilen motifler arasındadır. Varka Gülşah minyatüründe kumaş üzerinde gördüğümüz karşılıklı iki kuş figürü hayat ağacını sembolize eder. (Resim 26; Desen 148a, b). Hayat ağacı dünyanın merkezi olarak kabul edilir. Hayat ağacı Şaman'a yer altında veya gökyüzünde merdiven görevini yapar. Şaman inançlarına göre kuş, kendisine refakat eden ve hayat ağacı ile öbür dünyaya, cennete gidişte yardımcı ruh görevini yapan bir yaratıktır.⁹ Hayat ağacı motifini Türkler Orta Asya'dan getirmişler ve bu temayı Anadolu'da da devam ettirmişlerdir.

Kadeh motifi yaygın motifler arasındadır. Sultanın elindeki kadeh dünyaya hakimiyetini ve ölümsüzlüğü gösterir (Resim 70). Çeşitli kadeh şekilleri vardır. (Resim 140c; Desen 247a); (Resim 123; Desen 247c). Bazen sultan uzun boyunlu, huni şeklinde bir içki kadehi tutar (Desen 247a). Bazen bağdaş kurmuş olan figürün yanında uzun boyunlu, nargile şeklinde kap-

⁷ Öney, *Sanat Dünyamız*, Sayı: 6.

⁸ Öney, *Balık Figürü*, s. 142-159; Eyice, *Büyük Balık, Küçük Balığı*, s. 5-7.

⁹ Öney, *Hayat Ağacı Motifi*, s. 34-35; Ögel, *Uygulamalarda Menşee Efsanesi*, s. 23.

lar da bulunur. (Desen 248). Kadeh motifi Türklerde çok yaygındır; bazen bu motif şölen esnasında and içmek gibi törenlerle ilgili de olabilir. Kadeh motifi, hayat suyu, cennet düşüncesini de simgeler (Desen 247b, c). İbni Bibi, pasajlarında, Selçuk sultanlarının içkiye çok düşkün olduklarını, ellerindeki bardakların pembe, gül kırmızısı şaraplarla dolu olduğunu yazar. Sultanlar akşam içkisini sabah içkisine bağlar, bu içki âlemleri günlerce veya bir kış süresince devam ederdi.¹⁰

Bir çeşit kudret simgesi olan polo çubuğuna örneklerimiz arasında bol miktarda rastlanır. (Resim 149, 228, 229; Desen 249a, b, c). İbni Bibi aynı yönde olan polo çubuklarını şöyle açıklar: İzzettin Keykavuz, Bizans İmparatorunun gönderdiği vergileri bir çubuk ile iterek yanındaki yüksek dereceli memurlara dağıtırmış.¹¹

Polo Çubuğu bazen cezalandırma maksadı ile kırbaç olarak da kullanılmıştır. Çubuk aynı zamanda emirlerin polo oyuncusu olduğunu da simgeler. Polo oyununun, Abbasi, Gazne, Selçuklu, Mısır Türk Memûkları saraylarında yaygın bir oyun olduğu bilinmektedir.

Selçuklu saraylarında hükümdarın konuklarını karşılayan ve geçiren kişi'ye Emiri Hacıp denir, ellerinde daima çomak bulunur.¹² (Resim 124; Desen 249d). Kırık çini parçasında figürün başı ve elinde bir çomak görülmüyor. Bu figür Kubadabad sarayının, Emir-i Hacıplerin'den biri olabilir. Anadolu Selçuklularının, sembolik tasvirlerde, farklı malzemeler üzerindeki başlık çeşitlerinin giysilerinin devir modasına, uygun şekilde işlendiğini görmekteyiz.

¹⁰ Otto-Dorn, *In Memoriam*, Erdmann s. 119.

¹¹ Otto-Dorn, *In Memoriam*, Erdmann s. 121.

¹² Uzunçarşılı, *Osmanlı Teşkilâtı*, s. 79.

IV. KUMAŞLARDA DESEN VE ÇEŞİTLERİ

Anadolu Selçuklu dokumalarının kalite ve kompozisyon yönünden çok ileri bir aşamada olduğunu bu gün çeşitli müzelere dağılmış sayısı gayet az olan, mevcut örnekler sayesinde öğrenmiş oluyoruz.

Berlin Müzesinde bulunan brokar ile, Fransa'nın Lyon şehrinde tekstil müzesinde teşhir edilen Alâaddin Keykubat devrine ait simli figürlü ipek (Kemha) kumaşlar devrin en güzel örnekleridir. Bu kumaşların Konya ve Sivas civarlarında dokunduğu tahmin edilmektedir.¹

İbni Batuta Konya çevresindeki Lâdik dokumalarından ve Marko Polo'da *Seyahatname*'sinde Anadolu'da ki kaliteli dokumadan bahseder.²

Devir giysilerinin ipekten, pamuktan, deve tüyünden hazırlandığını ve genellikle çizgili ipek dokumalarının çeşitleri ile kullanım şekillerini kaynaklardan öğrenmiş bulunmaktayız.

Nakışlı ve çubuk şeklinde dokunan kumaşlardan Kıpçakların yağmurluk yaptıkları⁴ ve ham pamuğun iki bez arasına koyularak hırka şeklinde giyildiği, yünden yapılan giysilerin ise, özellikle, kölelere verildiği ve bunun özel bir durum olduğu bilinmektedir.⁵

Eski Türkler bez dokurlar, yünlü ve bezden iç çamaşırları giyerlerdi⁶. Hun Hükümdar ailesine ait, Noin Ula (Orta Asya) kurganlarında, çeşitli ipek kumaş kalıntıları ile yün işleme örtü üzerinde Hun süvarileri, insan başı ve applike süslü keçeler ile çintemani desenli kumaş kalıntıları görülür.⁷

¹ Migeon, Tissue, s. 51.

² Öney, *Süsleme ve El Sanatları*, s. 135.

³ D. L. T. III. s. 17, "Yolak Barçın".

⁴ D. L. T. I. s. 392, "Kemak"; Köymen, *Türk Giyim-Kuşamı*, s. 37.

⁵ Köymen, *Türk Giyim-Kuşamı*, s. 56.

⁶ Kafesoğlu, *Türk Dünyası El Kitabı*, s. 775.

⁷ Aslanapa, *Türk Sanatı*, I, s. 1-5; Diyarbakirli, *Hun Sanatı*, s. 3 Talbot-Rice, *Some Reflections*, s. 275, fig. 18.

Palmet motifi ise Pazırık yerlilerinde çift palmet şeklini alır. Orta Asya'da çok sık rastlanan bu şekil, İslâm dünyasında Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu sanatında daha gelişmiş örneklerle görülür.⁸

11. yüzyıl sonunda Büyük Selçukluların etkisi ile Bağdat'ın ipek dokumaları doruğa ulaşmıştır. Londra Victoria and Albert Müzesinde teşhirde olan II. yüzyıla ait kumaş,⁹ kuş figürleri ile bezenmiştir. Madalyonlar içinde karşılıklı kuş figürleri ve gri fonlar yer alır. 13. yüzyıla ait Varka ve Gülşah minyatüründe de aynı geleneğin devamını izleyebiliyoruz (Resim 26b; desen 148).

Uygur döneminde ince ve kalın bez (böz) dokunuyordu. Bunların hepsine kalın böz=seyrek bez denir. Selçuklularda ise Sedhrek göz=seyrek bez¹⁰ ve ince ipekli kumaşlara yinçe turku deniyordu.¹¹

Bütün uygarlıklar çevrelerinde bir çok etkiler almışlar ve çevrelerini de etkilemişlerdir. Türk sanatını geliştiren en önemli etken bu kültür alışverişleri olmuştur.

Babalık Tepe 5-7. yüz yıl duvar resimlerindeki şölen sahnesinde, figürlerin üzerindeki kumaşlar arasında inci dizisi, daireler içinde hayvan ve insan başı şeklindeki desenler Sasani¹² ve Bizans kumaşlarını andırır. (Resim 242, 243). Bizans saray kumaşlarında özellikle dini konuların işlendiği ağır bir bezeme sanatı görülür. Anadolu Selçuklu kumaşlarında ise daha bir sadelik hakimdir.

Konumuzun çerçevesi içine giren tasvirlerin üzerindeki bezemeleri ise bize devrin kumaş tezyinatının zenginliğini tekrarkanıtlamış oluyor. Kısaca bir göz atacak olursak, çalışma çerçevemiz içindeki bezemeleri yedi grup içinde inceleyebiliriz.

1) Renk tonları ile oluşturulan enine ve boyuna büzgülü giysiler

2) Kıvrık dallar arasında palmet ve lotus düzenlemesinin oluşturduğu giyimlerdeki kompozisyonlar.

3) Damla, çintemani ve üçlü para beneklerinin oluşturduğu giyimlerdeki kompozisyonlar.

4) Dikey çizgilerin oluşturduğu giyimlerdeki kompozisyonlar.

5) Geometrik motiflerin oluşturduğu giyimlerdeki kompozisyonlar: Spiral örgü motifi.

⁸ Talbot-Rice, *Some Reflections*, s. 276.

⁹ Aslanapa-DIEZ, *Türk Sanatı*, s. 259, Resim 474.

¹⁰ D. L. T. I. s. 477.

¹¹ D. L. T. III. s. 380.

¹² Grabar, *Sasanian Silver, Late Antique and Early Medieval Arts of Luxury From Iran*, Ann Arbor, 1967, s. 142-146; İnal, *Türk İslâm*, s. 42.

6) Hayvan figürlerinin oluşturduğu giyimlerdeki kompozisyonlar.

7) Yazılı kumaşlar,

1. Renk Tonları İle Oluşturulan Enine ve Boyuna Büzgülü Giysiler.

Bu bezemeyi minyatürler üzerindeki giysilerde görüyoruz. Minyatür ustasının çalıştığı malzeme bu ince çalışma olanağını sağlamış oluyor. Bu bezemeleri açıklı koyulu tonları ile mavi, kırmızı, bordo, yeşil, mor ve pembe renklerde boruna ve enine oluşturulan (drape) büzgüler şeklinde veya dalgalar halinde, ayakta duran figürlerde belirgin bir biçimde görüyoruz (Resim 5a, b; Desen 140a, c).

Varka ve Gülşah'ın kucaklaması sahnesinde (Resim 31; Desen 136), bu drapeler, bol kollarda, yenlerde ve beden kısımlarından etek uçlarına iner. Diğer örnekler (Resim 65a; Desen 133a); (Resim 30a); Desen 133 c) aynı şeklin uzantısı olarak görebiliriz.

Varka ve Gülşah minyatürlerinde oturan figürlerde ise bu şekli sanatkar figürün oturuş şekline göre düzenlemiştir. (Resim 41 c; Desen 142a); (Resim 41d; Desen 142b); (Resim 27a; Desen 143 a).

Bağdaş kurmuş figürün dizleri üzerinde büzgüler yoğun bir biçimde, farklı görünümde hazırlanmıştır. Diğer bir örnekte ise figür iki dizi üzerine oturmuştur ve burada drapelerin daha sade işlendiği görülür (Resim 27a; Desen 143b). Minyatür ustanın desenler arasında ufak farklarla çalıştığı izlenir. (Resim 28; Desen 144); (Resim 48; Desen 145 a); (Resim 28a; Desen 146); (Resim 29; Desen 147). Bağdaş kurmuş, drape giysili figürün Kelile ve Dimne minyatüründe de işlendiğini görebiliyoruz. (Resim 279, 280). Bu formun, bir devrin modası olduğu da söylenebilir. Ayrıca drapeli figürlerin daha sade olarak enine drapeler şeklinde uygulandığı, sınırlı olan çalışma malzememiz içinde tespit edilmektedir (Resim 47a; Desen 132b).

2. Kıvrık dallar arasında palmet ve lotus düzenlemesinin oluşturduğu giyimlerdeki kompozisyonlar:

a) Kumaş yüzeyinde dağılmış ve sonsuza giden şekiller (Resim 41d; Desen 138). (Resim 143; Desen 182).

b) Kıvrık dallar arasında broklaşmış şekilde görünen palmet, lotus ve düğüm motiflerini keramik üzerinde izleriz (Resim 142). Aynı şema garus tekniği ile yapılmış 12. yüzyıla ait testi üzerindeki figürde de görülür (Resim 238).

c) Etek kısmına yerleştirilmiş olan lotusların daha şematik üslûpta işlenmiş örnekleri de tespit edilmiştir. (Resim 148; Desen 191).

d) Dolamalar (Resim 26a; Desen 141) veya düz bordürler arasında palmet, lotus düzeninin daha sadeleşmiş şekillerini görürüz (Resim 91).

3. Damla, çintemani ve üçlü para beneklerinin oluşturduğu giyimlerdeki kompozisyonlar:

a) Farklı şekillerde görülen damla motifleri çoğunlukla seramikler üzerinde görülür ve özellikle bu motiflere bağdaş kurmuş figürlerin dizleri üzerinde çeşitli formlarda rastlanmaktadır. (Resim 84 135; Desen 177, 175), (Resim 101, 103; Desen 176). Ayrıca bu damla motiflerinin kumaş yüzeyine dağılmış bir şekilde ve araları noktalı olarak da tespit edebiliyoruz. (Resim 149, 150; Desen 193a, b, c). Bazı örneklerde bütün yüzeyin noktalarla bezendiği de görülür. (Resim 104a, 149, 106; Desen 187, 197, 180a).

Bu noktalar bordürler arasına yerleşmiş olarak da görülebilir. (Resim 181; Desen 205). Keşan'da 12-13. yüzyıllara ait, perdah tekniği ile yapılmış vazounun üzerindeki bir kadın figüründe, bordürler arasının noktalarla bezeli olduğu ve örneklerimizle paralellik gösterdiği izlenir. (Desen 257). Bazen oval veya yaprak şeklindeki motifler giyimin bütün yüzeyini sınırsız olarak doldurur. (Resim 118; Desen 188).

b) Çintemani motifinin oluşturduğu bezeme grubu seramikler üzerinde de tespit edilmektedir. Çintemani motifi Budanın sembolü olarak efsanevi bir incidir. Bu motife Timur damgası da denir. Orta Asyadan gelen çintemani motifi Türk bezeme sanatlarında çok kullanılmıştır. Noin Ula'daki kazılarda çıkan Hun kalıntılarındaki çintemani motifinin işlenerek yapılmış olan bu örnekleri 13. yüzyıla kadar gelebiliyordu.¹³ Çintemani motifi 15. yüzyıldan itibaren Osmanlı kumaşlarının yaygın motiflerinden de kadeh tutan kırık figürün beden kısmında tespit edebiliyoruz. (Resim 104c; Desen 189).

Bağdaş kurmuş diğer bir firürün de aynı şekilde kaftanının üzerinde, sonsuza giden bir şema içinde çintemani motifleri izlenir. (Resim 107, 134; Desen 178).

Bu örneklerle paralel olarak Suriye menşeli 13. yüzyıla ait sıralı tekniğinde yapılmış seramik parçada stilize olmuş çintemani motifleri görülür (Desen 258).

c) Üçlü pars beneklerinin oluşturduğu komisyon Türk sanatlarında da-ima görülmüştür. Bu kompozisyon türünü çalışma çerçevemizde yalnız minyatürdeki giyimlerde görüyoruz. (Resim 65a; Desen 137). Ayakta tasvir edilmiş olan figürün giyimi stilize olmuş üçlü beneklerle sonsuza giden bir şema içinde hazırlanmıştır.

4. Dikey çizgilerin oluşturduğu kompozisyonlar:

Bunlar önceki örneklerimize kıyasla daha sade görünümündedirler. Bu

¹³ Süslü, *Kumaş Desenleri*, s. 242; Talbot-Rice, *Some Reflections*, s. 273.

bezemelerin çalışmamızda, çeşitli malzeme ve tekniklerde uygulandığını görüyoruz (Resim 1a; Desen 130).

Varka ve Gülşah minyatürlerinde sanatkâr bezeme anlayışı içinde deseni çizmiştir. Düz çizgiler giysiyi bir nevi taramaktadır. Seramik malzeme üzerinde de aynı şema izlenir (Resim 140; Desen 171b).

Bazen bu dikey çizgilerin üçlü gruplar olarak da uygulandığı görülür (Resim 100; Desen 171c). Kubadabad Sarayı çini buluntularından olan parçada bu tema, kumaş bezeme kurallarına uygun şekilde yapılmıştır. Aynı sarayın buluntularından olan diğer bir örnek, bugün Konya Karatay Medresesi türbe odasında teşhirde olan ve perdah tekniğinde yapılmış çinidir. Bu parçada bedeni kırık ve bağdaş kurmuş figürün de giysisi yukarda belirttiğimiz bezemeyi taşır.

Suriye menşeli sır altı tekniği ile yapılmış tabak parçasında bağdaş kurmuş, elinde kadeh tutam figürde de aynı bezemeli giysi vardır (Desen 255).

Dikey çizgilerin daha şematik olarak taş üzerinde işleniş, Artuklu dönemi mezar taşında, ava giden süvarinin giysisinde görebiliyoruz (Resim 190; Desen 206).

5. Geometrik motiflerin oluşturduğu giyimlerdeki kompozisyonlar: Spiral örgü motifi. Bu motifi taşıyan giyimler küçük bir grup oluşturur.

Varka ve Gülşah minyatüründeki Rebinin çadırında, Gülşah temasında (Resim 5a; Desen 140b) hediye getiren ve çadırın dışında görülen iki figürden birinin giysisinde spiral motifler belirgindir. Kubadabad Sarayı duvar çinilerinde de spiral motiflerin daha seyrek ve düzensiz olarak uygulandığını izliyoruz. (Resim 97; Desen 173).

Spiral örgü motiflerini tek bordür ve bezeme olarak gördüğümüz dikey bir örnek de (Resim 54a; Desen 135) bordürün belden aşağı indiği görülür. Buna yakın bir örnekte de (Resim 147; Desen 192) yaka kenarını çevreleyen spiral örgü bordürü vardır.

6. Hayvan figürlerinin oluşturduğu giyimlerdeki kompozisyonlar:

a) Tek Kuşlu Temalar: Çalışmamızda, bu temayı işleyen tek örneği Varka ve Gülşah minyatüründe bulduk (Resim 24; Desen 149). Kuş desenleri küçük dallar arasına serpiştirilmiştir. Anadolu dışında yakın örnek olarak *Kitap-el Aghani* (1218-1219) el yazısının takdim sayfasında, Lulu'nun maiyetindeki bir figürde buluyoruz. Sol kenarda ayakta duran figürün mavi renkli giyimi, üzerinde, palmetler arasında tek kuşlar görülür. Resim (245).¹⁴

b) Karşılıklı iki kuşun oluşturduğu motifli giyim (Resim 26b; Desen 148), Hayat ağacı motifinin tek örneğidir. Sanatkâr tamamen bezeme gayesi ile

¹⁴ Ettinghausen, *Arab Painting*, s. 65.

çalışmıştır. Motif, bağdaş kurmuş figürün üzerine yerleştirilmiştir. Aynı şema Kubadabad Sarayı çinilerinde de görülür.¹⁵

Hayat ağacı motifini Türkler Orta Asya'dan getirmişler ve bu motifi kullanmayı Anadolu'da da sürdürmüşlerdir. Orta Asya Şaman kaynaklarına göre hayat ağacı dünyanın merkezi olarak kabul edilir ve Aynı zamanda Şamana, yeraltı ve gökyüzü seyahatinde merdiven vazifesi görür.¹⁶

Çalışma malzememiz içinde izlenen farklı tekniklerde yapılan kumaş bezemeleri, azda olsa bulunduğu malzeme içinde devrin kumaşları hakkında kaynak olmaktadır.

¹⁵ Öney, *Hayat Ağacı*, Resim 14.

¹⁶ Öney, *Hayat Ağacı*, s. 34; Ögel, *Uygurlarda Menşe Efsanesi*, s. 25.

V. USTA ATÖLYELER

13. yüzyılın başında Anadolu sanatı İslâm çevresinde az rastlanan bir gelişme göstermiş, Selçuk Sultanlarının hakimiyeti ile siyasi, sosyal aşama bütün kültür hayatını etkisi altına almıştır. 1221 tarihinde Moğol akınları nedeniyle kaçan sanatkârlar, Anadolu'da çalışma imkânının sağlanması ile Anadolu Selçuklu sanatına yeni bir görüş kazandırmışlardır. Sonraları kendi içlerinden yetişen Sanatkârlar grup oluşturarak bu büyük gelişmeye neden olmuşlardır. Kubadabad Sarayı çinilerinin, grup ustaları elinden çıktığı sarayın bulunmalarından örneklerle belirlenmiştir. (Resim 98, 99, 108), (Resim 101, 103, 104b) (Resim 106).

12. ve 13. yüzyılda Anadolu'da 36 sanatkâr adı tespit edilmiştir.¹ Eserine imza koymuş sanatkâra rastlanmaktadır (Resim 149). Taş ve çini ustaları değişik yörelerde yapılan eserler nedeni ile gezici gruplar halinde çalışmışlar ve yöreler arasında homojen bir bezeme ortamının yaratılmasında da etken olmuşlardır. Her ustanın kendine özgü bir işareti olduğu kabul edilir. Değişik bölgelerdeki yapıtların bezemeleri yöresel malzeme, gelenek ve ustaların elinde şekillenmektedir.

Görkemli yapılardaki çini veya taş bezemelerin, ait olduğu yapının yakın bir yerde hazırlanması zorunluluğu vardı. Çinili yapıtların yoğun olduğu Konya, Sivas, Kayseri gibi büyük kentlerde çini fırınlarının olduğu bilinmektedir.²

Gelişmiş maden sanatı atölyelerinin de Anadolu'da Artuklular bölgesi ve Konya'da bulunduğu örneklerle kanıtlanmıştır.³ 1231 yılında Anado-

¹ Kuban, *Anadolu*, s. 100; Mayer, *Islamic*.

² Edhem, *Mimari ve Tezyini Sanatları*, s. 294.

³ Ankara Etnoğrafya Müzesinde Bulunan Tunç Kandil, kat no. 7347; Ergin-Soy, *Maden Sanatı*, s. 516.

lu Artuklu bölgesinin Eyyûbler tarafından işğâl edilmesi ile ustaların Anadolu'nun önemli merkezi olan Konya'ya göç ettikleri tahmin edilmektedir.

Anadolu'da bölgeler arasında ufak farklarla üslûp ayrılıkları az da olsa izlenmektedir. Anadolu Selçuklu (Kayseri-Sivas) Danişmend bölgesi Orta Anadolu figürlerinde Orta Asya etkileri daha belirgin olarak görülür. Bu belirginlik Orta Anadolu sanatının Büyük Selçuklular ile daha yakın ilişkiler içinde olmasından ileri gelir.

Kuzey Doğu Anadolu (Saltuklu Bölgesi) Azerbeycan ve Kafkas bölgeleri etkileri (Van ve Ahlat), Güney İran ve Suriye, Artuklu bölgesi (Mardin, Diyarbakır, Maraş'da) Mezopotamya sanatı ile ortak özellikler görülür.

Orta çağdaki sanatkâr göçleri, değişik bölgelerin kültür ve geleneklerinin yayılmasına da neden olmuştur. Bu nedenle bölge özellikleri giderek azalmıştır.⁴

⁴ Harari, *Metal*, s. 2471; Ettinghausen, *Islamic Art*, s. 110-113.

VI. ÖNCÜ VE ÇAĞDAŞ ÇEVRELER

Çeşitli sanat akımlarına coğrafi durumu dolayısıyla açık olan Anadolu'da, aynı zamanda, Büyük Selçuklular, Orta Asya ve İran sanatlarının süzgecinden geçerek kendilerine özgü bir sanat yaratmışlardır ve diğer bölgeleri de kendi sanatsal etkileri altında bırakmışlardır.

1071 yılında Anadolu'ya giren Türk boyları arasında Danişmendliler, Saltuklular ve Artukoğulları görülür.

Danişmendliler 1071-1174 tarihleri arasında Sivas, Kayseri ve Malatya'da hüküm sürmüşlerdir. 1071-1201 tarihleri arasında Erzurum ve çevresinde Saltuklular hakimiyeti kendini gösterir. 1101-1312 tarihleri arasında Mardin ve Diyarbakır çevresinde hakimiyet kuran Artukiler ise Anadolu Selçukluları ile beraber ve onlara bağlı olarak uzun bir süre bu bölgede yaşamışlar ve Abidevi sanat eserleri bırakmışlardır.

Türk tasvir sanatındaki kıyafetlere ışık tutan Hun (İ. Ö 3-İ. S. 3. yüzyıllar) ve Göktürklerin (6-8 yüzyıllar) kalıntılarının, Türk İslâm sanatının gelişmesinde Büyük katkıları olmuştur.

İslâmlıktan önceki Türk sanatının en zengin örneklerini Tufan bölgesindeki Uygurlarda buluyoruz. Turfan ve Hoço'daki tasvirli minyatürlü el yazmaları bize kaynak olmaktadır.

Türkler, İslâmlığı kabul etmelerinden itibaren (9. yüzyıl) batıya göç etmeye başladılar ve böylelikle İslâm dünyasında etkilerini gösterdiler.

Halife Mutasım (833-842) hassa alayını Türk komutan ve askerlerinden oluşturur ve onlar için Samara şehrini kurdular. Buradaki eserlerde Türk sanatı uygulanmıştır. Samara duvar resimleri ile keramiklerdeki tasvirlerin devamını Fâtimilerde ve Selçuklularda izlemekteyiz.

İslâmlığı kabul eden Gazneliler (997-1150) ve Karahanlılar (999-1220) Orta

Asya'nın güney doğu ve kuzey batı sınırlarındaki Türk İslâm uygarlıklarının ilk temsilcileridirler ve Selçuklularla çağdaş olan Büyük Türk devletleridirler. Gaznelilerde izlediğimiz mermer rölyefte insan tasviri sanatı günümüze kadar uzanan bir sanattır.¹ Kâbil müzesinde bulunan bu örneklerdeki giyimler konumuza ışık tutmaktadır. (Resim 259-263). Resim 263'te belirttiğimiz örnekte figür bir niş içindedir, cepheden görünen, yüzü sağa eğik figür sağ elinde bir asa veya polo sopası tutar ve eli kalçasına dayalıdır. Başı taylasanlı basık kavukludur, libas=giyimi vücudunu kaplamıştır. Belindeki kemerin küçük sarkancaları gayet belirgindir. Diğer bir kabartma üçlü figürün, başları kırıktır. Figürlerin giysileri ayak bileklerine kadar iner. Bellerindeki kemerlerin sarkancaları ise giysilerinin etek uçlarına kadar uzanır. (Resim 260). Figürün hizmetkâr olduğu tahmin edilen bir kabartmada da, figür cepheden görünüp hafif sola dönüktür, basık bir başlık taşır, dört tekerlidir. Saçları omuzlarına dökülmüştür. Kapalı yakalı, uzun kollu ve ayak bileklerine kadar inen uzun giysinin belinde bölmeli kemer takılıdır, kemerin uçları giysinin etek uçlarına kadar üç dizi şeklinde iner. Figürün ayağında çizme veya ayakkabı görülür. Figür hürmet ifadesi olarak kollarını önünde kavuşturmuştur. (Resim 262). Bu alçak kabartma mermer örnek, Gazneli sanatçıların mimari bezemedeki üstünlüğünün simgesidir.

Lesker-i Bazar sarayının bulunması ile sarayın bulunması ile sarayın taht salonunda ortaya çıkan ve Sultan Muhafız alayını tasvir eden fresklerdeki tasvirler, Abbasi Sarayının freskleri ile, en eski İran tasvirleri arasında, İslam resim sanatında mevcut olan boşluğa ışık tutması yönünden önemlidir.²

Leşker-i Bazar Türk şahsiyetlerinin tasvir edildiğini göstermektedir. Figürlerin giysilerinde, bozkır göçebe halkın sanatında rastlanan giyim aksesuarları özellikle dikkati çeker. Bu gözlem bize, Gazneli Muhafız Savaşçıların da Türk olduğunu belirtir. Sarayda bir bir sütun üzerine resmedilmiş dilimli başlığı olan Moğol tipli figürde bize bu fikrin bir kanıtını sunmaktadır denilebilir. (Resim 267)³

Karahanlılar devri tasvir sanatından günümüze fazla bir eser kalmamıştır. Dayanıklı olup zamanımıza kadar gelen maden işlerinde bronz aynalar bir grup oluşturur. (Resim 253). Alçak kabartma tekniği ile yapılmış olan bronz aynada başı miğferli ava giden bir süvari figürü tasvir edilmiştir. Avcının elinde şahin kuşu, altın ayakları arasında av köpeği ve bir av hayvanı yer alır. Bu kompozisyon, Rey Kâşan (Resim 277, 286) ve Konya Alâddin Köşkünün

¹ Bombacı, s. 537.

² Sourdel-Schlumberger, *Lashkari Bazar*, p1, 121, 123, 124.

³ Sourdel-Schlumberger, *Lashkari Bazar*, p, 124; Otto-Dorn, *Islam*, s. 110.

minai tekniğinde yapılmış duvar çinilerinde (Resim 89) ve Selçuklu maden işlerinde de izlenen bir kompozisyonudur (Resim 206)

11-13 Yüzyıllarda Suriye ve Irak'ta Sanat

11. Yüzyılın sonunda bu bölgede başlayan Selçuklu hakimiyeti 12. Yüzyılda Atabeklerle devam eder. Zengi devri eserlerinin Anadolu sanatı ile yakınlığı görülür. Musul Ekolü, 13. yüzyılda Anadolu sanatının yanı sıra gelmiştir. 1250 yılından sonra üslup yönünden de bu paralellik belirgindir. Büyük Selçuklu ve Atabeklerin stuk kabartma tezyinatındaki yaratıcılığının kesintisiz devamlılığı asırlarca izlenmiştir ve bu yaratıcılık değerini kaybetmeden bir üstünlük göstermiştir.

Kafkas Sanatı

Kafkasya eski devirlerden beri kendine özgü bir sanat yöresidir. Coğrafi konumu bakımından değişik etkilere açıktır. Kafkas sanatında Sasani sanatından sonra Türk sanatı etkiler görülür. 9. yüzyılın başında bu bölgeyi ellerine geçiren Türklerin hakimiyeti 13. yüzyıla kadar devam eder.

Kubaçe Doğu Kafkasya'da, Dağıstan'da bir kasabadır. Burada bulunan kabartmalarda kaliteli bir üslup izlenir. Bu kabartmalar en eski Selçuk eserleridir. Kabartmalardaki konuların din ve sembolizm ile ilgili olmaması dikkati çeker. Dağıstan kabartmalarında ortak ve en belirgin özelliği olan motif, alçak rölyef olarak işlenen atlı figürü tasviridir. Selçuk sanatında görülen cepheden figürler, spor gösterileri ve av sahneleri de bu kabartmalara konu edilmektedir. (Resim 270). Kabartmalardaki giyim, askerî teçhizat (Resim 271), silahlar, bezeme ve dolgu motifleri tamamen Türk'tür. Bir örneğimizde (Resim 269) alınlık parçaları üzerinde gördüğümüz dört nala giden süvari figürü askeri giyimlidir. Başında basık miğfer görülür, kıyafeti kapalı yakalı ve kısa kolludur. Diğer bir alınlık içinde profilden işlenmiş bir süvari görürüz. (Resim 268). Bu atlı, tepelikli bir miğfer taşır, yüzü kapalıdır. Giyimi kapalı yakalı ve uzun kolludur. Giysinin etek ucu, sivri burunlu, uzun konçlu çizmesine kadar iner. Süvarinin sağ tarafında kemerine asılı okluğu görülür.⁴ Alınlığın bordüründe bir süre avı tasvir edilmiştir.

Selçuk eseri olan Kubaçe parçalarında da Orta Asya kaynaklarından gelen tesirler görülür. Giyimlerle bu kanıtlanmış oluyor.

⁴ Bachkirof *Iskusstvo, Daghestana, Art of Dagheslan*, Moscow, 1931; Alfred Salmony, *Daghestan Sculptures, Ars Islamica X*, 1943, fig. 4; *Katalog, Arts de L'Islam des Origines 1700 dans les collections Publiques françois*, Oranzerie des Tuileries, 22 Juin-30 Août 1971, p. 150, no. 200-201; Aslanpana-Diez, *Türk Sanatı*, s. 211.

VII. SONUÇ

Anadolu Selçuklu tasvirlerindeki giyim tarzı Orta Asya Türk sanatından kaynaklanmaktadır. İslâmlığı kabul eden Türkler, 9. yüzyıldan itibaren İslâm dünyasını etkileri altına almaya başlamıştır. Orta Asya tasvir sanatının egemen olduğu Samara duvar resimleri ve keramikleri üzerindeki giyim şekilleri Suriye ve Mısır'a geçerek Fatimi sanatında da devam etmiştir.

11. yüzyılın sonunda Suriye ve Irak'ta başlayan Selçuklu hakimiyetinden sonra 12. yüzyılda Atabeklerle ve 13. yüzyılda Musul ekolü ile, Anadolu Selçuklularının sanatının aynı paralelde geliştiği tasvirlerimizle kanıtlandı. Dağıstan'da tasvirli Kubaçe eserlerinde de Türk etkileri 9. yüzyıldan itibaren görülüyor. Böylece Orta Asya Türklerinin giyim çeşitlerinin Anadolu'ya kadar geldiği ve çevrelerini etkileri altında bıraktığı örneklerle kanıtlanmış olmaktadır.

Konumuz olan Anadolu Selçuklu tasvirlerindeki kıyafetleri incelerken Orta Asya etkisini açıkça görmekteyiz. Geleneksel Türk giyimini oluşturan öğelerden biri olan başlık ve saç şekilleri Anadolu'da çeşitli malzeme üzerinde devam ettirilmiştir. Giyim-kuşamda kadın ve erkekleri birbirinden ayıran motifler farklıdır.

Kadınların zülüfleri ve takma uzun saçları, yüzlerindeki benler, sürmeli gözleri, allıkları ve kınalı elleri ile başlık çeşitlerinden yaşmak şekilleri, diademler ve alın ortasına konan kıymetli taşlar kendilerine özgü motiflerdir. Ortak başlık olan, dilimli taçlar, sarık, börk tiplerinin büyük bir değişime uğramadan yüzyıllarca kullanıldığı görülür. Başların etrafındaki hâleler samavi parkalığı, mevkii simgeler.

Kaftan, mintan, elbise, hırka ve üç etekteki ortak yönler, yaka bordürü ve kollarda tiraz-bantların olmasıdır. Kaftanların sağdan sola kapanması bir

özelliktir. Göktürklerde kaftanlar soldan sağa katlanıyordu.

Savaşçı kavimlerin tipik giyimi olan şalvar, çakşır ve poturun minyatürlü el yazmalarında aslına uygun şekilde işlendiği, bu giyimlerin Uygurlara kadar dayandığı örneklerimiz ile kanıtlanmıştır.

Ayakkabı olarak Türklerin çizmeye önem verdiği, M. Ö. 2. ve 1. yüzyıllarda Büyük Hunların keçe çorap ve çizmeyi, Göktürklerin ve Uygurların keçe çizmeyi kullanmayı sürdürdükleri, sonraları da İslâm dünyasına yayıldığı bilinmektedir. Orta Asya'da kullanılan kırmızı renkli çizme hükümdarlığın simgesiydi. Anadolu Türklerinde ise sarı çizmenin aynı anlamda kullanıldığını tespit ediyoruz. Tasvirlerimiz arasında çizmenin sivri burunlu ve konçlarının diz veya diz kapağında yuvarlak dizlik kapağında yuvarlak dizlik biçiminde olduğu görülür.

Yünden dokunmuş olan dolak özellikle savaşçı figürler arasında görülür. Tozluğun da Anadolu Selçuklularında yaygın olduğu tasvirlerimizle belirlenmektedir. Türklere has bir ayakkabı olan çarığın Hun kültürüne kadar indiği kaynaklardan tespit edilmiştir.

Kadınların terlik ve papuç giydikleri, bunların üzerlerinin parlak pullarla süslendiği yazılı kaynaklar ve örneklerimizle tespit edilmiştir. Bu bezemeler kadın ayakkabısını erkeklerinkinden ayıran öğelerdir.

Türklerde takılar giyim kuşamın bir parçasıdır. Altın ve gümüşten küpeler, inci ve saçaklı altın gerdanlıklar kullanılan takılar arasındadır. Takı malzemeleri sosyal tabakalara göre değişir. Gerdanlığın erkekler tarafından da kullanıldığı kaynaklardan öğrenilmektedir.

Kemerler kıymetli madenlerden, deriden ve yünden yapılır. Bu öğeler kişinin sosyal düzeyi, özel zevki ve varlık derecesine göre değişirdi. İkişer ikişer birbiri ile düğümlenen ve uçlarında püskülleri sarkan kemer tipi, savaş sahnelerinde görülür. Bu tip kemerler eski Türk kemer şekillerinin devamıdır. Tokaların da altın ve gümüşten ve kıymetli taşlardan yapıldığını, aynı zamanda bu tokaların hakimiyet sembolü olduğunu söyleyebiliriz.

Göktürklerde görülen ve üzerine çeşitli malzemenin asıldığı kemer tipi, Uygurlarda 9. yüzyılda Samarra'da av hayvanı taşıyan figüründe, Gazne mermer kabartmalarında ve Leşker-i Bazar Sarayının taht salonunda görülür. Sarkancalı kemer tipinin daha sade olarak, Anadolu Selçuklularında devamlılığı izlenmektedir.

Anadolu'da örgülü kuşak tipi yaygındır, örnekleri Kubadabad Sarayı ve diğer tasvirli malzeme üzerinde izlenir. Geniş kuşak tipi çalışma çerçevemiz içindeki minyatürlü el yazmalarında ayrıntıları ile işlenmiştir.

Tasvirlerimiz üzerindeki kemer çeşitleri teknik ve malzeme farkına rağ-

men açık ve seçik olarak eski Türk kemer tipini devam ettirir.

Kol bantları-tiraz, ince ve kalın düz bant şeklindedir. Bantlar malzeme olarak genellikle kumaştan yapılırdı ve üzerleri yazı ve desenlerle bezeniyordu. Bu bantlar ilk örneklerde tanrısal bir mevkii, sonraki gelişmesinde ise kişinin toplum içindeki mevkisinin simgesi olmuştur. Bu bant şekilleri Türk etkisiyle gelişmiş ve Orta Asya'dan İslâm dünyasına yayılmıştır.

Anadolu Selçuklu Sanatında, çalışma çerçevemiz içine giren tasvirlerde, çeşitli sosyal sınıfların kendilerine has giyimleriyle resmedildiklerini görmekteyiz.

Saray hayatını aksettiren figürlerin oturuş şekilleri, cepheden veya hafif yana dönük ve bağdaş kurmuş olarak görülür. Figürler daima ellerinde hakimiyet sembolleri tutarlar ve giyim kuşamları oturuş şekline göre değişmez.

Hükümdar sahnelerinin erken örneği 8. yüzyılda Bilge Kağanı maiyeti ile tasvir eden kompozisyonudur. Bu tema, değişik uygarlıklarda, farklı malzeme üzerinde çevre karakterine uygun formatlar da kullanılmıştır. Anadolu Selçuklularında Sultan figürü ya tek başına, yahutta iki yanında birer maiyeti ile tasvir edilmiştir.

Av ve savaş sahneleri, saray eğlence hayatının bir bölümüdür. Türklerin ataları olan Oğuzların hayatında savaşmak ve av yapmak önemli bir yer tutardı. Büyük Selçuklularda sürgün avları milli bir spor ve eğlence olmuştur. Tasvirlerimizde de örneklerini görmekteyiz. Anadolu'da ise av sahneleri, daha sade bir üslup göstermektedir.

Savaş sahnelerindeki giyimlerde de, Orta Asya Türklerinin giyim tipinin ufak değişikliklerle Anadolu'da devam ettiğini görüyoruz.

Müzik ve raks Türk toplumunda önemli bir yer tutar. Anadolu'daki Selçuklu Sultanları oyunlu ve müzikli toplantılar yaparlardı. Sanatçı grupları devamlı olarak sarayda bulunurdu. Müzik aleti olarak saz, cenk, rubad, ut kopuz, kudüm, borozan gibi aletler kullanılırdı. Savaş sahnelerinde çalınan zurna ve davul kudreti, zaferi belirtirdi.

Selçuklu saray yaşantısında müzik, dans, raks ve şarap ile kadeh, birbiriinden ayrılmaz öğelerdir.

Müzik ve oyun sahnelerindeki giyimler, farklı teknik ve malzeme üzerinde değişik şekillerde görülürler. Oyuncuların giyimleri bol etekli, uzun veya kısa olarak görülür. Müzisyenlerde ise özel bir giyim şekli görülmez. Bu sanatçıların başları külâhlı veya kavukludur.

Tasvirlerimizdeki saray hizmetlerini oluşturan figürler grubu Selçuklu saray teşkilâtından kaynaklanır. Figürlerin ellerindeki semboller görevle-

rini simgeler. Hizmetliler grubu figürleri daima ayakta tasvir edilmişlerdir. Kadın hizmetliler giyimleri ile erkek figürlerden ayrılırlar. Zenci hizmetliler de tip olarak bu grup içinde farklılık gösterir.

Hükümdar veya ileri gelen kişilerin huzurunda, ayakta duran figürlerin, bir ayağını diğer ayağının önünde, sadece ucuyla yere basması, Selçuklu sarayında görülen bir hürmet duruşu şeklidir. Bu duruşun örnekleri Varka ve Gülşah minyatürlü el yazmasında görülür. Bu kompozisyon motifinin Anadolu dışında da yaygın olduğu örneklerle tespit edilmiştir.

İslâm dünyasında görülen sembolik-astrolojik figürlerin, Anadolu Selçuklularında da aynı şekillerde kullanılması anlamında bu sembollere verdikleri önemi gösterir. Sembolik tasvirlerdeki Başlık çeşitleri ve giyimler, devrin modasına uygun şekilde işlenmiştir.

Tasvirler üzerinde yapılan gözlemler sonucunda, Anadolu Selçuklularında, farklı teknikteki malzeme üzerindeki kumaş desenleri, devrin kumaşlarına kaynak olmaktadır. Anadolu Selçuklu tasvirlerinde, giyimlerin üzerleri geometrik şekiller, damla, çintemani, pars, palmet, lotus figürlü motifleri ve açıkli koyulu renk tonlarıyla oluşturulan desenlerle bezenmiştir. Bazen sanatkâr, desenleri giyimin formuna göre, bazen de sonsuza giden bir şema içinde uygulanır.

Orta Çağda sanatkâr göçleri, değişik bölgelerin kültür ve geleneklerinin yayılmasına neden olmuş ve bunun sonucu olarak bölge özellikleri giderek azalmıştır.

Türklerin, Orta Asya'dan Batı'ya gelip İslâm dünyasında yer almalarından sonra yeni yerleştikleri yörelerden sentez yoluyla aldıkları yenilikleri eski gelenekleriyle kaynaştırarak kendilerine has bir giyim kuşam oluşturmuşlardır. Bugün Anadolu'nun bazı yörelerinde aynı giyim şeklinin devamı izlenmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- Ağaoğlu, M., "A Note on Bronze Mirrors", *Bulletin of the Detroit Institute of Arts*, XIII/2, 1931, s. 17-18.
- Ahmet Ziya, *Meskûkât-ı İslâmiye Takvimi*, İstanbul 1328 (1910).
- Akok, M., "Kayseri Huad Hatun Mimarî Külliyesinin Rölövesi", *Türk Arkeoloji Dergisi*, XVI/1, 1967 (1968), s. 47-73.
- Akok, M., "Konya Alâeddin Köşkü, Selçuk Saray ve Köşkleri", *Türk Et-nografya Dergisi* XI, 1968 (1969), s.47-73.
- Aly Mazaheri, *La vie quotidienne du Musulmane au moyen age*, Paris 1951.
- Arel, H., "Divriği Ulu Camii Kuzey Portalinin Mimari Kuruluşu", *Vakıflar Dergisi*, V, 1962, s. 99-111
- Arel, H., "Divriği Ulu Camii Tekstil Kapısı ve Diğerleri", *Vakıflar Dergisi*, V, 1962, s. 113-125
- Arseven, C. E., *Türk Sanatı Tarihi, Menşeinden Bugüne Kadar Mimari Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar*, İstanbul 1954-1959.
- Artuk, C. İ., *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslâm Sikkeler Kataloğu*, I, İstanbul 1971.
- Aslanapa, O., "Selçuk devlet adamı Mübaruziddin Ertokuş Tarafından Yaptırılan Abideler", *İslâm Tetkikleri Dergisi*, II/1, 1957, s. 97-111.
- Aslanapa, O. *Türk Sanatı: Selçuklu ve Osmanlı Halıları, Çini ve Minyatür Sanatı*, İstanbul 1961 (Doğan Kardeş Yayınlarından).
- Aslanapa, O. "Türklerde Arma Sanatı", *Türk Kültürü*, XVI, Şubat 1964, s. 40-47.

- Aslanapa, O. "Türk İslâm Minyatür Sanatının Doğmasında ve Gelişmesinde Türklerin Rolü", *Türk Kültürü*, XVII, Mart 1964, s. 31-41.
- Aslanapa, O., "Kayseri'de Keykubadiye Köşkleri Kazısı (1964)", *Türk Arkeoloji Dergisi* XIII /1 1964 (1965), s. 13-40.
- Aslanapa, O., Anadolu'da Türk Çini ve Keramik Sanatı, İstanbul 1965.
- Aslanapa, O., "Antalya Müzesinde Bulunan Selçuklu Çinileri", *Reşit Rahmeti Arat için*, Ankara 1966, s. 5-25.
- Aslanapa, O., "Keramiköfen und Figürliche Keramik aus Kalehisar", *Anatolica*, I, 1967 s. 135-142.
- Aslanapa, O., "Kalehisar'da Bulunan Mimari Eserler", *Sanat Tarihi Yıllığı*, II, 1966-1968, s. 1-14.
- Aslanapa, O., *Turkish Art and Architecture*, London 1971.
- Aslanapa, O., *Türk Sanatı, II, Anadolu Selçuklularından Beylikler Devrinin Sonuna Kadar*, İstanbul 1973.
- Arık, O., "Kubadabad Sarayı, I. Hafriyatın Hikâyesi", *Ön Asya*, IV/38 Ankara 1968, s. 6
- Atasoy, N., "Selçuklu Kıyafetleri Üzerine Bir Deneme", *Sanat Tarihi Yıllığı*, IV 1975-71, s. 111-151.
- Atasoy, N., "Minyatürlerde Türk Büyükleri ve Alp Arslan" *Tarih Enstitüsü Dergisi*, II, İstanbul 1971, s. 53-64.
- Ateş, A., "Varka ve Gülşah Mesnevisinin Kaynakları", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, II/1-2, 1947, s. 1-19.
- Ateş, A., "Farsça Eski Bir Varka ve Gülşah Mesnevisi", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, V, 1953, s. 33-50.
- Ateş, A., "Un vieux Poème Romenesque – Presan: Récit de Warqah et Gülsah", *Ars Orientalis*, IV, 1961, s. 143-152.
- Baer, E., "A Group of Seljuk Bas Reliefs". *Oriens*, XX, 1967, s. 107-124.
- Baer, E., "Sphinxes and Harpies in Medieval İslamic Art", *Oriental, Notes and Studies*, IX, Jerusalem 1965.
- Balin, R., *Diyarbakır*, İstanbul 1966.
- Berchem, M., Van-Strzygowski, J., *Amida*, Heilderberg-Paris 1910.
- Berchem, M., Van, *Asie Mineure, Sivas-Divrigi* (corpus Inscreptionum Arabicarum, II), Kahire 1910.
- Beygu, A. Ş., *Erzurum: Tarihi, Anıtları, Kitabeleri*, İstanbul 1936.

- Beysanoğlu, Ş., *Kısaltılmış Diyarbakır Tarihi ve Abideleri*, İstanbul 1934.
- Blochot, E., *Musulman Painting, 12-17 th Century*, London 1929.
- Blochot, E., "Inventaire et Description des Miniatures et Manuscrits Conservés à la Bibliotheque National", *Revue de Bibliotheque*, Janv. -Fevr. 1895, Paris.
- Blochot, E., *Les enluminures des manuscrits orientaux, Tucs, Arabes, Persans de dela bibliotheque National*, Paris 1926.
- Bombacı, A., "Summary Report on the Italian Archaeological Mission in Afghanistan. Introduction to the Excavations at Ghazni", *East and West, New Series*, X, No. 1-2, March-June 1959.
- Bombacı, A., (Çev. D. Türker) "Gaznedeki Kazılara Giriş", *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri*, I, 1963, s. 537-560.
- Brockelmann, C., *Gescehichte der arabischehen Litteratur*, Leiden 1937.
- Butak, B., XI, XII, XIII. Yüzyıllarda Resimli Türk Paraları, İstanbul 1947.
- Butak, B., XI, XII, XIII. Yüzyıllarda Resimli Türk Paralarına Ek, İstanbul 1948.
- Caferoğlu, A., "Çin Kaynaklarının Saç Ören Türkleri", VI. Türk Tarih Kongresi, Ankara 20-26 Ekim 1961, 1967, s. 89.
- Carım, F., *Kanuni Devrinde İstanbul*, 1964.
- Celal, B. O., "Mimar Kelûk Bin Aptullah" *Mimar*, 1932 s. 181.
- Cevdet, M., "Sivas Darüşşifası Vakfiyesi ve Tercümesi", *Vakıflar Dergisi*, I, 1938, s. 35-38.
- Cezar, M., *Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık*, İstanbul 1977.
- Coomaraswamy, A. K., *The Treatise of al-Jazari on Automata*, Boston 1924.
- Creswell, K. A. C. - Martin, F. R., "Treatise of Automata", *Year Book of Oriental Art and Culture*, 1925, s. 33-40.
- Çağman F. - Tanındı, Z., *Topkapı Sarayı Müzesi İslâm Minyatürleri*, İstanbul 1979.
- Çetintaş, S., *Türk Tarih Kurumu Tarafından Sivas Şifahanesinde Yaptırılan Mimari Hafriyat*, İstanbul 1939.
- Çetintaş, S., *Sivas Darüşşifası*, İstanbul 1953, İ. Ü. Tıp Fak. Yayını 48.
- Çulpan, C., "XII. Yüzyıl Artukoğulları Devri, Taşköprüler ve Özellikleri" *Sanat Yıllığı*, III, 1969-1970, s. 89-120.

- Deri, M., "Das Seldschukische Ornament", *Fr. Sarre, Denkmäler Persischer Baukunst*, Berlin 1901-1910.
- Diez, E., "The Zodiac Reliefs at the Portal of the Gök Medrese in Sivas", *Artibus Asiae*, XIII, 1949, s. 99-104.
- Diez, E., -Aslanapa, O., *Türk Sanatı*, İstanbul 1955, İ. Ü. Edebiyat Fak. Yayınları.
- Dimand, M. S., *A Handbook of Muhammedan Decorative Arts*, New York 1930.
- Diyarbakirli, N., "Artukoğullarına Ait Olması Muhtemel Bir Mezar Taşı", *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri*, I, 1963.
- Diyarbakirli, N., "Diyarbakır Müzesindeki Tunç Sfenks", *Türk Kültürü*, IV/66, 1968 s. 367-369.
- Dozy, R. P. A., *Dictionnaire détaillé des noms des vêtements chez les Arabes*, Amsterdam 1845.
- Edhem, M., "Anadolu Selçukluları Devrinde Mimari ve Tezyini Sanatları", *Halil Edhem Hatıra Kitabı*, Cilt I, Ankara 1947, s. 294.
- El Cahij, (Çev. R. Şeşen), *Hilafet Ordusunun Menkıbeleri ve Türklerin Faziletleri*, Ankara 1967.
- Erdmann, K., "Noch einmal die Scherben von Kalehisar", *Istanbul Mitteilungen*, VIII 1958, s. 142-143.
- Erdmann, K., "Zum Vierbogenbau von Keykubadiye. Keykubadiye'deki Dört Kemerli Yapı Hakkında", *Yıllık Araştırmalar Dergisi*, II, 1957, s. 93-106.
- Erdmann, K., "Serailbauten des 13. und 14. Jahrhunderts in Anatolien", *Ars Orientalis*, III, 1959, s. 77-94.
- Erdmann, K., "Der Kargı Han bei Alanya" *Kunst des Orients*, III 1959, s. 13.
- Erdmann, K., "Die Sonderstellung der Anatolischen Moschee des XIII Jhdts", *First International Congress of Turkish Arts: Communications Presented to the Congress*, Ankara 1961, s. 94-101.
- Erdmann, K., *Ibn Bibi Als Kunsthistorische Quelle*, İstanbul 1962.
- Erdmann, K., "Das Seldschukische Karavansaray", *Institut für Auslandsbeziehungen, Stuttgart, Zeitschrift für Kulturausch*, 2-3, 1962 s. 163-169.
- Erdmann, K., *Das Anatolische Karavansaray des 13. Jahrhunderts*, I-II, Berlin 1962.

- Erdmann, K., "Die Beiden Türkischen Grabsteine im Türk İslâm Eserleri Müzesi in İstanbul", *Beiträge zur Kunstgeschichte Asiens, in Memoriam Ernst Diez*, İstanbul 1963, s. 121-130.
- Erdmann, K., "Neue Arbeiten zur Türkischen Keramik", *Ars Orientalis*, V, 1963, s. 200.
- Erdmann, K., "Vorosmanische Medresen und Imarets vom Medresentyp in Anatolien", *Studies in Islamic Art and Architecture in Honour of Prof. K. C. Creswell*, Kahire 1965, s. 49-62.
- Erginsoy, Ü., "Türklerin İslâm Maden Sanatına Katkıları", İstanbul 1976.
- Erginsoy, Ü., *İslâm Maden Sanatının Gelişmesi: Başlangıcından Anadolu Selçuklularının Sonuna Kadar*, İstanbul 1978.
- Ertaylan, H., Varka ve Gülşah, İstanbul 1945.
- Esin, E., "Eurasia Göçebelerinin Sanatının ve İslâmiyetten Evvelki Türkistan Türk Plâstik ve Tersimi Sanatlarını Üzerindeki Bazı Tesirleri", *Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi*, Ankara 1962, s. 153-174.
- Esin, E., "Selçuklu Devrine Ait Resimli Bir Anadolu Yazması", *Türk Sanatı Tarihi*, 1963.
- Esin, E., "Alp Şahsiyetinin Türk Sanatında Görünüşü", *Türk Kültürü*, XXXIV, 1965, s. 769.
- Esin, E., "Türk Sanat Tarihinde Kara-hanlı Devrinin Mevkii", *VI. Türk Tarih Kongresi*, Ankara 20-26 Ekim 1961-1967, s. 95-100.
- Esin, E., "Bağdaş ve Çökmek: Türk Tôresinde İki Oturma Şeklinin Kadim İkonografisi", *Sanat Tarihi Yıllığı*, III, 1969-1970, s. 131-242.
- Esin, E., "Türk ul-Acemlerin Eseri Samarrada Cevsak ul-Hakani'nin Duvar Resimleri", *Sanat Tarihi Yıllığı*, V, 1975, s. 309.
- Esin, E., "Kuşçı. Türk Sanatında Atlı Doğancı İkonografisi Hakkında", *Sanat Tarihi Yıllığı*, IV, 1979, s. 411.
- Esin, E., "İslâmiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi", *Türk Kültürü El Kitabı*, I/b, İstanbul 1978.
- Ettinghausen, R., "The Wade Cup in the Cleveland Museum of Art, Its Origin and Decoration", *Ars Orientalis*, II, 1957, s. 327-366.
- Ettinghausen, R., "Turkish Elements in Silver Objects of the Seljuk Period of Iran", *First International Congress of Turkish Arts: Communications Prenseted to the Congress*, Ankara 1961, s. 128-134.

- Ettinghausen, R., "Chinese Representations of Central Asian Turks", Beitrge zur Kunstgeschichte Asiens, *In Memoriam*, Ernst Diez, Istanbul 1963, s. 208-222.
- Ettinghausen, R., *Arab Painting*, Cleveland 1962.
- Ettinghausen, R., ve diğeri, *Les de Turquie*, Geneve 1966.
- Eyice, S., "Sivas'ta Keykâvus I. Darüşşifası", *Bilgi*, 130-131, Istanbul 1958.
- Eyice, S., "Kırşehir'de H. 1209 (1310) Tarihli Tasvirli Bir Türk Mezartaşı, Anadolu'da Tasvirli Türk Mezar Taşları Hakkında Bir Araştırma", *Reşit Rahmeti Arat İçin*, Ankara 1966 s. 208-243.
- Eyice, S., "Büyük Balık Küçük Balığı Yutar", *Türk Etnografya Dergisi*, VII-VIII, 1966, s. 5-7.
- Fa Mer, H. G., *Musikgesvichte in Bildern-Islam*, Leipzig.
- Ferit, M. - Mesut, M., *Selçuk Veziri Sahip Ata İle Oğullarının Hayatı ve Eserleri*, Istanbul 1934.
- Frumkin, G., *Archaeology in Soviet Central Asia*, Leiden Köln 1970. Gabriel, A., *Monuments Turc d'Anatolie I. Kayseri-Niğde*, Paris 1931.
- Gabriel. A., *Monuments Turc d'Anatolie I. Kayseri-Niğde*, Paris 1931.
- Gabriel. A., *Monuments Turc d'Anatolie II. Amasya, Tokat, Sivas*, Paris 1934.
- Gabriel. A., "Selçuk Mimarisi", *II. Türk Tarih Kongresi*, Istanbul 20-25 Eylül 1937, Ankara 1937, s. 439-40.
- Gabriel. A., *Voyages Archeologiques Dans la Turque Orientale, Avec un recueil d'inscriptions arabes par Jean Sauvaget*, Paris 1940.
- Galip, İ., *Meskukat-ı Türkmanîye Kataloğu*, Kostansiy 1311.
- Garstang, J., *Prehistoric Mersin, Yümük Tepe'in Southern Turkey*, Oxford 1953.
- Glidden, H. W., "A Note on the Automata of al-Jazari", *Ars Islamica*, III, 193, s. 115.
- Glück, H., "Eine Seldschukische Sphynx im Museum von Konstantinopel", *Jahrbuch der Asiatischen Kunst*, II, s. 123-127.
- Glück, H., "Türkische Dekorations-Kunst", *Kunst und Kunsthandwerk*, XXIII, Viyana 1920.
- Glück, H., *Die Kunst der Seldschuken in Kleinasien und Armenien*, Leipzig 1923.

- Glück, H., Dieck, E., *Die Kunst des Islam*, Berlin 1925 (Propyläen Kunstgeschichte V.).
- Glück, H., "Küçük Asya'da Selçuk Sanatı", (Çev: Köprülüzâde Ahmet Cemal), *Hayat*, XXIII, 1927.
- Gökay, O., *Dedem Korkudun Kitabı*, İstanbul 1973.
- Gray, B., *La Peinture Persane*, Genève 1961.
- Gray, B., *The World of Rashid al-Din. A Study of the Royal Asiatic Society Manuscript*, London-Boston 1978.
- Grenard, M. F., "Notes sur les Monuments de Sivas", *Journal Asiatique*, IX/16, 1900, s. 451-458.
- Grenard, M. F., "Note sur les Monuments du Moyen Age de Malatia, Divrighi, Sivas, Darenday, Amasia et Tokat", *Journal Asiatique*, X, 1901.
- Grube, E. J., *The World of Islam*, New York - Toronto, 1966.
- Grube, E. J., *Islamic Pottery*, London 1976.
- (Günaltay) Mehmet Şemsettin, *Mufasssal Türk Tarihi*, İstanbul 1338-1928.
- Güncüt, B., *Diyanbakır Tarihi*, Diyanbakır 1936.
- Gürkan, K. İ., "L'Hospital-école de Kayseri", *Pagine di Storia della Medicina*, VII, 1964, s. 3-10.
- Halil Edhem, *Kayseriye Şehri*, İstanbul 1915.
- Halil Edhem, *Niğde Kılavuzu*, İstanbul 1936.
- Halil Edhem (Eldem), "Anadolu Selçukluları Devrinde Mimari ve Tezyini San'atlar", *Halil Edhem Hâtıra Kitabı*, I, Ankara 1947, s. 279-297.
- Herzfeld, E.-Sarre, F., *Die Ausgrabungen von Samara*, III, *Die Malereien von Samarra*, Berlin 1927.
- Hobson, R. L., *Guide to the Islamic Pottery of the Near East*, London 1932.
- Holter, K., "Die Islamische Miniaturhandschriften vor 1350", *Zentralblatt für Bibliothekswesen*, LIV, 1937, s. 1-34.
- Hüseyin Hüsamettin, *Amasya Tarihi*, İstanbul 1927, 1935.
- İbni Bibi, *Anadolu Selçukî Devleti Tarihi*, (Çev. M. N. Gençosman-F. N. Uzluk, Ankara 1941.
- İnal, G., *Türk İslam Minyatür Sanatı-Başlangıcından Osmanlılara Kadar*, Ankara 1976
- İnal, G., *Başlangıcından 14. Yüzyıla Kadar Türk-İslam Tasvir Sanatı*, Ankara 1978.

- İnan, A., "Kayseri'nin 749 Yıllık Şifaiye Tıp Medresesi", *Belleten*, XX, 1956, s. 217-222.
- İpşiroğlu, M. Ş., *İslâm'da Resim Yasağı ve Sonuçları*, İstanbul 1973.
- Jerphanion, G. de, *Melanges d'Archéologie Anatolienne*, Beyrut 1928.
- Jisl, L., "Kül-Tiğın Anıtında 1958'de Yapılan Arkeoloji Araştırmalarının Sonuçları", *Belleten*, XXVIII, 1963, s. 387-402.
- Kadi, H. M., "Aksaray'daki Türk Eserleri", *Hasan Dağı Gazetesi*, Aksaray, 1956.
- Kafesoğlu, İ., "Ahlat ve Çevresinde 1945'de Yapılan Tarihi ve Arkeolojik Tetkik Seyahatı Raporu", *Tarih Dergisi*, I, 1949. s. 167-190.
- Kafesoğlu, İ., *Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu*, İstanbul 1953.
- Kafesoğlu, İ., "Selçuklu Tarihinin Meseleleri", *Belleten*, XIX, 1955, s. 463-489.
- Kafesoğlu, İ., "Selçuk'un Oğulları ve Torunları", *Türkiyat Mecmuası*, XIII, 1958, s. 117-130.
- Kafesoğlu, İ., "Büyük Selçuklu İmparatorluğunun Dünya Tarihindeki Rolü", *V. Türk Tarih Kongresi*, 12-17 Nisan 1956, Ankara 1960, s. 267.
- Kafesoğlu, İ., "İslâmi Türk Devletlerinde Kültür ve Teşkilat", *Türk Dünyası El Kitabı*, seri 1, Sayı A5, Ankara 1976.
- Kansu, Ş. A., "İnsan ve Medeniyet Tekâmül Tarihinde Anadolu'nun Yeri", *III. Türk Tarih Kongresi*, Ankara 1948.
- Karamağaralı, B., "Sivas ve Tokat'taki Figürlü Mezartaşlarının Mahiyeti Hakkında", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, II, 1970, s. 75-109.
- Karamağaralı, B., *Ahlat Mezartaşları*, Ankara 1972.
- Karamağaralı, B., "A Ceramic Oven Discovered in Ahlat", *Fifth International Congress of Turkish Art*, Budapeşte 1978, s. 479-494.
- Karamağaralı, H., "Mevlâna'nın Türbesi", *Türk Etnografya Dergisi*, VII-VIII, 1966, s. 38-42.
- Karatay, F. E., *Topkapı Sarayı Müzesi Farsça Yazmalar Kataloğu*, İstanbul 1960.
- Kaşgarlı Mahmud, *Divan-ı Lûgat-it Türk*, (Çev. B. Atalay), Ankara 1939.
- Kerametli, C., "Türk-İslam Eserleri Müzesindeki Erken İslâm Devri Maden İşçiliği", *Türk etnografya Dergisi*, 1944, s. 115-125.

- Kerametli, C., "Asya'dan Anadolu'ya Türk Çini ve Keramik Sanatı", *Türkiyemiz*, IX, 1973 s. 11-20
- Kerimüddin Mahmud (Aksaraylı Mehmedoğlu), *Müsamere ül-Ahbâr, Moğollar Zamanında Türkiye Selçukluları Tarihi*, Ankara 1944.
- Kiefer, C. "Les Cèramiques Musulmans d'Anatolie", *Cahiers de la Cèramique*, IV, 1956, s. 15-30.
- Klinghardt, K., "Vom Geist Türkischer und Seldschukischer Kultbauten", *Deutsche auzeitung*, LIX, 1927, s. 681-688.
- Kocabaş, H., "Une collection de Cuivre Seldjoukide", *Atti del Secondo Congresso Interzionale di Arte Turca*, Venezia 26-29 Settembre 1963, Napoli 1965, s. 177-180.
- Koloğlu, O., *İslâm'da Başlık*, Ankara 1978.
- Koman, M. N., "Dikkat Çeken Bir Selçuk Çinisi", *T. T. O. Belleteni*, 118 Kasım 1951, s. 11-12.
- Konyalı, İ. H., *Akşehir*, İstanbul 1945.
- Konyalı, İ. H., *Alanya (Alâiye)*, İstanbul 1946.
- Konyalı, İ. H., *Abideleri ve Kitabeleri ile Erzurum Tarihi*, İstanbul 1960.
- Konyalı, İ. H., *Konya Tarihi*, Konya 1964.
- Konyalı, İ. H., *Abideleri ve Kitabeleri ile Karaman Tarihi*, İstanbul 1967.
- Konyalı, İ. H., "8. asır evvel Türk Sarayları Makineleşmesi", *Kara Amid*, II/5 Diyarbakır, Nisan 1969, s. 2-6.
- Konyar, B., *Diyarbakır Tarihi*, cilt I, Ankara 1936.
- Konyar, B., *Diyarbakır Kitabeleri*, II, Ankara 1936.
- Konyar, B., *Diyarbakır Yıllığı*, III, Ankara 1936.
- Köprülü, M. F., "Anadolu Selçuklu Tarihinin Yerli Kaynakları", *Belleten*, VII, 1943, s. 329-522.
- Köymen, M. A., "Selçuklu Devri Kaynaklarına Dair Araştırmalar", *Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, VII/I, s. 503-504, VIII-4 s. 587-588.
- Köymen, M. A., *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, Ankara 1954.
- Köymen, M. A., *Alparslan Zamanı Selçuklu Saray Teşkilatı*, Ankara 1966.
- Köymen, M. A., "Alparslan Zamanı Türk Beslenme Sistemi", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, III, 1971.
- Köymen, M. A., "Alparslan Zamanı Türk Evi", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, III, 1971.

- Kuban, D., *Anadolu Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları*, İstanbul 1965.
- Kumbaracılar, İ., *Serpuşlar*, İstanbul 1979.
- Kühnel, E., "Die Metallarbeiten auf der Mohammedanischen Ausstellung in München 1910", *Sarre-Martin, Die Ausstellung von Meisterwerken mohammedanischer Kunst in München 1910*, München 1912, Bd. II.
- Kühnel, E., *Islamische Kleinkunst*, Berlin 1925, 2. baskı, Braunschweig 1963.
- Kühnel, E., "The Character of Seljuk Art With Special Reference to Metal-work", *Proceedings of the Second International Congress of Persian Art*, London 1931, s. 13-14.
- Kühnel, E., (Çev. S. K. Yetkin-Özgü), *Doğu İslâm Memleketlerinde Minyatür*, Ankara 1952.
- Kühnel, E., *Islamische Kleinkunst*, Braunschweig 1963.
- Laborde, L., *Le voyage de l'Asie Mineure*, Paris 1875.
- Lamb, D. "Notes on Sljuk Building at Konia", *Annual of the British School at Athens*, XXI, 1914-15, s. 31-61.
- Lanckronsky, K. V., *Städte Pamphyliens und Pisidiens*, I, Wien, 1890-1892, s. 116.
- Lane, A., *Early Islamic Pottery*, London 1947.
- Lane, A., *Guide to the Collection of Tiles* (Victoria and Albert Museum), London 1957.
- Lane, A., *Islamic Pottery: Persia, Syria, Egypt, Turkey*, London 1957.
- Lane-poole, S., *The International Numismata Orientalia*, II, Coins of Urtuki Turkomans, London 1877.
- Le Coq, A. Von, *Die Buddhistische Spätantike in Mittelasien III, Die Wandmalereien*, Berlin 1924.
- Le Coq, A. von, *Buried Treasures of Chinese Turkestan*, London 1928.
- Llyod, S-Rice, D. T., *Alanya (Alâiyya)*, (Çev. N. Sinemoğlu), Ankara 1964.
- Loytved, J., *Konia, der Seldschukischen Bauten*, Berlin 1907.
- Lucius, E., "Neue Figural Verzierte Seldschukische Keramik aus Anatolien", *Sanat Tarihi Yıllığı*, II, 1966-1968, s. 122-134.
- Martin, F. R., *The Miniature Painting and Painters of Persia, India and Turkey, from 9-18, Century*, London 1912.
- Mayer, L. A., *Islamic Architects and Their Works*, Cenevre 1956.

- Meinecke, M., "Muhammedbin Muhammed bin Utmah Al-Bannâat-Tusi, -Eine Fayencederkor-Werkstattedes 13. Jahrhunderts in Konya", *Türk Etnografya Dergisi*, XI, 1968 (1969), s. 75-80.
- Meinecke, M., "Tus'lu Mimar Osman oğlu Mehmet oğlu Mehmet ve Konya'da 13'üncü Yüzyılda Bir Çini Atölyesi", *Türk Etnografya Dergisi*, XI, 1968 (1969), s. 81-93.
- Mekkiar-Cherrtani, Assadullah Souren, "Toris Manuscripts de l'Iran Seldjoudide", *Arts Asiatiques*, XVI, s. 23-52.
- Melikian-Chirvani, A. S., "Le roman de Varge et Golşah", *Arts Asiatiques*, Numero Special, XXII, 1970.
- Mendel, G., "Les Monuments Seldjoukides en Asie Mineure", *Revue de l'Art Ancien et Moderne*, XXIII, 1908, s. 9-24; 113-127.
- Mendel, G., "Anadoluda Selçuk Abideleri", *Yeni Mecmua*, XIX, 1917, s. 372.
- Meriç, R. M., "Akşehir Türbe ve Mezar Taşları (Tombeaux ve Turbes d'Akşehir)", *Türkiyat Mecmuası*, V, 1936, s. 141-212.
- Meriçboyu, Y. "Figürlü Bir Selçuk Kâsesi", *Sanat Tarihi Yıllığı*, IX-X 1979-1980, s. 197.
- Meyer, L. A., *Memluk Costume*, Geneve 1952.
- Migeon, G. -sakisian, A., "Les Faicences d'Asie-Mineure de XVIII Siecle", *Revue de l'Art Ancien et Moderne*, XLIII, 1923, s. 241-252, 353-364, XLIV, 1923, s. 125-141.
- Migeon, G., *Les Arts du Tissus*, Paris 1929.
- Moller, D., *Stedien zur Mittelalterlichen Arabischen Falknerliiteratur*, Berlin 1965.
- Morgenstren, L., *Mural Painting-In: A: U. Pope, Survey of Persian Art*, II, Oxford 1938.
- Mustafa, C., *Akşehir Kitabeleri ve Tetkikat*, Muğla 1934.
- Neubert, E., "Islamische Sternflechtornamente", *Forschungen und Fortschritt*, XXX/3 1956, s. 90-94.
- Nondor, F., "Der Bronzeguss und Nomaden Kunst", *Eurasia Septentrionalis Antique*, 9, Prag 1929.
- Ogan, A. - Kühmel, E., *İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Şaheserler*, Berlin-Leipzig 1938.
- Oral, Z., *Hüdavend Hatun Türbesi ve Hayatı*, Niğde 1939.

- Oral, Z., "Kubadabad Bulundu", *Anıt*, X, Konya 1949, s. 2.
- Oral, Z., "Kubadabad Çinileri" *Belleten*, XVII, 1953, s. 209-222.
- Oral, M. Z., "Kayseri'de Kubadiye Sarayları", *Belleten*, XVII, 1953, s. 501-517.
- Oral, M. Z., "Kubadabat Nasıl Bulundu?", *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, IV, 1953, s. 171-209.
- Oral, M. Z., "Konya'da Alaaddin Camii ve Türbeleri", *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, V/1-4, 1956, s. 144-164.
- Oral, M. Z., "Selçuklu Giyim Eşyası", *Türk Etnografya Dergisi*, V, 1963, s. 14-20.
- Oral, M. Z., "Selçuk Devri Yemekleri ve Ekmekleri", *Türk Etnografya Dergisi*, III, 1971.
- Orkun, N. H., *Eski Türk Yazıtları*, İstanbul 1936.
- Orkun, N. H., *Türk Tarihi*, I-IV, Ankara 1946.
- Otto-Dorn, K., *Türkische Keramik*, Ankara 1957.
- Otto-Dorn K., "Türkische Grabsteine mit Figurenreliefs aus Kleinasien", *Ars Orientalis*, III, 1959, s. 63, 76.
- Otto-Dorn K., "Türkisch-Islamisches Bildgut in den Figurenreliefs der Klosterkirche von Achtamar", *First International Congress of Turkish Arts*, Ankara 1961, s. 279-282.
- Otto-Dorn K., "Akdamar Kilisesi Figürlü Kabartmalarında Türk Tesiri", *Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi*, Ankara 1962, s. 322-324.
- Otto-Dorn K., "Türkisch-Islamisches Bildgut in den Figurenreliefs von Achtamar", *Anatolia*, VI, 1961/62, s. 1-69.
- Otto-Dorn K., *L'art de l'Islam*, Paris 1967.
- Otto-Dorn K.-Önder, M., "Bericht Über die Grabung in Kobadabad 1965", *Archäologischer Anzeiger*, 1966, s. 170-183.
- Otto-Dorn K. -Önder, M., "Kubad-Abâd Kazıları 1965 Yılı Ön Raporu", *Türk Arkeoloji Dergisi*, XIV/1-2, 1965 (1967), s. 237-248.
- Otto-Dorn K., und Mitarbeiter, "Bericht über die Grabung Kobadadab 1966", *Archäologischer Anzeiger*, 1969, s. 438-506.
- Otto-Dorn K., "Die Menschliche Figurendarstellung auf den Fliesen von Kobadabad", *Forchungen zur Kunst Asiens, In Memoriam Kurt Erdman*, İstanbul 1970, s. 111-139.

- Oygar, İ. H., "Les Origines de la Ceramique Seldjoukide et Otomane", *Türk Sanatı Tarihi Araştırma İncelemeleri*, I, İstanbul 1963. s 583-606.
- Oygar, İ. H., "Anadolu Çömlekçiliği", *Akademi*, I, 1964, s. 23-25, 43.
- Ögel, B., "Uygurlarda Menşe Efsanesi", *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, V, 1947.
- Ögel, B., *İslâmiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi*, Ankara 1962.
- Ögel, B., *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Ankara 1978.
- Ögel, S., "Bir Selçuk Portalleri Grubu ve Karaman'daki Hatuniye Mederesesi Portalı", *Yıllık Araştırmalar Dergisi*, II, 1957 (1958), s. 115-127.
- Ögel, S., "Selçuk Sanatında Çift Gövdeli Arslan", *Belleten*, XXVI, 1962 s. 526-536.
- Ögel, S., "Türk Heykelciliğinden İnsan Figürü", *Türk Kültürü*, IV, 1963, s. 15-20.
- Ögel, S., "Einige Bemerkungen zum Sternsystem in der Steinornamentik der Anatolischen eldschuken", *Beitrag zur Kunstgeschichte Asiens*, In *Memoriam Ernst Diez*, İstanbul 1963, s. 166-172.
- Ögel, S., "Anadolu Selçuklu San'atının Önemli Bir Kaynağı: Gazne San'atının", *Türk Kültürü Araştırmaları*, I/2, 1964, s. 197-205.
- Ögel, S., *Anadolu Selçuklularının Taş Tezniyatı*, Ankara 1966.
- Ögel, S., "Der Wandel im Programm der Steinornomentik von den Seldschukischen zu den Osmanischen Bauten", *Anatolica*, II 1968, s. 103-111.
- Önder, M., "Mevlevî Sikkeleri", *Türk Folklor Araştırmaları*, IV/7, 1955, s. 1193-1195.
- Önder, M., "Mevlevî Kıyafetleri", *Türk Etnografya Dergisi*, I, 1956, s. 77-82.
- Önder, M., *Konya Müzesi Çini Eserler Seksiyonu (Karatay Medresesi) Rehberi*, İstanbul 1961.
- Önder, M., *Konya Müzesi Taş ve Ahşap Eserler Seksiyonu (İnce Minare) Rehberi*, İstanbul 1962.
- Önder, M., *Mevlâna Şehri Konya*, Konya 1962.
- Önder, M., "Konya Kalesi ve Figürlü Eserleri", *IV. Türk Tarih Kongresi*, Ankara 20-26 Ekim 1961, Ankara 1967, s. 145-168.
- Önder, M., "Kubad-Abad Sarayı Kazılarında Yeni Bulunan Dört Resimli Çini", *Sanat Tarihi Yıllığı*, II, 1966-1968, s. 116-121.

- Önder, M., "The Excavation at the Kubâdabâd Palace", *Turkish Art: Seljuk and Otoman Periods*, Plastow 1967, s. 9-10.
- Önder, M., "Selçuklu Sanatında Bir Buluş, Kubâd-Abâd Sarayı Kazıları", *T. O. K. Belleteni*, 290, 1967, s. 2-3.
- Önder, M., "Kubad-Abad Sarayı Harpi ve Simurgları", *Türk Etnografya Dergisi*, X, 1967 (1968), s. 5-17.
- Önder, M., "Konya'da Bilinmeyen Bir Selçuklu Devri Eseri", *Vakıflar Dergisi*, VII, 1968, s. 127-128.
- Önder, M., "Kubad-Abad Çinilerinde Sultan Alâaddin Keykubat I'nın İki Portresi", *Sanat Tarihi Yıllığı*, III 1969-70, s. 121-124.
- Önder, M., "Selçuklu Devri Kadın Başlıkları", *Türk Etnografya Dergisi* XIII, 1972(1973), s. 1-8.
- Önder, M., "Selçuklu Devri Kubadâbad Sarayı Çini Süslemeleri", *Türkiyemiz*, VI 1972, s. 15-18.
- Önder, M., "Selçuklu Devri Kubad-Adad Sarayı Çini Süslemeleri", *Kültür ve Sanat*, V, Ocak 1977, s. 104.
- Önder, M., "Le Mode de se Vetir et de se parer Chez les Dames Seldjoukides", *Fifth International Congress of Turkish Art*, Budepest 1978, s. 655-663.
- Öney, G., "Anadolu Selçuk Sanatında Balık Figürü; The Fish Motif in Anatolian Seljuk Art", *Sanat Tarihi Yıllığı*, II, 1966-1968, s. 142-167.
- Öney, G., "Niğde Hüdavend Hatun Türbesi Figürlü Kabartmaları; Die Figurenreliefs an der Hudavend Hatun TÜRbe in Niğde", *Belleten*, XXXI, 1967, S. 143-167.
- Öney, G., "İran Selçukluları ile Mukayeseli Olarak Anadolu Selçuklularında Atlı Av Sahneleri", *Anadolu (Anatolia)*, XI, 1967 (1969), s. 121-138.
- Öney, G., "Anadolu Selçuklu Sanatında Hayat Ağacı Motifi", *Belleten*, XXXII, 1968, s. 25-36 (Alm. Özet s. 37-50).
- Öney, G., "Die Kareefesen in Grossen Palats Con Kobadabad", *Archäologischer Anzeiger*, 1969, s. 496-500.
- Öney, G., "Anadolu Sanatında Balık Figürü", *Sanat Tarihi Yıllığı*, II, 1966-68. s. 142-159.
- Öney, G., "Anadolu Selçuk Sanatında Ejder Figürleri; Dragon Figures In Anatolian Seljuk Art", *Belleten* XXXIII, 1969, s. 171-216.
- Öney, G., "Anadolu'da Selçuk Geleneğinde Kuşlu, Çift Başlı Kartallı, Şahinli ve Arslanlı Mezartaşları", *Vakıflar Dergisi*, VII, 1969, s. 283-301.

- Öney, G., "Anadolu Selçuklularında Heykel, Figürlü Kabartma ve Kaynakları Hakkında Notlar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, I, 1969 (1970), s. 187-191.
- Öney, G., "Sun and Moon Rosettes in the Shape of Human Heads in Anatolian Seljuk Architecture", *Anatolia*, III, 1969-70, s. 195-203.
- Öney, G., "Anadolu Selçuk Mimarisinde Boğa Kabartmaları; Bull Reliefs in Anatolian Seljuk Architecture", *Belleten*, XXXIV, 1970, s. 83-120.
- Öney, G., "Anadolu Selçuk Mimarisinde Antik Devir Malzemesi; Elements From Ancient Civilisations in Anatolian Seljuk Art", *Anadolu (Anatolia)*, XII, 1970, s. 17-38.
- Öney, G., "Bizans Figürlerinde Anadolu Selçuk Etkisi; Anatolian Seljuk Influence in Byzantine Figural Art", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, III, 1971, s. 1-40, 91-118.
- Öney, G., "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Arslan Figürü; Lion Figures in Anatolian Seljuk Architecture", *Anadolu (Anatolia)*, XIII, 1971, s. 1-64.
- Öney, G., "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı Kartal", *Malazgirt Armağanı*, Ankara 1972, s. S. 139-172.
- Öney, G., *Türk Çini Sanatı*, İstanbul 1976.
- Öney, G., "Selçuklu Mimarisinde Figürlü Kabartma ve Heykel", *Sanat Dünyamız*, Yıl 2, Sayı 6, Ocak 1976, s. 2-12.
- Öney, G.,-Erginsoy, Ü., *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları*, *Maden Sanatı*, Ankara 1978.
- Önge, Y., "Figürlü İki Selçuklu Çinisi", *Önasya*, III/26 1967, s. 16.
- Önge, Y., "Kayseri Huand (Mahperi Hatun) Külliyesinin Hamamında Yeni Bulunan Çini Tezyinat", *Önasya*, IV647, Ankara 1969. s. 10-11.
- Östrup, J., *Catalogue des Monnaies Arabes at Turques*, Kopenhague 1938.
- Öz, T., "Les faïences Tuques", *Transactions of the Oriental Ceramics Society*, London 1933-34.
- Öz, T., *Turkish Ceramics*, Ankara 1957.
- Özdoğan, K., *Kayseri Tarihi, Kültür ve Sanat Eserleri*, I, (Alimler, Şairler, Sanakârlar), Kayseri 1948.
- Özergin, M. K., "Anadolu'da Selçuklu Kervansarayları", *Tarih Dergisi*, XX, 1965, S. 141-170.

- Özergin M. K., "Selçuklu Sanatçısı Nakkaş Abdülmü'min el Hoyî Hakkında", *Belleten*, XXXIV 1970, s. 219-230.
- Özgüç, T. -Akok, M., "Melik Gazi Türbesi ve Kalesi", *Belleten* XVIII, 1954, s. 331-336.
- Özgüç, T. -Akok, M., "Alayhan, Öresun Han ve Hızırilyas Köşkü, İki Selçuklu Kervan Sarayı ve Bir Köşkü", *Belleten*, XXI, 1957, s. 139-148.
- Özgüç, T. -Akok, M., Afşin Yakınında Eshâb-ı Kehf Külliyesi", *Yıllık Araştırmalar Dergisi*, II, 1957 (1958), s. 77-87.
- Özgüç, T. -Akok, M., "Üç Selçuklu Abidesi; Dolayhan, Kesik Köprü Kervansarayı ve Han Camii", *Belleten* XXII, 1958, s. 251-259.
- Pinar, S., "Türklerde Kemer ve Tokalar", *Sigorta Dünyası*, XII/140, 1971, s. 8.
- Pope, A. U., *A Survey of Persian Art*, Oxford 1938.
- Reitlinger, G., "Unglazed Relief Pottery from Northern Mesopotamia", *Ars Islamica*, XV-XVI, 1951, s. 11-22.
- Ridvan Nafiz-İsmail Hakkı, *Sivas Şehri*, İstanbul 1928.
- Rice, D. s., "Bir Selçuk Aynası", *Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi*, Ankara 1962, s. 330-332.
- Riefstahl, R. M., "New Types of Seljuk Hans in Anatolia", *Parnassus*, I/3, 1929, s. 21-29.
- Riefstahl, R. M., "The Date and Provenance of the Automata Miniatures", *The Art Bulletin*, II/2, 1929, s. 206.
- Riefstahl, R. M., "Persian Islamic Stucco Sculptures. Representation of the Human Figure in Islamic art", *The Art Bulletin*, XIII/4, 1931.
- Riefstahl, R. M., "Persian Influence in Seljuk Art", *Parnassus*, III/5, 1931, s. 24.
- Rogers, J. M., "The Çifte Minare Medrese at Erzurum and the Gök Medrese at Sivas", *Anatolian Studies*, XV, 1965, s. 63-85.
- Rogers, J. M., "Evidence For Mamluk-Mongol relation 1260-1360", *Colloque Idiked A. Raymond*, Berlin-Leipzig 1973.
- Ruben, W., "Kırşehir'de Dikkatimizi Çeken San'at Abideleri: Eigenartige Denkmäler aus Kırşehir", *Belleten*, XII 1948, s. 173-205.
- Salmony, A., "Dakhestan Sculpture", *Ars Islamica*, X, 1943, s. 153-163. *Sanat Erbabı, Kutadgu Bilig*, Beyt: 5583, 4456-68,

- Sancaktaroğlu, S., "Artukoğulları Çağında Makineleşen Türk Dünyası", *İlgi*, XXII, Ocak 1976, s. 10.
- Sancaktaroğlu, S., "Kitab fî Marifat el Hıyal el-Hendesîya", *Turing*, LXI-II/343, 1979, s. 46-51.
- Sarre, F., *Reise in Kleinasien-Sommer 1885, Forschungen zur Seldjukischen Kunst und Geographie des Landes*, Berlin 1896.
- Sarre, F., *Denkmäler persischer Baukunst IV: Die Seldschukischen Baudenkmäler von Konya*, Berlin 1910.
- Sarre-Herzfeld, *Archäologische Reise im Euphrat und Tigris Gebiet*, II-III, Berlin 1911.
- Sarre, F. -MARTIN, F. R., *Meisterwerke Muhammedanischer Kunst*, München, 1912.
- Sarre, F., *Konia, Seldschukische Baudenkmäler*, Berlin 1921.
- Sarre, F., "The Seljuk and Early Ottoman Pottery of Miletus", *Transactions of the Oriental Ceramics Society*, 1930-1931, s. 20-23.
- Sarre, F., *Der Kiosk von Konia*, Berlin 1936.
- Sarre, F., "Ein Seldschukisches Relief in Museum von Ankara: Ankara Arkeoloji Müzesinde 13. yy'a Ait Bir Selçuk Kabartması", *Türk Tarih, Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, III, 1936, s. 129-137.
- Sarre, F., *Konya Köşkü*, Çev. Ş. Uzluk, Ankara 1967.
- Sauvaget, J., "Inscriptions Arabes", A. Gabriel, *Voyages Archéologiques dans la Turquie Orientale*, I, Paris 1940, s. 287-356.
- Sayman, F. - Tongur, İ., *Konya Eski Eserler Klavuzu*, Konya 1945.
- Schlunberger, M. D., "L Palais Ghaznevide deh Lashkari Bazar", *Syria*, XXIX, 1952, s. 251-270.
- Schmidt, I. H., *Islamische Baukeramik*, Berlin 1933.
- Sevin, N., *13 Asırlık Türk Kıyafet Tarihine Bir Bakış*, İstanbul 1973.
- Sipahioğlu, V., "Eski Ankara Evlerinde Yapı ve Tezyinat", *T. M. O. Dergisi*, I/2, 1965.
- Smirnov, Y., *Argenterie Orientale*, St. Petersburg 1909.
- Sourdel, D. -J., *La civilisation de l'Islam Classique*, Paris 1968.
- Sourdel-Thomine. J. -B. Spuhler, *Die Kunst der Islam*, Berlin 1973 (Propläen Kunstgeschichte Bd. 4)
- Sourdel-Thomine. J. -B. Spuhler, *Lashkari Bazar*, Paris 1978.

- Sözen, M., *Anadolu Medreseleri. Selçuklu ve Beylikler Devri, I, Açık Medreseler*, İstanbul 1970.
- Sözen, M., *Diyarbakır'da Türk Mimarisi*, İstanbul 1971.
- Stchoukine, I., *La peinture Iranienne sous les derniere Abbasides et des I I-Khans*, Bruges 1936.
- Strzygowski, J., "Der Kiosk von Konia", *Zeitschrift für Geschichte der Architektur*, I, 1907, s. 3-9.
- Strzygowski, J.-M., van Berchem, *Amida*, Heidelberg 1910.
- Strzygowski, J., *Altai-Iran ut Volkerwanderung*, Leipzig 1917.
- Strzygowski, J., "Türkler ve Orta Asya Sanatı Meselesi", *Türkiyat Mecmuası*, III, 1935, s. 1-80.
- Sümer, F., *Oğuzlar*, Ankara 1968.
- Süslü, Ö., "İstanbul Üniversitesi Kitaplığı Müzesindeki 16'ncı Yüzyıla Ait Osmanlı Minyatürlerindeki Kumaş Desenleri Üzerine Bir Deneme", *Sanat Tarihi Yıllığı*, V, İstanbul 1973, s. 547.
- Süslü, Ö., "Topkapı Sarayı ve Türk-İslâm Eserleri Müzelerinde Bulunan, 16. Yüzyıla Ait Osmanlı Minyatürlerindeki Kumaş Desenlerinin İncelenmesi", *Sanat Tarihi Yıllığı*, VI, İstanbul 1976, s. 215.
- Şekerci, O., *İslâm'da Resim ve Heykelin Yeri*, İstanbul 1974.
- Şimşek, S., "Başa Giyilen Başlıklar", *Türk Folklor Araştırmaları*, 139-140, Şubat 1961, s. 2333.
- Taeschner, F., "Preliminary Materials For A Dictionary of Islamic Artists", *Ars Islamica*, Vol-III, Suppl.
- Talbot-Rice, D., *L'Art de l'Islam, Paris*, 1966.
- Talbot-Rice, D. -Grab., *The Illustrations to the World History of Rashid al Din*, Edinburgh 1976.
- Talbot-Rice, T., *Ancient Arts of Central Asia*, London 1956.
- Talbot-Rice, T., *The Seljuks in Asia Minor*, London, 1961 (Almanca: Die Schuken, Köln 1963).
- Talbot-Rice, T., "Decorations in the Seljukid Style in the Church of Sain Sopia of Trebizond", *Beiträge zur Kunstgeschichte Asiens In Memoriam*, Ernst Diez, *İstanbul*, 1963, s. 87-119.
- Talbot-Rice, T., "Some Reflections Aroused by four Seljukid. Stujjo Statues". *Anatolia II*, 1968, 112-122.

- Talbot-Rice, T., "Some Reflections on the subject of Arm Bants", *Foursce-hungen zur Kunst Asiens In Memoriam*, Kurt Erdmann, İstanbul 1969, s. 262-277.
- Tarım, C. H., *Tarihte Kırşehir-Gülşehir*, İstanbul 1948.
- TELL. S. K., "12.-13. Yüzyıl Selçuklu Çığrı İslâmî Minyatürlü Yazmaların Uslûp Gelişmesi", (İ. Ü. Edebiyat Fakültesi, Yayınlanmış Doktora Tezi), İstanbul 1974.
- Texier, Ch., *Description del'Asie Mineure*, Paris 1864.
- Tuncay, R., "Die Turkische Dekorations-Kunst im XIIIIVIII, Jahreundert" *Cultura Turcia*, I/2, Ankara 1964, s. 274-280.
- Turan, O., *Oniki Hayvanlı Türk Takvimi*, İstanbul 1941.
- Turan, O., "Eski Türkler'de Okun Hukukî Bir Sembol Olarak Kullanılması", *Belleten*, IX, 1945, s. 305.
- Turan, O., "Selçuk Kervansarayları", *Belleten*, X, 1946, s. 471-495.
- Turan, O., "Selçuk Devri Vakfiyeleri II. Mübarizzedin Er-Tokuş ve Vakfiyesi", *Belleten*, XI, 1947, s. 413-429.
- Turan, O., "Selçuk Devri Vakfiyeleri III. Celaledin Karatay Vakıtları ve Vakfiyeleri", *Belleten*, XII, 1948, s. 17-171.
- Turan, O., "Selçuklular Zamanında Sivas Şehri", *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, IX/4, 1951, s. 447-457.
- Turan, O., "Les souverains Seldjoukides et leurs sujets nonmusulmans", *Studia Islamica*, I, 1953, s. 65.
- Turan, O., *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, Ankara 1965.
- Turan, O., *Selçuklu Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti*, Ankara 1965.
- Uğur, M. F.-Ferit, M. M., *Selçuklu Büyüklerinden Celâleddin Karatay ve Kardeşlerinin Hayatı ve Eserleri*, Konya 1940.
- Uzunçarşılı, İ. H., *Sivas Şehri*, İstanbul 1928.
- Uzunçarşılı, İ. H., *Osmanlı Devleti Teşkilatında Methal*, Ankara 1970.
- Ülgen, A. S., "Kırşehir'de Türk Eserleri", *Vakıflar Dergisi*, II, 1942, s. 235-262.
- Ülgen, A. S., "Divriği Ulu Camisi ve Dar-üşşifası", *Vakıflar Dergisi*, V, 1962, s. 93-98.
- Ülkütaşı, M. Ş., Sinop'ta Selçukiler Zamanına Ait Tarihi Eserler", *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, V, 1949, s. 112-151.

- Ünal, İ., "Antalya Bölgesindeki Çinili Eserler", *Türk Etnografya Dergisi*, XIV, 1974, s. 15-55.
- Ünal, R. H., *Les Monuments Islamiques Anciens de la Ville d'Et de sa Région*, Paris 1968.
- Ünal, R. H., "İğdır Yakınlarında Bir Selçuklu Kervansarayı ve Doğu Beyazıt-Batum Kervan Yolu Hakkında Notlar", *Sanat Tarihi Yıllığı*, III, 1969-70, s. 7-15.
- Ünsal, B., *Turkish Islamic Architecture in Seljuk and Otoman Times, 1071-1923*, London 1959.
- Ünver, A. S., "Amasya Darüşşifası-1308", *Tedavi Seririyatı ve Laboratuvarı*, V/17, 1935.
- Ünver, A. S., "Büyük Selçuklu İmparatorluğu Zamanında Vakıf Hastanelerinin Bir Kısımına Dair", *Vakıflar Dergisi*, I, 1938, s. 17-23.
- Ünver, A. S., "Konya İkinci Çift Şerefeli Minare", *Konya Mecmuası*, 1947, s. 105-107.
- Ünver, A. S., *Pierres Tombales Seldjoukides à effigie au 14 siècle en Anatolie*, Jerusalem 1960.
- Ünver, A. S., "Sivas'ta Birinci Keykâvus Hastanesi", *Abbotempo*, III, Holanda 1965, s. 24-29.
- Ünver, A. S., "Anadolu'da Selçuklu Devleti, Beylikleri, Resmi Daireleri ve Toplantı Yerlerine Dair", *Vakıflar Dergisi*, VII, 1969, s. 323-327.
- Weitzmann, K., *The Greek Sources of Islamic Scientific Illustrations*, Locust Valley, 1952.
- Yatman, N., *Eski Türk Çinileri*, Ankara 1942.
- Yazicioğlu, A., *Oğuzname Yahut Selçukname*, İstanbul.
- Yazicizade, *Tevarih-i Âl-i Selçuk*, Cilt II, (Hautsma tab.)
- Yetkin, S. K., *İslâm Sanatı Tarihi*, Ankara 1959.
- Yetkin, S. K., "Bir Selçuklu El Yazması Üzerine", *Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi*, Ankara 1962, s. 411-412.
- Yetkin, S. K., *L'architecture Turque en Turquie*, Paris 1962.
- Yetkin, S. K., *İslâm Ülkelerinde Sanat*, İstanbul, 1974.
- Yetkin, Ş., "Anadolu Selçuk Şifahaneleri", *Türk Kültürü*, X, 1963.
- Yetkin, Ş., "Türk Çini Sanatında Bazı Önemli Örnekler ve Teknikleri", *Sanat Tarihi Yıllığı*, I, 1964-65, s. 60-102.

- Yetkin, Ş., “Anadolu Selçuklularının Mimari Süslemelerinde Büyük Selçuklulardan Gelen Etkiler” *Sanat Tarihi Yıllığı*, II, 1966-68, s. 36-48.
- Yetkin. Ş., “Some Influences of Great Seljuks on Anatolian Seljuk Architectural Decoration”, *Journal of the Regional Colturalinstitute (Iran, Pakistan, Turkey)*, II/4, Tahran 1969, s. 193-208.
- Yetkin, Ş., “Yeni Bulunmuş Figürlü Mezar Taşları”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, I, 1969 (1970), s. 149-156.
- Yetkin, Ş., “Sultan I. Alâaddin Keykubat’ın Alara Kalesi Kasrı’nın Hamamındaki Freskler”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, III, 1969-1970.
- Yetkin, Ş., *Anadolu’da Türk Çini Sanatının Gelişmesi*, İstanbul 1972.
- Yurdakul, E., “Son Buluntulara göre Kayseri’de Huant Hamamı” *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, II, 1970, s. 141-151.

KISALTMALAR

Vie Quotidienne:

Aly Mazaheri, *La Vie Quotidienne du Musulmane au Moyen age*, Paris 1951.

Arel:

Arel, H., "Divriği Darüşşifası Gotik Portalı", *Vakıflar Dergisi*, V, Ankara 1962.

Türk Tarihi III:

Arseven, C., *Türk Sanatı Tarihi Menşeyinden Bugüne Kadar*, Heykel Oyma ve Resim, III, İstanbul.

Artuk I:

Artuk, C. İ., *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslâmi Sikkeler Kataloğu I*, İstanbul 1971.

Türk Sanatı 1961: Aslanapa, O., *Türk Sanatı*, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul 1961.

Keramik Sanatı:

Aslanapa, O., *Anadolu'da Türk Çini ve Keramik Sanatı*, İstanbul 1965.

Antalya Müzesinde Selçuklu Çinileri:

Aslanapa, O., *Antalya Müzesinde Selçuklu çinileri*, *Türk Kültürü*, Reşit Rahmeti Arat için, I, Ankara 1966.

Keramik aus Kalehisar:

Aslanapa, O., *Keramik Öfen und figürliche Keramik aus Kalehisar, Anatolica I*, 1967.

Turkish Art:

Aslanapa, O., *Turkish Art and Architecture*, London 1971.

Türk Sanatı II, 1973:

Aslanapa, O., *Türk Sanatı II*, *Anadolu Selçukluları'ndan Beylikler Devri Sonuna Kadar*, İstanbul 1973.

Selçuklu Kıyafetleri:

Atasoy, N., Selçuklu Kıyafetleri Üzerine Bir Deneme, *Sanat Tarihi Yıllığı*, IV, 1970-71.

Alp Şahsiyeti:

Esin, E., Alp Şahsiyetinin Türk Sanatında Görünüşü, *Türk Kültürü*, XXXIV, 1965, s. 769.

Bağdaş:

Esin, E., Bağdaş ve Çökmek, Türk Töresinde İki Oturuş Şeklinin Kadım İkonografisi, *Sanat Tarihi Yıllığı*, III, İstanbul 1970, s. 231.

Türk ul-Acem:

Esin, E., Türk Ul-Acemlerin Rseri Samarrada Cevsak Ul-Hakani'nin Duvar Resimleri, *Sanat Tarihi Yıllığı* V, ., İstanbul 1975, s. 309.

Kuşçı:

Esin, E., "Kuşçı. Türk Sanatında Atlı Doğancı İkonografisi Hakkında", *Sanat Tarihi Yıllığı* IV, İstanbul 1976, s. 411.

Türk Kültürü El-kitabı, II:

Esin, E., İslamiyetten önceki Türk Kültürü tarihi, *Türk Kültürü El-kitabı*, II/b İstanbul 1978.

Un vieux poème:

Ateş, M., Un Vieux Poème Romanesque Persan: Récit de wargah at Güshah", *Ars Orientalis*, IV, 1961, s. 143-152.

Amida:

Berchem, M., -von Stryzowski, J., Amida, Heidelberg 1910.

Inventaire:

Bloch, E., Inventaire et description des miniatures et manuscrits conservés à la Bibliothèque Nationale, *Revue des Bibliothèques*, Jany. -Fev. 1895, Paris.

Enluminures:

Bloch, E., Les enluminures des manuscrits orientaux, turcs, arabes, persans de la Bibliothèque Nationale, Paris 1926.

Bombacı:

Bombacı A., Çeviri: Doğan Türker, Gaznedeki Kazılara Giriş, *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri I*, İstanbul 1963.

Butak:

Butak, B., XI, XII, XIII. Yüzyıllarda Resimli Türk Paraları, İstanbul 1974.

Şehir:

Cezar, M., Anadolu öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık, İstanbul 1977.

Çetintaş:

Çetintaş, S., Sivas Darüşşifası, İ. Ü. Tıp Fak. Yayını, İstanbul 1953.

Çulpan:

Çulpan, C., XII. Yy. Artukoğulları Devri Taş Köprüler, *Sanat Tarihi Yıllığı*, II, 1969-70.

Karaman Devri:

Diez, E. -Aslanapa, O. - Koman, M. M., Karaman Devri Sanatı, İstanbul 1950.

Türk Sanatı:

Diez, E. -Aslanapa, O., Türk Sanatı, İstanbul, 1965.

Artukoğlu Mezar Taşı:

Diyarbakirli, N., Artukoğulları'na Ait Olması Muhtemel Bir Mezar Taşı, *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri I*, İstanbul 1963.

Vêtement:

Dozy, R. P. A., Dictionnaire détaillé des noms des vêtements chez les arabes, Amsterdam 1845.

Maden Sanatı:

Erginsoy, Ü., İslâm Maden Sanatının Gelişmesi, İstanbul 1978.

Selçuklu Yazması.

Esin, E., Selçuklu Devrine Ait Resimli Bir Anadolu Yazması, *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri I*, İstanbul 1963.

Ahmet Ziya Bey:

Ahmet Ziya, Meskûkât-ı İslâmiye Takvimi, İstanbul (1328) 1910.

Arap:

Ettinghausen, B., Arap Painting. Cleveland, 1962.

Ettinghausen:

Ettinghausen, P., Les trésors de Turquie, Genevre 1966.

Tasvirli Mezar Taşı:

Eyice, S., Kırşehir'de 709/1310 Tarihli Tasvirli bir Türk mezartaşı-Anadolu'da Tasvirli Türk Mezar Taşları Hakkında Bir Araştırma, *Türk Kültürü*, R. R. Arat için Ankara 1966.

Balık:

Eyice, S., Büyük Balık Küçük Balığı yutar, *Türk Etnografya Dergisi*, ZII-VIII, İstanbul 1966, s., 5-7.

Balık:

Eyice, S., Büyük Balık Küçük Balığı yutar, *Türk Etnografya Dergisi*, VII-VIII, İstanbul 1966, s. 5-7.

Musik Geschichte:

Far Mer, G. H., Musik Geschichte in Bildern-Islam Leipzig

Monuments II:

Gabriel, A., Monuments Turcsd' Anatolie, C. II, Paris 1931.

Voyages:

Gabriel, A., Voyages archeologiques dans la Turquie Orientale, Paris 1940.

İstanbul I-No. 2b:

Galip, İ., Meskûkât-ı Türkmanîye kataloğu, Kostantiye 1311.

Gökat:

Gökay, O., Dedem Korkudun Kitabı, İstanbul 1973.

Persane:

Gray, B., La peinture Persane, Genève 1961.

World of Islam:

Grube, E., The world of Islam Newyork-Toronto 1966.

Die Malereien von Samarra:

Herzfeld, E., -Sarre, F., Die Ausgrabungen on Samarra, Band III: Die Malereien von Samarra, Berlin 1927.

Minyatür:

İnal, G., Türk İslâm Minyatürü Sanatı Başlangıcından Osmanlılara Kadar. Havattepe Üniversitesi Sanat Tarihi, Ankara 1976.

Tasvir:

İnal, G., Başlangıcından 14. Yüzyıla Kadar Türk-İslâm Tasvir Sanatı (Yayınlanmamış, Hacettepe Üniver) 1978.

İpşiroğlu:

İpşiroğlu, M. Ş., İslamda Resim Yasağı ve Sonuçları, İstanbul 1973.

Melanges:

Jerphanion, C. De, Melanges d'Archeologie Anatolienne, Beyrut 1928.

Kültür ve Teşkilat:

Kafesoğlu, İ., İslâmî Türk Devletlerinde Kültür ve Teşkilat. Türk dünyası el kitabı, Seri I Sayı 5, Ankara 1976.

Ahlat Mezar Taşları:

Karamağaralı, B., *Ahlat Mezar Taşları*, Ankara 1972.

D. L. T.:

Kaşgarlı Mahmut Divan-i Lugat-it Türk (Terc. Besim Atalay), Ankara 1939.

Karametli, C., Asya'dan Anadolu'ya Türk Çini ve Seramik Sanatı, Türkiye-miz, IX. İstanbul 1973.

Karaman Tarihi:

Konyalı, İ. H., Abideleri ve Kitabeleri ile Karaman Tarihi, İstanbul 1967.

Türk Beslenme Sistemi:

Köymen, M. A., Alparslan Zamanı Türk Beslenme Sistemi, Selçuklu Araştırmaları Dergisi III, Ankara 1971.

Türk Evi:

Köymen, M. A., Alparslan Zamanı Türk Evi, Selçuklu Araştırmaları Dergisi III, Ankara 1971.

Türk Giyim-Kuşamı:

Köymen, M. A., Alparslan Zamanı Türk Giyim-Kuşamı, Selçuklu Araştırma Dergisi III, Ankara 1971.

Islamische Kleinkunst:

Kühnel, E., Islamische Kleinkunst, Braunschweig 1963.

Voyage:

Laborde, L., Le voyage de l'Asie Mineure, Paris 1838.

NO, no: I:

Lane- Poole, S., The International Numismata Orientalia Part II, Coins of the Urtuki Turkumans, London, 1875.

Turkestan:

Le Coq, A. Van., Buried Treasures of Chinese Turkestan. London 1928.

Ala'iyya:

Llyod, S. - Rice Storm, D., (Çeviri N. Sinemoğlu), Alanya (Ala'iyya) Ankara 1964.

Seldschukische Keramik:

Lucius, E., Neue Figural Verzierte Seldschukische Keramik aus Anatolien, Sanat Tarihi Yıllığı II 1966-68.

Martin:

Martin, F. R., The Miniature Painting of Persia, London 1912.

Costume:

Mayer, L. A., Memluk Costume, Genève 1952.

Melikian:

Melikian- Chirvani, A. S., Le Roman de Varge el Gülşâh, Arts Asiatiques, Numero Special XXII, 1970.

Monuments Seldjoukides:

Mendel, G., Les monuments Seldjoukides en Asie Mineure, Revue de l'Art Ancien et Modern, XXIII, 1908.

Selçuk Abideleri:

Mendel, G., Anadolu'da Selçuk Abideleri, Yen, Mecmua, XIX, 1917.

Tissus:

Migeon, G., Les Arts du Tissus, Paris 1929.

Falknereiliteratur:

Moller, D., Studien Zur Mittelalterlichen Arabischen Falknereiliteratur, Berlin 1965.

Mural Painting:

Morgenstern, L., Mural Painting, A. U. Pope Survey of *Persian Art*, II, Oxford 1938.

Şaheserler:

Ogan, A. -Kühnel, E., İstanbul Müzelerinde Şaheserler, Berlin-Leipzig, 1938.

Giyim Eşyası:

Oral, M. Z., Selçuklularda Giyim Eşyası, *Türk Etnografya Dergisi*, V, 1962, Ankara 1963, s. 14.

Kubadabad Çinileri:

Oral, M. Z., Kubadabad Çinileri, *Belleten*, XVII/66, Nisan 1953, Ankara.

Selçuk Yemekleri:

Oral, M. Z., Selçuk Devri Yemekleri ve Ekmekleri. *Türk Etnografya Dergisi* III, Ankara 1971.

Keramik:

Otto-Dorn K., *Türkische Keramik*, Ankara 1957.

Ars Orientalis IV:

Otto-Dorn K., Türkische Grabsteine mit Figurenreliefs aus Kleinasien, *Ars Orientalis IV*, 1959, s. 63-76.

Kobadabad:

Otto-Dorn K., (Und Mitarbeiter), Bericht Über die Grabung in *Kobadabad* 1966, *Archäologischer Anzeiger*, 4, 1969.

İslam:

Otto-Dorn K., *L'art de ISLAM*, Paris 1967.

Otto-Dorn K., "Die Menschliche Figurenderstellung Auf Den Fliesen Von *Kobadabad*", *Forschungen Zur Kunst Asiens in Memoriam Kurt Erdmann*, İstanbul 1969.

In Memoriam, K. Erdmann**Uygularda Menşe ve Efsanesi:**

Ögel, B., Uygurlarda Menşe Efsanesi, *D. T. C. Fakültesi Dergisi*, VI, Ankara 1947.

İslâmiyetten Önce

Ögel, B., *İslâmiyetten Önce Türk Kültür Tarihi*, Ankara 1962.

Kültür Tarihi:

Ögel, B., *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Ankara 1978.

Taş Tezyinatı:

Ögel, S., *Anadolu Selçukluları'nın Taş Tezyini*, Ankara 1966.

Kıyafetler:

Önder, M., Mevlevî Kıyafetleri, *Türk Etnografya Dergisi*, I, Ankara 1956, s. 77-82.

Konya Müzesi:

Önder, M., *Konya Müzesi Selçuklu Taş ve Ahşap Eserleri Seksiyon Rehberi*, İstanbul 1962.

Mevlana Şehri:

Önder, M., *Mevlana Şehri*, Konya 1962.

Resimli Dört Çini:

Önder, M., Kubadabad Sarayları Kazılarında Bulunan Resimli Dört Çini, *Sanat Tarihi Yıllığı*, II, 1966-68, s. 116-121.

Konya Kalesi:

Önder, M., Konya Kalesi ve Figürlü Eserleri, *VI. Türk Tarih Kongresi*, Ankara 20-26 Ekim 19612, Ankara 1967.

Alâaddin Keykubat I. İki Portresi:

Önder, M., Kubâdabad Çinilerinde Sultan Alâaddin Keykubat I İki Portresi, *Sanat Tarihi Yıllığı*, III, 1969-70.

Türkiyemiz:

Önder, M., Selçuklu Devri Kubâdabad Sarayı Çini Süslemeleri, *Türkiyemiz*, VI. Şubat 1972, İstanbul.

Kadın Başlıkları:

Önder, M., Selçuklu Devri Kadın Başlıkları. *Türk Etnografya Dergisi*, XIII, İstanbul 1973.

Kültür ve Sanat:

Önder, M., Selçuklu Devri Kubâd-Abâd Sarayı Çini Süslemeleri, *Kültür ve Sanat*, V, Ocak 1977, İstanbul.

Niğde Hüdavent Hatun:

Öney, G., Niğde Hüdavent Hatun Türbesi, Figürlü Kabartmaları, *Belleten*, XXXI, Nisan 1967, Ankara.

Balık Figürü:

Öney, G., Anadolu Selçuklu Sanatında Balık Figürü, *Sanat Tarihi Yıllığı*, II 1966-68, İstanbul 1968.

Hayat Ağacı Motifi:

Öney, G., Anadolu Selçuklu Sanatında Hayat Ağacı motifi, *Belleten*, XXXII. Ankara 1968.

Atlı Av Sahneleri:

Öney, G., İran Selçukluları ile Mukayeseli Olarak Anadolu Selçuklu Atlı Av sahneleri, *Anadolu (Anatolica)* XI, 1967, Ankara 1969.

Ejder Figürleri:

Öney, G., Anadolu Selçuklu sanatında ejder figürleri, *Belleten*, XXXIII, Ankara 1969.

Şahinli ve Arslanlı Mezar Taşları:

Öney, G., Anadolu'da Selçuk Geleneğinde Kuşlu, Çift başlı Kartallı, Şahinli ve Arslanlı Mezar taşları. *Vakıflar Dergisi*, VIII, Ankara 1969.

Sun and Moon Rosettes:

Öney, G., *Sun and Moon Rosettes in the Shape of Human Heads in Anatolian Seljuk, Architecture, Anatolica*, III, 1969-70.

İslam Süsleme ve El Sanatları:

Öney, G., *İslâm süsleme ve El Sanatlarına Türklerin Katkısı*, İstanbul 1976.

Çini:

Öney, G., *Türk Çini Sanatı*, Yapı Kredi Yayını, İstanbul 1976.

Süsleme El Sanatları:

Öney, G., *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları*, İstanbul 1978.

Huant Hamamı:

Önge, Y., Kayseri Huant (Makperi Hatun) Külliyesinin Hamamında Yeni Bulunan Çini Tezniyat, *Ön Asya*, IV/47, Temmuz 1969, Ankara.

Copenhagen:

Östrup, J., *Catalogue des Monnaies Arabes et Turques*. Copenhagen 1938.

Turkish Ceramics:

Öz, T., *Turkish Ceramics*, Ankara 1957.

Özergin:

Özergin, K. M., Selçuklu Sanatçısı Nakkaş Abdülmü'min el Hoyı Hakkında, *Belleten*, XXXIV, 1970.

Persian Art:

Pope, M., *A Survey of Persian Art*, Oxford 1938.

Kırşehir Sanat Abideleri

Ruben, W., Kırşehir'de Dikkatimizi Çeken Sanat Abideleri, *Belleten*, XIII, Ankara 1948.

Kleinkunst:

Sarre, F., *Seldschukische Kleinkunst*, Berlin 1909.

Teupnrat und Tigris-Gebiet:

Sarre-Herzfeld, *Archäologische Reise im Euphrat und Tigris Gebiet II-III*, Berlin 1911.

Kiosk von Konis:

Sarre, F., *Der Kiosk von Konia*, Berlin 1936.

Selçuk Kabartması:

Sarre, F., Ankara Arkeoloji Müzesinde 13. yy'a ait bir Selçuk Kabartması, *Türk Tarih Arkeoloji Dergisi*, III, İstanbul 1936, s. 129-133.

Konya Köşkü:

Sarre, *Konya Köşkü*, F., (Çeviri Şahabettin Uzlu), Ankara 1967.

İslam Clasiq:

Sourdel, D. Et. J., *Le civilisation de L'Islam Clasiq*, Paris 1968.

İslam:

Sourdel- Thomine, J. Spuler, B., *Die Kunst des Islam*, Berlin 1973.

Lashkari Bazar:

Sourdel- Thomine, J. - Schlumberger, Lashkari Bazar, Paris 1978.

Kumaş Desenleri:

Süslü, Ö., Topkapı Sarayı ve Türk İslâm Eserleri Müzelerinde Bulunan 16. yy'a Ait Osmanlı Minyatürlerindeki Kumaş Desenlerinin İncelenmesi, *Sanat Tarihi Yıllığı VI*, İstanbul 1976, s. 215.

Recherche sur une stèle:

Süslü, Ö., Recherche sur une stèle, VI. Türk Sanatı Kongresi, Münih'te tebliğ olarak verilmiştir. 1979.

Figürlü Bir Taş:

Süslü, Ö., Figürlü Bir Taş Üzerine Düşünceler, *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi* III, İzmir 1984, s. 169.

Oğuzlar:

Sümer, F., *Oğuzlar*, Ankara 1968.

Asia Minor:

Talbot-Rice, T., *The Seljuks in Asia Minor*, London 1961.

Seljuks:

Talbot-Rice, T., *The seljuk*, London 1961.

Die seldschuken:

Talbot-Rice, *Die Seldschuken*, Köln 1963.

Rashid al-Din:

Talbot-Rice, D. - Gray; B., *The IIIustrations to the World History of Rashid al-Din*, Edinburg, 1976.

İslam:

Talbot-Rice, D., *L'art de L'Islam*, Paris 1966, s. 182.

Some Reflections

Talbot-Rice, T., Some Reflections on the Subject of Arm Bands, *Forschungen zur Kunst asiens, In Memoriam*, Kurt Erdmann İstanbul 1969, s. 262-277.

Tarım, C. H., Tarihte Kırşehir Gül Şehri ve Babailer Ahiler, Bektaşiler, İstanbul 1948 Kırşehir Gül Şehri

12-13. yy. Selçuklu:

Tell, Safwan Khalef, 12-13. yüzyıl Selçuklu Çığırlı İslâmi Minyatürlü Yama-ların Üslûp Gelişmesi, İstanbul 1974(Dr. Tezi).

Description:

Texier, H. C., Description de l'Asie Mineur. Description Geographique et Archelogue, Paris 1864.

Selçuklular Tarihi:

Turan, O., Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti, Ankara 1965.

Souverains:

Turan, O., *Les Souverains Seldjoukides et Leurs Sujet Non-Musulman*, *Studia Islamica* 1953, s. 65.

Türkiye Selçukluları:

Turan, O., *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, Ankara 1968.

Türk:

Türk Ansiklopedisi

Osmanlı Teşkilatı:

Uzunçarşılı, İ. H., *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal*, Ankara 1970.

Antalya:

Ünal, İ., Antalya Bölgesindeki Çinili Eserler, *Türk Etnografya Dergisi*, XIV, 1974.

Pierres Tombales:

Ünver, S., *Pierres Tombales Seldjoukides a effigie en 14 siecle en Anatolie*, Jerusalem 1960.

İslâm:

Yetkin, S. K., İslâm Ülkelerinde Sanat, İstanbul 1974.

Şifahaneler:

Yetkin, Ş., Anadolu Selçuk Şifahaneleri, *Türk Kültürü*, X, Ankara 1963.

Örnekler ve Teknikler:

Yetkin, Ş., Türk Çini Sanatında Bazı Önemli Örnekler ve Teknikleri, *Sanat Tarihi Yıllığı I*, 1964-65.

Alara:

Yetkin, Ş., Sultan I Alâaddin Keykubat'ın Alara Kalesi Kasrı'nın Hamamın-daki Freskler, *Sanat Tarihi Yıllığı III*, İstanbul 1969-70.

Figürlü Mezar Taşları:

Yetkin, Ş., Yeni Bulunmuş Figürlü Mezar Taşları, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi I*, Ankara 1970.

Anadolu Çini Sanatı:

Yetkin, Ş., *Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi*, İstanbul 1972.

Huant hamamı

Yurdakul, E., Son Buluntulara Göre Kayseri'deki Huant Hamamı, *Selçuklu*

Araştırmaları Dergisi II, 1970, s. 141-151.

Anadolu Medeniyetleri III

Anadolu Medeniyetleri III, Selçuklu, Osmanlı 22 Mayıs-30 Ekim 1983.

RESİM LİSTESİ

Resim	1-	Varka ve Gülşah	T. S. M.	Ktp.	H. 841,	s.	3b.
Resim	1a. b-Detay						
Resim	2-	»	»	»	»	s.	4b.
Resim	2a. b-Detay						
Resim	3-	»	»	»	»	s.	4a.
Resim	3a. b. c-Detay						
Resim	4-	»	»	»	»	s.	7b.
Resim	4a. b. -Detay						
Resim	5-	»	»	»	»	s.	8b.
Resim	5a. b. c. d-Detay						
Resim	6-	»	»	»	»	s.	9a.
Resim	6a. b. c. -Detay						
Resim	7-	»	»	»	»	s.	9b.
Resim	7a. b. -Detay						
Resim	8-	»	»	»	»	s.	10a.
Resim	9a. b-	»	»	»	»	s.	11a.
Resim	10-	»	»	»	»	s.	12a.
Resim	10a. b. -Detay						
Resim	11-	»	»	»	»	s.	13a.
Resim	12-	»	»	»	»	s.	13b.
Resim	13-	»	»	»	»	s.	15a.
Resim	13a. b. -Detay						
Resim	14-	»	»	»	»	s.	15b.
Resim	14a. -Detay						
Resim	15-	»	»	»	»	s.	16b.
Resim	15a. -Detay						
Resim	16-	»	»	»	»	s.	17b.
Resim	17-	»	»	»	»	s.	18a.
Resim	18-	»	»	»	»	s.	18a.
Resim	18a-Detay						
Resim	19-	»	»	»	»	s.	19a.
Resim	20a. b. c-Detay						
Resim	21-	»	»	»	»	s.	20b.
Resim	22-	»	»	»	»	s.	25b.
Resim	22a-Detay						
Resim	23-	»	»	»	»	s.	26b.
Resim	24-	»	»	»	»	s.	27b.
Resim	25-	»	»	»	»	s.	28a.
Resim	26-	»	»	»	»	s.	29b.
Resim	26a. b-Detay						
Resim	27-	»	»	»	»	s.	30b.
Resim	27a-Detay						
Resim	28-	»	»	»	»	s.	31a.

Resim	28a-Detay						
Resim	29-	»	»	»	»	»	s. 32a.
Resim	29a-Detay						
Resim	30-	»	»	»	»	»	s. 33a.
Resim	30a. b-Detay						
Resim	31-	»	»	»	»	»	s. 33b.
Resim	32-	»	»	»	»	»	s. 34b.
Resim	33-	»	»	»	»	»	s. 35b.
Resim	33a. b. c-Detay						
Resim	34-	»	»	»	»	»	s. 36a.
Resim	34a. b-Detay						
Resim	35-	»	»	»	»	»	s. 37b.
Resim	36-	»	»	»	»	»	s. 38b.
Resim	37-	»	»	»	»	»	s. 39b.
Resim	37a. b-Detay						
Resim	38-	»	»	»	»	»	s. 40a.
Resim	38a. b-Detay						
Resim	39-	»	»	»	»	»	s. 41a.
Resim	39a. b-Detay						
Resim	40-	»	»	»	»	»	s. 42a.
Resim	41-	»	»	»	»	»	s. 43a.
Resim	41a. b. c. d-Detay						
Resim	42-	»	»	»	»	»	s. 43b.
Resim	43-	»	»	»	»	»	s. 44b.
Resim	43a. b-Detay						
Resim	44-	»	»	»	»	»	s. 45a.
Resim	45-	»	»	»	»	»	s. 46a.
Resim	46-	»	»	»	»	»	s. 47b.
Resim	47a. b-Detay						
Resim	48-	»	»	»	»	»	s. 49a.
Resim	48a-Detay						
Resim	49-	»	»	»	»	»	s. 50a.
Resim	50-	»	»	»	»	»	s. 51a.
Resim	51-	»	»	»	»	»	s. 52b.
Resim	52-	»	»	»	»	»	s. 53a.
Resim	52a. b-Detay						
Resim	53-	»	»	»	»	»	s. 55b.
Resim	53a. b-Detay						
Resim	54-	»	»	»	»	»	s. 55b.
Resim	53a. b-Detay						
Resim	55-	»	»	»	»	»	s. 56a.
Resim	55a. b-Detay						
Resim	56-	»	»	»	»	»	s. 57b.
Resim	56a. b-Detay						
Resim	57-	»	»	»	»	»	s. 58b.

Resim 58-	»	»	»	»	»	s. 59b.
Resim 59-	»	»	»	»	»	s. 61a.
Resim 60-	»	»	»	»	»	s. 62a.
Resim 61-	»	»	»	»	»	s. 64a.
Resim 62-	»	»	»	»	»	s. 65a.
Resim 63-	»	»	»	»	»	s. 65b.
Resim 64-	»	»	»	»	»	s. 66b.
Resim 65-	»	»	»	»	»	s. 68a.
Resim 65a. b-Detay						
Resim 66-	»	»	»	»	»	s. 69b.
Resim 67-	»	»	»	»	»	s. 70a.
Resim 67a. b-Detay						
Resim 68-El-Cezerî'nin Otomata'sı (Kitap fîMa'rifet El-Hiyal El Hendsiye), T. S. M. Ktp. Ahmet IV. No. 2472.						s. 5b.
Resim 69-	»	»	»	»	»	s. 88b.
Resim 70-	»	»	»	»	»	s. 98a.
Resim 71-	»	»	»	»	»	»
s. 111b.						
Resim 72-	»	»	»	»	»	s. 121b.
Resim 73-	»	»	»	»	»	»
s. 133a.						
Resim 74-	»	»	»	»	»	s. 136a.
Resim 74-Kitab-ı Dekâik Al-Hakaik Nasr-el-din Sivasinin Tezkeresi Paris Bib. Nat Persa (Nouveau 899						s. 9a.
Resim 76-	»	»	»	»	»	s. 18b.
Resim 77-	»	»	»	»	»	s. 69b.
Resim 78-	»	»	»	»	»	s. 72a.
Resim 79-	»	»	»	»	»	s. 73b.
Resim 80-	»	»	»	»	»	s. 83a.
Resim 81-	»	»	»	»	»	s. 86b.
Resim 82-	»	»	»	»	»	s. 92a.
Resim 83-Konya Alâaddin Köşkü Duvar Çinisi, Paris Dekoratif Sanatlar Müzesi.						
Resim 84-Konya Alâaddin Köşkü Duvar Çinisi, Berlin Dekoratif Sanatlar Müzesi Env. No. 1-929-932.						
Resim 85-Konya Alâaddin Köşkü Duvar Çinisi, Yıldız şeklinde İst. Türk İslâm Eserleri Müzesi Env. No. 2977.						
Resim 86-Konya Alâaddin Köşkü Yıldız Duvar Çinisi, Berlin İslâm Sanatları Müzesi.						
Resim 87-Konya Alâaddin Köşkü Yıldız Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi. Env. No. 602.						
Resim 88-Konya Alâaddin Köşkü Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi. Env. No. 603.						
Resim 89-Konya Alâaddin Köşkü Kırık parçalardan oluşan duvar çinisi, İst. Çinili Köşk. Env. No. 2930-2931-2932-2933.						

- Resim 90a. b. c. d. -Konya Alâaddin Köşkü Duvar Çinileri,
Konya Karatay Müzesi. Env. No: 714a.
Env. No: 317b.
Env. No: 659c.
Env. No: 650d.
- Resim 91-Konya Alâaddin Köşkü Duvar Çinisi, Parçası-İst. Çinili Köşk
Env. No: 41/1476.
- Resim 92-Konya Alâaddin Köşkü Duvar Çinisinden Parça.
Konya Karatay Müzesi. Env. No: 711.
- Resim 93-Konya Alâaddin Köşkü Duvar Çinisi, Türk-İslâm Eserleri Müzesi.
Env. No: 697.
- Resim 94-Konya Alâaddin Köşkü Duvar Çinisinden Parça-
Konya Karatay Müzesi. Env. No: 600.
- Resim 95-Konya Alâaddin Köşkü Yıldız Duvar Çinisinden Parça-
Konya Karatay Müzesi. Env. No: 660.
- Resim 96-Konya Alâaddin Köşkü Duvar Çinisi, Türk-İslâm Eserleri Müzesi.
- Resim 97-Beyşehir Kubadabad Sarayı-Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.
- Resim 98-Beyşehir Kubadabad Sarayı-Yıldız Şeklinde Duvar Çinisi,
Konya Karatay Müzesi.
- Resim 99-Beyşehir Kubadabad Sarayı-Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.
- Resim 100-Beyşehir Kubadabad Sarayı Duvar Çinisi-Konya Karatay Müzesi.
- Resim 101-Beyşehir Kubadabad Sarayı Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.
- Resim 102-Beyşehir Kubadabad Sarayı Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.
- Resim 103-Beyşehir Kubadabad Sarayı Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.
- Resim 104a. b. c-Beyşehir Kubadabad Sarayı Duvar Çinisi, Konya
Karatay Müzesi. Env. No: 45a-Env. No: 41b-Env. No: 598c.
- Resim 105-Beyşehir Kubadabad Sarayı Konya Karatay Müzesi. Env. No: 1171.
- Resim 106-Beyşehir Kubadabad Sarayı-Yıldız Şeklinde Duvar Çinisi,
Konya Karatay Müz. Env. No: 1172
- Resim 107-Beyşehir Kubadabad Sarayı Buluntularından Duvar Çinisi,
Konya Karatay Müzesi.
- Resim 108-Beyşehir Kubadabad Sarayı Yıldızlı Duvar Çinisi, Konya
Karatay Müzesi.
- Resim 109-Beyşehir Kubadabad Sarayı Yıldızlı Duvar Çinisi, Konya
Karatay Müzesi.
- Resim 110-Beyşehir Kubadabad Sarayı Yıldızlı Duvar Çinisi, Konya
Karatay Müzesi. Env. No: 1584.
- Resim 111-Beyşehir Kubadabad Sarayı Buluntularından Duvar Çinisi,
Konya Karatay Müzesi.
- Resim 112-Beyşehir Kubadabad Sarayı Buluntularından Kırık Duvar Çinisi,
Konya Karatay Müzesi.
- Resim 113-Beyşehir Kubadabad Buluntularından Duvar Çinisi, Konya
Karatay Müzesi.
- Resim 114-Beyşehir Kubadabad Buluntularından Duvar Çinisi, Konya
Karatay Müzesi.

- Resim 115-Beyşehir Kubadabad Buluntularından Duvar Çinisi, Sıratlı Tekniği-Konya Karatay Müzesi.
- Resim 116-Beyşehir Kubadabad Duvar Çinisinden Parça, Konya Karatay Müzesi.
- Resim 117-Beyşehir Kubadabad Duvar çinisinden Parça, Konya Karatay Müzesi.
- Resim 118-Beyşehir Kubadabad Sarayı Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.
- Resim 119-Beyşehir Kubadabad Sarayı Yıldız Şeklinde Duvar Çinisinden Parça, Konya Karatay Müzesi.
- Resim 120-Beyşehir Kubadabad Sarayı Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.
Env. No: 2
- Resim 121-Beyşehir Kubadabad Sarayı Buluntularından Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.
- Resim 122-Beyşehir Kubadabad Sarayı Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.
- Resim 123-Beyşehir Kubadabad Sarayı Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.
- Resim 124-Beyşehir Kubadabad Sarayı Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.
- Resim 125-Beyşehir Kubadabad Sarayı Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.
Env. No: 42
- Resim 126-Beyşehir Kubadabad Sarayı Yıldız Şeklinde Duvar Çinisinden Parça, Konya Karatay Müzesi. Env. No: 43.
- Resim 127a. b. c-Beyşehir Kubadabad Sarayı Duvar Çinilerinden Parçalar, Konya Karatay Müzesi. Env. No: 46a-Env. No: 48b-Env. No: 297c.
- Resim 128a. b. c-Beyşehir Kubadabad Sarayı Duvar Çinisinden Parçalar, Konya Karatay Müzesi. Env. No: 47a-Env. No: 318b-Env. No: c.
- Resim 129a. b-Beyşehir Kubadabad Sarayı Duvar Çinisinden Parçalar, Konya Karatay Müzesi. Env. No: 1280a -Env. No: 1131b.
- Resim 130-Beyşehir Kubadabad Sarayı Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.
- Resim 131a. b. c. -Beyşehir Kubadabad Sarayı Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.
- Resim 132-Beyşehir Kubadabad Sarayı Yıldız Şeklinde Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.
- Resim 133-Aspendos Roma Tiyatrosu, Üçüncü Kat Kule Odasından Yıldız Duvar Çinisinden Bir Parça, Antalya Müzesi. Env. No: 45
- Resim 134- » » » » Env. No: 42
- Resim 135- » » » »
- Resim 136- » » » » Env. No: 45
- Resim 137a. b- » » » » Env. No: 52
- Resim 138-Kale Hisar Kazısı, 1965-66, O. Aslanapa, Keramik Yeşil Sırlı Sgraffito Tek. Sanat Tarihi, Arşivi, Env. No: 26
- Resim 139-Kale Hisar Kazısı, 1965-66, O. Aslanapa, Keramik Yeşil Sırlı Sgraffito Tek. Sanat Tarihi, Arşivi, Env. No: 15
- Resim 140-Kale Hisar Kazısı, 1965-66, O. Aslanapa, Keramik-Sarı Sırlı Parça Sanat Tarihi, Arşivi, Env. No:
- Resim 141-Kale Hisar Kazısı, 1965-66, O. Aslanapa, Garus Tekniğindeki Parça (rölief şeklindedir). Sanat Tarihi Arşivi.

- Resim 142-Amasya Arkeoloji İslâmi Eserler Seksiyonu, Env. No: 68-35-1.
 Resim 143-Yıldız Şeklinde Sıratlı Tekniğinde Duvar Çinisi, Kayseri Huant Hatun Hamamı.
 Resim 144-İlisra (Yollar başı kçyü) Ulu camii Mihrabından.
 Resim 145-Misis Bulutlarından, Adana Arkeoloji Müzesi. Env. No: BY. 3.
 Resim 146-Misis Bulutlarından, Adana Arkeoloji Müzesi. Env. No: BY. 3.
 Resim 147-Mersin Erdemli Müzesi. Env. No. 1-2-7.
 Resim 148-Antakya Müzesi.
 Resim 149-Niğde Aksarayından Keramik, Ankara Etnografya Müzesi. Env. No. 455
 Resim 150-Ankara Etnografya Müzesi. Env. No: 17345.
 Resim 151-Sırsız Keramik Küp. İst. Çinili Köşk. Env. No: 1482
 Resim 151a. b. c-Detay
 Resim 151-Sırsız Keramik Küp. İst. Çinili Köşk. Env. No: 1473
 Resim 151-Sırsız Keramik Kırık Küp Ağzı, Türk-İslâm. Eser. Müz. Env. No: 1742
 Resim 153a-Detay
 Resim 154-Sırsız Su Küpü » » » Env. No: 1964
 Resim 154a. b. c-Detay
 Resim 155-Sırsız Keramik Kırık Küp Ağzı, » » » Env. No: 2335
 Resim 156-Sırsız Vazodan Parça (Diyarbakır) » » » Env. No: 1754
 Resim 157-Sırsız Keramikten Kalıp » » » Env. No: 1765
 Resim 158-Sırsız Keramikten Küp Parçası » » » Env. No: 1739
 Resim 159-Beyşehir Kubadabad Sarayı, Konya Karatay Müzesi.
 Resim 160-Konya Alâaddin Köşkü, Konya İnce Minareli Med. Env. No: 11.
 Resim 161-Konya Alâaddin Tepesinde Bulunan Stuk Maske, Konya İnce Minareli Med. Müz. Env. 1163.
 Resim 162-Konya Alâaddin Köşkünden Stuk, Türk-İslâm Eser. Müz. Env. No: 2902.
 Resim 163-Konya Alâaddin Köşkünden Stuk, Türk-İslâm Eser. Müz. Env. No: 2339.
 Resim 164-Konya Alâaddin Köşkü-Stuk Atlı Kabartma, İst. Çinili Köşk. Env. No: 13.
 Resim 165-Konya Alâaddin Köşkü Buluntularından-Stuk Kabartma. Paris Dek. Es. Müz.
 Resim 166-Alara Kalesi Freskleri,
 Resim 167-Amasya Şifahanesi,
 Resim 168-Taş kabartma İnsan Başları, Divriği Darüşşifası.
 Resim 169-Taş kabartma İnsan Başları, Divriği Darüşşifası.
 Resim 170-Sivas Keykavus Darüşşifası.
 Resim 171-Taş Portalde İnsan Başları, Kayseri Karatay Han.
 Resim 172-Cami Portalinde Örgülü Saçlı İki Kız Başı, Niğde Alâaddin Camii.
 Resim 172a. b-Detay
 Resim 173-Niğde Hüdavent Hatun Türbesi
 Resim 174-Niğde Hüdavent Hatun Türbesi

- Resim 175-Niğde Hüdavent Hatun Türbesi
 Resim 176-Konya İnce Minareli Med. Müz. Env. No: 885.
 Resim 177-Kireç Taşından Pencere Alınlığı-Türk İs.- Es. Müz. Env. No: 2465
 Resim 177a. b. c-Detay
 Resim 178-Taş, Türk-İslâm Eser. Müz. Env. No: 254.
 Resim 179-180-Taş Kabartma, Konya İnce Minareli Med. Müz. Env. No: 883.
 Env. No: 884.
 Resim 181-Taş Alçıdan İki Kalıp, Türk-İslâm Eser. Env. No: 1915.
 Resim 182-Sanduka Biçiminde Mezar Taşı, Afyon Arkeoloji Müz.
 Resim 183-Sanduka Biçiminde Mezar Taşı, Afyon Arkeoloji Müz.
 Resim 184-Sanduka Biçiminde Mezar Taşı, Afyon Arkeoloji Müz. Env. No: 27.
 Resim 184a. b-Detay
 Resim 185-Sanduka Biçiminde Mezar Taşı, Afyon Arkeoloji Müz.
 Resim 185a-Detay
 Resim 186-Sanduka Biçiminde Mezar Taşı, Afyon Arkeoloji Müz.
 Resim 186a. b. c-Detay
 Resim 187-Mezar Taşı, Akşehir Taş. Med. Müz. Env. No: 12.
 Resim 188-Mezar Taşı, Akşehir Taş. Med. Müz. Env. No: 457.
 Resim 189-Mezar Taşı, Ankara Etnografya Müz. Env. No: 3286. IV. 432.
 Resim 190-Mezar Taşı, Küfedeki Taşından Alçak Kabartma, Diyarbakır Müz.
 Resim 190a-Detay
 Resim 191-Mezar Taşı, Konya İnce Minareli Med. Müz. Env. No: 892.
 Resim 192-Taş Kabartma, Berlin Müz. İslâm Sanatı Koleksiyonu.
 Resim 193-Mermer Mezar Taşı, Akşehir Taş. Med. Müz. Env. No: 128.
 Resim 194-Mezar Taşı, Akşehir Taş. Med. Müz. Env. No: 804.
 Resim 195-Mezar Taşı Yekpare Mermer, Kışehir Müz.
 Resim 195a-Detay
 Resim 196-Mezar Taşı, Kırşehir Müzesi.
 Resim 197-Mezar Taşı, Mermer, Akşehir Taş. Med. Müz. Env. No: 7
 Resim 198-Mezar Taşı, Mermer, Akşehir Taş. Med. Müz. Env. No: 149.
 Resim 199-Mezar Taşı, Akşehir Taş. Med. Müz. Env. No: 13.
 Resim 200-Mezar Taşı, Akşehir Taş. Med. Müz. Env. No: 786.
 Resim 201-Mezar Taşı, Akşehir Taş. Med. Müz. Env. No: 464
 Resim 201a-Detay
 Resim 202-Mermer Mezar Taşı, Konya İnce Minareli, Med. Müz.
 Env. No: 1272.
 Resim 203-Mermer Mezar Taşı, Akşehir Taş. Med. Müz. Env. No: 136.
 Resim 204-Mezar Taşı, Adan Arkeoloji Müz. Env. No: 76B.
 Resim 204a. b. c-Detay
 Resim 205-Mine İşlemeli Bronz Kapi Avusturya Innsbruck Ferdinand Müzesi.
 Resim 205a. b. c-Detay
 Resim 206-Altın Kakmalı Bronz Ayna, T. S. Müz. Env. No: 2/17982.
 Resim 207-Tunç Plak, İstanbul Hüseyin Kocabaş Koleksiyonu. Env. No: 693.
 Resim 208-Prinç İbrik, Türk İslâm Eser. Müz. Env. No: 102.
 Resim 209a. b-Detay

- Resim 209-Tunç Ayna, Ottingen, Wallerstein Koleksiyonundan.
- Resim 200a. b-Detay
- Resim 210-Bakır Sikke, Bursa Arkeoloji Müz. İs. Sik. Sek. Env. No: 100
- Resim 211- » » » » » » Env. No: 4
- Resim 212- » » » » » » Env. No: 17
- Resim 213- » » » » » » Env. No: 126
- Resim 214- » » » » » » Env. No: 73
- Resim 215- » » İst. » » » Env. No: 1197
- Resim 215a-Detay
- Resim 216- » » » » » » Env. No: 1199
- Resim 217- » » Bursa » » » Env. No: 5
- Resim 218- » » » » » » Env. No: 1337
- Resim 219- » » İst. » » » Env. No: 1068
- Resim 220- » » » » » » Env. No: 1223
- Resim 221- » » » » » » Env. No: 1208
- Resim 222- » » » » » » Env. No: 1205
- Resim 223- » » » » » » Env. No: 1226
- Resim 224- » » » » » » Env. No: 1215
- Resim 225- » » » » » » Env. No: 1233
- Resim 266- » » Bursa » » » Env. No: 3
- Resim 227-Bakır Sikke, Bursa Arkeoloji Maz. İs. Sik.Env. No: 1
- Resim 228- » » İst. » » » Env. No: 1209
- Resim 229- » » » » » » Env. No: 1196
- Resim 230- » » » » » » Env. No: 1219
- Resim 230a-Detay
- Resim 231- » » Bursa » » » Env. No: 10
- Resim 231a-Detay
- Resim 232- » » İst. » » » Env. No: 1200
- Resim 233- » » » » » » Env. No: 1202
- Resim 234- » » » » » » Env. No: 1235
- Resim 235- » » » » » » Env. No: 1239
- Resim 236- » » » » » » Env. No: 1227
- Resim 237-Env. No: 1225
- Resim 238-Şambleve Tekniği ile Yapılmış Testi, 12. yy. Garus Bölgesi
Louvre Müz. Env. No: 7247
- Resim 239-Reddahlı Keramik, XII. yy. Loure Müz. Env. No: 7872.
- Resim 240-Silvan Ebul Muzafferredin Camii Minaresi.
- Resim 241-Minai Tekniği İle Yapılmış Keramik, 12-13. yy. David Kollec.
- Resim 242-Babalık Tepe Freskoları, V-VI. yy. rekonstrüksiyon.
- Resim 243-Babalık Tepe Freskoları, V-VI. yy.
- Resim 244-Kitab-el Tiryak Takdim Sayfası (1199), Bibi. Nat. Paris,”
Arab 2964”.
- Resim 245-Bedrettin Lulu Kitab-ül Aghani 1218-19, Millet Kütüphanesi.
Feyzullah Efendi 1956 C. XIX. İstanbul.
- Resim 246-Minai Tekniği İle Yapılmış İbrik, Ankara Etnografya Müzesi.

- Resim 247-Minai Tekniğı İle Yapılmış Keramik, XII-XIII yy. Victorria Albert. Müz. Londra
- Resim 248-Sıraltı Tekniğinde Tabak, Kasr Müzesi.
- Resim 249-Cevsak-ul Hakani Sarayı freskleri 836, SOULDEL.
- Resim 250-Perdah Tekniğinde Keramik, Samarra 10. yy. POPE.
- Resim 251-Perdah Tekniğinde, Rey, XIII. yy. Berlin Müzesi.
- Resim 252-Perdah Tekniğinde, Samarra Keramik, X. yy. pop.
- Resim 253-Hükümdar Tasvirli Ayna, Karahanlı. 926-1220. ESİN-
- Resim 254-Duvar Resmi, 874-999, Sabz, Pouchan Sarayı, Popodopoulo
- Resim 255-Kabartma, Erivan Müzesi, ÖNEY
- Resim 256-Kabartma, Erivan Müzesi, ÖNEY
- Resim 257-Büyük Türk Kahramanı Kültegin Han'ın Başı, Moğolistan Ulanbatur Müzesi.
- Resim 258-Nişabur Keramiğı, IX-X yy. Berlin Müzesi.
- Resim 259-Gaznelilerden Dans Eden Üç Kız, Kabil Müzesi" BOMBACI"
- Resim 260-Gaznelilerden Cepheden Üç Firgür, Kabil Müzesi" BOMBACI"
- Resim 261-Gaznelilerden Aslanla Mücadele Eden Süvari Figürü, Kabil Müzesi "BOMBACI"
- Resim 262-Gaznelilerden Cepheden Bir Figür, Kabil Müzesi.
- Resim 263-Gaznelilerden Cepheden Görünen Elinde Çomak Tutan Figür, Kabil Müzesi
- Resim 264-Cevsak-ul Hakani Sarayı, Av Hayvayı Taşıyan Figür. IX. yy.
- Resim 265-Leşker-i Bazar Sarayının Taht Salonundan Detay XI. yy. başı.
- Resim 266-Leşker-i Bazar Sarayının Taht Salonundan, XI. yy. başı.
- Resim 267-Leşker-i Bazar Sarayında Kolon üzerinde figür, XI. yy. başı.
- Resim 268-Dağıstandan, Pencere Alınlığı Süvari Figürü Kabartması. XII-XIII. yy. Paris Louve Müzesi
- Resim 269-Dağıstandan, Pencere Alınlığı Süvari Figürü Kabartması. XII-XIII. yy. New York Metropolitan Müzesi
- Resim 270-Dağıstan Taş Kabartma, XII-XIII, yy. Dağıstan Devlet Müzesi.
- Resim 271-Dağıstan Taş Kabartma, XII-XIII, yy. New York Metropolitan Müzesi.
- Resim 272-Büyük Selçuklu Devrinden Savaş Giysilerinden, Figürlü Rölyef, XII. yy. New York, Özel Koleksiyon.
- Resim 273-Musul Kara Saray "SARRE".
- Resim 274-Reyde Bulunmuş Stuk Pano, 1195, Pennsylvania Sanat Müzesi. "POPE"
- Resim 275-Kubadabad Sarayı Buluntularından, Melek Figürü Çini Parça. Sıraltı Tekniğı XIII. yy.
- Resim 276-Minai Tekniğinde Yapılmış Keramik Tabak. XII-XIII. yy. Louvre Müzesi.
- Resim 277-Rey veya Sava da Bulunmuş Sıraltı Tekniğinde Keramik, XII-XIII. yy. Louvre Müzesi.
- Resim 278-Minai Tekniğinde Yapılmış Keramik Rey. XII. yy. British Museum.
- Resim 279-Kelile ve Dimme, Topkapı Sarayı Hazinesi 363, s. 169b.

- Resim 280-Kelile ve Dimme, Topkapı Sarayı Hazinesi 363, s. 5a
 Resim 281-Kitab el Hasaiş (1229), Topkapı Sarayı A. 2127. s. 2b.
 Resim 282-Kitab Suvar al-Kavakib (1131), Topkapı Sarayı A. 3499. s. 30a.
 Resim 283-Kitab-el Tiryak, XIII. yy. ortası, Viyana Milli Kütüphanesi.
 Resim 284-Anadolu Selçuklu Kumaşı, XIII. yy. Alâaddin Keykubad bin Keyhüsrev yazılı Altın Telli Kemha Parçası, Lyon Müzesi.
 Resim 285-Şamdan, Zengi devri (XIII. yy). Güneydoğu Anadolu, Artuklu “Hacı Bektaş Müzesi”.
 Resim 285ab-Detay
 Resim 286-Minai Tekniği İle Yapılmış Keramik, XIII. yy. “POPE”.
 Resim 287-Sıraltı Lakabi Tekniği, XI. yy. “POPE”.

DESEN LİSTESİ

Desen: 1;	Resim: 5-	Varka ve Gülşah, s.	8b.
Desen: 2;	Resim: 27-	Varka ve Gülşah, s.	30b.
Desen: 3;	Resim: 28-	Varka ve Gülşah, s.	31a.
Desen: 4;	Resim: 29-	Varka ve Gülşah, s.	32a.
Desen: 5a;	Resim: 38-	Varka ve Gülşah, s.	40a.
Desen: 5b;	Resim: 41-	Varka ve Gülşah, s.	43a.
Desen: 5c;	Resim: 41-	Varka ve Gülşah, s.	43a.
Desen: 6a;	Resim: 1-	Varka ve Gülşah, s.	3b.
Desen: 6b;	Resim: 36-	Varka ve Gülşah, s.	38b.
Desen: 7a;	Resim: 61-	Varka ve Gülşah, s.	64a.
Desen: 7b;	Resim: 44-	Varka ve Gülşah, s.	45a.
Desen: 7c;	Resim: 1a-	Varka ve Gülşah, s.	3b.
Desen: 7d;	Resim: 5-	Varka ve Gülşah, s.	8b.
Desen: 7e;	Resim: 41-	Varka ve Gülşah, s.	43a.
Desen: 7f;	Resim: 41-	Varka ve Gülşah, s.	43a.
Desen: 8a;	Resim: 5-	Varka ve Gülşah, s.	8b.
Desen: 8b;	Resim: 3b-	Varka ve Gülşah, s.	38b.
Desen: 9;	Resim: 43a-	Varka ve Gülşah, s.	44b.
Desen: 10a;	Resim: 1a-	Varka ve Gülşah, s.	3b.
Desen: 10b;	Resim: 31-	Varka ve Gülşah, s.	33b.
Desen: 10c;	Resim: 67a-	Varka ve Gülşah, s.	70a.
Desen: 11a;	Resim: 41d-	Varka ve Gülşah, s.	43a.
Desen: 11b;	Resim: 30-	Varka ve Gülşah, s.	62a.
Desen: 11c;	Resim: 30a-	Varka ve Gülşah, s.	33a.
Desen: 11d;	Resim: 60-	Varka ve Gülşah, s.	62a.
Desen: 11e;	Resim: 67a-	Varka ve Gülşah, s.	70a.
Desen: 12a;	Resim: 65a-	Varka ve Gülşah, s.	68a.
Desen: 12b;	Resim: 56-	Varka ve Gülşah, s.	57b.
Desen: 12c;	Resim: 52b-	Varka ve Gülşah, s.	53b.
Desen: 13a;	Resim: 54a-	Varka ve Gülşah, s.	55a.
Desen: 13b;	Resim: 40-	Varka ve Gülşah, s.	42a.
Desen: 13c;	Resim: 43b-	Varka ve Gülşah, s.	44b.
Desen: 14c;	Resim: 11-	Varka ve Gülşah, s.	13a.
Desen: 14b;	Resim: 37-	Varka ve Gülşah, s.	39b.
Desen: 14c;	Resim: 12-	Varka ve Gülşah, s.	13b.
Desen: 15a;	Resim: 9-	Varka ve Gülşah, s.	11a.
Desen: 15b;	Resim: 9-	Varka ve Gülşah, s.	11a.
Desen: 16;	Resim: 8-	Varka ve Gülşah, s.	10a.
Desen: 17;	Resim: 10b-	Varka ve Gülşah, s.	12a.
Desen: 18;	Resim: 4b-	Varka ve Gülşah, s.	7b.
Desen: 19a;	Resim: 10b-	Varka ve Gülşah, s.	12a.
Desen: 19b;	Resim: 18a-	Varka ve Gülşah, s.	18b.
Desen: 19c;	Resim: 8-	Varka ve Gülşah, s.	10a.

Desen: 20;	Resim: 18a-	Varka ve Gülşah, s.	18b.
Desen: 21;	Resim: 20b-	Varka ve Gülşah, s.	20a.
Desen: 22;	Resim: 22a-	Varka ve Gülşah, s.	20a.
Desen: 23a;	Resim: 33b-	Varka ve Gülşah, s.	35b.
Desen: 23b;	Resim: 21-	Varka ve Gülşah, s.	20b.
Desen: 24a;	Resim: 3b-	Varka ve Gülşah, s.	6a.
Desen: 24b;	Resim: 3c-	Varka ve Gülşah, s.	6a.
Desen: 24c;	Resim: 15a-	Varka ve Gülşah, s.	16b.
Desen: 24d;	Resim: 9-	Varka ve Gülşah, s.	11a.
Desen: 25;	Resim: 68-	El-Cezarî'nin Otomata'sı, s.	5b.
Desen: 26;	Resim: 68-	El-Cezarî'nin Otomata'sı, s.	5b.
Desen: 27a;	Resim: 70-	El-Cezarî'nin Otomata'sı, s.	98a.
Desen: 27b;	Resim: 70-	El-Cezarî'nin Otomata'sı, s.	98a.
Desen: 27c;	Resim: 70-	El-Cezarî'nin Otomata'sı, s.	98a.
Desen: 27d;	Resim: 70-	El-Cezarî'nin Otomata'sı, s.	98a.
Desen: 27e;	Resim: 70-	El-Cezarî'nin Otomata'sı, s.	98a.
Desen: 28a;	Sayfa: 106a.		
Desen: 28b;	Resim: 71-	El-Cezarî'nin Otomata'sı, s.	111b.
Desen: 28c;	Resim: 71-	El-Cezarî'nin Otomata'sı, s.	111b.
Desen: 28d;	Resim: 71-	El-Cezarî'nin Otomata'sı, s.	111b.
Desen: 29a;	Sayfa: 125.		
Desen: 29b;	Sayfa: 178a.		
Desen: 30;	Resim: 71-	El-Cezarî'nin Otomata'sı, s.	121b.
Desen: 31;	Sayfa: 13b.		
Desen: 32;	Resim: 32-	El-Cezarî'nin Otomata'sı, s.	34b.
Desen: 33;	Resim: 79-	El-Cezarî'nin Otomata'sı, s.	73b.
Desen: 34a;	Resim: 80-	El-Cezarî'nin Otomata'sı, s.	83a.
Desen: 34b;	Resim: 81-	El-Cezarî'nin Otomata'sı, s.	86b.
Desen: 34c;	Resim: 77-	El-Cezarî'nin Otomata'sı, s.	69b.
Desen: 34d;	Resim: 79-	El-Cezarî'nin Otomata'sı, s.	73b.
Desen: 35;	Resim: 78-	El-Cezarî'nin Otomata'sı, s.	77a.
Desen: 36;	Resim: 82-	El-Cezarî'nin Otomata'sı, s.	92a.
Desen: 37a;	Resim: 87-	Alâaddin Köşkü, Karatay Müz. Env. 602.	
Desen: 37b;	Resim: 87-	Alâaddin Köşkü, Karatay Müz. Env. 2977.	
Desen: 38;	Resim: 84-	Alâaddin Köşkü, Berlin, Dekoratif San. Müz. 1-929-932.	
Desen: 39;	Resim: 90a-d-	Alâaddin Köşkü, Karatay Müz. Env. 714a.	
Desen: 40;	Resim: 88-	Alâaddin Köşkü, Karatay Müz. Env. 603.	
Desen: 41;	Resim: 89-	Alâaddin Köşkü, Çinili Köşk Env. 2930-31-32-33.	
Desen: 42;	Resim: 138-	Kalehisar Buluntusu, Sanat Tarihi Arşivi Env. 26.	
Desen: 43;	Resim: 139-	Kalehisar Buluntusu, Sanat Tarihi Arşivi Env. 15.	
Desen: 44;	Resim: 142-	Amasya Arkeoloji Müz. Env. 68-35-1.	
Desen: 45;	Resim: 114139-	Kalehisar Buluntusu, Sanat Tarihi Arşivi Env.	
Desen: 46;	Resim: 148-	Antakya Müzesi.	

- Desen: 47; Resim: 150- Ankara Etnografya Müzesi Env. 17345.
 Desen: 48; Resim: 150- Ankara Etnografya Müzesi Env. 17345.
 Desen: 49; Resim: 146- Misis Buluntusu, Adana Müz. Env. 843.
 Desen: 50; Resim: 146- Misis Buluntusu, Adana Müz. Env. 843.
 Desen: 51; Resim: 146- Misis Buluntusu, Adana Müz. Env. 843.
 Desen: 52; Resim: 145- Misis Buluntusu, Adana Müz. Env. 843.
 Desen: 53; Resim: 147- Mersin Erdemli Müz. Env. 47.
 Desen: 54; Resim: 128a- Kubadabad, Karatay Müz. Env. 47.
 Desen: 55; Resim: 104b- Kubadabad, Karatay Müz. Env. 41.
 Desen: 56; Sayfa: 100-
 Desen: 57; Resim: 119- Kubadabad, Karatay Müz.
 Desen: 58; Resim: 116- Kubadabad, Karatay Müz.
 Desen: 59; Resim: 150- Ankara Etnografya Müzesi Env. 17345.
 Desen: 60; Resim: 115- Kubadabad, Konya Karatay Müzesi.
 Desen: 61; Resim: 105- Kubadabad, Karatay Müz. Env. 1171.
 Desen: 62; Resim: 98- Kubadabad, Karatay Müz.
 Desen: 63; Resim: 104c- Kubadabad, Karatay Müz. Env. 598.
 Desen: 64; Resim: 97- Kubadabad, Karatay Müz.
 Desen: 65; Resim: 106- Kubadabad, Karatay Müz. Env. 11752.
 Desen: 66a; Resim: 121- Kubadabad, Karatay Müzesi.
 Desen: 66b; Resim: 102- Kubadabad, Karatay Müzesi.
 Desen: 67; Resim: 102- Kubadabad, Karatay Müzesi.
 Desen: 68; Resim: 149- Niğde Aksaray'ında Buluntu, Etnografya Müz. Env. 455., Ankara
 Desen: 70; Kubadabad, Karatay Müzesi.
 Desen: 71; Kubadabad, Karatay Müzesi.
 Desen: 72; Kubadabad, Karatay Müzesi.
 Desen: 73; Kubadabad, Karatay Müzesi.
 Desen: 74; Kubadabad, Karatay Müzesi.
 Desen: 75; Kubadabad, Karatay Müzesi.
 Desen: 76a; Resim: 151b- Sırsız Keramik, Çinili Köşk Env. 1482.
 Desen: 76b; Resim: 156- Sırsız Keramik, Türk İslâm Eser. Müz. Env. 1754.
 Desen: 77; Resim: 157- Sırsız Keramik, Türk İslâm Eser. Müz. Env. 1765.
 Desen: 78; Resim: 156- Sırsız Keramik, Türk İslâm Eser. Müz. Env. 1754.
 Desen: 79; Resim: 151a-c- Sırsız Keramik, Çinili Köşk Env. 1482.
 Desen: 80; Resim: 151b- Sırsız Keramik, Çinili Köşk Env. 1482.
 Desen: 81a; Resim: 155- Sırsız Keramik, Türk İslâm Eser. Müz. Env. 2335.
 Desen: 81b; Resim: 155- Sırsız Keramik, Türk İslâm Es. Müz. Env. 2335.
 Desen: 81c; Resim: 151- Sırsız Keramik, İst. Çinili Köşk Env. 1482.
 Desen: 81d; Resim: 151c- Sırsız Keramik, İst. Çinili Köşk Env. 1482.
 Desen: 82; Resim: 163- Alâaddin Köşkü, Türk-İslâm Eser. Env. 2339.
 Desen: 83; Resim: 163- Alâaddin Köşkü, Türk-İslâm Eser. Env. 2339.
 Desen: 84; Resim: 159- Kubadabad, Karatay Müz.
 Desen: 85; Resim: 162- Alâaddin Köşkü, Türk-İslâm Eser. Env. 2902.

- Desen: 86; Resim: 162- Alâaddin Köşkü, Türk-İslâm Eser. Müz.
 Desen: 87; Resim: 189- Mezar Taşı, Etnografya Müz. Env. 3286. IV. 432.
 Desen: 88; Resim: 175- Niğde, Hüdavent Hatun Türbesi.
 Desen: 89; Resim: 175- Niğde, Hüdavent Hatun Türbesi
 Desen: 90; Resim: 176- Konya İnce Minareli Med. Müz. Env. 885.
 Desen: 91; Resim: 174- Niğde Hüdavent Hatun Türbesi.
 Desen: 92; Resim: 169- Taş Kabartma, Divriği Darüşşifası.
 Desen: 93a; Resim: 191- Mezar Taşı, İnce Minareli Med. Müz. Env. 892.
 Desen: 93b; Resim: 205- Bronz Kap, Avusturya Insburk Ferdinand Müzesi.
 Desen: 94; Resim: 161- Stuk Maske, İnce Minareli Med. Müz. Env. 892.
 Desen: 95; Resim: 173- Niğde Hüdavent Hatun Türbesi.
 Desen: 96; Resim: 179- İnce Minareli Med. Müz. Env.. 883.
 Desen: 97; Resim: 181- Taştan İki Kalıp, Türk-İslâm Eser. Env. 1915.
 Desen: 98; Resim: 181- Taştan İki Kalıp, Türk-İslâm Eser. Env.
 Desen: 99; Samarra Cavsak ul-Hakani Sarayında Fresk (Herzfeld).
 Desen: 100; Resim: 186b- Mezar Taşı, Afyon Arkeoloji Müzesi.
 Desen: 101; Resim: 190a- Mezar Taşı, Diyarbakır Müzesi.
 Desen: 102; Resim: 177b- Pencere Alınlığı, Türk-İslâm Eser. No. 2465.
 Desen: 103; Resim: 186a- Mezar Taşı, Afyon Arkeoloji Müzesi.
 Desen: 104; Resim: 187- Mezar Taşı, Akşehir Taş Med. Env. 12.
 Desen: 105; Resim: 195- Mezar Taşı, Kırşehir Müzesi.
 Desen: 106; Resim: 199- Mezar Taşı, Akşehir Taş Med. Müz. Env. 13.
 Desen: 107; Resim: 168- Taş Kabartma, Divriği Darüşşifası.,
 Desen: 108; Resim: 178- Taş. Türk-İslâm Eser. Env. 254.
 Desen: 109; Resim: 207- Tunç Plak, İst. Hüseyin Kocabaş Kollekt. Env. 693.
 Desen: 110; Resim: 206- Altın Kakmalı Bronz Ayna. T. s. Müz. Env. 2/17892.
 Desen: 111a; Resim: 208a- Piriñç İbrik, Türk-İslâm Eser. Müz. Env. 102.
 Desen: 111b; Resim: 208b- Piriñç İbrik, Türk-İslâm Eser. Müz. Env. 102.
 Desen: 111c; Resim: 208c- Piriñç İbrik, Türk-İslâm Eser. Müz. Env. 102.
 Desen: 111d; Resim: 208- Piriñç İbrik, Türk-İslâm Eser. Müz. Env. 102.
 Desen: 112; Resim: 208- Piriñç İbrik, Türk-İslâm Eser. Müz. Env. 102.
 Desen: 113; Resim: 220- Bakır Sikkeler, İst. Ark. Müz. İslâmî Sikkeler Seks. Env. 1223.
 Desen: 114; Resim: 222- Bakır Sikkeler, İst. Ark. Müz. İslâmî Sikkeler Seks. Env. 1205.
 Desen: 115; Resim: 236- Bakır Sikkeler, İst. Ark. Müz. İslâmî Sikkeler Seks. Env. 1227.
 Desen: 116; Resim: 212- Bakır Sikkeler, İst. Ark. Müz. İslâmî Sikkeler Seks. Env. 17.
 Desen: 117; Resim: 227- Bakır Sikkeler, Bursa. Ark. Müz. İslâmî Sikkeler Seks. Env. 1.

Desen: 118;	Resim: 228-Env. 1209.	Bakır Sikke, İst. Ark. Müz. İslâmî Sikkeler Seks.
Desen: 119;	Resim: 234-Env. 1235.	Bakır Sikke, İst. Ark. Müz. İslâmî Sikkeler Seks.
Desen: 120;	Resim: 222-Env. 1205.	Bakır Sikke, İst. Ark. Müz. İslâmî Sikkeler Seks.
Desen: 121;	Resim: 213-	Bakır Sikke, Bursa. Ark. Müz. İslâmî Sikkeler Seks. Env. 126.
Desen: 122;	Resim: 214-	Bakır Sikke, Bursa. Ark. Müz. İslâmî Sikkeler Seks. Env. 73.
Desen: 123;	Resim: 210-	Bakır Sikke, Bursa. Ark. Müz. İslâmî Sikkeler Seks. Env. 100.
Desen: 123b;	Resim: 219-Env. 1068.	Bakır Sikke, İst. Ark. Müz. İslâmî Sikkeler Seks.
Desen: 124;	Resim: 230-Env. 1219.	Bakır Sikke, İst. Ark. Müz. İslâmî Sikkeler Seks.
Desen: 125;	Resim: 231-	Bakır Sikke, Bursa. Ark. Müz. İslâmî Sikkeler Seks. Env. 10.
Desen: 126;	Resim: 215a-	Bakır Sikke, İst. Ark. Müz. İslâmî Sikkeler Seks. Env. 1197.
Desen: 127;	Resim: 237-Env. 1225.	Bakır Sikke, İst. Ark. Müz. İslâmî Sikkeler Seks.
Desen: 129;	Resim: 220-Env. 1223.	Bakır Sikke, İst. Ark. Müz. İslâmî Sikkeler Seks.
Desen: 130;	Resim: 1a-	Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 3b.
Desen: 131;	Resim: 1b-	Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 3b.
Desen: 132a,b;	Resim: 47a-	Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 49b.
Desen: 133a;	Resim: 65-	Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 68a.
Desen: 133b;	Resim: 41a-	Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 43a.
Desen: 133c;	Resim: 30a-	Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 33a.
Desen: 134;	Resim: 54b-	Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 55b.
Desen: 135;	Resim: 54a-	Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 55b.
Desen: 136;	Resim: 31-	Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 33b.
Desen: 137;	Resim: 65-	Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 68a.
Desen: 138;	Resim: 65-	Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 68a.
Desen: 139;	Resim: 39a-	Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 41a.
Desen: 140a-b-c-d;	Resim: 5-	Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 5b.
Desen: 141;	Resim: 26-	Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 29b.
Desen: 142;	Resim: 41c-	Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 43a.
Desen: 141b;	Resim: 41d-	Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 43a.
Desen: 143a;	Resim: 27a-	Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 29b.
Desen: 143b;	Resim: 27a-	Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 29b.
Desen: 144;	Resim: 28-	Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 31a.
Desen: 145a;	Resim: 48-	Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 49a.

- Desen: 145; Resim: 29a- Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 32a.
 Desen: 146; Resim: 28- Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 31a.
 Desen: 147; Resim: 29- Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 32a.
 Desen: 148a-b; Resim: 26- Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 29b.
 Desen: 149; Resim: 24- Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 27a.
 Desen: 150; Resim: 9- Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 11a.
 Desen: 151; Resim: 15- Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 16b.
 Desen: 152; Resim: 21- Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 20b.
 Desen: 153; Resim: 13a- Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 15a.
 Desen: 154; Resim: 13b- Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 15a.
 Desen: 155; Resim: 34a- Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 36a.
 Desen: 156; Resim: 34b- Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 36a.
 Desen: 157; Resim: 20- Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 20a.
 Desen: 158; Resim: 11- Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 13a.
 Desen: 159; Resim: 70- El-Cezari'nin Otomata'sı, T. S, K. Ktp. Ahmet IV Env. 3472. s. 98a.
 Desen: 160; Resim: 71- El-Cezari'nin Otomata'sı, T. S, M. Ktp. Ahmet IV Env. s. 1116 b.
 Desen: 161a-b-c-d; Resim: 68- El-Cezari'nin Otomata'sı, T. S, M. Ktp. Ahmet IV Env. s. 56.
 Desen: 162; Resim: 73- El-Cezari'nin Otomata'sı, T. S, M. Ktp. Ahmet IV Env. s. 111 b.
 Desen: 163; Resim: 69- El-Cezari'nin Otomata'sı, T. S, M. Ktp. Ahmet IV Env. s. 88 b.
 Desen: 164; Resim: 72- El-Cezari'nin Otomata'sı, T. S, M. Ktp. Ahmet IV Env. s. 121 b.
 Desen: 165; Resim: 82- Sivasî'nin Tezkere'si, Paris, Milli Ktp. (Persane 174), s. 92a.
 Desen: 166; Resim: 75- Sivasî'nin Tezkere'si, Paris, Milli Ktp. (Persane 174), s. 9a.
 Desen: 167; Resim: 78- Sivasî'nin Tezkere'si, Paris, Milli Ktp. (Persane 174), s. 72a.
 Desen: 168; Resim: 81- Sivasî'nin Tezkere'si, Paris, Milli Ktp. (Persane 174), s. 86b.
 Desen: 169; Resim: 79- Sivasî'nin Tezkere'si, Paris, Milli Ktp. (Persane 174), s. 73b.
 Desen: 170; Resim: 79- Sivasî'nin Tezkere'si, Paris, Milli Ktp. (Persane 174), s. 73b.
 Desen: 171; Resim: 1a- Varka ve Gülşah, T. S. M. Ktp. Haz. s. 4b.
 Desen: 171; Resim: 140- Kalehisar Kazısı, Sanat Tarihi Arşivi.
 Desen: 171c; Resim: 91- Konya Alâaddin Köşkü Duvar Çinisi, Parçası. İst. Çinili Köşk Env. 41/1476.
 Desen: 171d; Resim: 100- Kubadabad Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.
 Desen: 172a; Resim: 102- Kubadabad Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.

- Desen: 172b; Resim: 104b- Kubadabad Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi. Env. 41.
- Desen: 172c; Resim: 105- Kubadabad Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi. Env. 1171.
- Desen: 173; Resim: 97- Kubadabad Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.
- Desen: 174; Resim: 125- Kubadabad Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi. Env. 42.
- Desen: 175; Resim: 135- Aspendos, Duvar Çinisi, Antalya Müz.
- Desen: 176; Resim: 103- Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.
- Desen: 177; Resim: 84- Konya Alâaddin Duvar Çinisi, Paris Dekoratif Sanatlar Müz.
- Desen: 178; Resim: 134- Aspendos, Duvar Çinisi, Antalya Müz. Env. 42.
- Desen: 179; Resim: 101- Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.
- Desen: 180; Resim: 106- Kubadabad Sarayı Duvar Çinisi, Konya Karatay Müz. Env. 1172.
- Desen: 180b; Resim: 86- Konya Alâaddin Duvar Çinisi, Berlin İslâm Sanatları Müz.
- Desen: 180c; Resim: 86- Konya Alâaddin Duvar Çinisi, Türk-İslâm Sanatları Müz.
- Desen: 180d; Resim: 85- Konya Alâaddin Duvar Çinisi, Türk-İslâm Eser. Müz. 2977.
- Desen: 180e; Resim: 144- İlisra Ulu Cami Mihrabından Çini.
- Desen: 180f; Resim: 83- Konya Alâaddin Köşkü Duvar Çinisi, Paris Dekoratif Sanatları Müz.
- Desen: 181; Resim: 94- Konya Alâaddin Köşkü Duvar Çinisi, Parça. Konya Karatay Müz. Env. 600.
- Desen: 182; Resim: 143- Duvar Çinisi, Kayseri Hımt Hatun Hamamı.
- Desen: 183; Resim: 108- Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.
- Desen: 184; Resim: 99- Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.
- Desen: 185; Resim: 88- Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi. Env. 603.
- Desen: 189; Resim: 93- Konya Alâaddin Köşkü Duvar Çinisi, Türk-İslâm Eser. Müz. Env. 697.
- Desen: 187; Resim: 104a- Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi. Env. 45.
- Desen: 188; Resim: 99- Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi. Env.
- Desen: 189; Resim: 104c- Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi. Env. 598.
- Desen: 190; Resim: 98- Duvar Çinisi, Konya Karatay Müz.
- Desen: 191; Resim: 148- Tabak Antakya Müzesi.
- Desen: 192; Resim: 147- Tabak, Mersin Erdemli Müz. Env. 1-2-7.
- Desen: 193a; Resim: 150- Tabak, Ankara Etnoğrafya Müz. Env. 17345.
- Desen: 193b; Resim: 150- Tabak, Ankara Etnoğrafya Müz. Env. 17345.
- Desen: 193c; Resim: 149- Tabak, Ankara Etnoğrafya Müz. Env. 455.
- Desen: 194; Resim: 149- Tabak, Ankara Etnoğrafya Müz. Env. 455.
- Desen: 195; Resim: 156- Sırsız Vazo (Diyarbakır), Türk-İslâm Eser. Müz. Env. 1754.

- Desen: 196a; Resim: 151c- Sırsız Küp, İst. Çinili Köşk Env. 1473.
 Desen: 197; Resim: 110- Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi. Env. 1584.
 Desen: 198; Resim: 111- Duvar Çinisi, Konya Karatay Müz.
 Desen: 199; Resim: 112- Duvar Çinisi, Konya Karatay Müz.
 Desen: 200a; Resim: 109- Duvar Çinisi, Konya Karatay Müz.
 Desen: 200b; Resim: 113- Duvar Çinisi, Konya Karatay Müz.
 Desen: 200c; Resim: 114- Duvar Çinisi, Konya Karatay Müz.
 Desen: 201a; Resim: 146- Misis Buluntularında, Adana Ark. Müz. Env. B. Y. 3.
 Desen: 201b; Resim: 146- Misis Buluntularında, Adana Ark. Müz. Env. B. Y. 3.
 Desen: 201c; Resim: 146- Misis Buluntularında, Adana Ark. Müz. Env. B. Y. 3.
 Desen: 202a; Resim: 166- Alara Kalesi Freskleri.
 Desen: 202b; Resim: 166- Alara Kalesi Freskleri.
 Desen: 202a; Resim: 187- Mezar Taşı, Akşehir Taş Med. Env. No: 12.
 Desen: 203b; Resim: 176- Konya İnce Minareli Med. Müz. Env. No: 885.
 Desen: 203c; Resim: 192- Taş Kabartma, Berlin Müz. İslâm Sanatı Koleksiyonu.
 Desen: 204; Resim: 191- Mezar Taşı, Konya İnce Minareli Med. Müz. Env. No: 892.
 Desen: 205; Resim: 181- Alçı Taşı İki Kalıp, Türk-İslâm Eser. Müz. Env. No: 1915.
 Desen: 206; Resim: 190- Mezar Taşı, Diyarbakır Müzesi.
 Desen: 207; Resim: 163- Stuk, Türk-İslâm Eser. Env. No: 2339.
 Desen: 208; Resim: 164- Stuk, İst. Çinili Köşk. Env. No: 13.
 Desen: 209; Resim: 177- Pencere Alınlığı, Türk-İslâm Eser. Müz. Env. No: 2465.
 Desen: 210; Resim: 177- Pencere Alınlığı-Türk-İslâm Eser. Müz. Env. No: 2465.
 Desen: 211; Resim: 178- Taş-Türk-İslâm Eser. Müz. Env. No: 254.
 Desen: 212; Resim: 179- Taş kabartma, Konya İnce Minareli Med. Müz. Env. No: 883.
 Desen: 213; Resim: 186a- Mezar Taşı, Afyon Arkeoloji Müz.
 Desen: 214; Resim: 191- Mezar Taşı, Konya İnce Minareli Med. Müz. Env. No: 892.
 Desen: 216; Resim: 206- Bronz Ayna. T. s. Müz. Env. No: 2/1792.
 Desen: 217; Resim: 205- Bronz Kap. Avusturya İnsburk Ferdinand Müz.
 Desen: 218a; Resim: 205- » » » » »
 Desen: 218c; Resim: 205- » » » » »
 Desen: 218d; Resim: 205- » » » » »
 Desen: 218e; Resim: 205- » » » » »
 Desen: 218f; Uygur Budist Tapınağında Dini Raks Eden Figür"ESİN"

Desen: 219;	Resim: 208-	Pirinç İbrik, Türk İslâm Eser. Müzesi Env. 102
Desen: 220;	Resim: 208-	» » » » »
Desen: 221a;	Resim: 208-	» » » » »
Desen: 221b;	Resim: 208-	» » » » »
Desen: 221d;	Resim: 208-	» » » » »
Desen: 222;	Resim: 208-	» » » » »
Desen: 223;	Resim: 208-	» » » » »
Desen: 224;	Resim: 208-	» » » » »
Desen: 225;	Resim: 208-	» » » » »
Desen: 226;	Resim: 208-	» » » » »
Desen: 27a;	Resim: 208-	» » » » »
Desen: 227b;	Resim: 208-	» » » » »
Desen: 228;	Resim: 207-	Tunç Plak, İst. Hüseyin Kocabaş Kol. Env. 693.
Desen: 229;	Resim: 230a-	Bakır Sikke, İst. Ark. Müz. İslâm, Sikkeler Seks. Env. No: 219.
Desen: 230;	Resim: 233-	Bakır Sikke, İst. Ark. Müz. İslâm, Sikkeler Seks. Env.No:1202.
Desen: 231;	Resim: 231a-	Bakır Sikke, Bursa. Ark. Müz. İslâm, Sikkeler Seks.
Desen: 232;	Resim: 219-	Bakır Sikke, İst. Ark. Müz. İslâm, Sikkeler Seks. Env. No: 1608.
Desen: 233;	Resim: 222-	Bakır Sikke, İst. Ark. Müz. İslâm, Sikkeler Seks. Env. No: 1205.
Desen: 234;	Resim: 226-	Bakır Sikke, Bursa. Ark. Müz. İslâm, Sikkeler Seks. Env. No: 3.
Desen: 235;	Resim: 236-	Bakır Sikke, İst. Ark. Müz. İslâm, Sikkeler Seks. Env. No: 1227.
Desen: 236;	Resim: 229a-	Bakır Sikke, İst. Ark. Müz. İslâm, Sikkeler Seks. Env. No: 196.
Desen: 237;	Resim: 216-	Bakır Sikke, İst. Ark. Müz. İslâm, Sikkeler Seks. Env. No: 1196.
Desen: 238;	Resim: 211-	Bakır Sikke, İst. Ark. Müz. İslâm, Sikkeler Seks. Env. No: 4.
Desen: 239;	Resim: 232-	Bakır Sikke, İst. Ark. Müz. İslâm, Sikkeler Seks. Env. No: 1200.
Desen: 240;	Resim: 215a-	» » » » 1197
Desen: 241;	Resim: 215-	» » » » 1197
Desen: 242;	Resim: 227-	Bakır Sikke, Bursa Ark. Müz. İs. Sikkeler Seks. Env. No: 1
Desen: 243a;	Resim: 119-	Duvar Çinişi, Konya Karatay Müz.
Desen: 243b;	Resim: 131-	» » » »
Desen: 241c;	Resim: 125-	» » » » Env. 42.
Desen: 244a;	Resim: 98-	» » » »
Desen: 244b;	Resim: 125-	» » » » Env. 43.

- Desen: 244c; Resim: 149- Keramik Ankara Etnoğrafya Müz. Env. 455.
 Desen: 245; Resim: 102 Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.
 Desen: 246; Resim: 108- » » » »
 Desen: 247a; Resim: 104c- » » » » Env. 598.
 Desen: 247b; Resim: 123- » » » »
 Desen: 247c; Resim: 145- Misis Buluntularında, Adana Ark. Müz. Env. B. Y.3
 Desen: 248; Resim: 147- Tabak, Mersin Erdemli Müz. Env. 1-2-7.
 Desen: 249a; Resim: 149- Keramik Ankara Etnoğrafya Müz. Env. 455.
 Desen: 249b; Resim: 228- Bakır Sikke, İst. Ark. Müz. İslâm, Sikk. Seks. No: 1209.
 Desen: 249c; Resim: 229- » » » » 1196.
 Desen: 249d; Resim: 124 Duvar Çinisi, Konya Karatay Müzesi.
 Desen: 250; Resim: 151b. c- Keramik Küp, İst. Çinili Köşk. Env. No: 1473.
 Desen: 251; Resim: 153a- Keramik Küp Ağzı. Türk-İslâm Eser. Müz. Env. No: 1742.
 Desen: 252; Uygur Duvar Resimlerinden Gerdanlık
 “ÖGEL V”
 Desen: 253; Uygur Duvar Resimlerinden Gerdanlık”ÖGEL V”
 Desen: 254; Pencikent Duvar Resmi”CEZAR”
 Desen: 255; Sıratlı Tekniği İle Yapılmış Keramik, 13. yy. Suriye “GRUBE”
 Desen: 256; Sıratlı Tekniği İle Yapılmış Keramik, 13. yy. Suriye “GRUBE”
 Desen: 257; Perdah Tekniği İle Yapılmış Keramik, 12. 13. yy. Kaşan “GRUBE”
 Desen: 258; Sıratlı Tekniği İle Yapılmış Keramik, 13. yy. Suriye “GRUBE”
 Desen: 259; Perdah Tekniği İle Yapılmış k, 12. yy. REY “GRUBE”
 Desen: 260; Perdah Duvar Çinisi, 12. 13. yy. Kaşan “GRUBE”
 Desen: 261; Hun Çağı, Kumaşı Bürümcekli Kadın “ÖGEL V”
 Desen: 262; Pişmiş Beyaz Topraktan Askeri Giysili (mezar bekçisi) Heykel, Göktürkler Devri “ESİN”
 Desen: 263; Minai Tekniği İle Yapılmış Tabak. 13. yy. Harp Sahnesi “SOURCEDEL”
 Desen: 264; Göktürk Devrinde, Bilge Kağan’ın Kabartması.
 8. yy. “ESİN”
 Desen: 265; Göktürk Devrinde Türkistan’da basılan sikkeler.
 Hükümdar ile Hatun Tasvirleri “ESİN”
 Desen: 266; Göktürk Heykellerinde Kemer Çeşitleri
 “ÖGEL V”

Desen: 267;

Desen: 268;

Desen: 269a;

Desen: 270;

Desen: 271a;

Desen: 269a;

Desen: 270;

Desen: 271a;

Uygur Asiller ve Rahibeleri “ÖĞEL”

Uygur Kaftanı, Çatma yakalı, Kısa kollu
“ÖĞEL”

b-Uygurlarda Giyim “ÖĞEL V”,

Uygurlarda Çizme “ÖĞEL V”,

b-Uygur Merasim Giysisi “ÖĞEL V”,

b-Uygurlarda Giyim “ÖĞEL V”,

Uygurlarda Çizme “ÖĞEL V”,

b-Uygur Merasim Giysisi “ÖĞEL V”,

Dizin

A

Abbasi 15, 140, 175, 185.
Adana 88, 89, 118, 228, 235, 240, 241.
Adana Arkeoloji Müzesi 88, 118, 228.
Aden 31, 32.
Afrika 153.
Afyon Arkeoloji Müzesi 107, 108, 236.
Afyon Taş Medrese 113.
Ahlat 91, 92, 109, 112, 115, 116, 117, 183, 198, 215.
Ahmed III 48.
Ahmed Şah 100.
Aksaray 55, 90, 198, 235.
Akşehir Taş Medrese 109, 113, 115, 116, 118.
Alâaddin Kaykubad 7.
Alâaddin Keykubad 5, 75, 76, 147, 232.
Alâaddin Keykubad I 75, 76, 147.
AlâaddinKeykubat bin Keyhüsre-
fin Melik 124.
Alâaddin Köşkü 7, 8, 12, 13, 16, 27, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 95, 96, 147, 159, 225, 226, 228, 234, 235, 238,

239.

Alara Kalesi 98, 99, 168, 211, 221, 228, 240.
Ali 47.
Alp Arslan 9, 192.
Altar el-Bakiye 148.
Amasya 3, 86, 100, 196, 197, 210, 228, 234.
Amasya Şifahanesi 100, 228.
Amel-i Gazbek 90.
Amele Abd El-Mümin bin Muhammed el Hoyi 12.
Anadolu 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 32, 55, 59, 71, 82, 83, 85, 86, 88, 91, 92, 93, 99, 112, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 138, 139, 140, 141, 142, 144, 150, 153, 154, 156, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 169, 171, 172, 174, 175, 176, 177, 180, 181, 182, 183, 184, 186, 187, 188, 189, 190, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 203, 204, 205, 208, 210-215, 217-222, 232.

Ankara 5, 6, 7, 8, 9, 10, 58, 90,
91, 110, 182, 192, 193, 194,
195, 196, 197, 198, 199,
200, 202, 203, 205, 206,
207, 208, 209, 210, 212,
214, 215, 216, 217, 218,
219, 220, 221, 228, 229,
230, 234, 235, 239, 241.
Antakya Müzesi 90, 228, 234,
239.
Antalya 3, 7, 68, 69, 82, 83, 84,
99, 192, 210, 212, 221, 227,
239.
Art saç 138.
Artuklu 14, 47, 91, 119, 123, 124,
125, 126, 127, 128, 129,
130, 131, 132, 133, 134,
135, 159, 163, 172, 180,
183, 232.
Artuklular 182.
Aslanapa 7, 60, 63, 69, 76, 82, 83,
84, 85, 86, 88, 97, 100, 101,
121, 158, 176, 177, 191,
192, 194, 212, 214, 227.
Aspendos 7, 82, 83, 84, 110, 227,
239.
Asvad 27, 171.
Atabey 1.
Avusturya İnsburg Ferdinant Müz-
esi 119.
Ayakkabı 10, 150, 188.
ayakkabı 150, 151, 152, 185, 188.
Azarbeycan 12.

B

Babalık Tepe 177, 230.
Bağdat'a 5.
Bahreyn 31, 32.
Barbutin 93, 94, 172.

bargah 1.
Batrak 19, 30, 164.
batrak 46, 47, 56.
bayrak 56, 107, 108.
Bâzdâr 3.
Bedr-el Din Lulu 91.
Bedr el-Din Lulu 91.
Bedrettin Lulu 154, 158, 167, 230.
Behri Mustafa 110.
Beni Şeybe 13, 15, 18, 19.
Beni Zebba 18.
Berlin 7, 58, 59, 95, 112, 161,
176, 194, 197, 200, 201,
206, 207, 215, 216, 217,
219, 220, 225, 229, 231,
234, 239, 240.
Berlin İslâm Sanatları Müzesi 59.
Berlin Müzesi 112, 161, 231.
Beyşehir 65, 66, 67, 68, 69, 70,
71, 72, 73, 74, 75, 77, 78,
79, 80, 81, 82, 172, 226,
227, 228.
bilezik 9, 50, 152.
Bilge Kağan 142, 157, 158, 242.
Bizans 120, 128, 132, 175, 177,
205.
Börk 52, 110, 139, 142, 143.
börk 9, 39, 43, 44, 46, 47, 48, 51,
52, 97, 104, 122, 139, 142,
143, 154, 158, 162, 170,
187.
Boyalıköy 107, 108.
bronz 119, 121, 163, 167, 185.
Budist 153, 167, 240.
Bursa Arkeoloji Müzesi 124, 125,
126, 127, 130, 131.
Bürümcek 138.
Bürüncek 138.
Bürüncük 138.
Büyük İskender 120.

C

- Çakşır 148, 149, 150.
 çakşır 31, 63, 123, 149, 160, 188.
 Çarık 151.
 Cavsak ül-Hakanî 120.
 Cevsak ül-Hakî Sarayı 136.
 Cevzak el Hakânî Sarayı 89.
 Cezarî 47, 49, 234, 238.
 Çin 21, 28, 144, 165, 166, 167, 193.
 Çini 8, 9, 10, 11, 63, 65, 67, 69, 71, 72, 73, 78, 88, 137, 191, 192, 199, 201, 203, 204, 205, 210, 211, 212, 215, 218, 219, 221, 222, 231, 239.
 çizme 7, 9, 10, 17, 18, 21, 23, 24, 25, 26, 29, 30, 37, 40, 44, 48, 58, 59, 63, 72, 73, 94, 95, 110, 148, 150, 151, 162, 164, 166, 168, 169, 185, 188, 242.
 Cizre 82, 96.
 Çorum 87.

D

- Dağıstan 166, 186, 187, 231.
 Danişmend 183.
 Danişmendliler 184.
 Dede Korkut 31, 145, 165.
 Dedem Korkudun Kitabı 9, 197, 215.
 dergah 1.
 Diadem 140.
 Dioskorides 36.
 Divan-û Lûgat-it Türk 138, 145, 147, 150.
 Divân-û Lûgat-it Türk 5.
 Divriği 3, 100, 102, 142, 172, 191, 209, 212, 228, 236.

- Divriği Darüşşifası 100, 102, 172, 212, 228, 236.
 Diyarbakır 1, 47, 92, 93, 94, 101, 111, 125, 159, 163, 183, 184, 192, 193, 194, 197, 199, 208, 228, 229, 236, 239, 240.
 Doğu Türkistan 140, 173.

E

- Ebubekir 47.
 Ebul Muzaffereddin 82, 172, 230.
 Ejder 97, 121, 130, 204, 219.
 El-Cezarî 47, 234, 238.
 El-Cezeri 149.
 El-Cezerî 168, 225.
 el-Din Muhammed İbn Ali el-Sicistani 55.
 El-Sufî 173.
 El Beyrûnî 148.
 El Cahiz 10.
 eldiven 9.
 El Melik el Mansûr Keykubad 127.
 Emir-i Ahur 170.
 Emir-i Candar 170.
 Emir-i Hacıp 78.
 Emir-i Şikâr 112, 162, 169, 170.
 Emir-i Silâh 20, 162, 169, 170.
 Emir Hacıb 1.
 Erzincan 1, 5.
 Erzurum 1, 102, 121, 172, 184, 192, 199, 206.
 Erzurum Emir Saltuk Türbesi 102, 172.
 Eskişehir Seyit Battal Türbesi 122.
 Etnografya Müzesi 58, 90, 91, 110, 230, 234, 235.

F

F. SARRE 7.
 Fahr el-Din Kara Arslan 126, 133.
 Feyzullah Efendi 158, 230.
 Fil saati 49.
 Fresk 11, 99, 236.

G

G. ÖNEY 10, 95.
 Galip 25, 26, 28, 196, 215.
 Gantara 153.
 Garbi 86.
 Garus 86, 153, 227, 230.
 Gazne 141, 155, 161, 170, 175,
 188, 203.
 Gazneliler 1, 168, 184.
 Gazneli Sultan Mahmud 12.
 gerdanlık 9, 65, 66, 69, 93, 99.
 Göktürk 122, 136, 144, 154, 157,
 165, 242.
 Göktürkler 1.
 gözlük 9.
 grifon 121.
 Gölşah 12, 14, 15, 16, 17, 22, 23,
 24, 25, 26, 27, 28, 29, 33,
 34, 35, 36, 37, 38, 40, 41,
 42, 43, 44, 45, 47, 133, 143,
 145, 146, 147, 148, 149,
 151, 156, 159, 165, 171,
 173, 174, 177, 178, 180,
 190, 192, 195, 223, 233,
 234, 237, 238.
 Gürz 165.

H

halife 47.
 Halife Mutasım 184.
 Harput 124, 129.
 Hasan Keyf 111.
 Heraklius Constantinus 128.

Hilâl 37, 38, 159.
 Hristiyan 5, 11, 122, 123, 124,
 173.
 hırka 147, 148, 176, 187.
 Hısnkeyfâ 91, 125, 126, 131, 133.
 Hoça 153.
 Hoço 139, 166, 184.
 Hoço Beyi Alpaslan Han 166.
 Huant Hatun 87, 239.
 Huma 17, 19, 20.
 Hun 138, 140, 150, 151, 176, 179,
 184, 188, 242.
 Hüsâm el-Din Yavlak Arslan 125,
 129, 134.
 Hüsâm el Din Yavlak Arslan 130.
 Hüseyin Kocabaş Koleksiyonu
 121, 229.
 Hz. Muhammed 46.

I - İ

I. Gıyâeddin Keyhusrev 125.
 I Heraklius 128.
 II. Kılıç Arslan 125.
 II. Kutb'el-Din Sökmen 125.
 II Kutb el-Din İlğâzi 128.
 II Kutb el-Din Sokman 128
 IV. Kılıç Arslan 7, 95..
 Ilgın 101, 171.
 İbni Batuta 5, 176.
 İbni Bibi 3, 5, 6, 7, 8, 10, 166,
 167, 172, 175, 197.
 ibrik 2, 40, 58, 89, 122, 123, 149,
 170, 174.
 ibrikdar 2, 170.
 İç Asya 122.
 İlhanlı 100, 141.
 İmâd el-Din Ebu Bekr 129.
 İran 82, 160, 162, 172, 173, 174,
 183, 184, 185, 204, 218.
 İslam 1, 3, 48, 54, 55, 59, 76, 93,
 94, 140, 145, 150, 153, 158,

- 159, 168, 171, 185, 196,
197, 198, 202, 214, 219,
221.
- İstanbul 6, 7, 8, 9, 10, 55, 59, 61,
62, 88, 92, 98, 121, 122,
126, 127, 128, 129, 130,
131, 132, 133, 134, 135,
154, 158, 162, 191, 192,
193, 194, 195, 196, 197,
198, 199, 200, 201, 202,
203, 205, 206, 207, 208,
209, 210, 211, 212, 213,
214, 215, 217, 218, 219,
220, 221, 222, 229, 230.
- İtalya 153.
- İzzeddin Keykavus I 3.
- İzzeddin Keykâvus I 6.
- İzzettin Keykâvus 101, 166, 171.
- K**
- K. ERDMANN 6.
- K. OTTO-DORN 6, 8, 9.
- K. Özergin 12.
- Kabil Müzesi 231.
- Kafkasya 186.
- Kaftan 144, 145, 187.
- kaftan 9, 37, 53, 66, 96, 99, 144,
145, 146, 147, 148, 166,
169.
- Kalehisar 14, 85, 86, 87, 111, 142,
154, 192, 194, 212, 234,
238.
- Kalile ve Dimne 36.
- Karahanlı 163, 231.
- Karamağaralı 91, 109, 112, 115,
116, 117, 198, 215.
- Karaman 88, 199, 203, 214, 215.
- Kara Saray 91, 231.
- Karatay 8, 11, 12, 60, 62, 63, 64,
65, 66, 67, 68, 69, 70, 71,
72, 73, 74, 75, 76, 77, 78,
79, 80, 81, 82, 95, 102, 172,
180, 198, 203, 209, 225,
226, 227, 228, 234, 235,
238, 239, 241, 242.
- Kâşan 157, 185.
- Kaşgarlı Mahmut 4.
- Kastamonu 12.
- kavvalan-i hass 3, 6.
- Kayseri 5, 55, 87, 102, 172, 182,
183, 184, 191, 192, 196,
197, 198, 202, 205, 211,
219, 222, 228, 239.
- Kayseri Karatay Han 102, 228.
- Kayser Şâh 127.
- keçim 166.
- kemer 2, 5, 9, 14, 23, 38, 43, 53,
55, 66, 67, 68, 71, 72, 73,
82, 83, 88, 90, 91, 94, 96,
97, 98, 104, 115, 136, 145,
150, 154, 156, 161, 162,
167, 168, 170, 185, 188,
189.
- Keyhüsrev 56, 102, 172.
- kilim 3.
- Kırgız 144, 148, 165.
- Kırgızlar 31.
- Kırşehir Müzesi 114, 229, 236.
- Kırşen 137.
- Kitab-el Tiryak 140, 141, 142,
143, 147, 159, 230, 232.
- Kitab-ı dakaik al-hakaik 55.
- Kitab fî Ma'rifet El-Hiyal El-
Hendesiye 47.
- Kitab Suvâr el-Kevakib 173.
- Kitap el-Aghani 154.
- Konya 3, 6, 7, 8, 11, 12, 16, 58,
59, 60, 61, 62, 63, 64, 65,
66, 67, 68, 69, 70, 71, 72,
73, 74, 75, 76, 77, 78, 79,

80, 81, 82, 91, 92, 93, 95,
 96, 97, 98, 103, 104, 105,
 106, 111, 117, 119, 159, 161,
 165, 169, 176, 180, 182,
 183, 185, 191, 199, 201,
 202, 203, 204, 207, 209,
 210, 218, 220, 225, 226,
 227, 228, 229, 235, 236,
 238, 239, 240, 241, 242.

Konya İnce Minareli Medrese
 Müzesi 95, 103, 105, 111,
 117.

Konya Kalesi 103, 104, 106, 203,
 218.

Kubaçe 166, 186, 187.

Kubadabad 7, 8, 9, 11, 14, 60, 61,
 62, 63, 64, 65, 69, 76, 79,
 82, 83, 84, 87, 88, 95, 110,
 142, 143, 157, 159, 160,
 162, 169, 170, 171, 172,
 174, 175, 180, 181, 182,
 188, 192, 202, 217, 218,
 226, 227, 228, 231, 235,
 238, 239.

Kubadabad Sarayı 7, 8, 9, 11, 65,
 82, 83, 84, 87, 88, 95, 142,
 160, 162, 169, 170, 172,
 180, 181, 182, 188, 192,
 226, 227, 228, 231, 239.

Kulak ton 147.

küpe 9, 10, 65, 80, 88, 92, 152,
 159.

Kuşak 17, 155.

kuşak 9, 17, 23, 29, 37, 46, 65, 72,
 123, 155, 188.

Kutalmışoğlu Süleyman 1.

L

Lesker-i Bazar 185.

Leşker-i Bazar Sarayı 161.

Londra 177, 231.

lotus 29, 33, 34, 35, 43, 91, 92,
 115, 116, 154, 162, 177,
 178, 190.

Lyon 176, 232.

M

M. A. KÖYMEN 9.

M. ÖNDER 5, 8, 9.

M. Z. ORAL 7.

Mabeyinci 1.

Mahmudiye 87, 91, 111, 154.

Malazgirt 1, 205.

Maraş 118, 119, 183.

Marko Polo 176.

Mekke 137.

Melikülhuccab 1.

Memlûk 167.

Memlûklar 137.

mendil 5, 9, 14, 50, 88, 92, 168.

Mersin 89, 196, 228, 235, 239,
 241.

Mersin Erdemli Müzesi 89, 228.

Meşhediye 5.

Metropolitan Müzesi 154, 231.

mezar 14, 107, 109, 112, 113, 114,
 115, 116, 117, 118, 143, 163,
 164, 180, 242.

miğfer 18, 21, 23, 24, 25, 30, 32,
 61, 105, 134, 144, 161, 164,
 165, 166, 186.

Millet Kütüphanesi 154, 230.

Minai 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64,
 230, 231, 232, 242.

mintan 70, 123, 146, 147, 148,
 164, 169, 187.

Minyatür 11, 57, 178, 191, 192,
 197, 200, 215.

minyatür 12, 32.

Mısır 137, 143, 153, 175.

Misis 88, 89, 157, 228, 235, 240,
241.

Moğolistan 167, 231.

Mu'nis el Havarid 55.

Muhammed bin Lalaun 137.

Muhammed oğlu Abdel-Mumin
12.

Mum saati 50.

Musevi 5.

Müslüman 136.

Musul 91, 106, 122, 143, 154,
158, 162, 186, 187, 231.

N

N. ATASOY 9.

Nasır-al Muhammed 91.

Nasr el-Din Mahmud 47.

Nasr el-Rammal el-Sa'atı el-Sivasi
55.

Nâsr el Din Artuk Arslan 130,
134.

Nasrettin Hoca 109, 110, 113, 115,
116, 118, 163.

Necm el Din Alpi 132.

Nedim Oyuncağı 52.

New York 55, 194, 197, 231.

Niğde 3, 90, 96, 100, 102, 103,
141, 171, 172, 196, 197,
201, 204, 218, 228, 229,
235, 236.

Niğde Alâaddin Camii 100, 102,
171, 228.

Niğde Hüdavent Hatun Türbesi
103, 172, 218, 228, 229,
236.

Nişabur 161, 231.

Nureddin Artuk-Şah 124.

Nûr el-Din Muhammed 128.

Nusaybin 104, 110.

O

O. TURAN 5, 6, 7.

Oğuz 1.

Ömer 47.

örgüç 137.

Orta Asya 9, 23, 48, 51, 61, 69,
82, 97, 100, 119, 138, 140,
142, 144, 150, 153, 154,
156, 160, 161, 164, 172,
173, 174, 176, 177, 181,
183, 184, 186, 187, 188,
189, 190, 208.

Osman 5, 47, 114, 201.

Otomata 47, 225, 234, 238.

Otomata Arşimed 47.

Otomatlar 142, 149.

P

palmet 33, 34, 35, 37, 40, 43, 87,
89, 91, 92, 102, 103, 154,
162, 177, 178, 190.

Paris 6, 55, 58, 98, 153, 191, 192,
193, 196, 200, 201, 202,
207, 208, 209, 210, 212,
213, 214, 215, 216, 217,
220, 221, 225, 228, 230,
231, 238, 239.

Pencikent 153, 242.

Pennsylvania Museum of Art 106.

Perdah 65, 71, 75, 79, 80, 81, 82,
231, 242.

pirinç 122, 149, 167, 173.

Potur 148, 149.

R

R. Arık 9.

Rebi bin Adnan 15, 19.

Reşit Rahmeti Arat 7, 192, 196,
212.

Rükn el-Din Süleyman Şah 125.
Rüknüddeve Davud 120.

S

S. GÖKAY 9.
S. PINAR 9.
S. Şimşek 6.
Ş. YETKİN 8, 9.
Saksı saati 49.
Saltuklular 184.
Şalvar 10, 148, 149, 155.
şalvar 9, 15, 17, 94, 97, 148, 150, 188.
Şam 32, 33, 34, 35, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 156.
Şaman 172, 173, 174, 181.
Samaniler 1.
Samarra 15, 85, 96, 120, 141, 145, 153, 155, 188, 197, 215, 231, 236.
Şarabdâr 2.
Şarabsalar 2.
Sarre 58, 59, 61, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 104, 106, 110, 120, 194, 197, 200, 207, 215, 219, 220.
Sasani 140, 173, 186.
Selçuklu 1, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 17, 23, 27, 32, 46, 48, 49, 53, 54, 56, 71, 72, 76, 82, 83, 84, 87, 100, 102, 104, 105, 106, 114, 116, 123, 124, 137, 138, 139, 140, 143, 145, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 156, 158, 159, 160, 161, 166, 169, 171, 172, 174, 175, 176, 177, 182, 183, 186, 187, 189, 190, 191, 192, 195, 198, 199, 202, 203, 204, 205, 206, 208, 209,

210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 218, 219, 221, 222, 231, 232.

serpuş 6, 56, 162, 164.
Şeyh Bedrettin 101, 171.
Seyhun 5.
sfenks 121.
Sgraffito 85, 88, 89, 90, 227.
Sığan Saç 137.
Sıraltı 67, 69, 70, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 87, 231, 232.
siren 96, 121.
Sivas 1, 3, 101, 102, 171, 176, 182, 183, 184, 192, 193, 194, 196, 197, 198, 206, 209, 210, 213, 228.
Sivas Keykâvus Darüşşifası 101.
Stuk 11, 95, 96, 97, 98, 228, 231, 236, 240.
Süleymaniye 55.
Sultan Celâleddin 5.
Sultan Mahmud Bin Muhammed Bin Kara Arslan 49.
Suriye 142, 179, 180, 183, 186, 187, 242.

T

Tahrân Boston Müzesi 161.
Tamar Hatun 5.
Tarsus 88.
Taşdâr 170.
toka 62, 81.
Topkapı Sarayı 12, 47, 121, 163, 173, 193, 198, 208, 220, 231, 232.
toy 160.
Tuğrac 3.
Tuğrul Bey 2, 106, 159.
Tulga 20, 144, 165.
Turan Melik 100.

türbe 46, 67, 70, 180.

Turfan 184.

Türk 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 23, 46, 51, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 69, 70, 71, 76, 80, 82, 87, 91, 93, 94, 96, 97, 98, 100, 101, 103, 104, 105, 106, 110, 114, 118, 119, 121, 122, 123, 127, 134, 136, 137, 138, 139, 140, 142, 143, 145, 147, 148, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 161, 162, 164, 165, 166, 167, 172, 175, 176, 177, 179, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 225, 226, 228, 229, 231, 235, 236, 239, 240, 242.

Türk-İslam Eserleri Müzesi 59, 93, 94.

Türk Etnografya Dergisi 7, 9, 191, 196, 198, 201, 202, 203, 204, 210, 214, 217, 218, 221.

Türkistan 140, 142, 153, 172, 173, 195, 242.

Tusluoğlu Emir Necmeddin 5.

U

uçkur 9, 106.

Uşak 27.

Uygur 13, 48, 114, 139, 158, 167, 177, 240, 242.

V

Van 101, 153, 183, 192, 216.

Varka 12, 14, 15, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 133, 143, 145, 146, 147, 148, 149, 151, 156, 159, 165, 171, 173, 174, 177, 178, 180, 190, 192, 195, 223, 233, 234, 237, 238.

Varka ve Gülşah 12, 14, 28, 29, 41, 42, 47, 133, 143, 145, 146, 147, 148, 149, 151, 156, 159, 165, 171, 173, 177, 178, 180, 190, 192, 195, 223, 233, 234, 237, 238.

Y

Yemen 30.

yetüt saç 138.

yüzük 9, 72, 152.

Z

zırh 23, 25, 31, 164, 165, 166.

**RESİMLER
VE
DESENLER**

Res. 1a

Res. 2

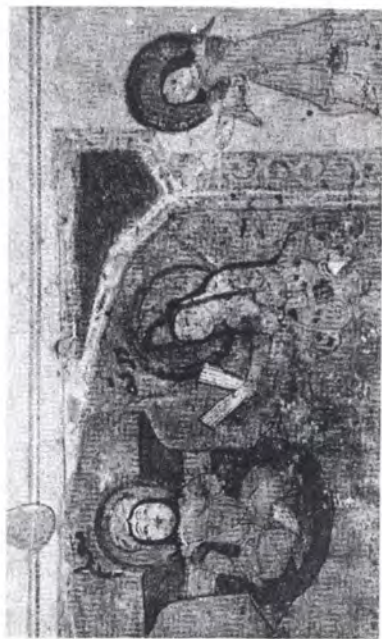
Res. 1

Res. 1b

Res. 2a

Res. 2b

Res. 3

Res. 3a

Res. 3b

Res. 3c

Res. 4a

Res. 5

Res. 4

Res. 4b

Res. 5a

Res. 5b

Res. 5c

Res. 5d

Res. 6

Res. 6a

Res. 6b

Res. 6c

Res. 7a

Res. 7

Res. 7b

Res. 8

Res. 9

Res. 10

Res. 10b

Res. 12

Res. 10a

Res. 11

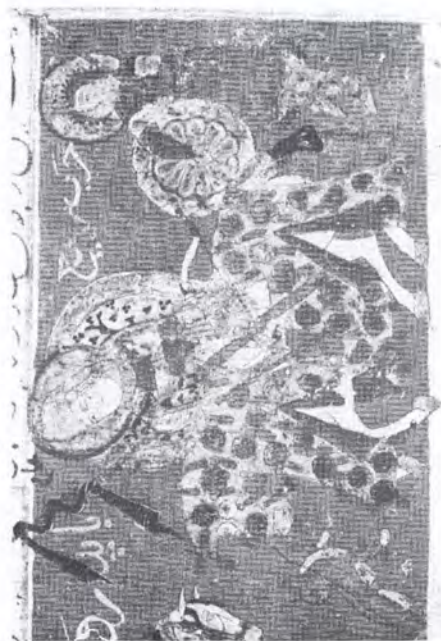
Res. 13a

Res. 14

Res. 13

Res. 13b

Res. 15

Res. 16

Res. 14a

Res. 15a

Res. 18

Res. 19

Res. 17

Res. 18a

Res. 20

Res. 20a

Res. 20b

Res. 21

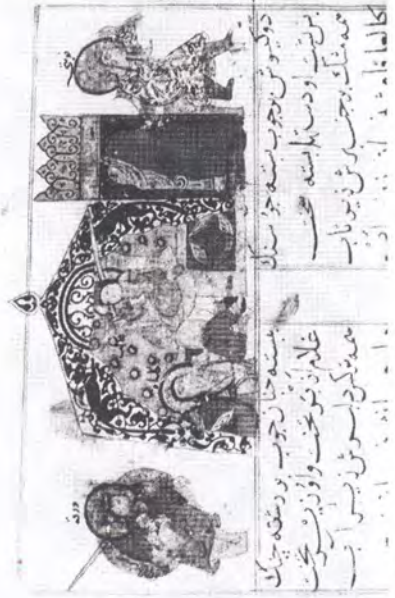
Res. 22

Res. 20c

Res. 23

Res. 24

Res. 22a

Res. 25

Res. 26a

Res. 26

Res. 26b

Res. 27a

Res. 28a

Res. 27

Res. 28

Res. 29

Res. 29a

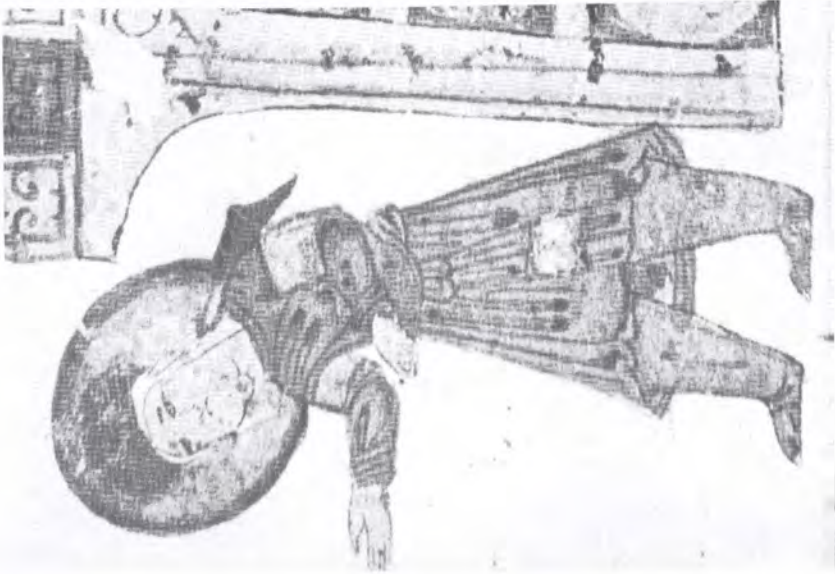
Res. 30

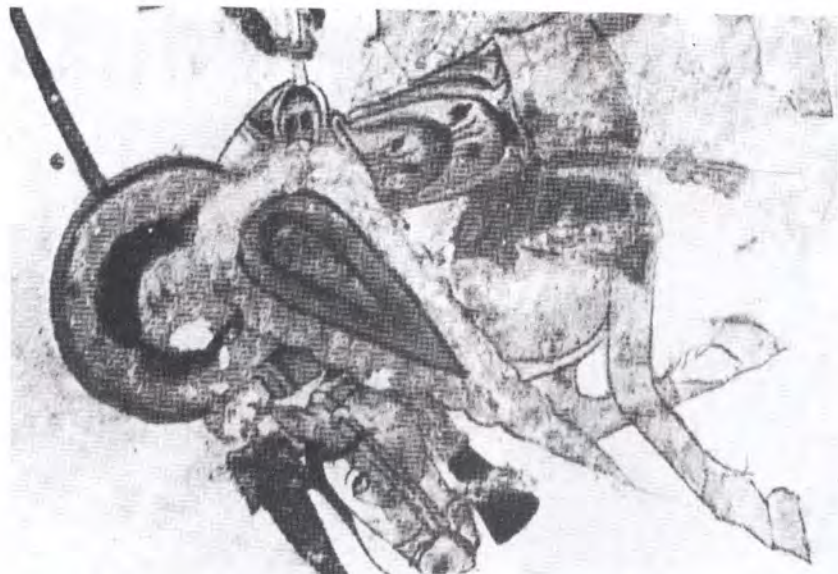
Res. 30b

Res. 31

Res. 30a

Res. 33a

Res. 32

Res. 33

Res. 33b

Res. 33c

Res. 34

Res. 34b

Res. 36

Res. 34a

Res. 35

Res. 38a

Res. 38b

Res. 39

Res. 39a

Res. 39b

Res. 40

Res. 41

Res. 41a

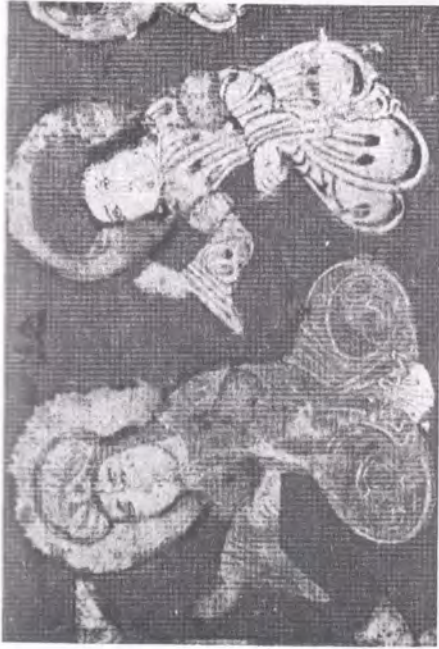
Res. 41b

Res. 41 d

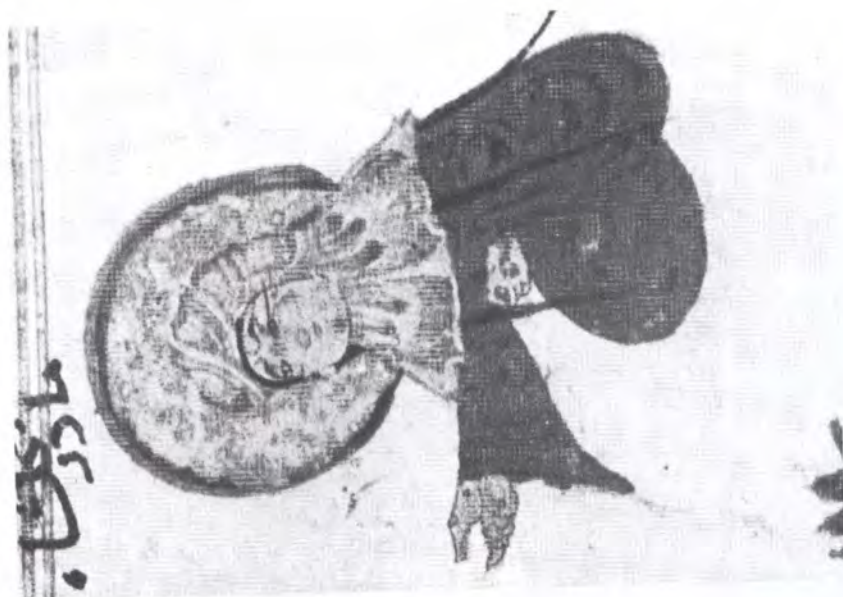
Res. 43

Res. 41 c

Res. 42

Res. 43b

Res. 43a

Res. 44

Res. 46

Res. 47a

Res. 45

Res. 47

Res. 48

Res. 49

Res. 47b

Res. 48a

Res. 50

Res. 51

Res. 52

Res. 52a

Res. 52b

Res. 54

Res. 54b

Res. 54a

Res. 55

Res. 55a

Res. 55b

Res. 56a

Res. 56b

Res. 56

Res. 58

Res. 60

Res. 57

Res. 59

Res. 61

Res. 63

Res. 62

Res. 64

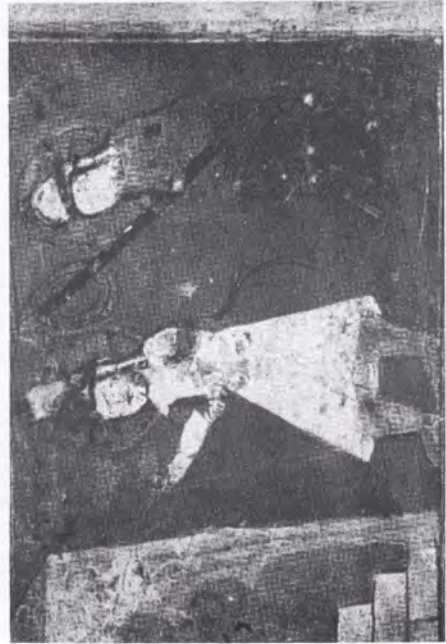
Res. 65a

Res. 66

Res. 65

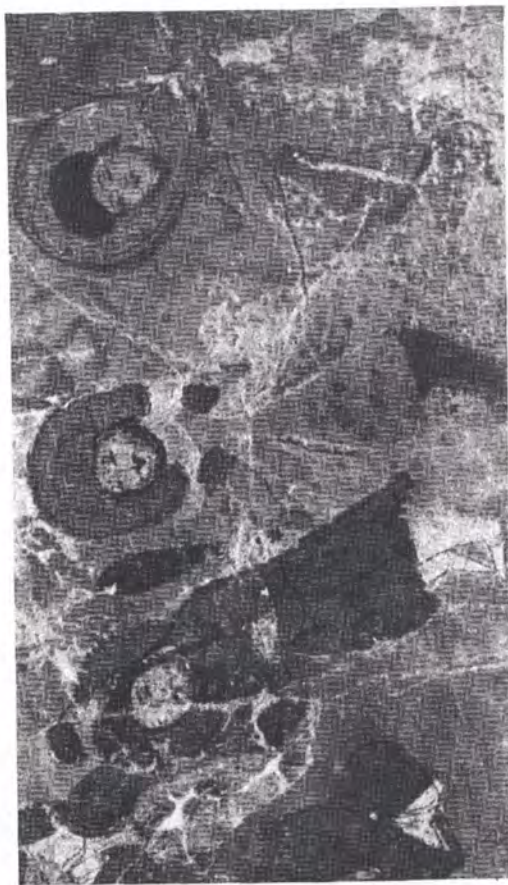
Res. 65b

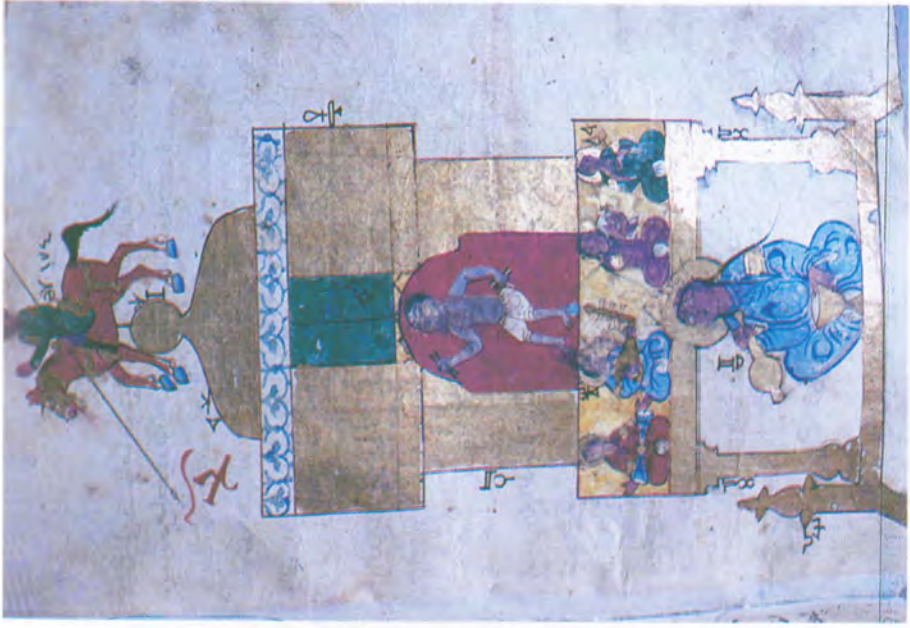
Res. 67

Res. 67a

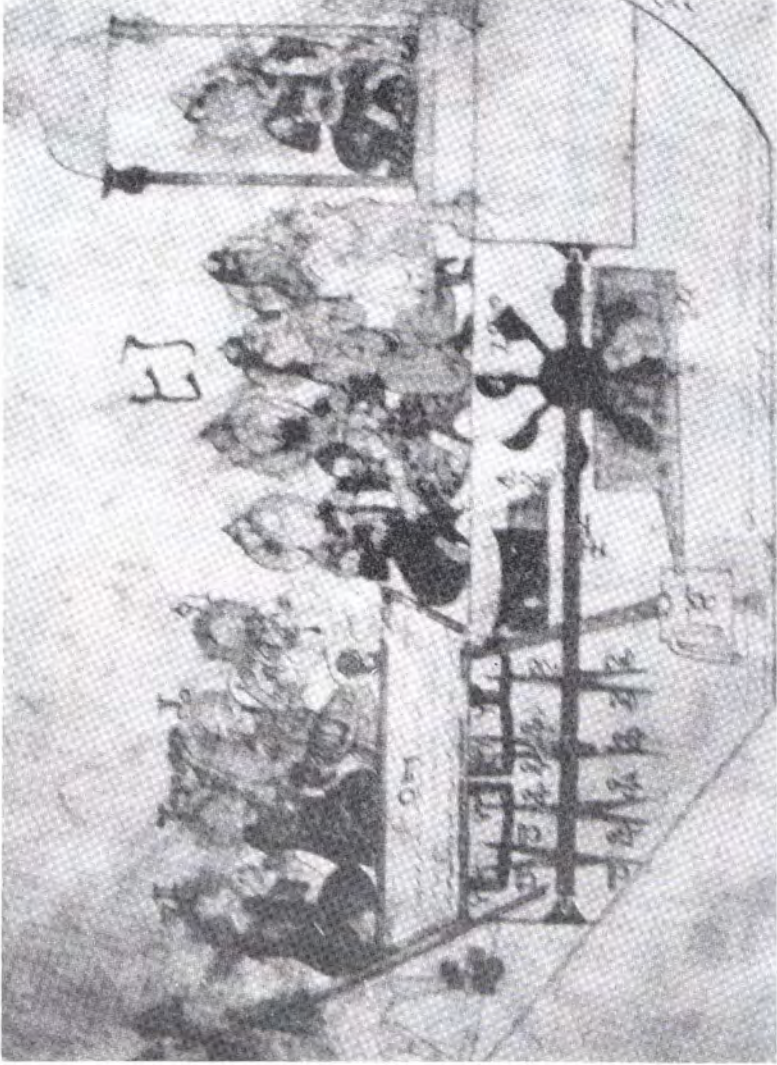
Res. 67b

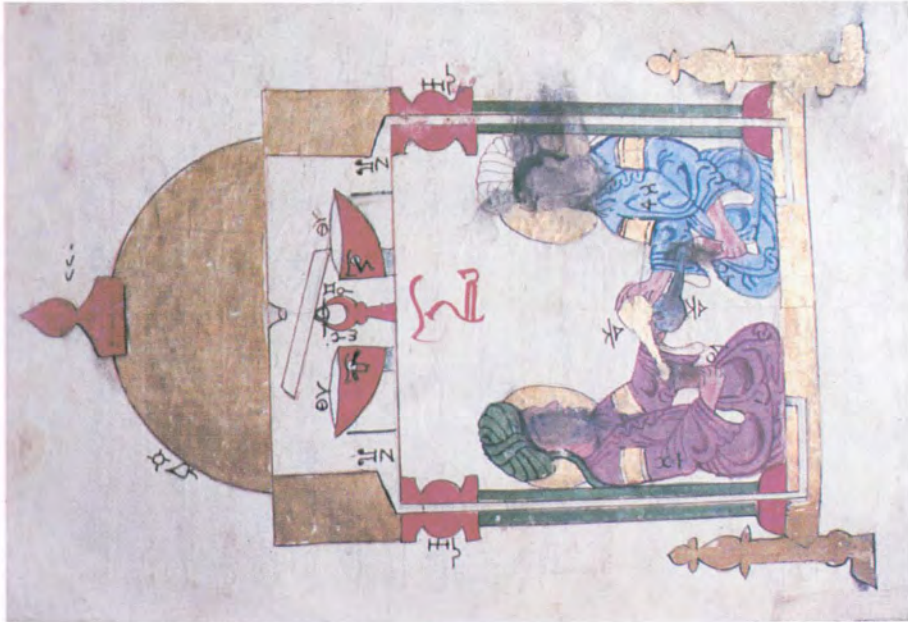
Res. 69

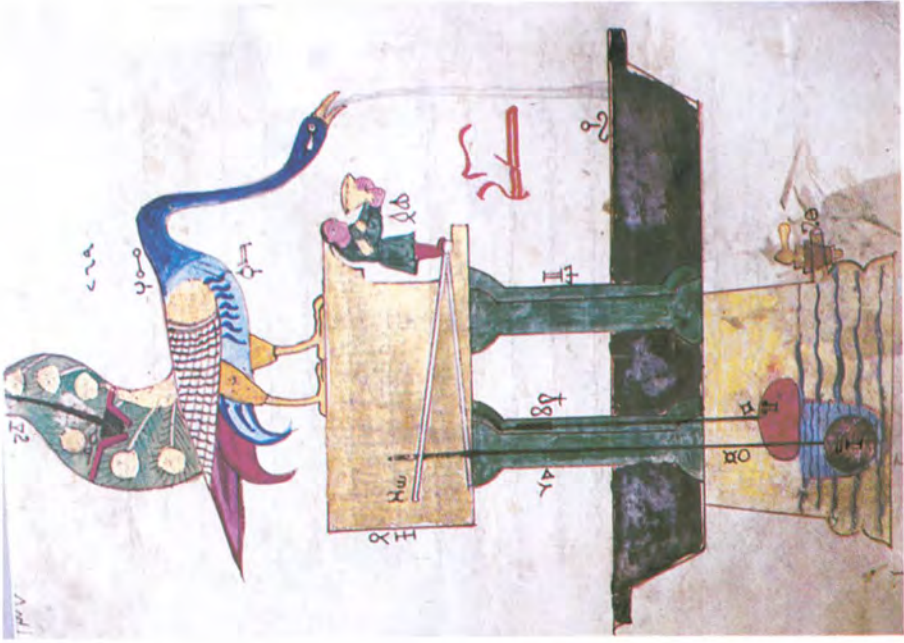

Res. 68

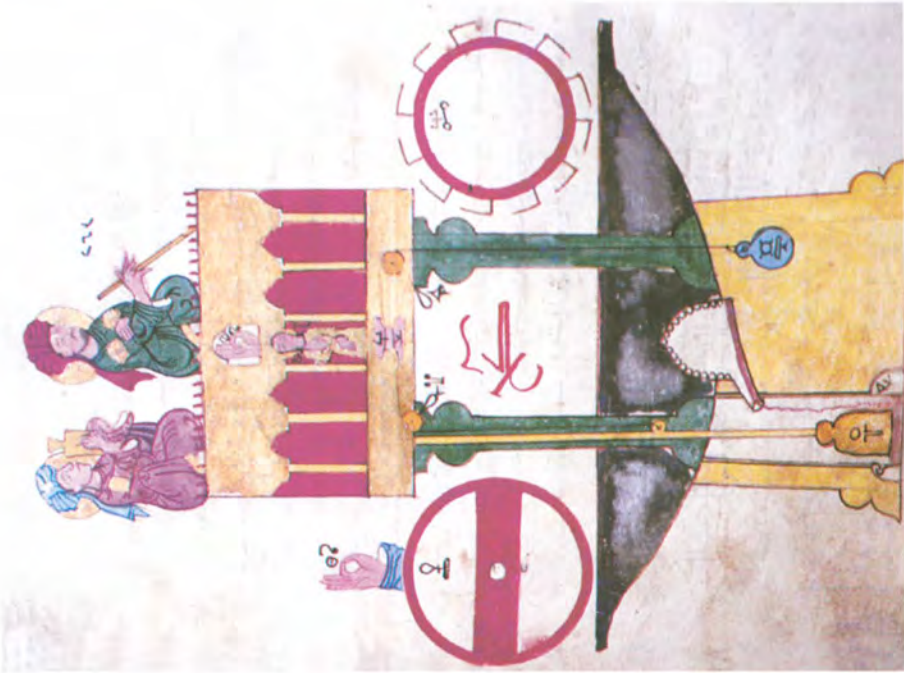

Res. 70

Res. 74

Res. 73

Res. 75

Res. 76

Res. 77

Res. 78

Res. 79

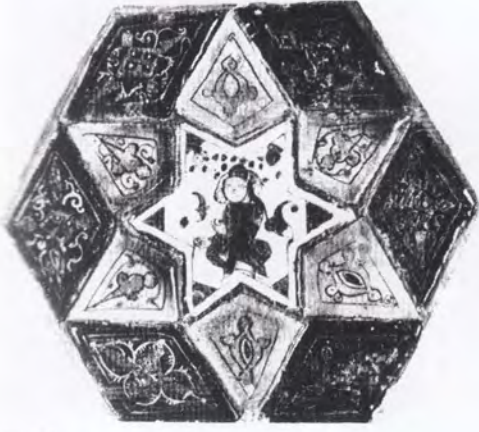
Res. 80

Res. 81

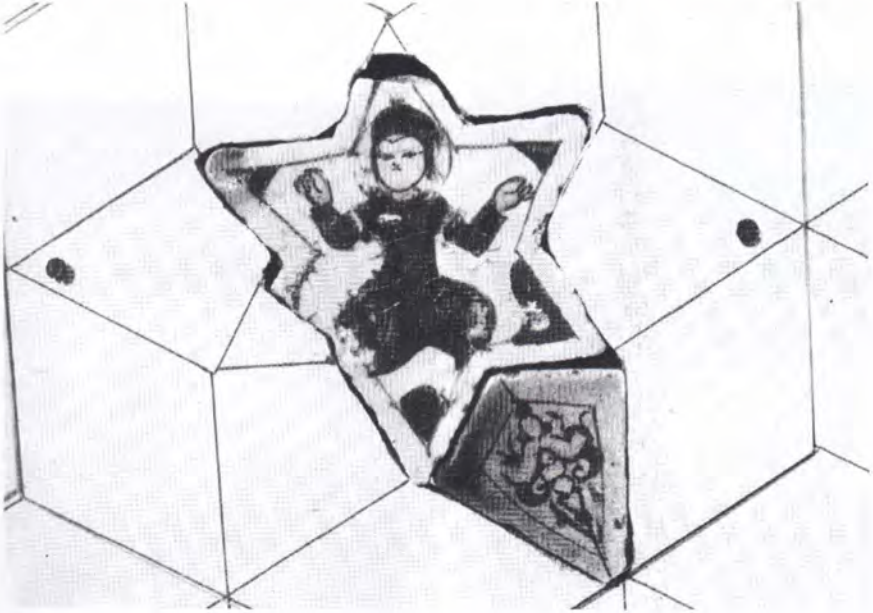
Res. 82

Res. 83

Res. 84

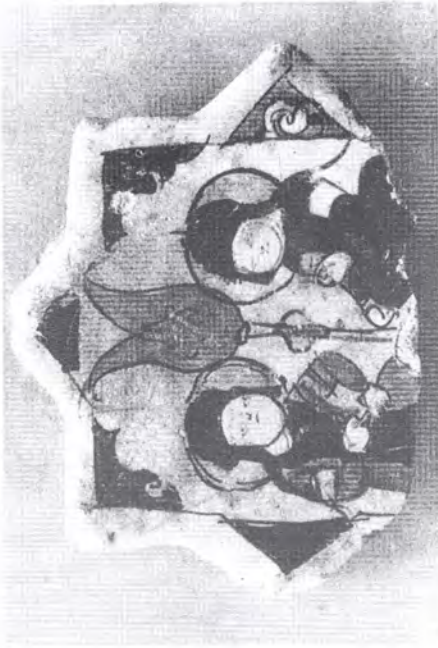
Res. 85

Res. 87

Res. 89

Res. 86

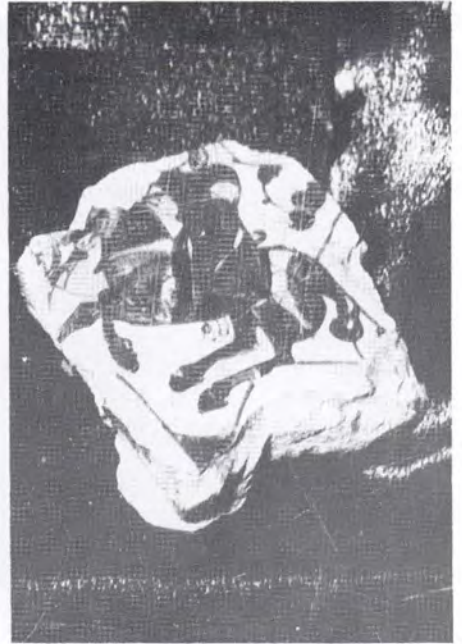
Res. 88

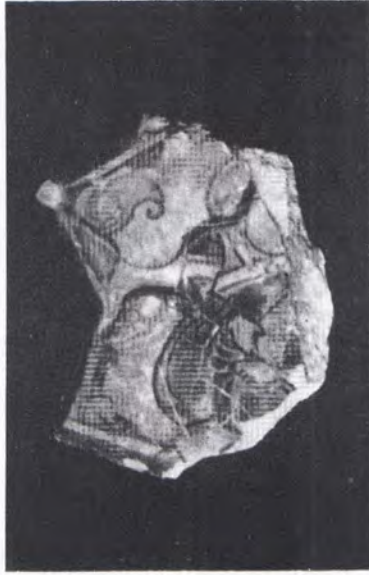
Res. 90

Res. 91

Res. 92

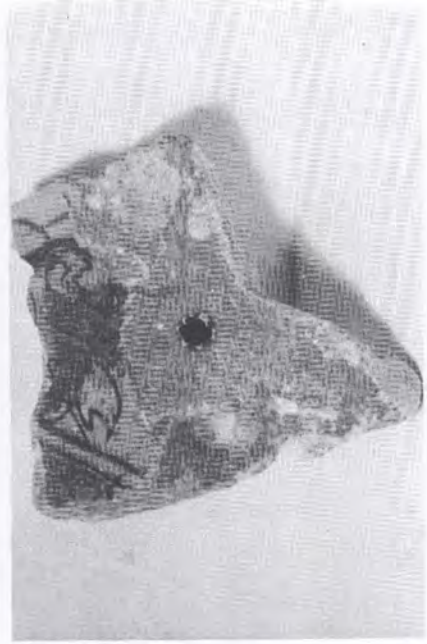
Res. 94

Res. 97

Res. 95

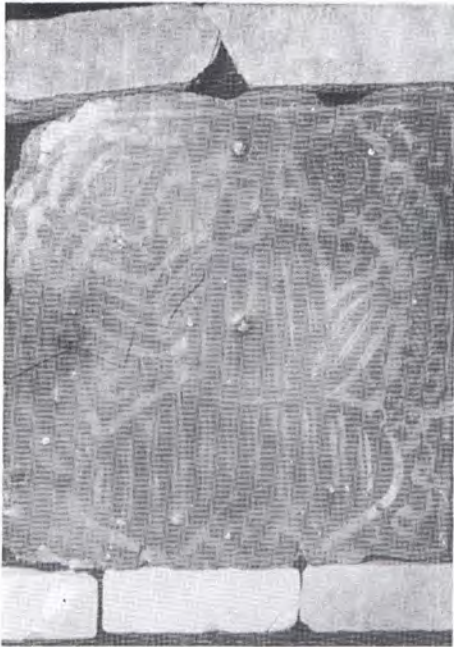
Res. 96

Res. 98

Res. 99

Res. 100

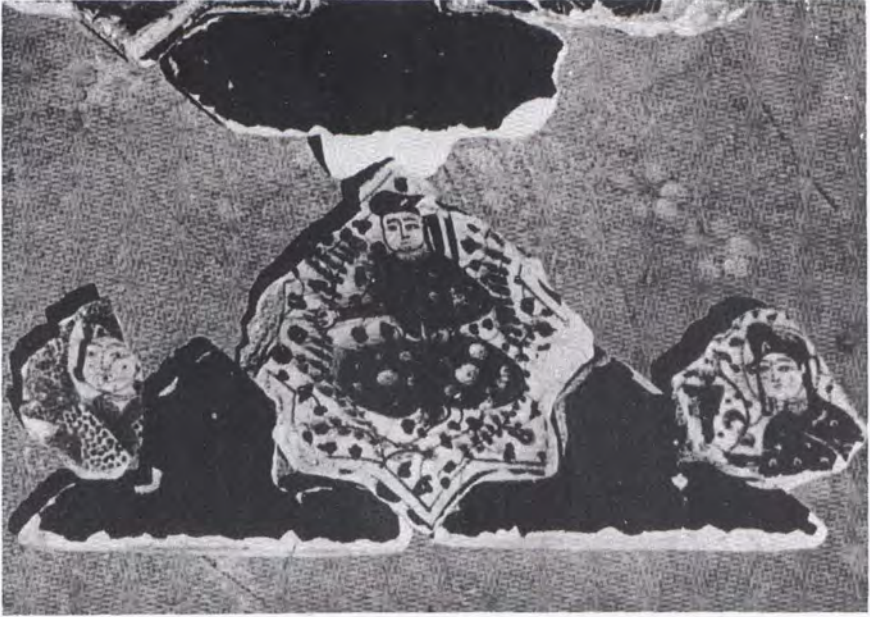
Res. 101

Res. 102

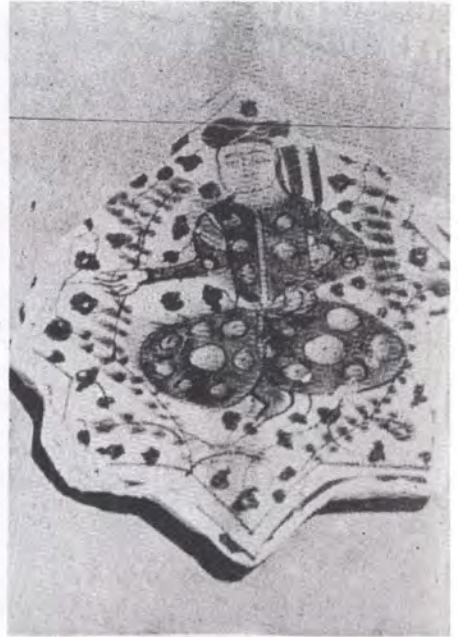
Res. 103

Res. 104

Res. 104a

Res. 104b

Res. 104c

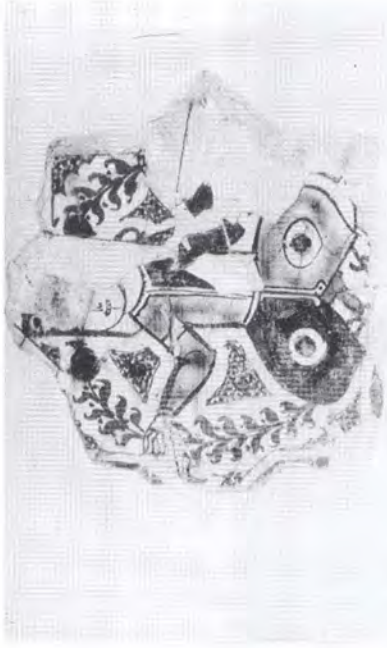
Res. 105

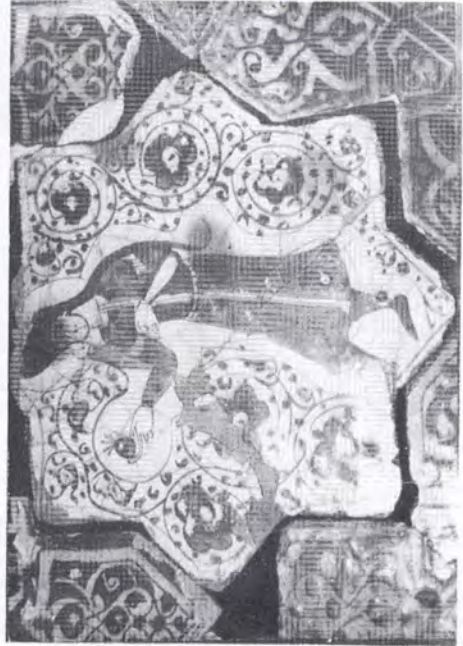
Res. 106

Res. 108

Res. 107

Res. 109

Res. 110

Res. 111

Res. 112

Res. 113

Res. 114

Res. 115

Res. 116

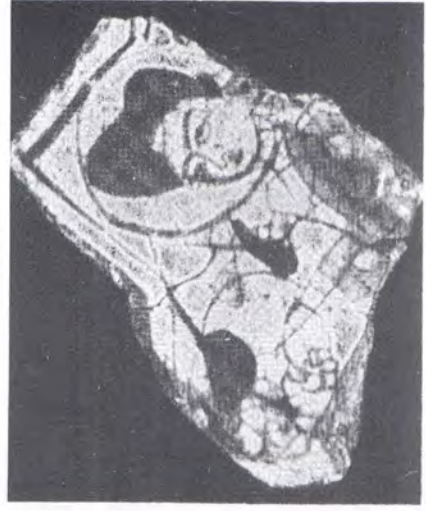
Res. 117

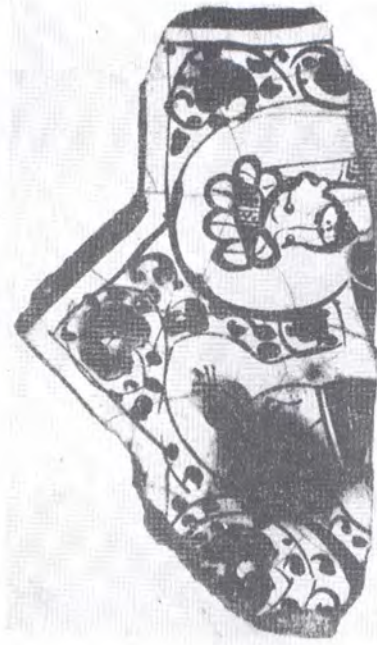
Res. 118

Res. 120

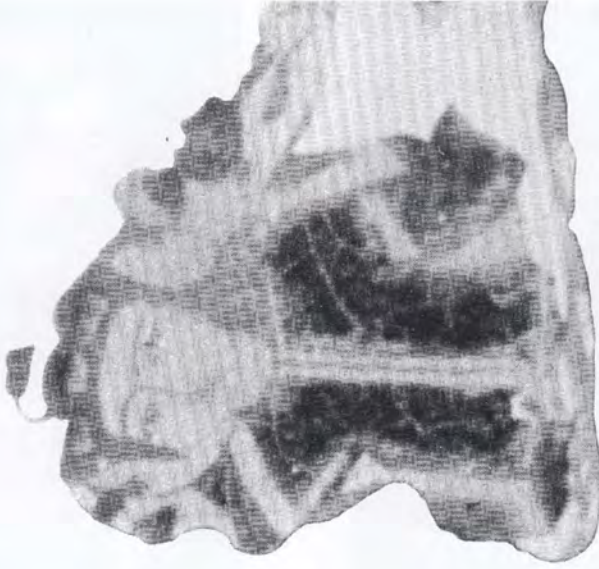
Res. 122

Res. 119

Res. 121

Res. 125

Res. 123

Res. 124

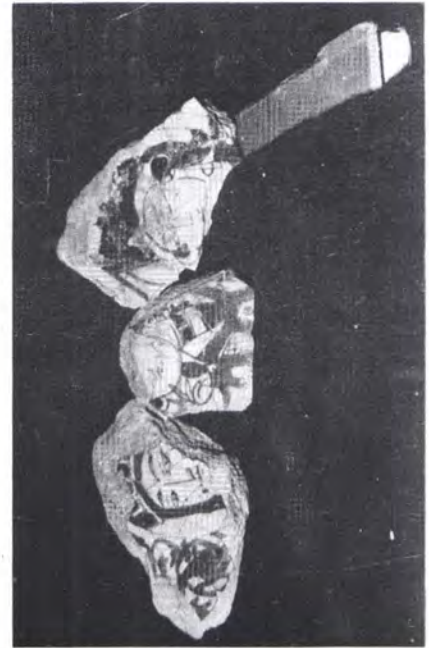
Res. 127

Res. 129a b

Res. 126

Res. 128a b/c

Res. 131a b c

Res. 133

Res. 130

Res. 132

Res. 135

Res. 137

Res. 136

Res. 134

Res. 138

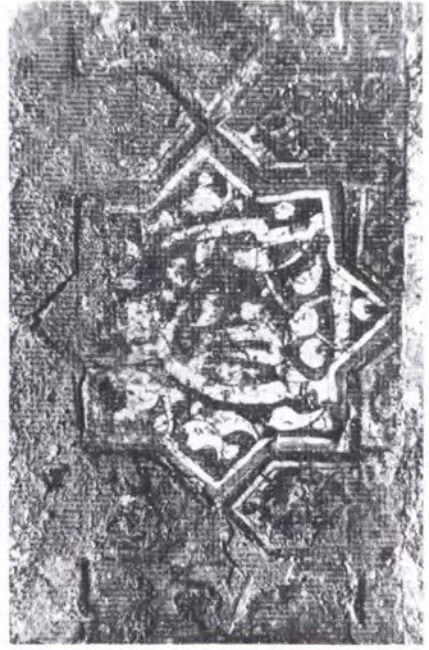
Res. 137b

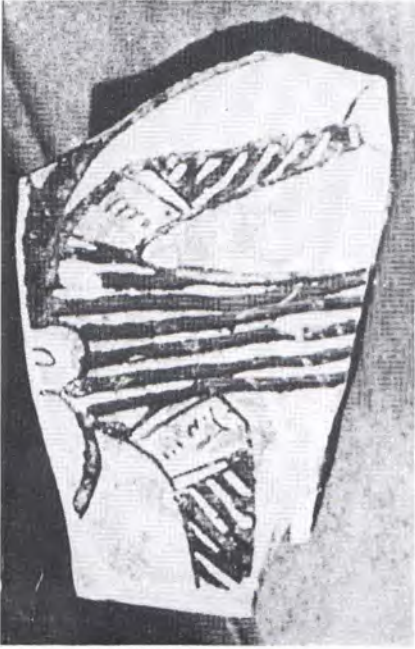
Res. 139

Res. 141

Res. 143

Res. 140

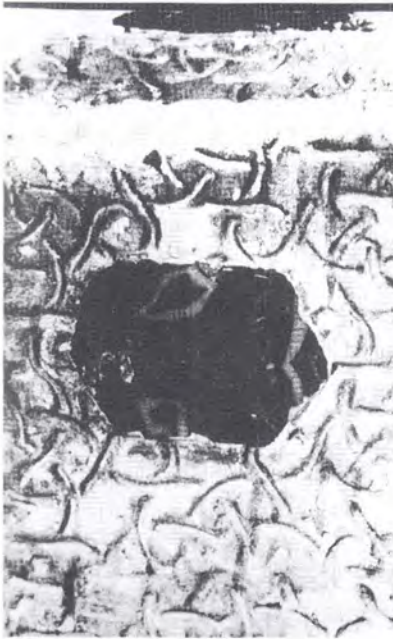
Res. 142

Res. 145

Res. 147

Res. 144

Res. 146

Res. 148

Res. 149

Res. 150

Res. 151

Res. 151a

Res. 151b

Res. 151c

Res. 152

Res. 153

Res. 153a

Res. 154

Res. 154a

Res. 154b

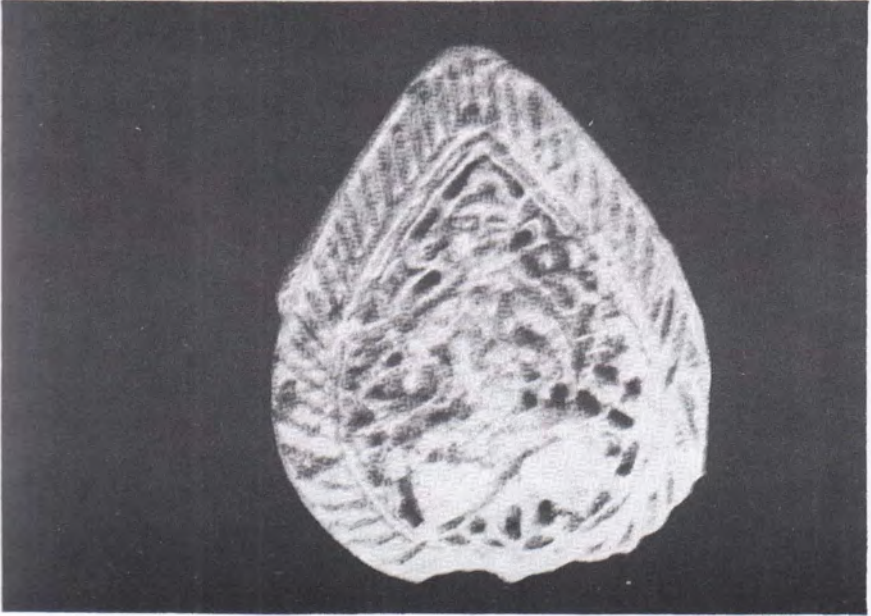
Res. 154c

Res. 155

Res. 156

Res. 157

Res. 158

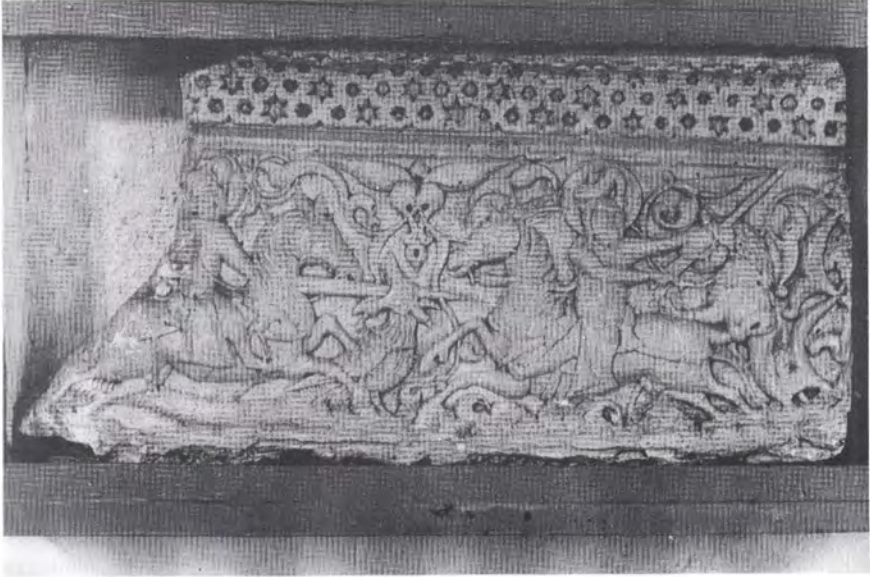
Res. 159

Res. 160a, b, c

Res. 161

Res. 162

Res. 163

Res. 164

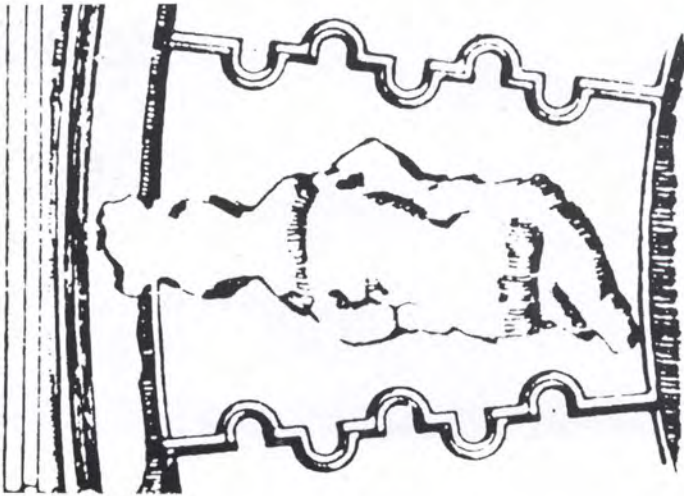
Res. 165

Res. 166

Res. 168

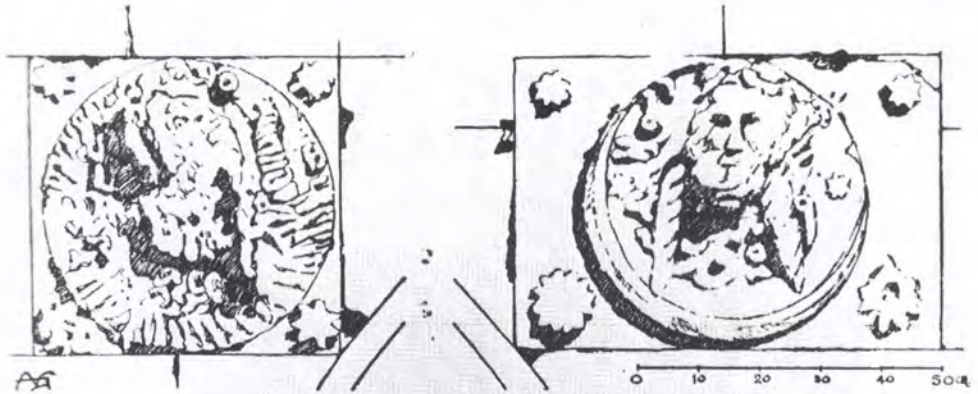
Res. 167

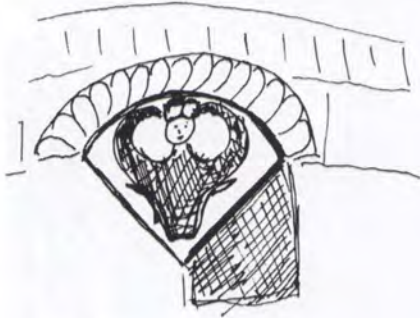
Res. 169

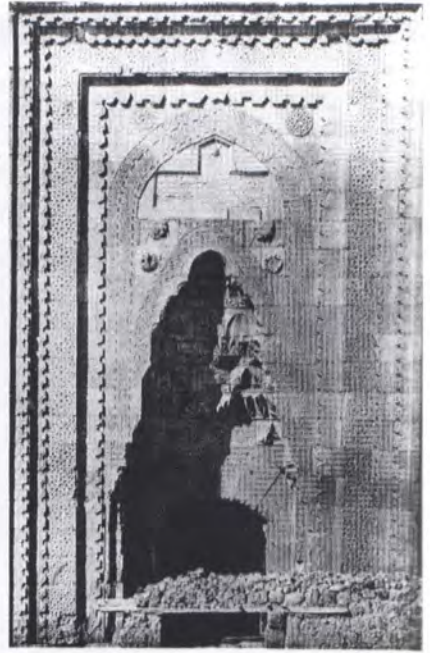
Res. 171

Res. 170

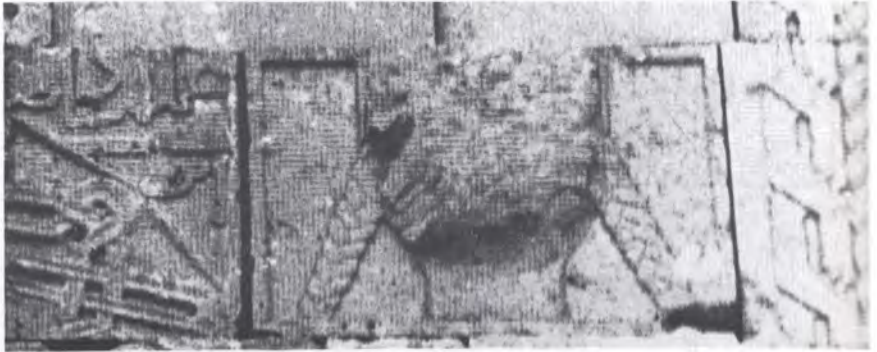
Res. 171a

Res. 172

Res. 172a

Res. 172b

Res. 173

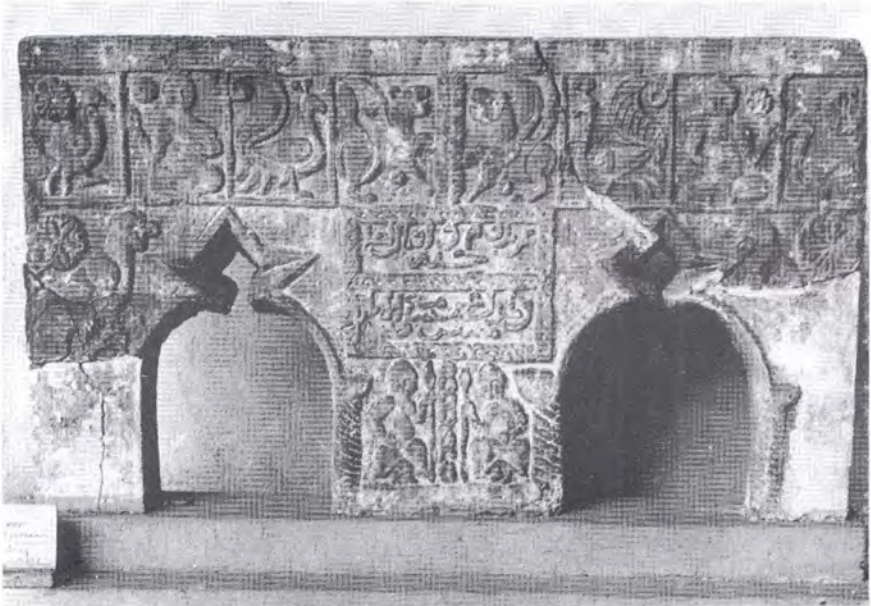
Res. 174

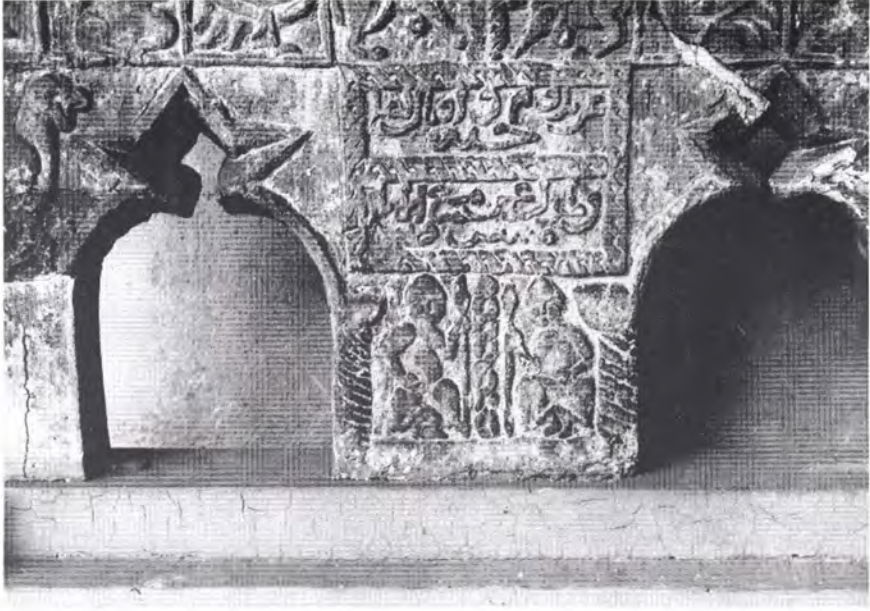
Res. 175

Res. 176

Res. 177

Res. 177a

Res. 177b

Res. 177c

Res. 178

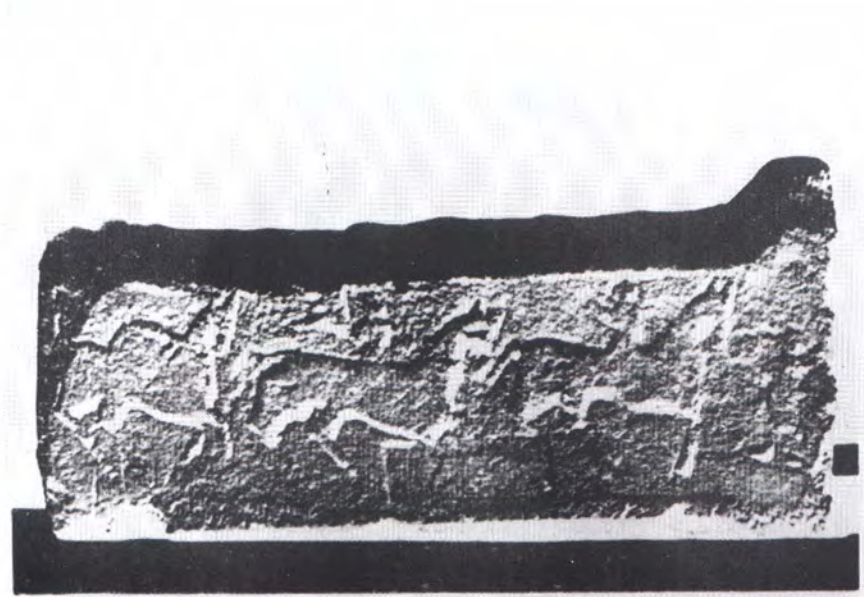
Res. 179

Res. 180

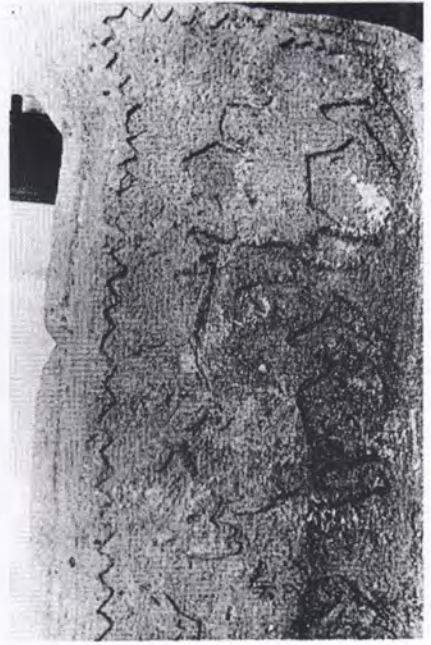
Res. 181

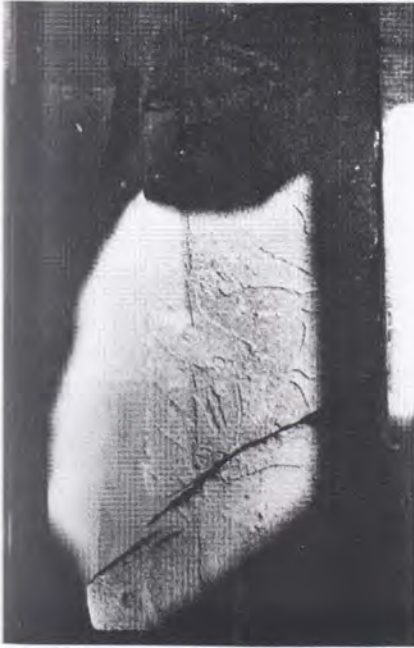
Res. 182

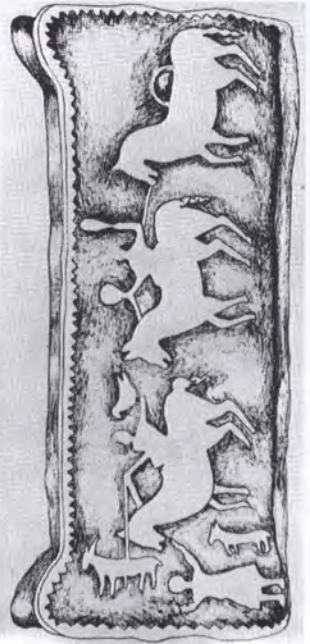
Res. 184

Res. 184b

Res. 183

Res. 184a

Res. 186

Res. 185

Res. 185a

Res. 186b

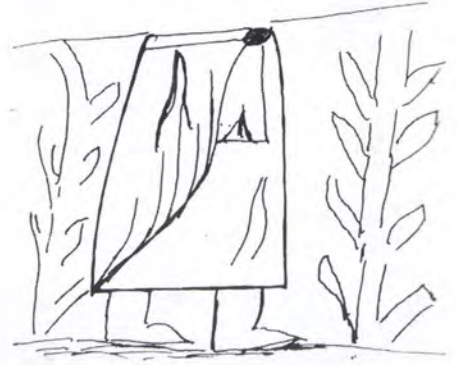
Res. 186c

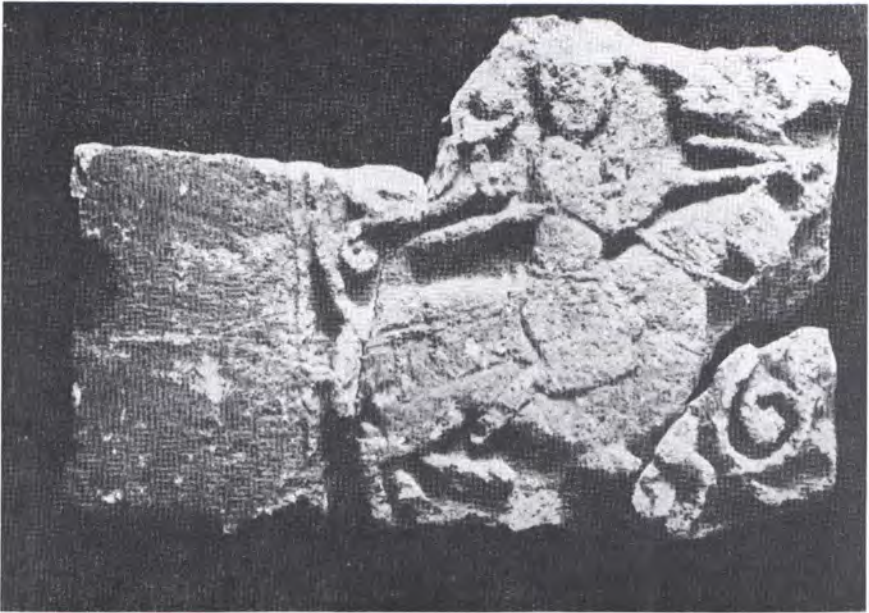
Res. 186a

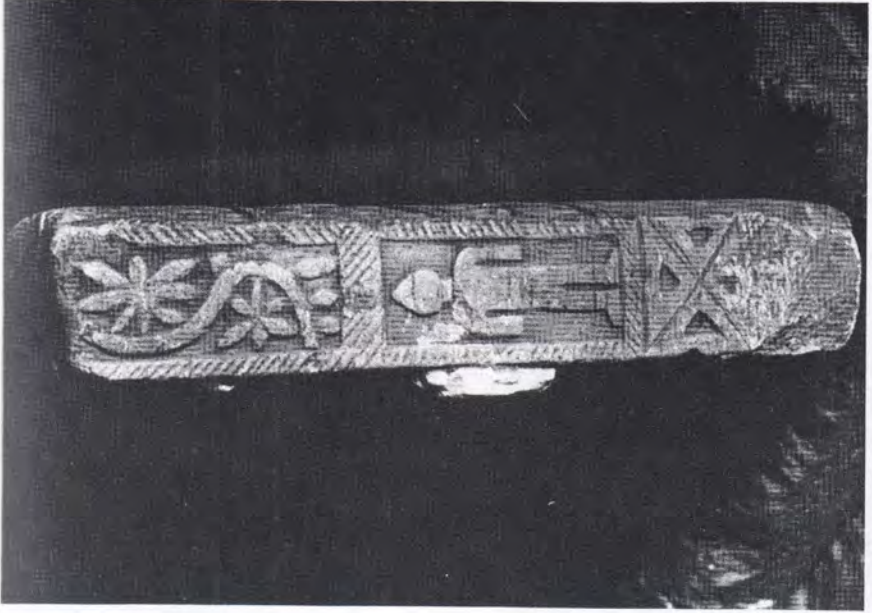
Res. 187

Res. 188

Res. 189

Res. 190a

Res. 190

Res. 191

Res. 192

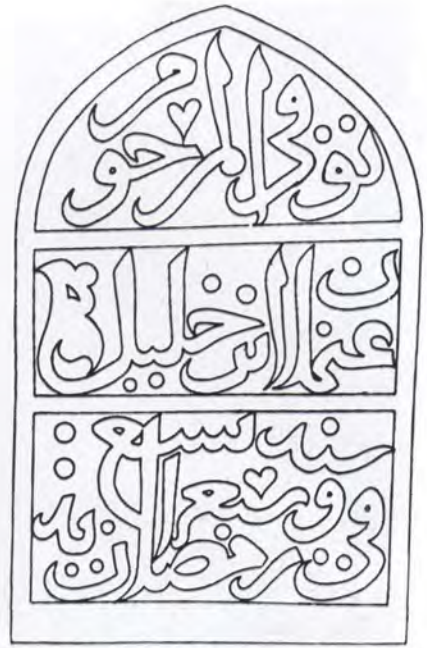
Res. 193

Res. 194

Res. 195

Res. 195a

Res. 196

Res. 197

Res. 198

Res. 199

Res. 200

Res. 201

Res. 201a

Res. 203

Res. 202

Res. 204a

Res. 204b

Res. 204

Res. 204c

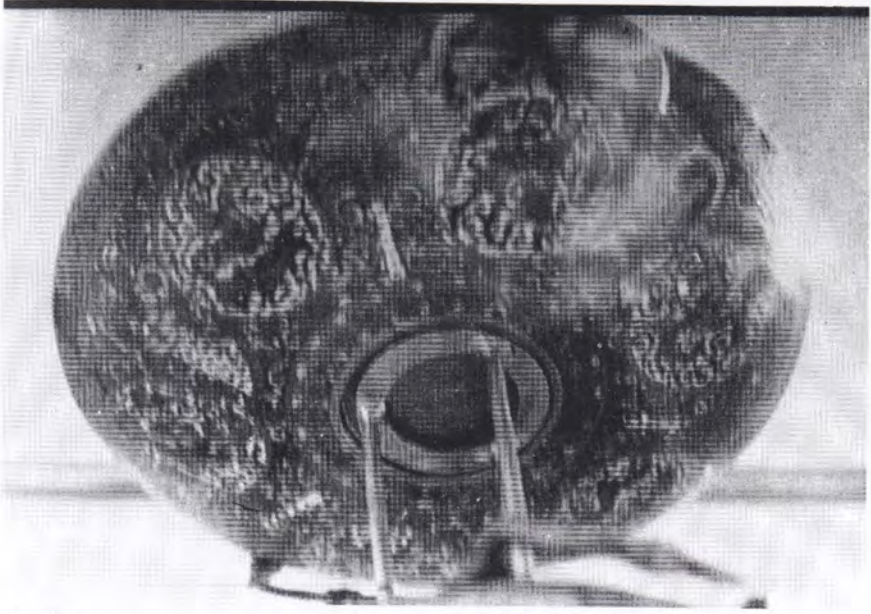
Res. 205

Res. 205a

Res. 205b

Res. 205c

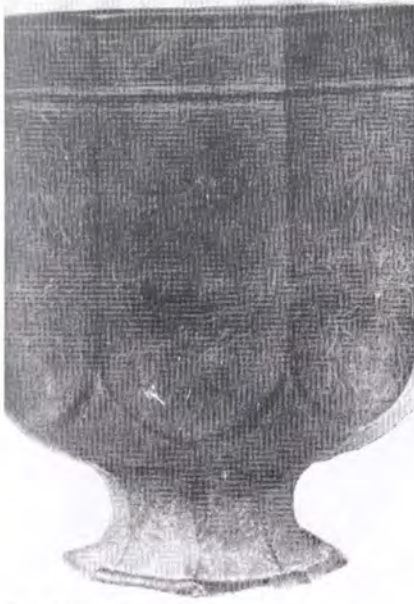
Res. 206

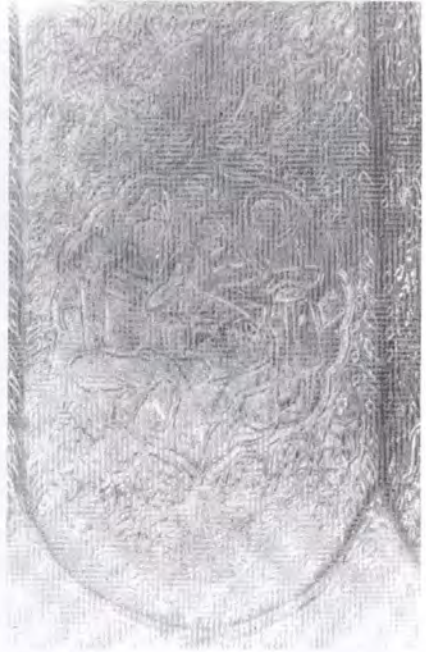
Res. 206a

Res. 207

Res. 208

Res. 208a

Res. 208b

Res. 208c

Res. 209a

Res. 210

Res. 209

Res. 209b

Res. 211

Res. 212

Res. 213

Res. 214

Res. 215

Res. 215a

Res. 216

Res. 217

Res. 218

Res. 219

Res. 220

Res. 221

Res. 222

Res. 223

Res. 224

Res. 225

Res. 226

Res. 227

Res. 228

Res. 229

Res. 230

Res. 230a

Res. 231

Res. 231a

Res. 232

Res. 233

Res. 234

Res. 235

Res. 236

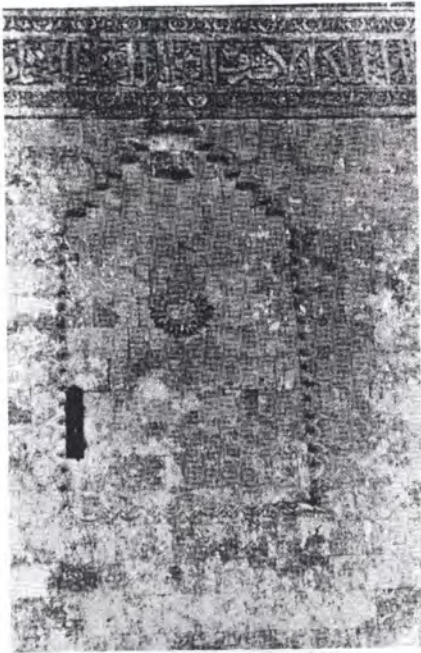
Res. 237

Res. 238

Res. 239

Res. 240

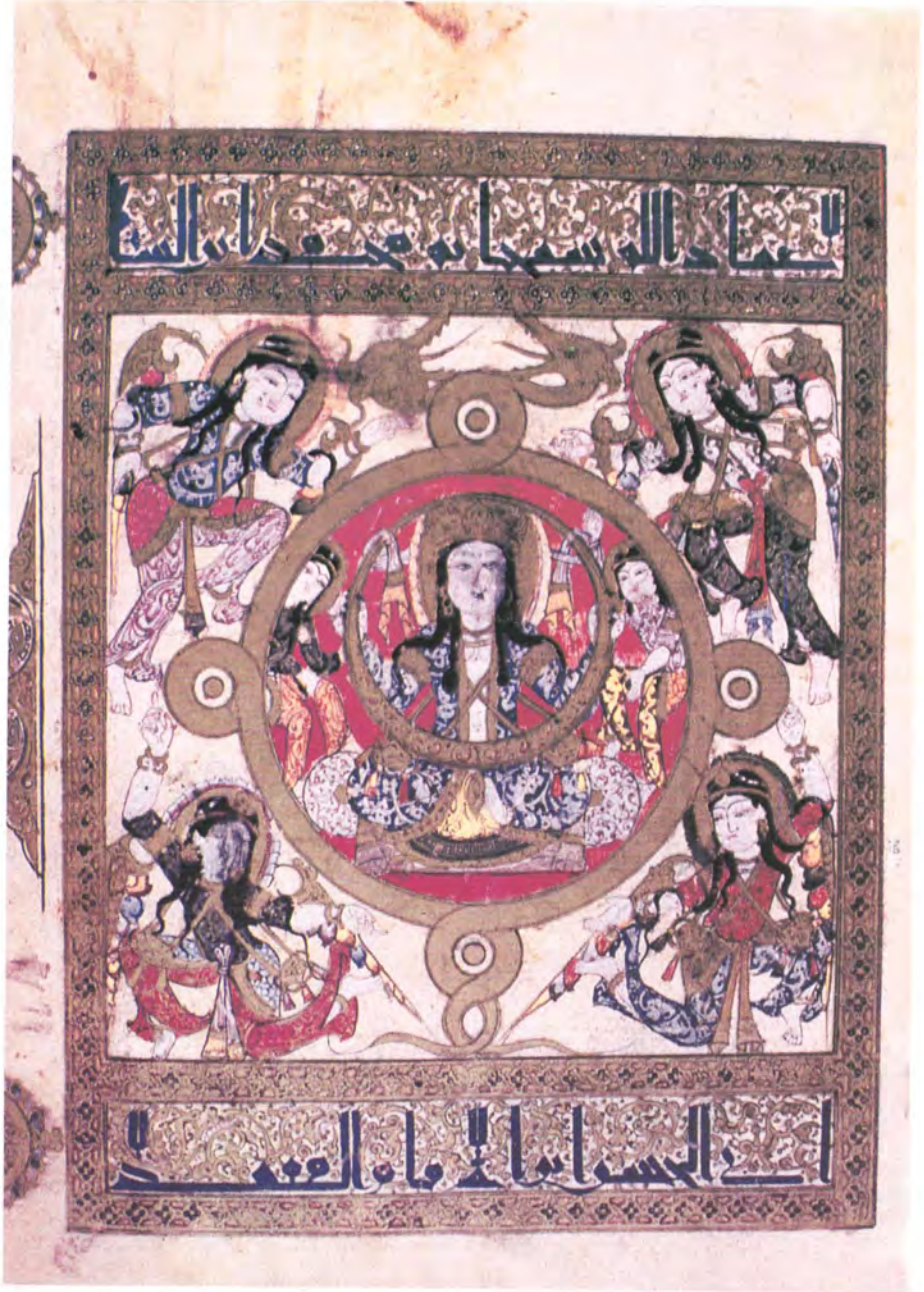
Res. 241

Res. 242

Res. 243

Res. 244

Res. 246

Res. 247

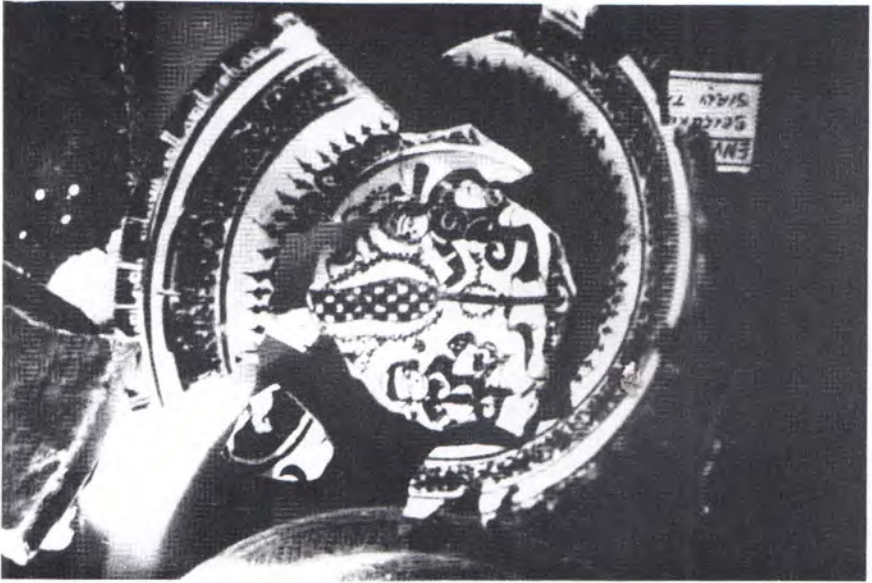

Res. 245

+

Res. 249

Res. 248

Res. 250

Res. 251

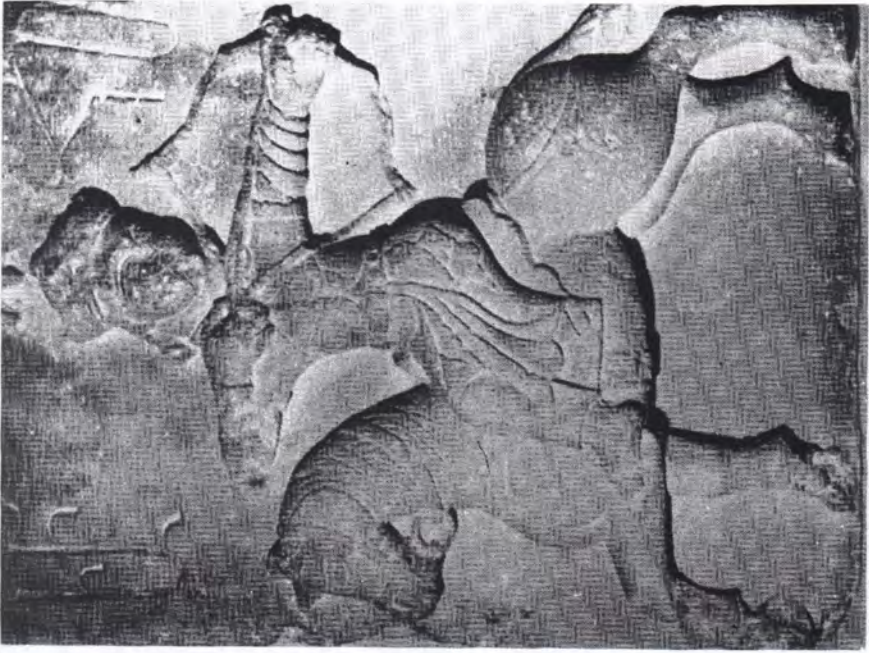
Res. 252

Res. 254

Res. 253

Res. 256

Res. 255

Res. 257

Res. 258

Res. 259

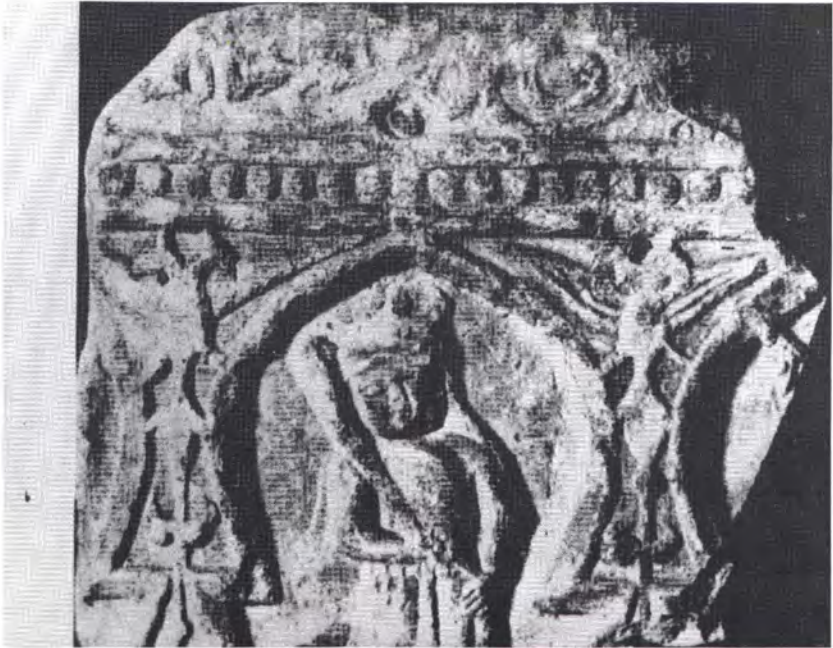
Res. 260

Res. 261

Res. 262

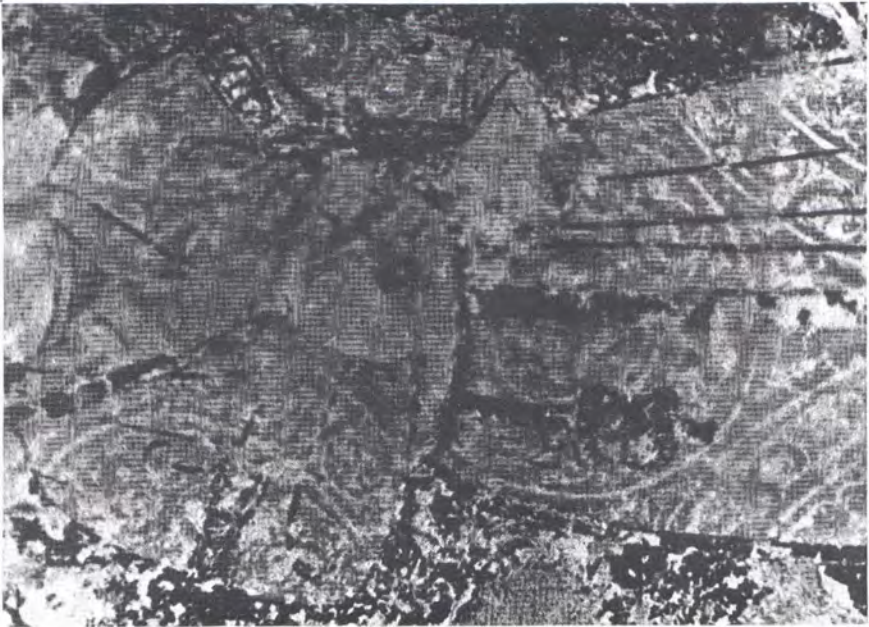

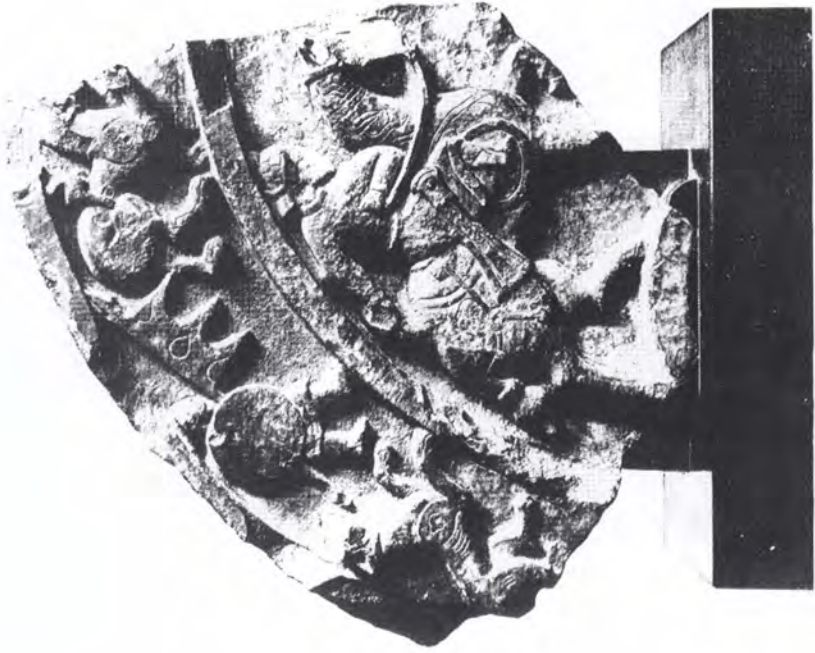
Res. 264

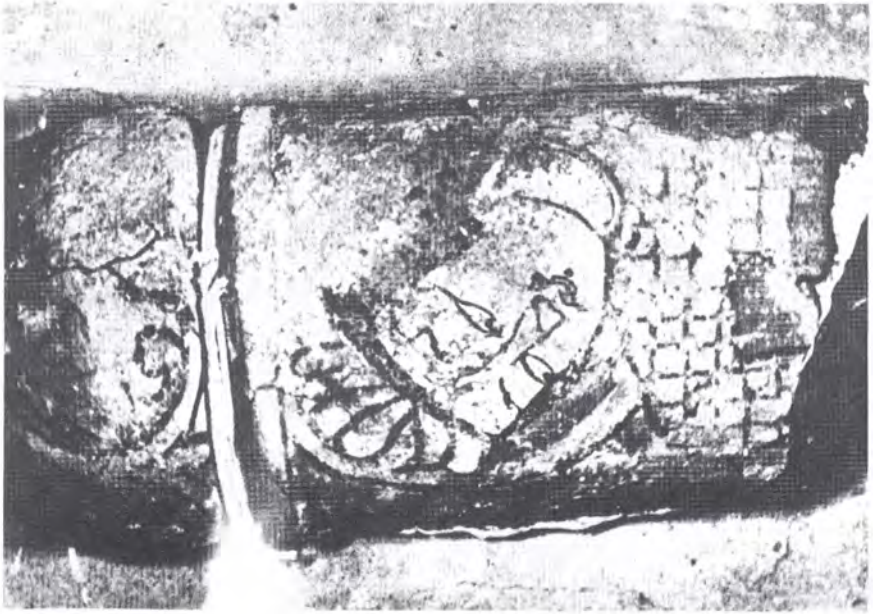
Res. 266

Res. 265

Res. 268

Res. 267

Res. 270

Res. 269

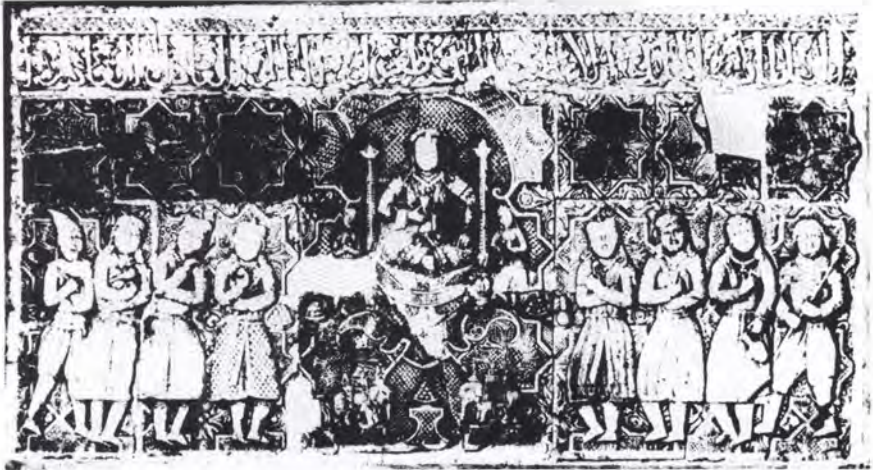
Res. 271

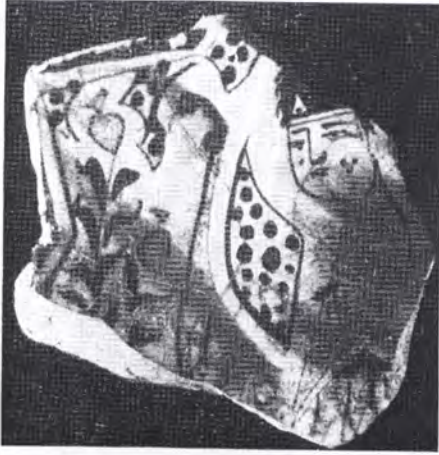
Res. 272

Res. 273

Res. 274

Res. 275

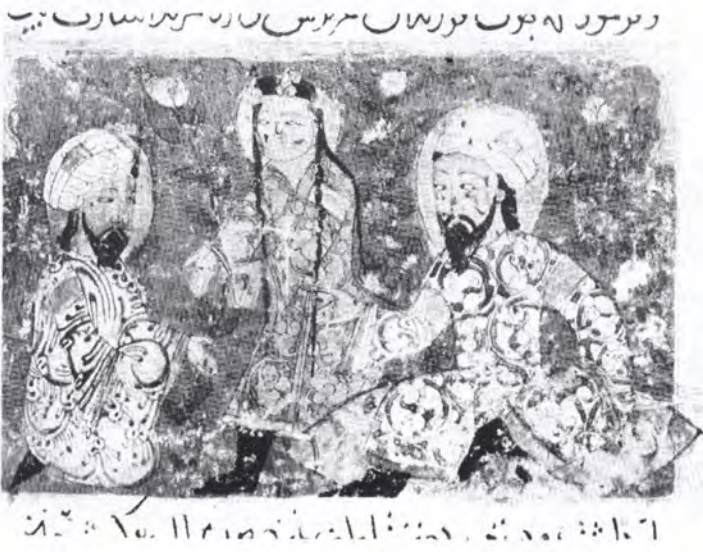
Res. 276

Res. 277

Res. 278

Res. 279

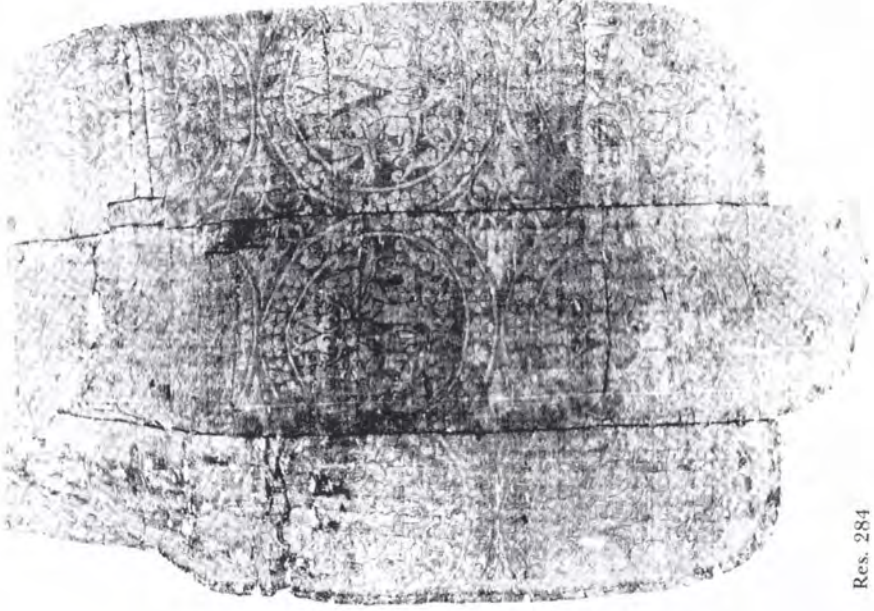
Res. 280

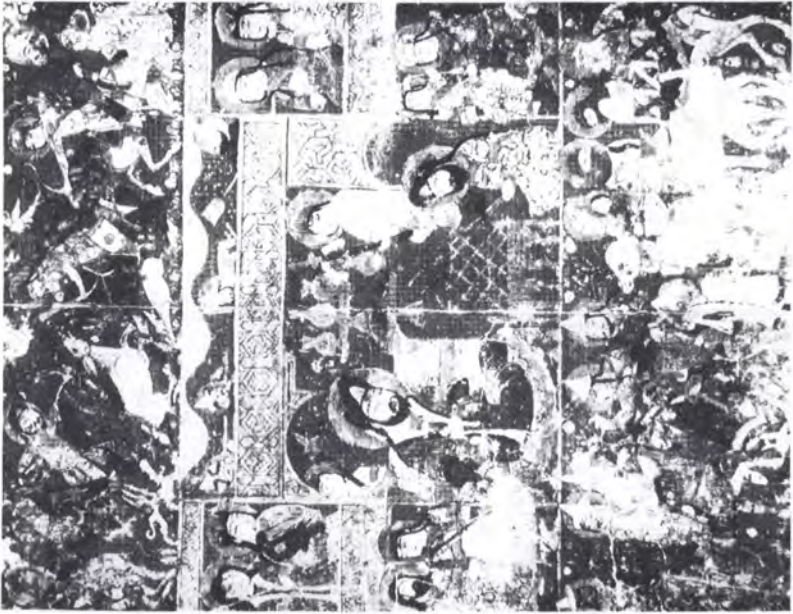
Res. 281

Res. 282

Res. 284

Res. 283

Res. 285

Res. 285a

Res. 285b

Res. 286

Res. 287

Desen:1

Desen:2

Desen:3

Desen:4

a

b

c

Desen:5 a b c

a

b

Desen:6 a b

b

a

c

d

f

e

Desen:7 a b c d e f

Desen:9

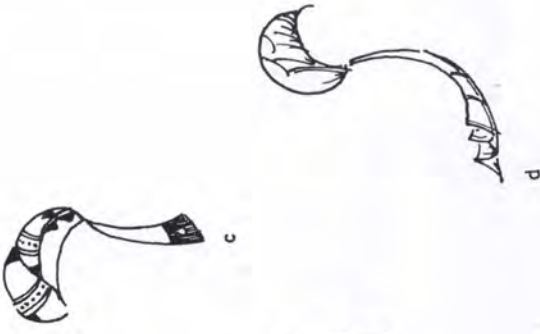

b

a

Desen:8 a b

Desen:11 abcde

c

b

Desen :13 abc

a

c

b

Desen :10 a b c

a

c

b

Desen :12 abc

a

a

Desen:15 a b

a

Desen:17

b

Desen:16

c

b

a

Desen:14 a b c

Desen:18

a

Desen:19 a b c

c

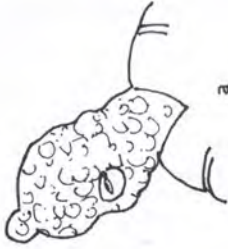
Desen: 20

Desen: 21

Desen: 22

a

b

Desen: 23 a b

c

d

a

b

Desen: 24 a b c d

Desen: 28 abcd

Desen: 27 abcde

Desen: 26

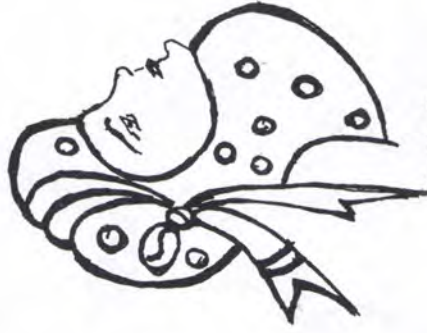
Desen: 25

Desen: 29 a b

Desen: 30

Desen: 31

Desen : 32

Desen : 33

a

b

d

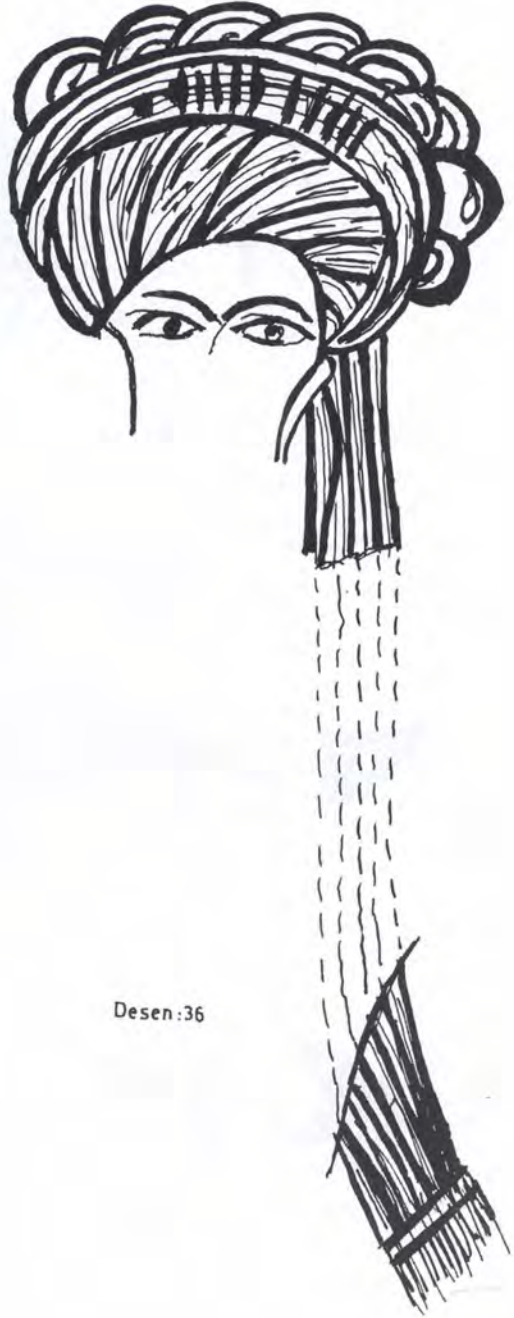

c

Desen : 34, a b c d

Desen :35

Desen :36

a

b

Desen: 37 a b

Desen: 38

Desen: 39

Desen: 40

Desen: 41

Desen: 42

Desen: 43

Desen: 44

Desen: 45

Desen : 46

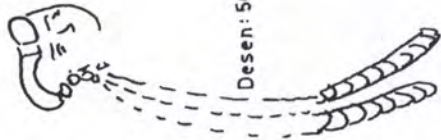
Desen : 47

Desen : 48

Desen : 49

Desen : 50

Desen : 51

Desen : 52

Desen : 53

Desen: 56

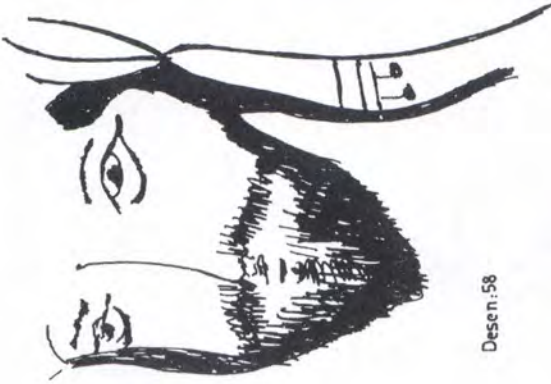
Desen: 55

Desen: 57

Desen: 54

Desen : 58

Desen : 59

Desen : 60

Desen : 62

Desen : 65

Desen : 61

Desen : 64

Desen : 63

Desen: 66 ab

Desen: 67

Desen: 68

Desen: 69

Desen : 72

Desen : 71

Desen : 70

Desen: 74

Desen: 73

Desen: 75

Desen 77

b

a

Desen : 76 a b

Desen : 79

Desen: 78

Desen : 80

Desen: 81 a b c d

Desen: 82

Desen: 83

Desen: 84

Desen: 85

Desen: 86

Desen: 94

Desen: 87

Desen: 93 ab

Desen: 88

Desen: 92

Desen: 89

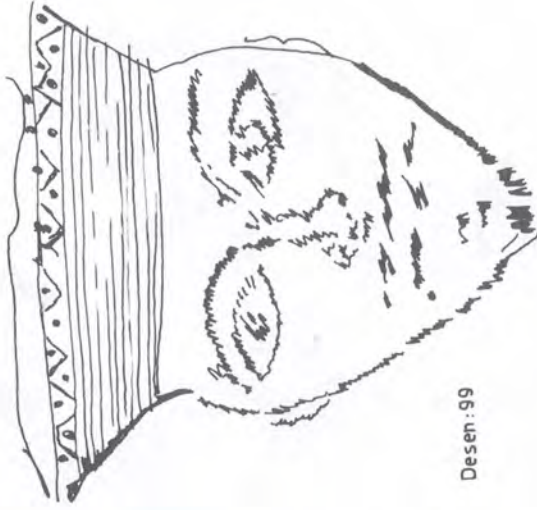
Desen: 90

Desen: 91

Desen : 95

Desen : 99

Desen : 98

Desen : 97

Desen : 96

Desen: 100

Desen: 101

Desen: 102

Desen: 103

Desen: 104

Desen: 105

Desen: 106

Desen: 107

Desen : 110

a

b

Desen : 108 ab

a

b

Desen : 109 ab

a

b

c

Desen : 111 a b c d

d

Desen : 112

Desen: 113

Desen: 114

Desen: 115

Desen: 116

Desen: 117

Desen: 118

Desen: 119

Desen: 120

Desen: 121

Desen: 122

Desen: 123 a

Desen: 123 b

Desen: 124

Desen: 125

Desen: 126

Desen: 127

Desen: 128

Desen: 129

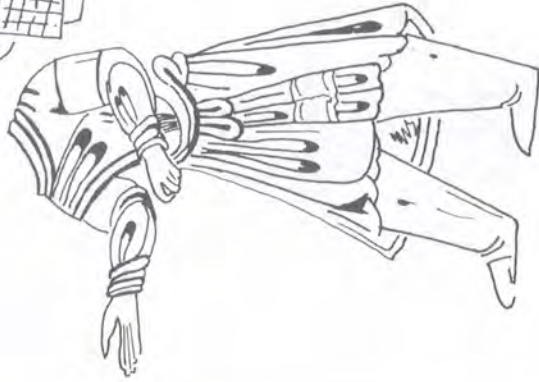

Desen : 130

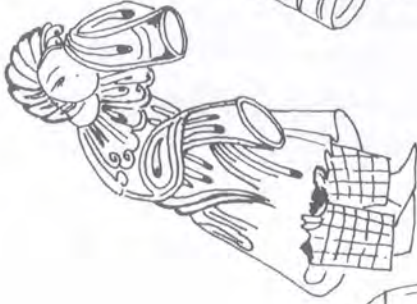
Desen : 131

b

c

a

b

Desen : 132 a b

Desen:133 a b c

a

Desen : 134

Desen : 135

Desen : 136

Desen : 137

Desen : 138

Desen : 139

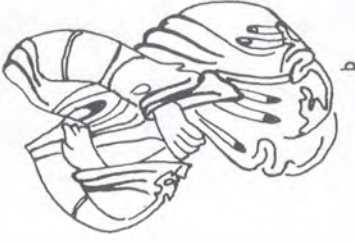
Desen: 140 abcd

Desen: 141

Desen: 142 a b

Desen: 143 a b

Desen: 144

a

b

Desen: 145 ab

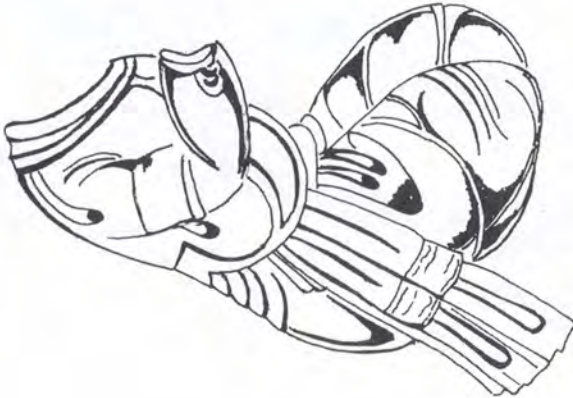
Desen: 146

Desen : 149

Desen : 148 a b

Desen : 147

Desen: 153

Desen: 151

Desen: 150

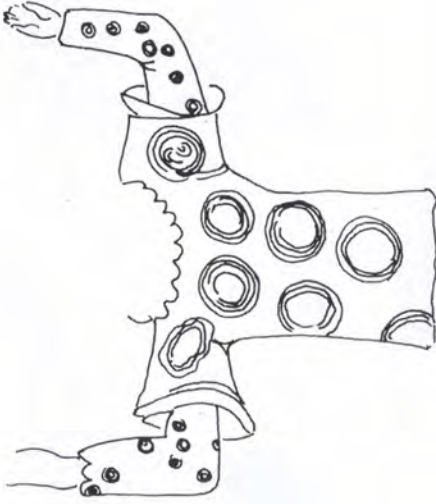
Desen: 152

Desen: 154

Desen: 155

Desen : 157

Desen : 158

Desen : 156

Desen : 159

Desen : 160

Desen : 162

Desen : 161 a b c d

a

b

Desen: 163 ab

Desen: 164

Desen : 166

Desen: 166

Desen: 167

Desen: 170

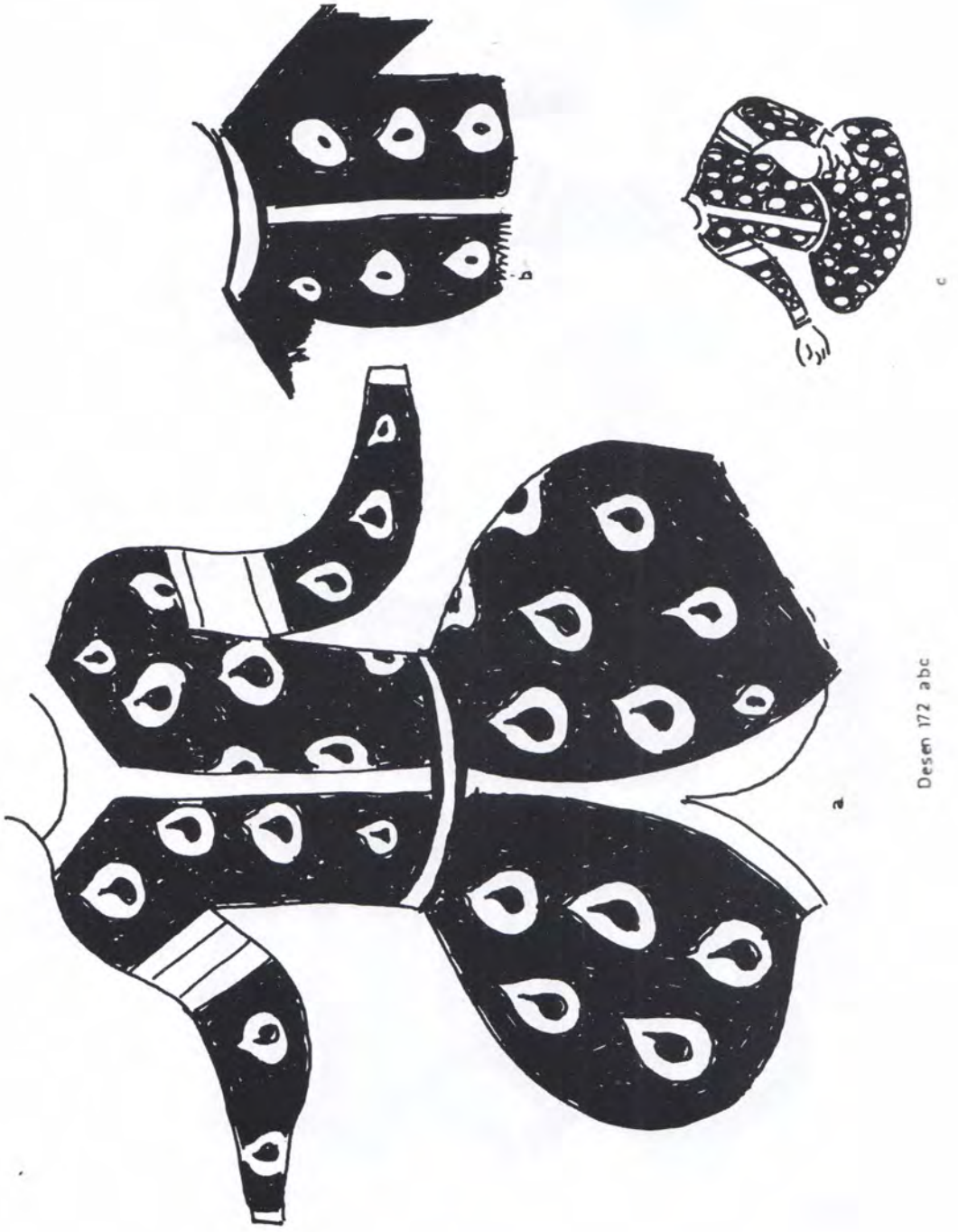

Desen: 169

Desen: 171 a b c d

Desen 172 abc

Desen 174

Desen : 175

Desen: 176

Desen: 177

Desen: 178

2

b

c

d

e

Desen: 180 abcde f

f

Desen 181

Desen:182

Desen : 183

Desen : 184

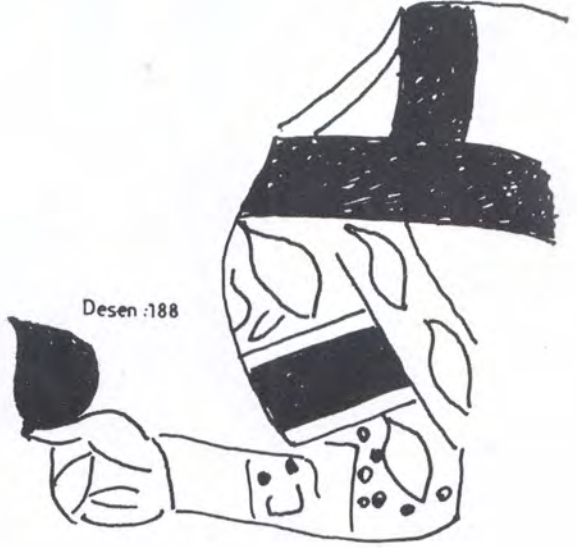
Desen : 185

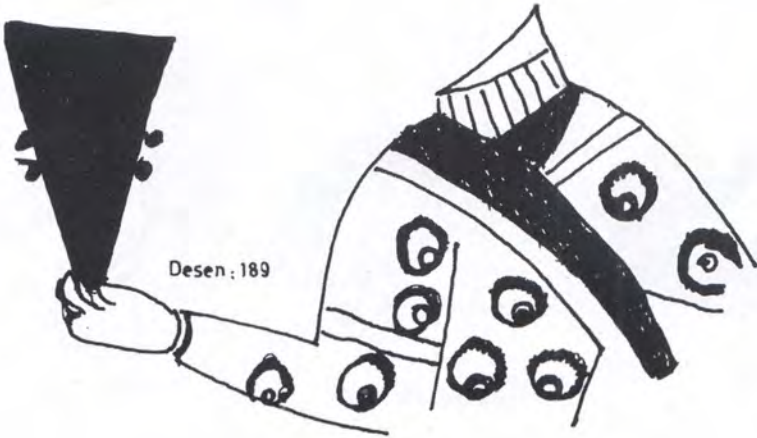
Desen : 186

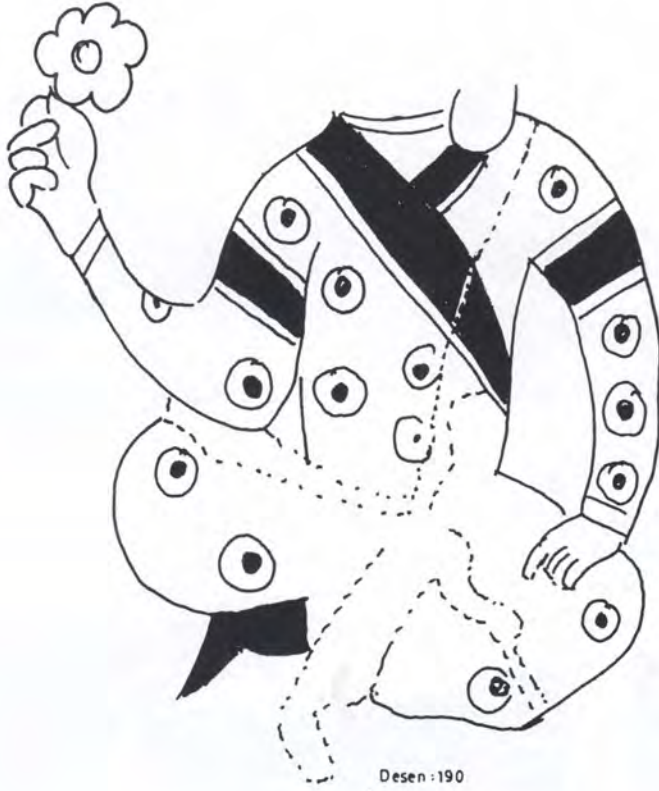
Desen : 187

Desen : 188

Desen : 189

Desen : 190

Desen : 191

Desen : 192

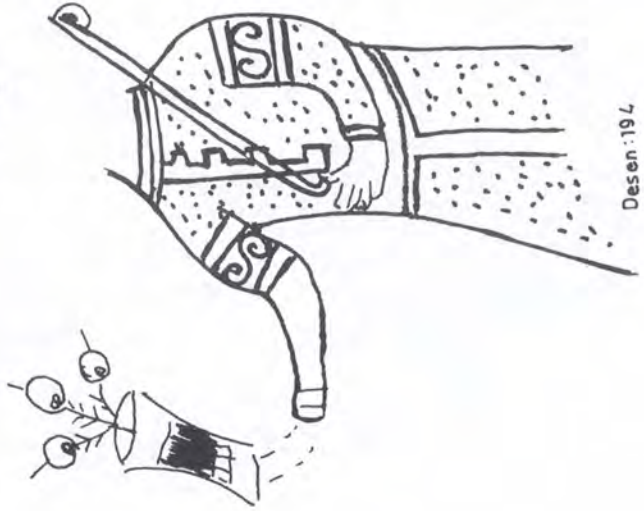
c

b

a

Desen : 194

Desen : 193 a b c

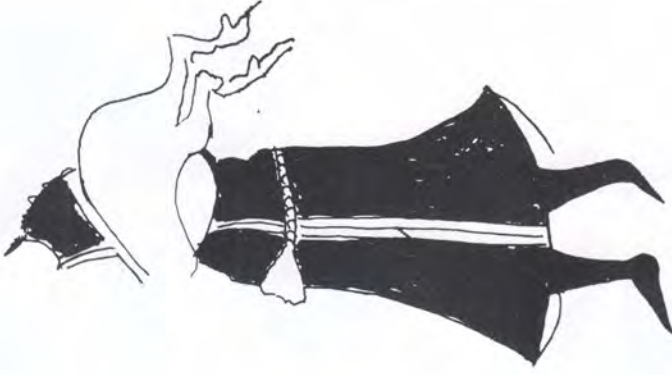
Desen : 195

a

Desen : 196 a b

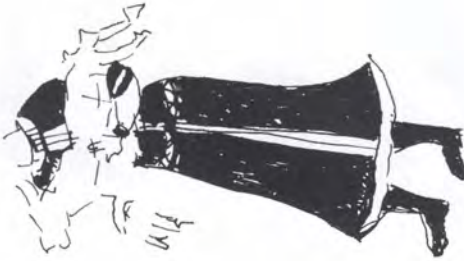

Desen : 199

Desen : 198

Desen : 197

Desen : 200 abc

Desen 201 a b c

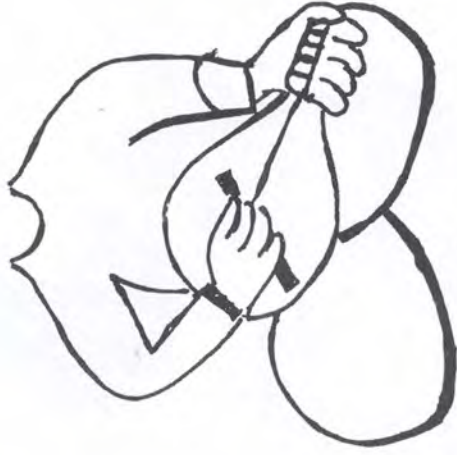

a

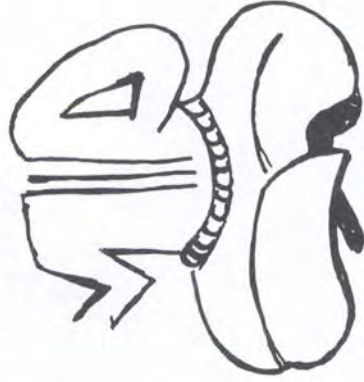

b

Desen 202 a b

c

b

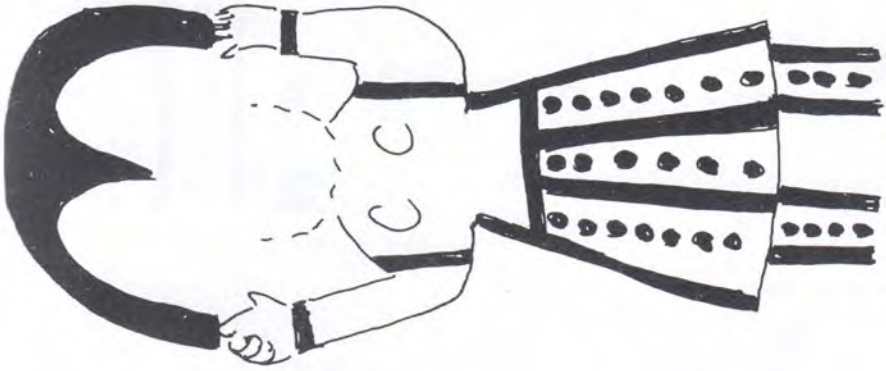
Desen 203 a b c

a

Desen : 206

Desen : 205

Desen : 204

Desen : 208

Desen : 207

Desen 209

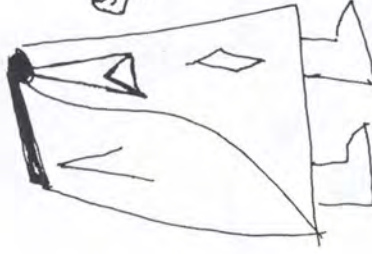
Desen : 210

Desen: 211

Desen : 215

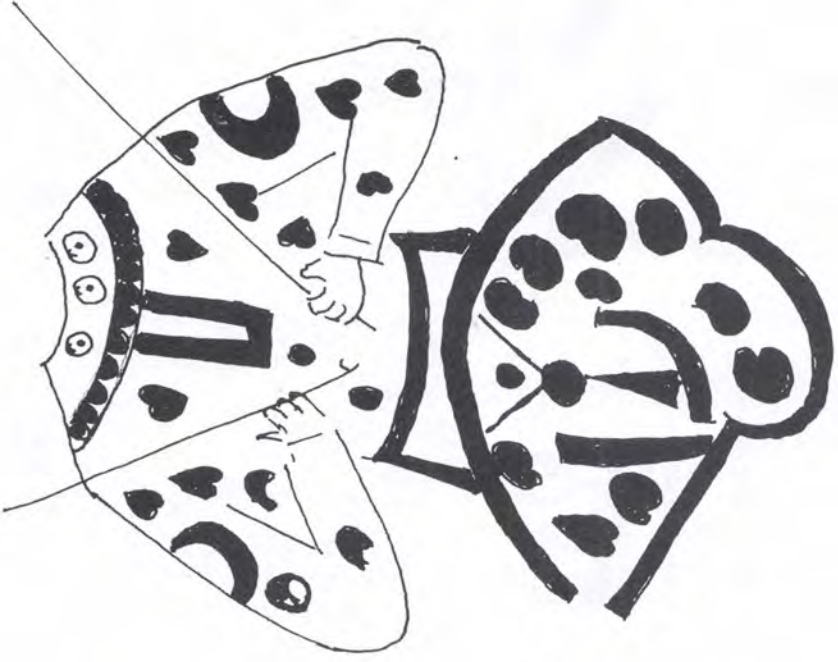
Desen : 214

Desen : 213

Desen : 212

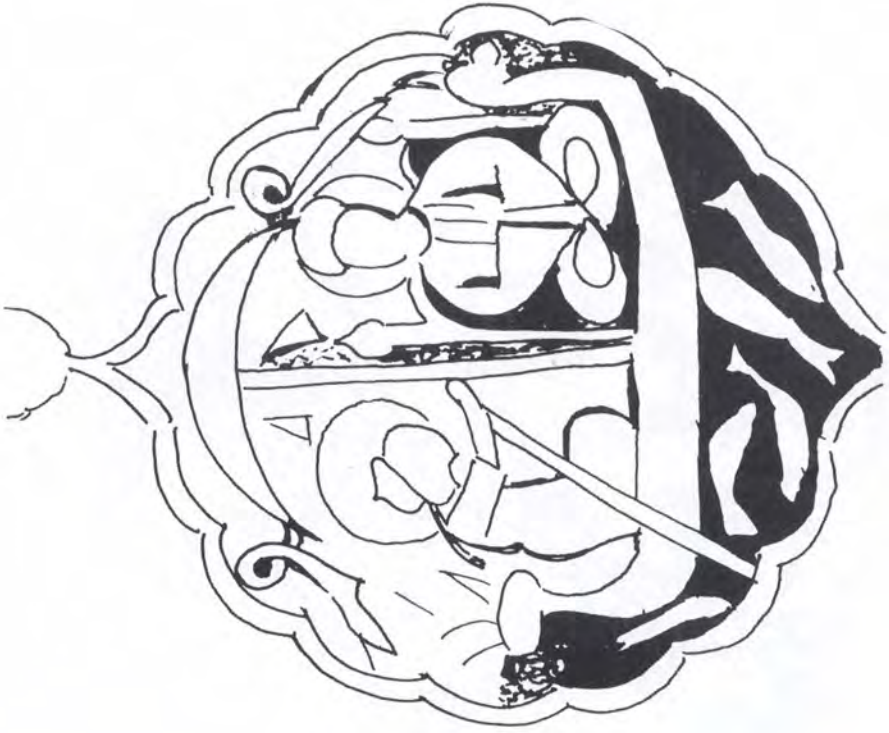

Desen: 217

Desen: 216

Dışın : 220

Dışın : 219

Desen: 221 a b c d

Desen: 222

Desen: 223

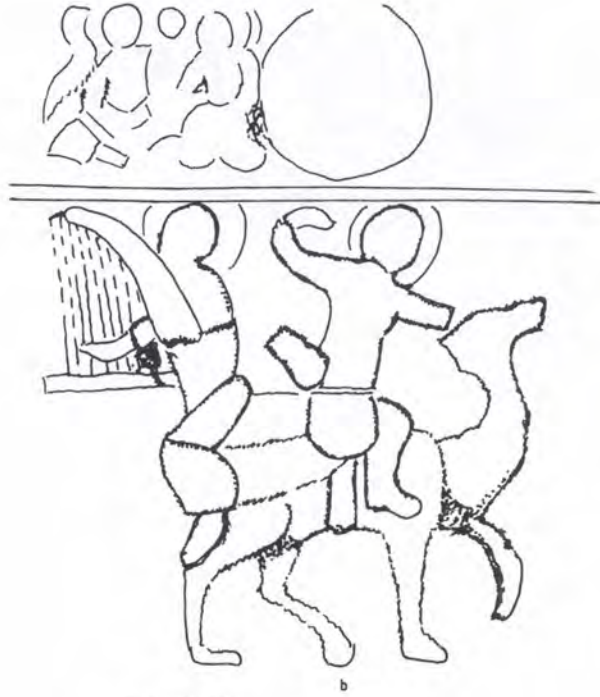
Desen: 224

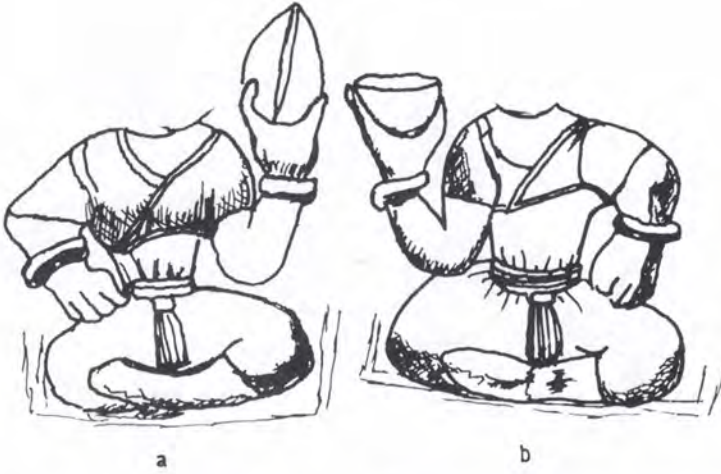
Desen: 225

Desen : 226

Desen : 227 ab

Desen : 228 ab

Desen : 231

Desen : 230

Desen : 229

Dışın : 232

Desen : 233

Desen : 235

Desen : 234

Desen : 236

Desen : 237

Desen : 239

Desen : 242

Desen : 241

Desen : 238

Desen : 240

a

b

c

Desen: 243 abc

a

b

c

Desen 244 abc

Desen: 245

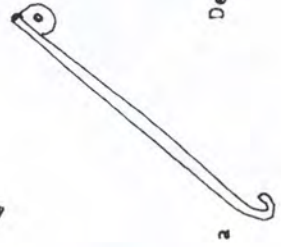
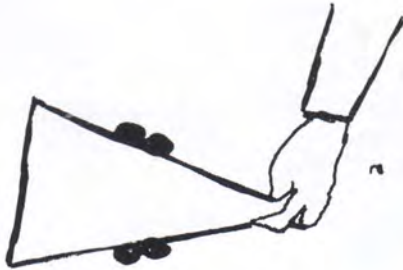
Desen 246

Desen : 248

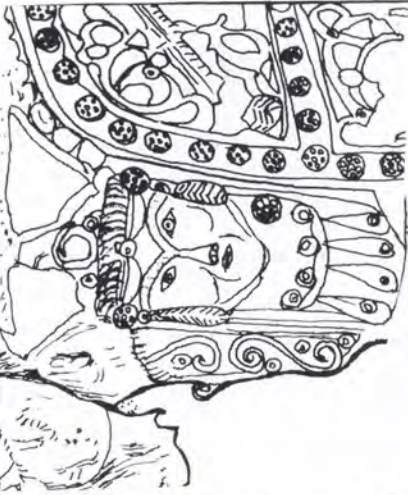
Desen: 247 abc

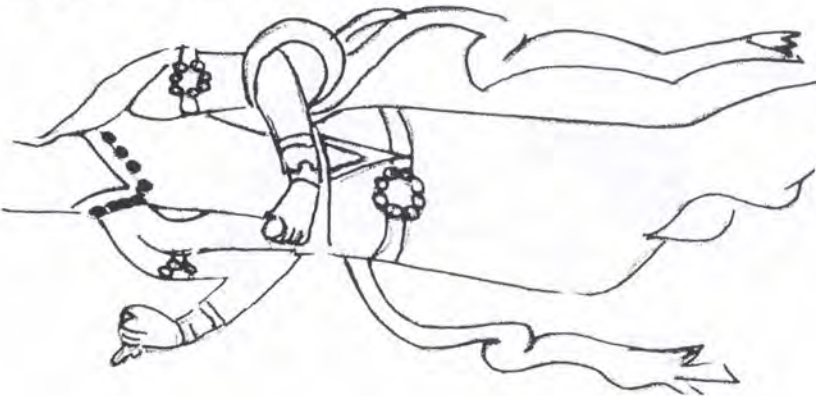
Desen: 249 abcd

Desen : 251

Desen : 250

Desen : 254

Desen : 252

Desen : 253

Desen : 255

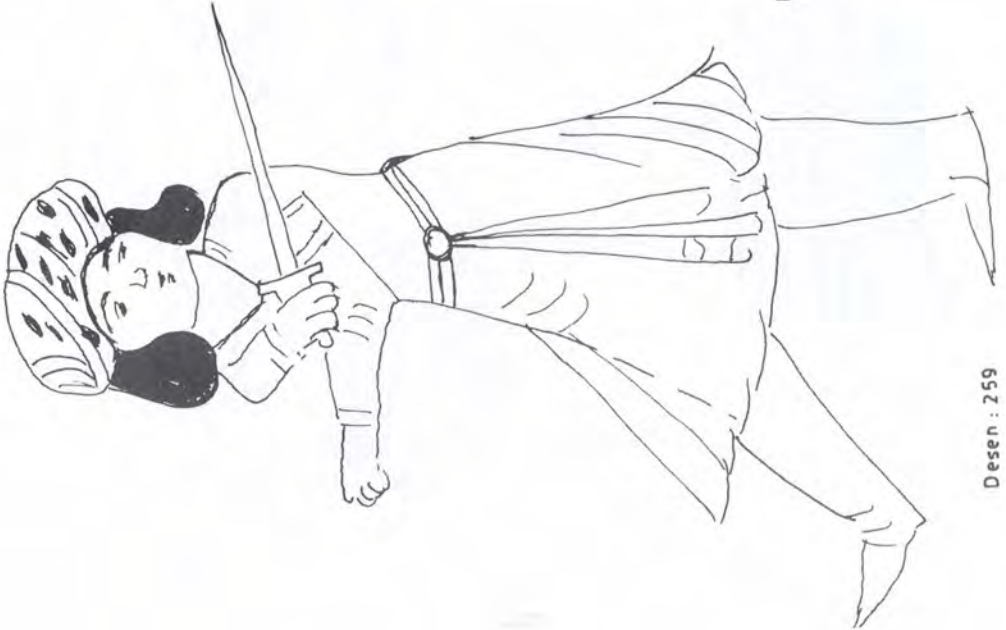
Desen : 256

Desen 257

Desen: 258

Desen : 259

Desen : 260

Desen : 263

Desen : 261

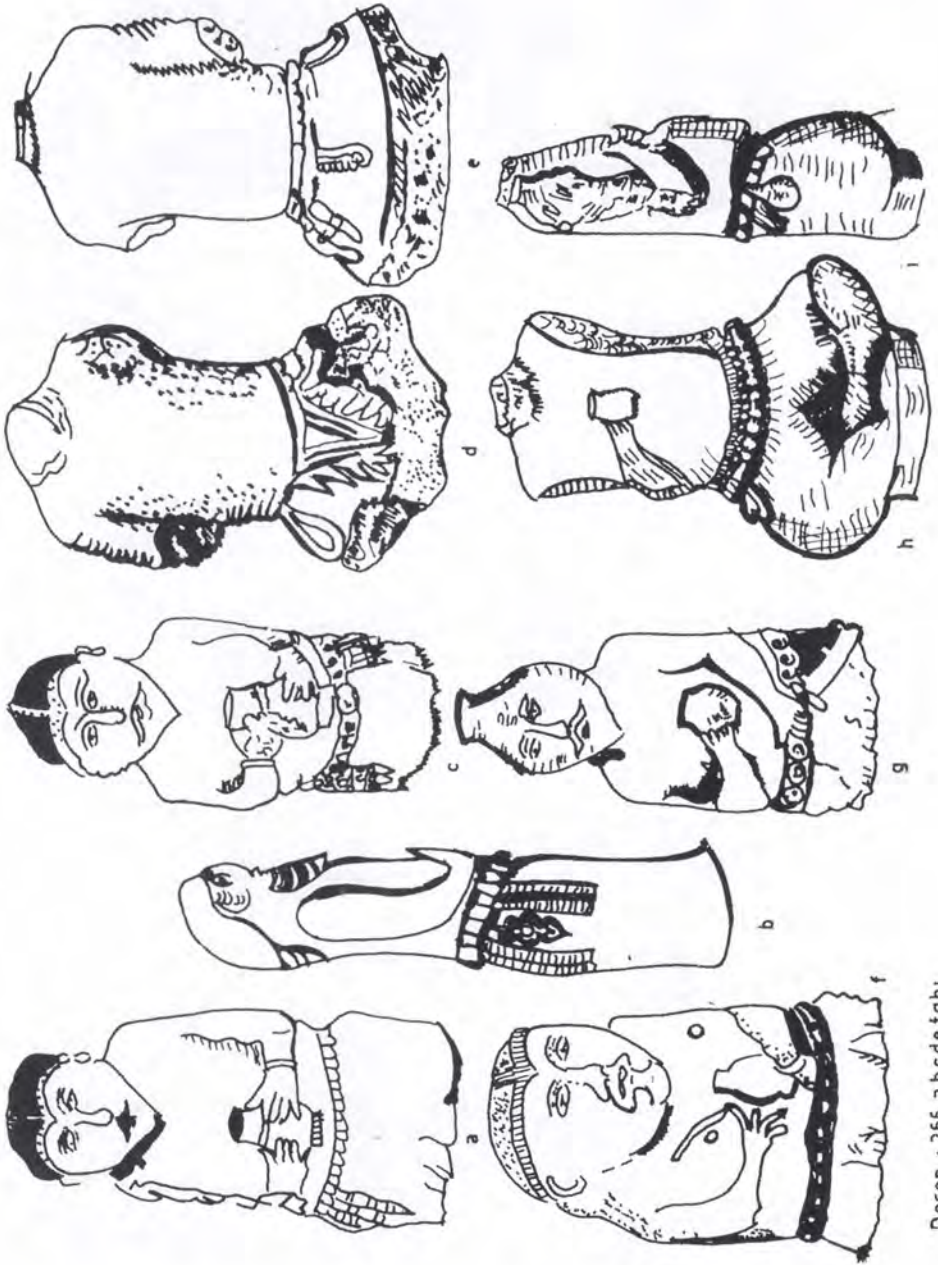
Desen: 262

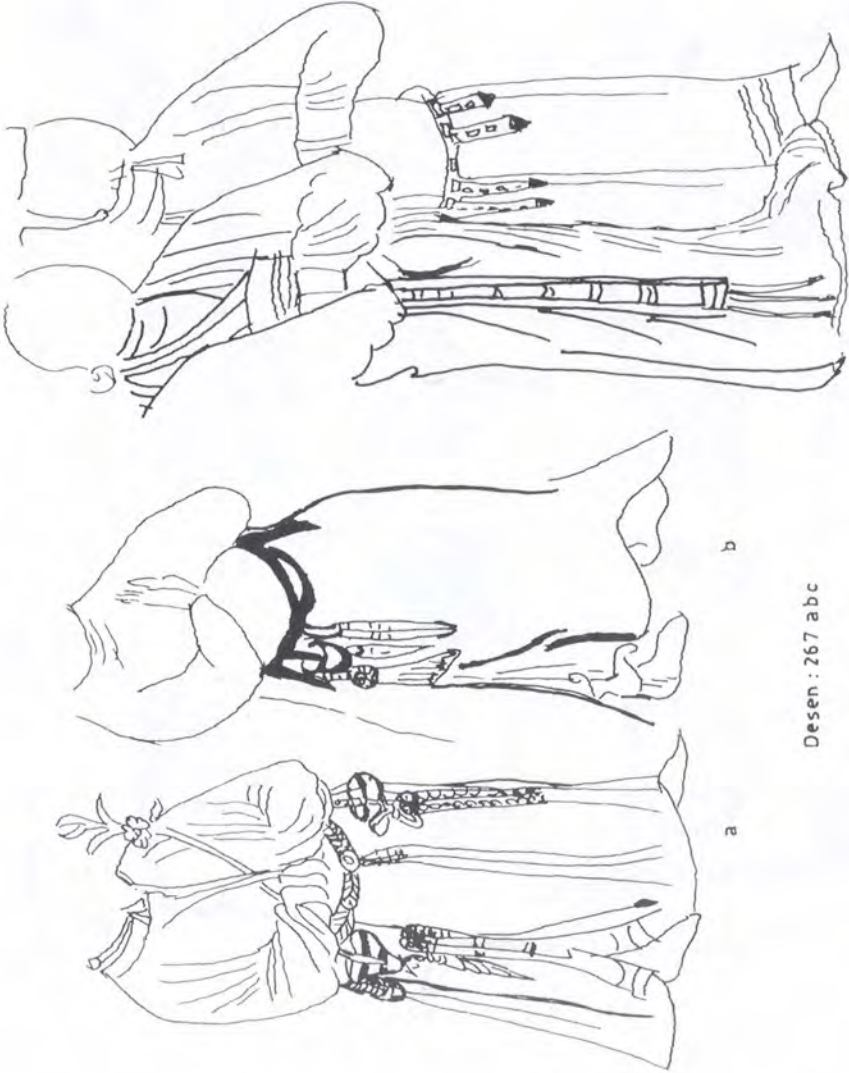
Desen : 264

Desen: 265

Desen : 266 a b c d e f g h i j

Desen : 267 abc

Desen : 268

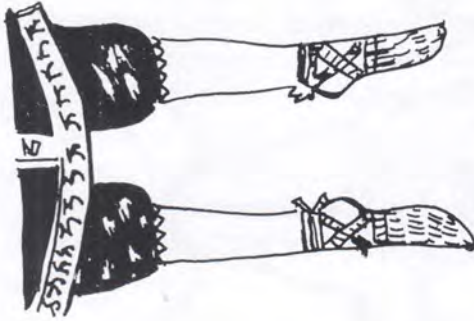

a

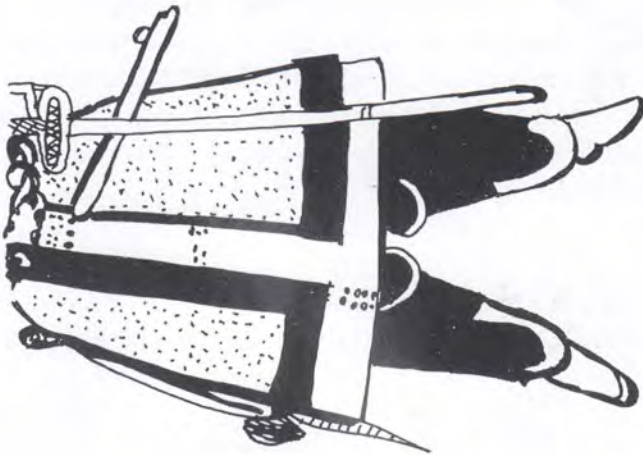

b

Desen 270 a b

b

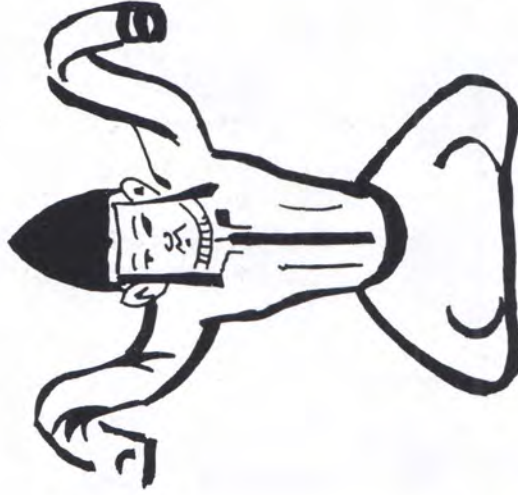
a

Desen: 269 a b

b

Desen: 271 ab

a

Summary

THE COSTUMES OF THE ANATOLIAN SELJUKS AS SEEN IN THE VISUAL ARTS OF THE PERIOD

Introduction: Cultural Background

The Anatolian Seljuks Formed an important state which possessed a culture and artistic heritage of considerable stature.

The golden age of that state was the first half of the 13 th century. It represented the coming to prominence of a political and cultural entity with a speed almost unprecedented. The highly sophisticated nature of that culture is expressed in the social structure and life style of the Turks at that time (namely: their dwellings, cuisine and literary traditions) and, not least, in their traditional costume.

The Sources and Research to Date

What written documentation of this aspect of Turkish history there is has been covered by previous Works. Hence, here, I concentrate on the visual sources which I study from the point of view of an art historian, with the aim of providing further enlightenment on this subject. The literature on the subject being rather sparce and scattered in general publications, the costumes of the Anatolian Seljuks as seen in publighed material of various kinds is here broadly treadet.

Outline

Costumes represented in the visual arts of the Anatolian Seljuks from the time their arrival in Anatolia (1071) until the fall of the Seljuk state (1308) are

discussed in detail. Some key contemporary documents, together with those of previous and subsequent eras were also studied where relevant to the evolution of Seljuk costume. The costumes of the Anatolian Beyliks were also studied since they are immediately related to those of the Seljuks.

I- Seljuk costumes represented on various types of artefact

- A- Miniature
- B- Tiles and pottery
- C- Stucco
- D- Fresco
- E- Stone carving
- F- Metalwork

Each type of costume was examined in the context of these various artistic media.

II- Seljuk costume in the Documents

- A- Headgear and hair forms
- B- Kaftan, Hirka
- C- Şalvar, Çakşır, Don
- D- Footwear
- E- Jewelry
- F- Arm-bands
- G- Waisbands and belts

These were all studied in detail in the available documents

III- Costume and Social Class

- A- The monarch
- B- The warrior and hunter
- C- The musician and player
- D- Court Officials
- E- Symbolic Figures

Each type was studied in detail according to the visual evidence, through close examination of symbolic figures of all kinds, and in the context of the Seljuk court structure.

IV- Textile design and variety

Textile design represented in the various media were compared with textiles of a related period.

V- Textile Workshops and weavers

The migration of artisans during the medieval period is cited to explain the spread of specific cultural traits and traditions to different areas.

VI- The Artistic Environment of the. Era with reference to earlier eras.

The position of the Anatolian peninsula as an area open to the influence of a number of different artistic trends is discussed, alongside the influences of the Great Seljuks, Central Asian and Iranian art, in the making of Anatolian Seljuk art. The reciprocity of this influence is also stressed.

VII- Conclusion

The Turks achieved a synthesis of the various artistic styles of the regions they inhabited moving west from Central Asia to Anatolia, which they incorporated into their own artistic traditions, to produce a unique heritage of ethnic costume.

PROF. DR. R. ÖZDEN SÜSLÜ 1965'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nden "Topkapı Sarayı ve Türk İslam Eserleri Müzelerinde Bulunan 16. Yüzyıla Ait Osmanlı Minyatürlerinde Kumaş Desenlerinin İncelenmesi" başlıklı tez ile mezun oldu. 1970'de Paris Sorbonne Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nde "Typologie des Motifs Decoratifs de la Ceramique Ottomane D'apres les Collections Des Musees Parisiens" başlıklı doktora tezi ile "Doktor" ünvanını aldı. Aynı yıl Kadıköy Mühendislik ve Mimarlık Özel Yüksek Okulu'nda Öğretim Görevlisi olarak çalışmaya başladı. 1971-1972'de Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Yüksek Okulu'nda Öğretim Görevliliği yaptı. 1973-1998 yılları arasında Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Anabilim Dallarında öğretim görevliliğinden Profesörlüğe kadar ünvanlar ile öğretim üyeliğinden Anabilim Dalı Başkanlığına kadar çeşitli görevlerde bulundu. 1977 ve 1983 yıllarında Mimarlık Tarihi ve Restorasyon çalışmaları için Fransa Hükümetinden burs kazandı. 1981'de Doçent, 1988'de Profesör ünvanlarını aldı. 1992-1998 yılları arasında YTÜ Güzel Sanatlar Bölüm Başkanlığı yaptı. 1989'de "Tasvirilere Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri" adlı kitabının ilk baskısı Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu tarafından yapıldı. 1971-2007 yılları arasında İngiltere, Fransa, Tunus, Macaristan, Polonya, Almanya, Küba, İtalya, Makedonya, İspanya, Portekiz, Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde ve yurtiçinde uzmanlık alanlarında konferanslar verdi, bildiriler sundu ve makaleleri yayınlandı. 1992-1998 yılları arasında birçok doktora ve yüksek lisans tezi yönetti. Ayrıca tezhip ve minyatür çalışmaları ile yurtiçi ve yurtdışında karma sergilere katılımı vardır.